

NÉPESSÉG, KÖZEGÉSZSÉG

A törvénytelen születések.

Les naissances illégitimes.

Résumé. Sur notre territoire selon le traité de Trianon, le nombre des naissances illégitimes était en 1938 de 1,7 pour 1000 habitants, chiffre inférieur à celui de chacune des années antérieures. Le fait que 24 ans auparavant, en 1916, pendant la Grande Guerre, le chiffre correspondant était à peu près le même sur notre territoire dit historique, a été dû à l'absence de plusieurs millions d'hommes mobilisés. Si on ne considère que les années de paix, on voit que depuis un demi-siècle, la fréquence des naissances illégitimes diminuait dans le pays, et particulièrement à Budapest. En 1938, sur le territoire selon le traité de Trianon, elle représentait la moitié de ce qu'elle était sur le territoire historique en 1876 (3,4‰). A Budapest, elle était ces derniers temps de 2,3‰, contre 14‰ pendant la huitième décennie du siècle dernier.

En examinant les causes de cette régression extraordinaire, on voit que par rapport à 1000 femmes non mariées de 15 à 49 ans, la diminution des proportions nettes dépasse celle des proportions brutes. Ceci prouve que le changement survenu dans la composition de la population (changement dû à la baisse de la natalité, qui grossit, par rapport au passé, la proportion des habitants d'âge productif) cache en partie la régression réelle des naissances illégitimes. Les vraies causes de la régression sont d'ordre moral et „technique“; par exemple, les femmes connaissent mieux qu'autrefois le moyen de ne pas avoir des enfants, et c'est surtout dans les rapports extra-conjugaux qu'on emploie de plus en plus ce moyen.

Aujourd'hui encore, les naissances illégitimes sont plus fréquentes à Budapest (2,3‰) que dans le pays (1,7‰). Cela semble tenir surtout à ce que, à Budapest, les femmes non mariées capables par leur âge d'avoir des enfants sont proportionnellement plus nombreuses que dans la Hongrie entière. Si on compare les divers secteurs de notre pays, classés suivant l'urbanisation, on voit une très forte corrélation entre la fréquence des naissances illégitimes et la proportion, à la population entière, des femmes non mariées de 15 à 49 ans. Notamment, les coefficients de corrélation calculés par nous varient entre 0,98 et 0,99. Les autres particularités des éléments urbain et rural, la différence qui existe entre eux pour le niveau matériel, moral, culturel, etc., ont aussi, à côté de la répartition de la population par âge et par état matrimonial,

une influence marquée sur la proportion des enfants illégitimes.

Par rapport aux pays étrangers, notre proportion diffère à cause des facteurs susmentionnés et aussi, cela va sans dire, à cause des différences dues à la diversité des races, des moeurs, etc. Aujourd'hui encore, les naissances illégitimes sont les plus nombreuses dans l'Amérique centrale et dans l'Amérique du Sud, notamment dans le Panama (70% de toutes les naissances), après lequel viennent à cet égard le Salvador (50 à 60%), le Mexique, le Venezuela, le Chili, etc. En Europe, le maximum est sous ce rapport en Autriche, suivie de l'Islande et du Portugal, et le minimum, aux Pays-Bas. La proportion de la Hongrie tient le milieu entre les pays d'Europe; elle est bien au-dessous de celle de deux de ses voisines, l'Autriche et la Roumanie.

En étudiant pour la Hongrie les naissances illégitimes suivant d'autres considérations démographiques (âge des mères, sexe, religion, mois de naissance, nationalité ethnique, profession, etc.), on remarque également des faits bien curieux.

De ces faits, nous mentionnons les suivants: La proportion des naissances illégitimes augmente d'une façon frappante pour celles qui ont lieu dans les hôpitaux, cliniques, maisons de santé et homes-maternités. Elle s'élevait sous ce rapport à Budapest en 1938 à 96% de toutes les naissances illégitimes, contre 91% dix ans auparavant, en 1929, où la proportion des enfants légitimes nés en ces lieux n'était que de 85%. Les naissances illégitimes sont particulièrement fréquentes parmi les femmes les plus jeunes. Parmi les enfants naturels, le nombre des garçons dépasse peu celui des filles. Quant aux religions, les naissances illégitimes sont les plus fréquentes parmi les gréco-catholiques et les gréco-orientaux, et c'est chez les Juifs qu'on constate le contraire. Parmi les nationalités, les Roumains et les Petits Russes ont sous ce rapport la proportion la plus forte. Parmi les saisons, c'est la fin de l'hiver qui voit naître chez nous le plus d'enfants illégitimes: effet du printemps, surtout d'avril et de mai. Selon le classement par professions, la proportion des mères non mariées représentait à Budapest ces derniers temps (en 1933—38, en moyenne) 35% parmi les domestiques femmes, et 26% parmi les journalières et les ouvrières de fabrique (8%+18%). On n'a pas de renseignement sur la profession d'un tiers (34%) des mères

des enfants illégitimes. (Comme sous ce rapport, il n'y a de statistique que sur la profession de la mère, on ne peut se rendre compte combien il y a de soldats parmi les pères.) En ce qui concerne la mortalité des nourrissons, à Budapest elle représentait, ces derniers temps encore (en 1929—38), parmi les enfants illégitimes, plus du double (21'6%) de ce qu'elle était parmi les enfants légitimes (9'8%).

Quant aux légitimations d'enfants naturels, on n'a de chiffres chez nous que sur celles faites par décrets pris par le Régent. Ces dernières années, le nombre annuel des légitimations de cette sorte n'était pas grand, de 64 à 107 seulement, soit 0'5% des naissances illégitimes.

*

A házasságon kívül történt, ú. n. „törvénytelen“ születések gyakoriságának országos aránya legújabbban egyre alacsonyabb színvonalú s így kedvező fejlődésnek indul. Nevezetesen az ezer lélekre eső ú. n. „általános“ vagy „nyers“ arány hazánkban, 1938-ban, csak 1'7, ami alacsonyabb bármely megelőző esztendőbeli, a trianoni területre vonatkozó országos viszonyszámnál. Ilyen színvonalon e jelenség aránya csak huszonnégy esztendővel ezelőtt, a nagy világégés idején (1916-ban) állott, még a történeti területen, amikor a több millióra rúgó bevonult katona távolléte miatt, az összes születési arányszámok azelőtt nem ismert rendkívül alacsony számokban fejeződtek ki.

A törvénytelen születések arányának állandó csökkenése úgy erkölcsi, mint egyéb népességminőségi szempontból is igen örvendetes jelenség, mert a törvénytelen gyermeknek tudvalevőleg rendszerint szomorú a sorsa. Gyakran még csak nem is ismeri apját, nem ismeri a családi tűzhely melegét. Bűn és nyomor fenyegeti ifjúságát, sokszor az életét is. Hozzájárul ehhez persze az a körülmény is, hogy a törvénytelen gyermek anyja általában kedvezőtlenebb anyagi helyzetben van, mint a törvényes gyermekek szülői. A törvénytelen származásának érvényesülését, sőt olykor még kereső tevékenységét, megélhetését is akadályozzák a társadalmi előítéletek, de a nevelés hiánya is gyakran vezet náluk az érvényesülés megnehezülésére. E körülmények rányomják bélyegüket az egész életre; a közerkölcs és a vallás szempontjából mindezért kívánatos lenne, hogy a házasságon kívül született gyermekek száma minél kisebb legyen.

A törvénytelen születések országos gyakorisága arányának legújabbban, az utolsó évtizedben mutatkozó kedvező kialakulása kapcsán érdemesnek látszik a reájuk vonatkozó statisztikai adatokat újból átvizsgálni, jelenségeire új területi és időbeli számsorokat, demografiai és más szempontok szerint részletezett tárgyi sorokat képezni, annál inkább, mert annak is már éppen tíz esztendeje, hogy *Laky Dezsőnek*¹⁾ e tömegjelenséget az akkori statisztika alapján beható alapos megvilágításban részletes könyve megjelent. Ugyancsak ma már meghaladott időszakokra vonatkoznak a szerzőnek *Laky* könyvét egy évvel megelőzőleg megjelent születéssziszttikai munkájában²⁾ az idevágó részletek, nemkülönben a szerző tíz évvel ezelőtt megjelent egészségügyi statisztikájának³⁾ e kérdéssel foglalkozó fejezete is.

Az bizonyos, hogy a törvénytelen születésekre vonatkozó statisztikai anyag eléggé megbízhatatlan, nem pontos, mert a törvénytelen születések gondos számbavételére irányuló törekvésnek több akadálya van. Nem hisszük azonban, hogy az elénk táruló javulásban e felvételi nehézségeknek, vagy hibáknak részük volna, mert azok időben alig változó, állandó jellegűek. Ilyen pl. nálunk, Spanyolországban és több más országban az a körülmény, hogy a törvénytelen születésekhez számíttatnak a talált gyermekek is, pedig az ily ládákban, pólyában, vagy egyéb göngyöletben kitett csecsemők között törvényesek is lehetnek. Az is kétségtelen, hogy a törvénytelenek között sok az életképtelen, amiért közöttük viszont több vétetik elvetélésként számba, mint a törvényesek között. Az elképzelhető eltérések hordereje azonban mégis csekély, annál inkább, mert hisz e jelenségnél pontosan vezetett anyakönyvi statisztikáról és nyilvánvaló társadalmi ismérvről van szó. A reájuk vonatkozó adatok eszerint tehát éppen nem esetlegesek. Az arányok vissza-

¹⁾ *L. Laky D. dr.:* „A törvénytelen gyermekek Budapesten.“ A székesfőváros statisztikai hivatala által kiadott Statisztikai Közlemények 62. kötetének 4. száma. Szerkesztette: *Illyefalvi I. Lajos dr.* (Budapest, 1930.)

²⁾ *L. Szél T.:* „A születések alakulása Budapesten és az európai nagyvárosokban.“ U. a. Statisztikai Közlemények 58. kötetének 3. száma (Budapest, 1929). L. e. könyv „A törvénytelenek“ című 10. §-át, a 1190. l-on.

³⁾ *L. Szél T.:* „Egészségügyi Statisztika“. Az Orvosi Könyvkiadó Társulat kiadása. (Budapest, 1930.) L. e. könyv 17. §-át „A törvénytelen születések“ címmel, a 95. és köv. l.

fejlődésének, kedvező alakulásának bizonyítéka, hogy azok nemcsak hazánkban, de törvénypecsételő módon Európaszerte és hosszú évtizedek óta számos országban megegyező, ill. legalább is hasonló csökkenő kialakulást mutatnak. Igaz, hogy a törvényes születések aránya s az ú. n. natalitás, az általános élveszületési arányszám is Európaszerte csökken, de a törvénytelen születések arányainak visszafejlődése a törvényesekénél nagyobb mérvű. Éppen ez az egyetlen vigasztaló körülmény a születések évtizedek óta egyre tartó gyérülésében, tudniillik, hogy a törvénytelen születések sokkal inkább gyérülnek, mint a törvényesek.

A törvénytelen születéseknek ezer lélekre eső általános, vagy nyers aránya hazánkban a múlt század végétől mindmáig erősen csökkent (3·7-ről 1·7-re).

Kevésbé változó a törvénytelen születéseknek az összes születésekhez viszonyított aránya (9·2, ill. 8·7). A törvénytelen születések halvaszületési %-át, s nem szerinti megoszlását is az 1. táblázatban mutatjuk be. Ezt egészíti ki az I. grafikonon élénk tároló kép, amely a törvénytelen születések székesfővárosi és országos gyakoriságának a múlt század hetvenes éveitől napjainkig mutatkozó visszafejlődését szemlélteti. (L. az 1. táblázatot s az I. grafikont.)

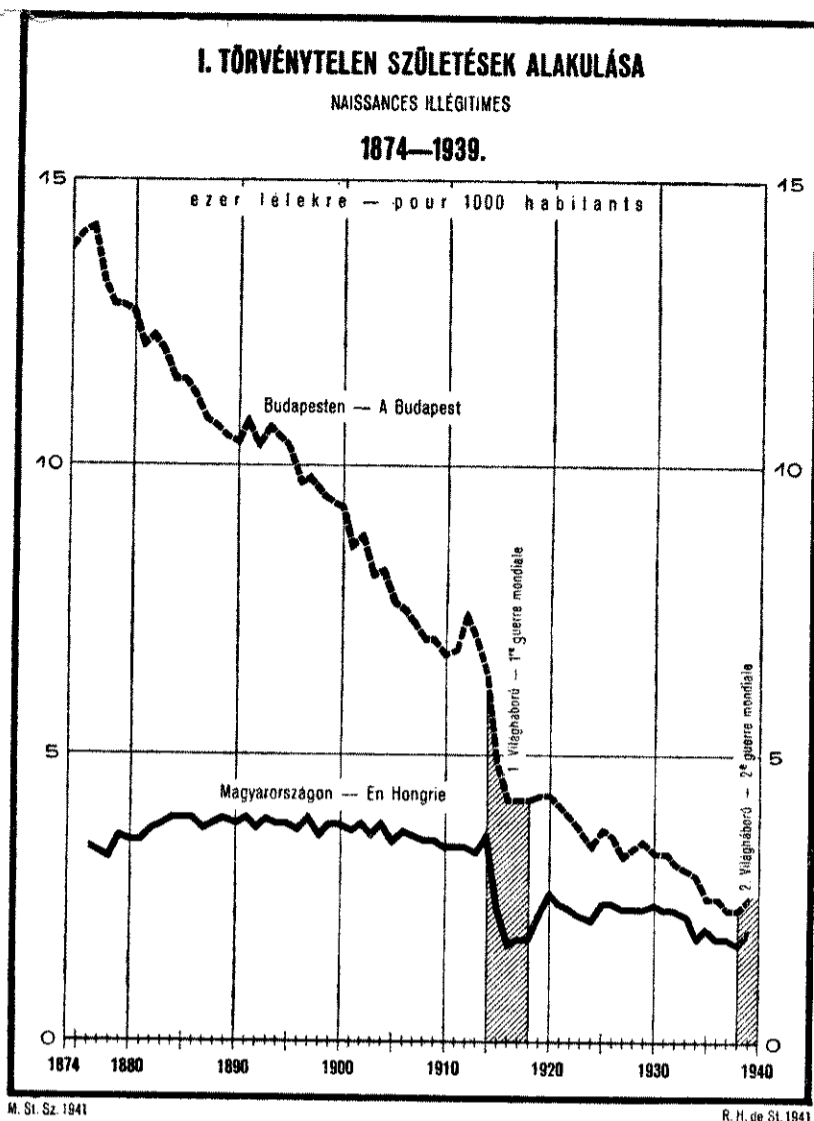
Különösen a rajz mutatja az ezer lélekre eső gyakoriság mérséklődését élesen; a félszázadot meghaladó időszakban a törvénytelen születések gyakorisága országos viszonylatban is felére esett, székesfővárosunkban pedig az egykori aránynak éppenséggel egyötödére, sőt olyik évben közel egyhatodára. Nevezetesen, amíg a

1. A házasságon kívül történt, u. n. törvénytelen születések általános vagy nyers arányai hazánkban 1896-tól 1939-ig.

Proportions générales ou brutes des naissances illégitimes en Hongrie, de 1896 à 1939.

Év Années	Törvénytelen születések — Naissances illégitimes					Év Années	Törvénytelen születések — Naissances illégitimes				
	száma nombres abs.	aránya az összes születések között (az u. n. törvénytelen születési quota, ‰) par rapp. à toutes les naissances (‰)	közül halvaszületett (‰) dont mort-nés (‰)	aránya a népességhez (‰/100) par rapp. à la population (‰/100)	közül leány (‰) dont filles (‰)		száma nombres abs.	aránya az összes születések között (az u. n. törvénytelen születési quota, ‰) par rapp. à toutes les naissances (‰)	közül halvaszületett (‰) dont mort-nés (‰)	aránya a népességhez (‰/100) par rapp. à la population (‰/100)	közül leány (‰) dont filles (‰)
1896	59.451	9·2	3·5	3·7	49·0	1919	18.558	8·1	3·4	2·2	49·4
1897	62.643	9·6	3·2	3·9	49·0	1920	21.572	8·1	3·7	2·6	49·1
1898	58.063	9·4	3·0	3·6	48·5	1921	19.580	7·5	3·8	2·4	49·4
1899	62.120	9·5	2·8	3·8	49·0	1922	18.877	7·4	3·8	2·3	49·6
1900	64.009	9·6	2·8	3·8	48·6	1923	18.264	7·4	3·9	2·2	49·4
1901	62.658	9·6	2·8	3·7	48·7	1924	17.356	7·6	4·4	2·1	49·1
1902	65.416	9·8	2·8	3·8	48·3	1925	19.794	8·2	4·0	2·4	49·2
1903	62.258	9·7	2·7	3·6	48·5	1926	20.083	8·5	4·1	2·4	48·7
1904	66.114	10·1	2·6	3·8	49·0	1927	19.138	8·5	3·9	2·3	49·0
1905	62.015	9·8	2·4	3·5	48·7	1928	19.419	8·4	4·2	2·3	48·9
1906	66.052	10·2	2·3	3·7	48·2	1929	19.483	8·8	3·6	2·3	49·2
1907	65.302	10·0	2·5	3·6	47·9	1930	20.389	9·0	3·6	2·4	48·6
1908	63.462	9·5	2·6	3·5	48·8	1931	19.894	9·3	3·9	2·3	49·1
1909	64.425	9·4	2·7	3·5	48·9	1932	20.255	9·6	3·6	2·3	49·5
1910	62.829	9·2	2·7	3·4	48·9	1933	19.309	9·7	3·9	2·2	49·1
1911	61.974	9·3	2·6	3·4	48·5	1934	19.068	9·5	3·9	1·8	47·5
1912	63.977	9·4	2·7	3·4	49·2	1935	17.673	9·1	3·5	2·0	48·0
1913	60.767	9·1	2·7	3·3	49·2	1936	16.486	8·7	3·8	1·8	48·8
1914	57.568	8·5	2·6	3·6	49·2	1937	15.970	8·5	3·7	1·8	49·3
1915	44.162	9·6	2·5	2·3	49·2	1938	15.790	8·4	3·2	1·7	49·0
1916	32.037	10·0	2·9	1·7	48·7	1) 1939	18.108	8·7	3·6	1·7	48·2
1917	33.341	11·0	3·1	1·8	48·7						
1918	34.379	11·9	3·3	1·8	48·4						

1) Az 1. bécsi döntéssel visszatért felvidéki területsávval együtt, de Kárpátalja nélkül. — 1) Y compr. la Zone nord récupérée en vertu de la 1re Sentence de Vienne; non compris la Subcarpathie.

trianoni területnek 1938-ban kialakult 1.7‰-es törvénytelen születési gyakorisága az 1876-ban mutatkozott 3.4-nek éppen fele (s az 1939. évi 1.8‰ is közel ekkora része az 1876. évinek), addig a budapesti 1938. évi 2.3 (1939. évi 2.5) nem is egyötöde az 1874. évi 13.8‰-nek és közel egyhatoda csak az 1880. évi (maximumot jelentő) 14.2‰-nek. Végig tekintve tovább az elénk táruló, javulást mutató diagramm lefutásán, azt látjuk, hogy a törvénytelen születések ezer lélekre eső aránya, az országos statisztikában, a múlt század hetvenes éveitől kezdve a nyolcvanasok felé, még némi emelkedést is mutat s 1883-tól 1897-ig, több évben, 3.9‰-re, tehát közel 4‰-ig, erősödik fel. Csak a századfordulótól indul meg aztán az a csökkenés, amely először a világháborús években éri el 1.7‰-es mélypontját, azután pedig némi háború utáni újabb gyarapodás (az 1920. évi arány 2.6‰) után jut újra csökkenésbe s 1938-ban újból egészen 1.7‰-ig süllyed vissza.

Az I. grafikon tanúsága szerint a székesfővárosi megfelelő arányszám, — a Budapesten történt törvénytelen születésnek ezer lélekre eső aránya, — a rendes statisztiká-

val megfigyelt legutóbbi hét évtized alatt, sokkal rohamosabb visszafejlődésben volt, mint a törvénytelen születések országos aránya. Trendvonala a múlt század hetvenes éveitől napjainkig mindvégig degresszív. Nem mutatja a múlt század nyolcvanas és kilencvenes éveiben azt a kulminációt, a koordinata rendszer x tengelye felé azt a konkav görbületet, amelyet a törvénytelen születések u. e. időbeli országos kialakulása tár elénk. Nyilvánvaló, hogy országos viszonylatban a törvénytelen születések nyers arányának csökkenésére vezető körülményekhez más jelentős okok hatása járult.

Előbb a vizsgált jelenség történeti idősorának csökkenésére vezető tényezők felett tartva szemlét, elsősorban azzal a kérdéssel kell foglalkoznunk, hogy az a csökkenés, amely a székesfővárosi arányban mindvégig erőteljesen kidomborodik s amely a XX. században hazánk országos arányában is jelentkezik, valóban a törvénytelen születések gyérülését jelenti-e s nincs-e abban más körülménynek, pl. a népesség kormegoszlása megváltozásának is szerepe?

A jelenség történeti idősorában a népösszetétel megváltozásának hatására több körülmény utal. Az anyák kor szerint való megoszlása pl. olyképen változott meg, hogy a törvénytelen születéseknek egyre nagyobb hányada származik a fiatalabb, főleg 20 éven aluli nem férjes anyáktól. Körükben ez az eltolódás idővel jelentősebb arányú lett, mint a törvényesek körében mutatkozó hasonló irányú összetételváltozás, pedig a férjes nőknél is inkább csökken az idősebb korcsoportbeli anyák házassági termékenysége, — inkább gyérülnek a második, a harmadik s a még későbbi sorrendi számú gyermekek gyakorisági arányszámai, — mint az első szülöttekéi. A törvényes anyák ezen koreltolódása azonban félszázad alatt is kisebb mérvű, mint a házasságon kívül szülő nők korösszetételének ugyanazon időszakbeli megfelelő irányú eltolódása. Lényeges azután, főleg az ezer lélekre eső törvénytelen születési arány alakulása szempontjából, hogy az egész népesség korösszetétele is többirányú jelentős mérvű átalakulásban van. A születési aránynak több mint félszázad óta, Európaszerte mutatkozó, csökkenése révén pl. a

legtöbb országban, egyre kisebb a csecsemők s a gyermekek aránya. A népszámlálások egyre gyengébbnek mutatják nemcsak a legfiatalabb, de általában a szülésre nem képes összes korosztályok képviselőjét. A halandóságnak egyidejűleg mutatókozó enyhülése miatt ugyan a szülésre szintén nem képes — már nem képes — legidősebb korosztályok képviselője megerősödik, pl. a 60 éven felüliek aránya nálunk 50 év alatt 5—6%-ról 10% fölé gyarapodott (közel kétszeresére), de ezen folyamatnál erőteljesebb hatású a születési arány csökkenéséből származó, ellenkező irányú hatás. Úgyhogy a népesség korösszetételének megváltozásából származó összes hatások eredője a szülésre képes korosztályokat a népességben ma nagyobb arányúnak mutatja, mint a XIX. században, akár annak közepén, akár annak vége felé. Ilyképen a törvénytelen születések gyérülését mutató, ezer lélekre eső gyakorisági arányszám is csak „látszatarány”. Nem is áll azon a színvonalon, amelyen akkor állana, ha a népesség kormegoszlása ma is olyan volna, amilyenek félszázaddal ezelőtt mutatkozott. A népesség kormegoszlásának megváltozása eszerint tehát — mint azt előre látjuk — nem lehet oka a törvénytelen születések gyakoriságát kifejező arány csökkenésének, sőt éppen ellenkezőleg, inkább még eltakarja a tényleges gyérülés egy részét. Az, hogy a népesség korösszetétele megváltozásának kérdéses szerepe minő mérvű, többféle módszerrel vizsgálható. Ha a nem férjes nők egyes korcsoportjainak mai házasságon kívüli termékenységét vetjük egybe régebbi idők megfelelő arányszámával, a korösszetétel megváltozásától ugyan független vizsgálati eljáráshoz jutunk, de ítéletünk részekre bomlik. Emellett a részekből a végső következtetés, az eredő megállapítása, hogy a korösszetétel megváltozása végeredményben a törvénytelen születések tényleges gyérülését mennyiben takarja, még további számításokat igényel. Egy arányszámra támaszkodó, egy ítéletre ad módot azonban a faktoriel vagy a standard számítás útján való átértékelés. Ez utóbbi pl. olyképen, ha megállapítjuk, hogy mekkora volna a törvénytelen születések ezer lélekre eső mai aránya akkor, ha népességünk kormegoszlása ma is pl. a több mint félszázad-

dal ezelőtti, 1880. évi népszámlálás koradataival egyezne. E számításnál gyorsabb és egyszerűbb a szülésre képes 15—49 éves nők számához való viszonyítás és ítéletünket, ezen ú. n. tiszta arányszámok történeti idősora, a mellőzött korosztályok alakulásától szintén függetleníti. Ha pedig valamely régebbi tiszta arányszám színvonalát százzal választjuk egyenlőnek s az így kiszámított jelzőszámokat (ill. indexeket) a törvénytelenek nyers arányszámainak u. a. időponthoz viszonyító indexeivel vetjük egybe, módot nyerünk a korösszetétel megváltozása hatásának vizsgálatára is. Úgy a törvényes, mint a törvénytelen születések XX. századbeli tiszta arányszámait — nemcsak országos relációkban, de Budapesten is — s azoknak a századfordulóhoz (az 1900—01. évi átlaghoz, mint száz-as alap-hoz) képest számítható jelzőszámait is, a 2. táblázat tárja elénk.

Látható, hogy a *törvénytelen születések országos tiszta arányszáma*, a XX. századnak máig eltelt négy évtizedében, még a *nyersnél is rohamosabb visszafejlődésben volt*. Amíg ugyanis a századfordulónál (1900—01-ben) az országos tiszta arányszám még 43·0, vagyis ekkor hazánkban egy év alatt ezer nem férjes 15—49 éves nőre még ily számú törvénytelen élveszületés esett, addig 1938-ban vagy 1939-ben már csak egyharmadrészt annyi: 15·0. Ez pedig azt jelenti, hogy a százzal egyenlőnek választott, negyven évvel ezelőtti eredményhez képest, a legújabb országos tiszta arányszám indexe: 34·9; szemben a törvénytelen születések nyers arányának ugyan ezen idő alatt csak 50-es jelzőszámig, vagyis felére történt visszafejlődésével. Budapesten, hol — mint fentebb már ismertettük — a törvénytelen születések nyers arányszámainak visszafejlődése rohamosabb volt, mint az egész országban, a tiszta arányszám még erőteljesebb süllyedést mutat. Székesfővárosunkban a törvénytelen élveszületéseknek ezer nem férjes 15—49 éves nőre eső aránya 1900—01-ben még: 49·0 s onnan 1938-ig 12-re esik vissza; ami azt jelenti, hogy e visszafejlődésnek az előbb leírt módon számított indexe: 24·5, míg a budapesti nyers arány megfelelő jelzőszáma kevéssel magasabb: 27·0. A *lakosság kormegoszlásának megváltozásától függetlenítő*

2. A törvénytelen születések ezer 15—49 éves nőre eső tiszta arányszámainak XX. századbeli alakulása a megfelelő törvényes és az u. a. időszakbeli nyers arányokkal is egybevetve.

Variations, au XXe siècle, des proportions nettes des naissances illégitimes pour 1000 femmes de 15 à 49 ans, comparées avec les proportions correspondantes des naissances légitimes et avec les proportions brutes des périodes indiquées.

Év, átlag <i>Années et moyennes</i>	Magyarország ¹⁾ — <i>En Hongrie ¹⁾</i>						Budapest — <i>A Budapest</i>				
	Az összes törvénytelen születések <i>Toutes les naissances illégitimes</i>		Tiszta arányszám ³⁾ <i>Proportions nettes ³⁾</i>			Az összes törvénytelen születések <i>Toutes les naissances illégitimes</i>		Tiszta arányszám ³⁾ <i>Proportions nettes ³⁾</i>			
			a törvénytelen pour les enfants illégitimes	a törvényes pour les enfants légitimes	az összes — pour tous les enfants			a törvénytelen pour les enfants illégitimes	a törvényes pour les enfants légitimes	az összes — pour tous les enfants	
	nyers arányszám ²⁾ <i>Proportions brutes ²⁾</i>	az összes születések százalékában — Pour- centage à l'ensemble des naissances	élve — <i>nés vivants</i>	születéseknél	nyers arányszám ²⁾ <i>Proportions brutes ²⁾</i>	az összes születések százalékában — Pour- centage à l'ensemble des naissances	élve — <i>nés vivants</i>	születéseknél			
a) Szám szerint — <i>En nombres</i>											
<i>Moyennes pour</i>	1900—01 évek átlagában . . .	3·8	9·6	43·0	217·0	156·0	8·9	37·5	49·0	163·0	101·0
	1910—11 " " . . .	3·4	9·2	39·0	201·0	144·0	6·7	26·1	37·0	132·0	79·0
	1920—21 " " . . .	2·5	7·8	20·6	184·7	115·5	4·1	18·0	21·3	110·3	62·7
	1930—31 " " . . .	2·4	9·1	19·6	141·0	92·0	3·3	19·1	16·8	79·0	45·8
	1938	1·7	8·4	15·0	114·2	74·0	2·3	14·5	12·0	78·0	43·2
	1939	1·9	9·5	15·0	101·0	65·7	2·4	15·4	12·1	78·7	43·4
b) Jelzőszámokban, ha 1900—01 = 100. — <i>Indices, ayant pour base: 1900—01 = 100</i>											
<i>Moyennes pour</i>	1900—01 évek átlagában . . .	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
	1910—11 " " . . .	89·5	95·8	90·8	92·7	92·2	75·0	69·5	75·7	81·0	78·2
	1920—21 " " . . .	65·8	81·2	47·8	85·2	74·0	46·1	48·0	43·5	67·5	62·1
	1930—31 " " . . .	63·1	94·8	45·6	65·0	59·0	37·0	51·0	34·3	48·6	45·4
	1938	44·8	87·5	34·9	52·8	47·5	25·8	38·7	24·5	47·9	42·8
	1939	50·0	99·0	34·9	46·6	42·0	27·0	41·2	24·7	48·3	43·0

¹⁾ 1920-tól a trianoni, azelőtt a történelmi területen. — *A partir de 1920, territoire dit de Trianon; avant 1920, territoire dit historique.* — ²⁾ Ezer lélekre. — *Pour 1000 habitants.* — ³⁾ Ezer 15—49 éves megfelelő családi állapotú nőre számítva — *Pour 1000 femmes de 15 à 49 ans, d'un état matrimonial correspondant.*

tiszta arányszámoknak XX. századbeli, történelmi idősorában — úgy hazánkban, mint székesfővárosunkban — a megfelelő nyers eredményeknél rohamosabb visszafejlődése kétségtelenül bizonyítja, hogy a népesség ezen összetételváltozásának semmi szerepe nincs abban, hogy a törvénytelen születések gyakorisága hosszú évek és évtizedek óta egyre csökken; sőt, hogy ez a körülmény még némiképp leplezi is e jelenséget, hogy az ettől függetlenített idősor még jelentősebben regresszív.

Más körülmény jelentőségére hívja fel figyelmünket a törvénytelen születések megfelelő módon számított székesfővárosi és országos számsorainak egybevetése. Azt látjuk ugyanis fentebb, — az 1. táblázaton és az I. grafikonon — hogy a székesfővárosi

nyers arány bármely időpontban magasabb a megfelelő országos viszonyozásnál. A rajzon is igen szembetűnő, hogy bármennyivel is rohamosabb a Budapesten számbavett törvénytelen születések ezer lélekre eső arányának idősorában lévő csökkenés, az országos arány színvonalára (amelynek minimuma 1·7‰), az (a székesfővárosi arány, amelynek minimuma 2·3‰) még napjainkban sem ér le. Most azután — a 2. táblázaton — azt látjuk, hogy már kb. 1930 óta, a jelenség gyakoriságának tiszta arányszáma — éppen megfordítva — Budapesten alacsonyabb. Vagyis, ha tekintetbe vesszük azt, hogy Budapesten a produktív korúak s így ezzel együtt a szülésre képes nők rétege, s közülük is a nem férjeseké, sokkal nagyobb arányt képvisel, mint országosra, akkor lát-

ható, hogy az ezer lélekre eső törvénytelen születési arány Budapesten csak e körülmény miatt magasabb, mint a vidéken. Ezek számához viszonyítva ugyanis a budapesti arány az alacsonyabb, nem az országos; vagyis ma székesfővárosunkban a szülésre képes 15—49 éves nem férjes nők ezrére már kevesebb törvénytelen születés esik, mint országszerte. Eszerint Budapesttel kapcsolatban ma már többé nem szólhatunk „a nagyvárosi demoralizációnak“, szabados élet- és világnézetnek, a törvénytelen születések arányát emelő hatásáról, mint tettük ezt régebben, különösen még az első világháború előtt, amikor Budapesten a nyers gyakoriság még háromszor, még régebben pedig négyszer, sőt ötször is akkora volt mint országszerte. És ha mégis más morálstatisztikák, pl. a bűnügyi statisztika eredményei alapján ma is csak azt hisszük, hogy bármely erkölcsi tekintetben s így a családi és általában a nemi élet erkölcsé tekintetében is, falusi, mezőgazda népünk a városinál kedvezőbb helyzetben van, úgy nyilvánvalóbbá válik, hogy Budapest lakossága újabban legalább is a fogamzást gátló praktikákban vált sokkal inkább és sokkal szélesebb körben a vidékinél kitanultabbá. Ez az oka, hogy a házasságban a városinál nagyobb arányban élő kisebb arányú szülésre képes korú nőt felmutató vidéki népességből, e nők számához viszonyítva, ma több törvénytelen születés származik, mint székesfővárosunkban.

Számításunkból tovább azután még egy harmadik fontos tanulság szűrhető le, t. i. a szülésre képes 15—49 éves korú nem férjes nők arányának fontosságára vonatkozólag. Azt láttuk ugyanis, hogy Budapesten ma már csak a nem férjes réteg erős volta okozza azt, hogy a törvénytelen születések aránya a megfelelő országosnál magasabb. Ha a nők családi állapot és kor szerint való megoszlásának ezt a különbségét kiküszöböljük, akkor ma már országos relációban nyerünk a megfelelő székesfővárosi eredményeknél magasabb törvénytelen születési viszonyszámokat. A minden korrekció nélkül számított nyers gyakoriság budapesti magas színvonalát ma már szinte csak egyetlen egy körülmény — a népesség összetételének különbsége — tartja a vidéki színvonal felett. Azt, hogy az országnak, az

urbanizáció különböző fokán lévő területei a 15—49 éves nem férjes nők népszámlálási arányainak és a törvénytelen születéseknek az összes születésekhez képest számítható

3. A nem férjes nők és a törvénytelen születések arányának korrelációja hazánkban.

Corrélation de la proportion des femmes non mariées et des naissances illégitimes en Hongrie.

Terület — Régions	A nem férjes nők — Femmes non mariées	A törvénytelen születések Proportion des naissances illégitimes		
	aránya a (az) - par rapport	összes születések à toutes les naissances		
	15-49 éves nők — Femmes de 15 à 49 ans	között hazánkban az — en		
	népszámlálás — selon le Recensement	1930.	1930-31.	1938.
a) Budapesten — A Budapest .	53·4	19·8	14·8	
b) A tj. városokban Budapesttel együtt — Dans les villes autonomes, y compr. Budapest .	51·3	17·1	13·2	
c) A tj. városokban Budapest nélkül — Dans les villes autonomes, non compr. Budapest	48·0	14·1	10·8	
d) A megyei városokban — dans les villes départem. . .	37·3	7·8	10·3	7·4
e) A községekben — dans les communes . . .			6·9	
Magyarországon mindössze Hongrie entière	40·8	9·2	8·4	
Az oszlopok számai a korrelációs számításához — Chiffres des colonnes figurant dans le calcul de corrélation: . . .	I.	II.	III.	

A korrelációs koefficiens: — Coefficient de corrélation:

$$r_{I-II} = \frac{\sum_{i=1}^{i=n} (d_{I,x} \cdot d_{II,y})}{n \cdot \sigma_I \cdot \sigma_{II}} = \frac{256 \cdot 69}{4 \times \sqrt{\frac{333 \cdot 1}{4}} \times \sqrt{\frac{200 \cdot 74}{4}}} = +0 \cdot 9928$$

A valószínű hiba: — Erreur probable:

$$\epsilon_{I-II} = \pm 0 \cdot 6745 \cdot \frac{1 - r_{I-II}^2}{\sqrt{n}} = \pm 0 \cdot 6745 \cdot \frac{1 - 0 \cdot 9928^2}{\sqrt{4}} = \pm 0 \cdot 00479 \sim \pm 0 \cdot 0048$$

Hasonlóképpen kiszámítva: — Calculé de la même façon:

$$r_{I-III} = +0 \cdot 9898 \pm \epsilon_{I-III} = \pm 0 \cdot 01015 \sim \pm 0 \cdot 0102$$

Eszerint tehát: — Ainsi donc:

$$r_{I-II} = +0 \cdot 9928 \pm 0 \cdot 0048$$

$$r_{I-III} = +0 \cdot 9898 \pm 0 \cdot 0102$$

hányadosai tekintetében minő magasfokú, szoros korrelációt mutatnak, a 3. táblázat tárja elénk.

Az említett területi számsorok korrelációjának kiszámítását — 1. a 3. táblázaton — az 1930. évi népszámlálás s az 1930—31. és 1938. évi népmozgalmi statisztika születésstatisztikai eredményeire támaszkodva végeztük el. Már pusztán szemmel is látható a felsorolt számok párhuzamos alakulása, amiből a párhuzamos változások módszerének segítségével tudvalevőleg a két jelenség között lévő összefüggésre, vagy legalább is arra lehet következtetni, hogy valamely közös harmadikkal állanak valamely függésben. A városképződés csökkenő foka, pl. az iparforgalmi népesség csökkenő aránya szerint felsorakoztatott területeken a nem férjes 15—49 éves nők aránya is csökkenő. Látható, hogy Budapesten, az 1930. évi népszámlálás szerint, ez az arány 53·4%, tj. városainkban csak 48·0, a vármegyékben meg éppenséggel csak 37·3%. Látható, hogy ugyanilyen arányban csökken a törvénytelen születések aránya is, bármely évjáratbeli statisztika — akár az 1930—31. évi átlagok, akár az 1938. évi eredmények — szerint. Az utóbbi szerint 14·8%-tól 7·4%-ig megy a csökkenés. Ha pedig a megyei városoktól is még tovább leválasztjuk az urbanizációnak még alacsonyabb fokán lévő községeket, ahol a házasok aránya tudvalevőleg igen magas, a törvénytelen születéseké igen alacsonynak, csak 6·9%-osnak mutatkozik. A súlyok nélkül, pusztán ezen formai kialakulás szemmel látható párhuzamosságának matematikai statisztikai megítélésére kiszámított korrelációs koefficiensok igen magasak. A népszámlálásbeli számsort (I) előbb az előbbi népmozgalmi (II) azután az utóbbi (III) születésstatisztikai sorral vetve egybe, a két korrelációs koefficiens (r) az egységhez igen közel álló, még akkor is, ha a valószínű hibát is tekintetbe vesszük. Nevezetesen:

$$\begin{aligned} r \text{ I—II} &= + 0\cdot9928 \pm 0\cdot0048 \\ r \text{ I—III} &= + 0\cdot9898 \pm 0\cdot0102 \end{aligned}$$

Magasfokú korrelációról, nagyfokú összefüggésről tudvalevőleg + 0·5 és + 1·0 között mozgó korrelációs koefficiens esetén szólunk; míg + 0·5 alatt a zérusig kismértékű korrelációt, negatív r esetén pedig ellentéteséget ismerünk fel. Eszerint tehát a kerek

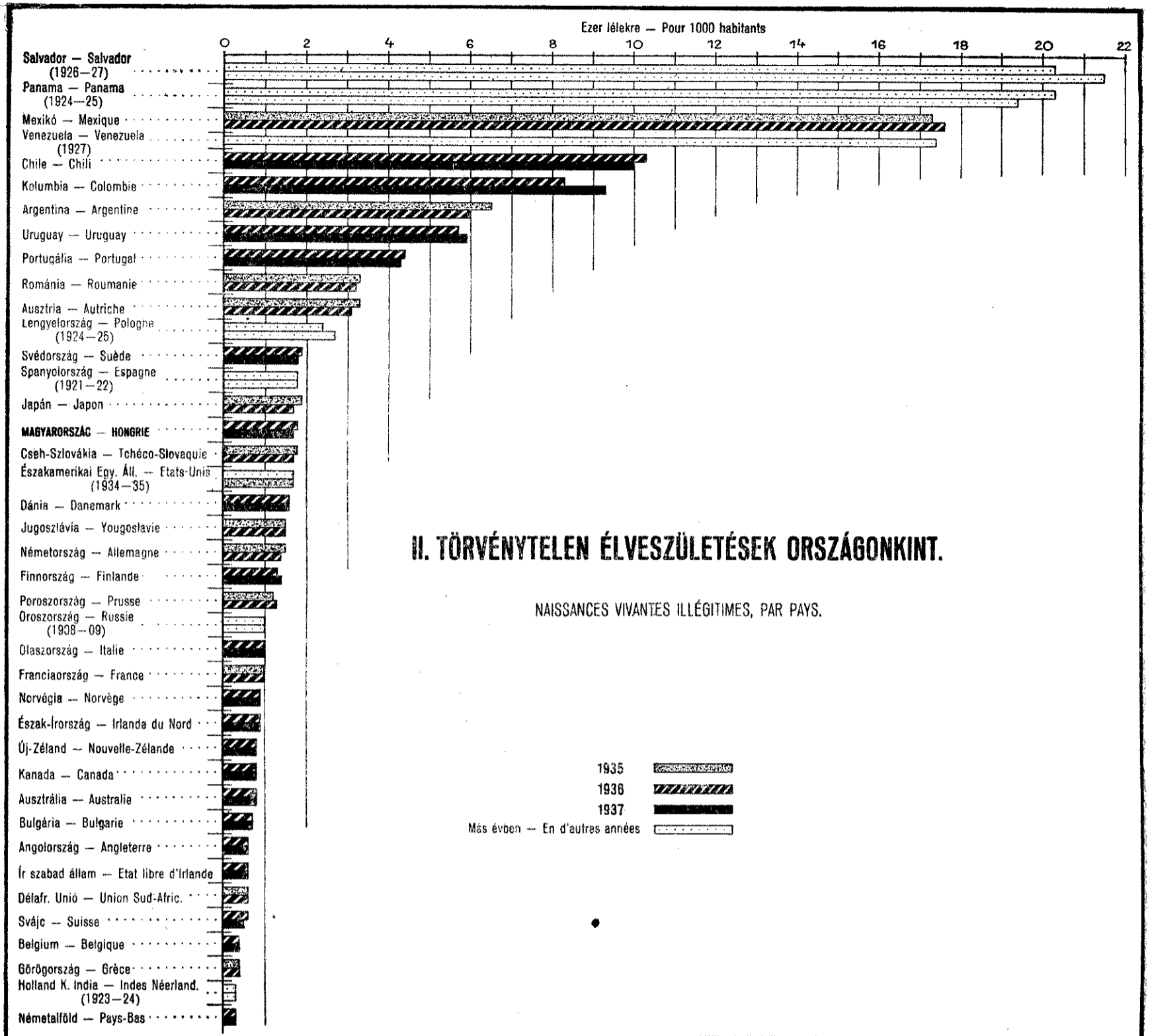
0·99-es pozitív r tényleg arra mutat, hogy a törvénytelen születések valamely területbeli kialakulásánál hazánkban ma irányító jelentőségű már maga az a körülmény, hogy a vizsgált területen mekkora a szülésre képes férjes nők száma és aránya. Ez a legfontosabb, legalább is kétségtelenül egyik legfontosabb ok. Mellette a morális körülmények, a fogamzást gátló praktikában való kitanultság tekintetében vidékenként mutatkozó különbségek, népszokások — legalább is a korrelációs koefficiens szerint — hazánk trianoni határain belül nem mutatnak oly lényeges eltérést, mint pusztán a népesség kor és családi állapot szerint való összetételének az egyes területeken hazánkban mutatkozó eltérései.

Nemzetközi relációban hazánk törvénytelen születéseinek aránya a többi országok megfelelő arányaitól persze számos más faji, népszokásbeli és egyéb körülmény hatásaként különbözik. Csak a mai terület határain belül, a magyar kultúra alatt álló területen mutatkozik e tekintetben elsősorban irányító jellegű korrelációval bírónak a népesség fentebb jelzett szempontból való összetételének változása. Nemzetközi összehasonlításaink újabb eredményei szerint a törvénytelen élveszületések magyarországi aránya a többi országok megfelelő eredményei között mondhatni a középhelyen áll, akár az összes élveszületésekhez, akár a népességhez viszonyítunk. Vonatkozó nemzetközi összehasonlító számításaink ötven országra egybegyűjtött eredményeit, — amelyeket egyöntetűség kedvéért a halvaszülettek nélkül csak az élveszületett törvénytelenekre végeztünk el, mert számos országnak (pl. Anglia, Skócia, Írország, gyarmataik stb.) nincs a halvaszületésekről statisztikája, — a 4. táblázatba foglalva mutatjuk be. Az e táblázaton szereplő főbb országok törvénytelen élveszületéseinek ezer lélekre eső gyakorisági arányaiból a két-két legutolsó eredményt, a II. grafikonon megfelelő magas oszlopokkal ábrázolva, nagyságrendbe is szedtük. (L. a 4. táblázatot és a II. grafikonot.)

Most is a közép- és délamerikai államok állanak a sorrend élén! Ezek az igen vegyes népességű, szabados erkölcsű országok, amelyekbe törtetett a trianoni béke után hazánk kivándorlóinak nyugtalan serege is.

M. St. Sz. 1941

R. H. de St. 1941

Akkor az északamerikai bevándorlási lehetőségek kontingentált volta miatt nem volt más út és mód amerikai letelepülésre. Az európaiakétól teljesen elütő társadalmi berendezkedésű, erkölcsi és életfelfogású közületeket felmutató világrész ez. A mi viszonyaink között alig érthető és szinte elképzelhetetlen oly ország, melynek szülőttei háromnegyedrészben törvénytelenek; ahol a házasságkötés, mint régi idők rendszerének már elavultnak hitt emléke, egyre nagyobb ritkaságszámba megy; s az emberek frigyükhöz nemcsak az Isten áldását, de még az állam jóváhagyását sem kérik ki rendszeresen. Pedig ez a helyzet a törvénytelen születések terén még ma is két délamerikai államban, Panamában és Salvadorban. Panamában a

születések 70% -a, Salvadorban 50—60% -a törvénytelen, de ez az arány Mexikóban is 40% felett van és a chilei sincs messze ettől. Úgyhogy — mint azt a 4. táblázat mutatja — ezer lélekre Salvadorban, a rendelkezésünkre álló legutolsó adat szerint 21.5, Panamában 19.4, Mexikóban 17.6, Venezuelában 17.4, Chilében pedig 10.0 törvénytelen elveszületés esett. Hasonlóak ezekhez aztán persze a többi közép- és délamerikai államok erre vonatkozó arányszámai is. A legkedvezőbbek rendszerint még Argentína adatai, itt a születéseknek rendszerint csak $\frac{1}{4}$ -e $\frac{1}{5}$ -e törvénytelen; ám európai fogalmak szerint ez is még ugyancsak magas.

Dél-Amerikában a mi viszonyainkhoz képest szokatlanul magas törvénytelen szüle-

tési kvóta emellett a legtöbb délamerikai államban még emelkedő is, szemben az Európában évtizedek óta csökkenő irányzattal. Nyilvánvaló, hogy ezeket a mienktől elütő délamerikai jelenségeket nem lehet európai szemszögből bírálni. E méretek és viszonyok Dél-Amerika népi összetételének következményei, így a nem fehér fajok és a vegyes, kevert fajok erős képviselőit, a morális, társadalmi és gazdasági berendezkedések sajátosságainak. Mindezen körülmények eredőjeképpen lesz a délamerikai államokban a törvénytelen születési hányados alakulása annyira jellegzetesen más, mint azt Európában megszoktuk.

A délamerikai államok törvénytelen születési hányadosának történeti idősorához hasonlóan Japán vonatkozó arányszáma is hosszú ideig emelkedő volt. Nevezetesen — amint azt a 4. táblázat szemlélteti — a japán törvénytelen születési kvóta a XIX. század végén erőteljesen gyarapodott s csak az első világháború után, 1921—25. átlagához képest (Japánban 7·9%) mutatkozik — az innen 1936-ig rendelkezésünkre álló, egyébként már európai színvonalon álló adatokban állandó — tartós visszaesés. Németalföldi Kelet-India vonatkozó arányai közel állanak a japáni színvonalhoz, de csökkenők; jellegzetes Holland Kelet-Indiában a törvénytelen halvaszülötteknek, mint Japánban is, különösen magas aránya. Az Európán kívüli világrészek rendelkezésünkre álló egyéb adatai közül egyik sem — sem az ausztráliai, sem az Afrikából a délafrikai Unióra vonatkozó átlagos arány — nem magas. Ausztráliában törvénytelen születések még leginkább e földrész ú. n. „Északi Területén“, a Délafrikai Unióban pedig leginkább a Fokföldön fordulnak elő.

Csak a mi földrészünk államait tekintve, azt látjuk, hogy Európában a születések számához képest legtöbb törvénytelen születés Ausztriában, azután Izlandban és Portugáliában mutatkozik. A rendelkezésünkre álló újabb európai adatok sorában — l. a 4. táblázatot — Ausztria 1932. évi 28%-os aránya a maximum. A népességhez viszonyítva az izlandi s a portugál arány (4·3—5·0%) magasabb az osztráknál (3·1—3·3%), sőt e tekintetben a romániai (3·2—3·4‰) gyakorisággal közel megegyező színvonalon mozog. A legkedvezőbb, legalacsonyabb arányszámot — az európai államok közül — akár a születésekhez, akár a népességhez viszonyítva, Németalföldön látjuk. Itt az élveszületéseknek ma már csak 1·4%-a

született házasságon kívül s ez ezer lélekre újabban évről-évre egyformán 0·3-et jelent. Hazánk nála két sokkal magasabb törvénytelen születési arányt felmutató állam — Ausztria és Románia — között kerül el: ezeknél jobb viszonyismái európai viszonylatban a középhelyen állanak, mégis inkább kissé a kedvezőtlenekhez közelebb. Nevezetesen a — 4. táblázaton — felsorolt 35 európai állam közül újabban 22 államnak — mind ezer lélekre eső, mind a születések számához viszonyított — törvénytelen születési aránya alacsonyabb a magyarországinál.

A törvénytelen születések ezer lélekre eső arányának történeti idősora, a XIX. század vége óta, az európai államok legnagyobb részében regresszív, mint hazánkban. De nem mindenütt ilyen arányú a születési kvóta megfelelő időszakbeli számsorának trendvonala: pl. Bulgáriában, Izlandon, Lettországon s némely északi államban progresszív. Persze az államok túlnyomó többségében azután leginkább az ezer 15—49 éves nem férjes nőkre eső arány történeti idősorának alakulása csökkenő, legalább is a XX. században. Hazánkban csak kevéssé látszik a születési arányszám visszafejlődése, de az első világháborút megelőző időszak gyakran 10%-os arányához (a 4. táblázaton pl. 1906—10 átlaga 9·7%) vagy évszázadunknak a huszas évek végén s a harmincasok elején hasonló színvonalú vonatkozó viszonyismáihoz képest mégis kifejezett visszafejlődést jelent az 1937. évi 8·4%. Ám ha a csökkenő születési arányban így regresszív a házasságon kívül szülő nőktől származó születések aránya, akkor persze azoknak a lélekszámhoz viszonyított adataiban hatványozott csökkenésnek kell megnyilvánulnia.

Több oly államban is, amelyben a XIX. század végén sőt részben még a XX. század elején is, emelkedő volt a törvénytelen születéseknek legalább is az összes születésekhez viszonyított aránya (a kvóta), a XX. században vagy legalább is az 1. világháborútól máig eltelt legutolsó két évtizedben, kifejeződik már a törvénytelen születéseknek Európa legnagyobb részén mutatkozó csökkenő irányzata. Így pl. hazánkon kívül Svédországban, Romániában, Szász- és Franciaországban s Dániában is látszik a kvóta XIX. századvégi — sőt részben még XX. századeleji — progressziója és csak azután fejlődik ki a mai csökkenés irányvonala. Különösen tanulságos a már a

XVIII. század közepétől, évről-évre pontos statisztikával bíró svéd viszonyok megfigyelése.

Svédországban¹⁾ 1749-től 1938-ig kiszámított idősor egészen 1930-ig gyarapodik s csak onnan csökken — de már évről-évre — a kvóta egészen napjainkig. Az élveszületések közül törvénytelenek százalékos arányára vonatkozó svéd történeti idősor ugyanis, említett két évszázadbéli alakulásában, a következő részletezésben szemlélhető:

Időpont	%	Időpont	%
1749	2·11 (min.)	1921—30	15·38
1751—60	2·37	1929	16·21
1781—90	3·89	1930	16·35 (max.)
1791—00	5·02	1931	16·31
1801—10	6·14	1932	15·96
1841—50	8·64	1933	15·49
1861—70	9·57	1934	14·45
1871—80	10·36	1935	14·22
1891—00	10·87	1936	13·37
1901—10	12·72	1937	12·66
1911—20	15·01	1938	12·15

Nyilvánvaló, hogy az igen rohamosan csökkenő születési arányt, kevés gyermeket és sok öreget (mintegy 15% 60 éven felülit) felmutató, úgynevezett szenilis korösszetételű s intenzív népmozgalmat mutató Svédországban a lélekszámhoz viszonyítva a törvénytelen születések legújabb (gyakorisági) aránya még inkább regresszív, amint az a legutolsó évtizedben a svéd kvóta vonatkozó számsorában is kifejezésre jut.

A mult század vége óta közel harmincszorosára (a 0·1%-ról már 2·8%-ra) emelkedett bolgár kvóta az, amely igen éles emelkedéssel leginkább helyezkedik szembe a ma már Európaszerte megnyilvánuló regresszióval. Ez az emelkedés azonban nem minősíthető veszedelmesnek, mert Bulgária törvénytelen születési hányadosa a mult század 70-es éveinek végén még egészen minimális volt és még a világháború után következett s a legújabb években is a legjobbak egyike. Ezer lélekre 0·4 és így e szempontból is közvetlenül a legalacsonyabb németalföldi 0·3%-os viszonszám után sorakozik. A véle szomszédos Romániában azonban a kvóta reális jelentőségű emelkedése látszik s itt már a mult század hetvenes és nyolcvanas éveiben sem volt a kvóta oly alacsony, mint a többi Balkán államban.

¹⁾ L. Statistisk Årsbok för Sverige. (Stockholm, 1939.) 35. táblázat, 52. és köv. l. — Aperçu du mouvement de la population 1749—1938.

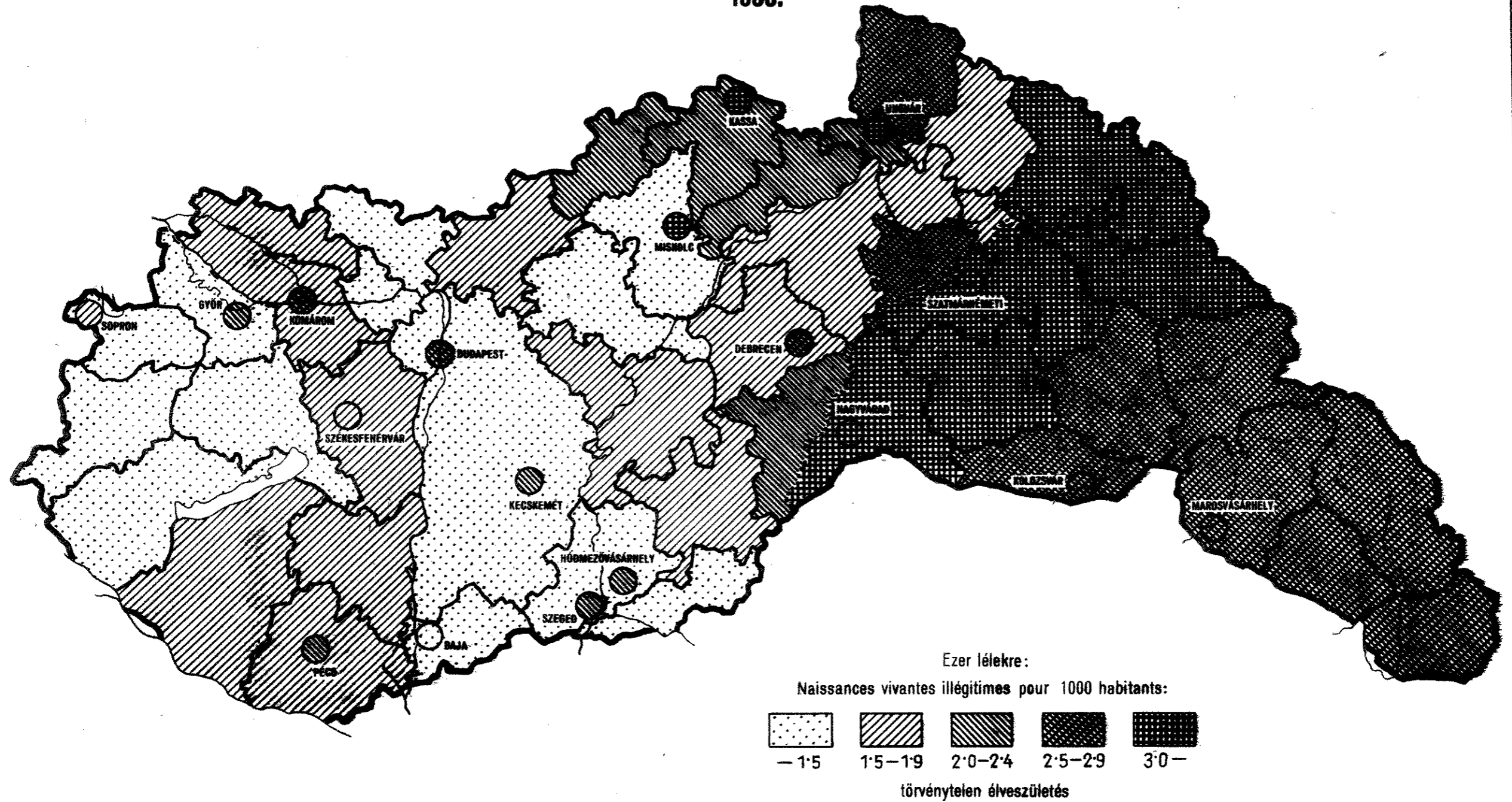
Romániának nemzetközi összehasonlítás szerint hazánk trianoni területének adataihoz képest kedvezőtlen, magas törvénytelen születési arányai, a 2. bécsi döntéssel 1940 szeptember havában Romániától visszacsatolt keletmagyarországi és erdélyi részekben is megnyilvánultak. Nevezetesen, amíg hazánk trianoni területén az ezer lélekre eső legutolsó (az 1939. évi) törvénytelen élveszületési nyers ezrelék 1·7, addig Erdélyben (a román közigazgatás szerint való elhatárolásban) a legutolsó vonatkozó eredmény 2·6; a Körösvidéken (Arad, Bihar, Máramaros és Szatmár vm. területén) pedig éppenséggel 3·3‰ számítható. Azt, hogy a szintén magas kárpátaljai arányokkal (átl. 2·6‰) szemben, hazánk trianoni törvényhatóságai mennyivel kedvezőbb arányt mutatnak, a III. grafikon szemlélteti. A vonatkozó ezer lélekre eső, törvényhatóságok részletezett arányokat, az összes törvénytelen születések arányszámával, a nem az illető törvényhatóságban született, ú. n. idegenek számával és a korrigált törvénytelen élveszületési arányokkal, valamint az élve- és halvaszületések szerint részletezett törvénytelen, továbbá az idegen törvényes és törvénytelen születéseknek ugyancsak törvényhatóságok szerint részletezett arányszámaival együtt az 5. táblázatban mutatjuk be. (V. ö. a III. grafikont s az 5. táblázatot.)

Látható — a III. grafikonon —, hogy a törvénytelen születések a Kis-Alföldön és a Dunántúlon, jórészt a nyugati határ mentén fordulnak a leggyéribben elő; azután pedig még a Duna-Tisza közén is, nemkülönben az ezzel a területtel szomszédos Csanád, Csongrád, Torontál és Arad vármegyékben is ritkábbak, mint az ország egyéb részein. Vármegyéink közül az ezer lélekre eső törvénytelen élveszületések gyakorisági arányának minimumát Esztergom vm. mutatja fel, 1939-ben 1·1‰-kel. Közvetlen utána sorakozik azonban Sopron vm. (1·2‰-es) adata is. Idegenek nélkül számítva az esztergommegyei említett ezen kedvező arányszám meg éppenséggel csak 0·9‰ (l. az 5. táblázat 6. oszlopát). Ilyen alacsony arányt hazánk egy más törvényhatóságában sem találunk; a kárpátaljai közigazgatási kirendeltségek területéről begyűlt 1939. évi abszolút számok ugyanis csak félesztendő — az 1939. év II. felére vonatkozó — adatgyűjtés eredményei. A népességhez viszonyított számításoknál ezeknek tehát kétszeresét kell vennünk, hogy a

III. TÖRVÉNYTELEN ÉLVESZÜLETÉSEK MAGYARORSZÁGON TÖRVÉNYHATÓSÁGONKÉNT

NAISSANCES VIVANTES ILLÉGITIMES EN HONGRIE, PAR COMITATS ET VILLES AUTONOMES.

1939.

5. A törvénytelen születések törvényhatóságokint, 1939-ben.
Naissances illégitimes en 1939, suivant les comitats et les villes autonomes.

Országgrész, törvényhatóság <i>Régions, comitats et villes autonomes</i>	Az összes törvénytelen <i>Toutes les naissances illégitimes</i>		A törvénytelen élve <i>Naissances vivantes illégitimes</i>				Enfants				
	száma - nombres <i>abs.</i>	százalékos aránya az összes születések közt — <i>par rapp. à tous les enfants nés, %</i>	száma <i>nombres abs.</i>		ezer lélekre eső aránya (‰) <i>pour 1000 habitants</i>		Az élve nés vivants	A halva mort-nés	A törvénytelen élve - nés vivants	A törvénytelen illégit.	Az összes légit. et illégit.
			nyersen <i>bruts</i>	idegenek nélkül - sans les "étrangers" <i>abs.</i>	nyersen <i>chiffres bruts</i>	idegenek nélkül - sans les "étrangers" <i>abs.</i>	törvénytelen (‰) <i>illégitimes (‰)</i>	közül - dont			
								idegen (‰) <i>de mères étrangères à la localité (‰)</i>			
Kisalföld — Petite Plaine											
Bars- és Hont vm.	197	7.3	193	166	1.3	1.1	7.2	7.5	4.5	14.0	5.2
Esztergom vm. **)	115	5.5	109	93	1.1	0.9	5.4	9.0	9.6	14.7	9.9
Győr- és Moson vm.	211	6.5	203	192	1.3	1.2	6.4	12.9	2.9	5.4	3.1
Győr tjv. ***)	119	10.3	111	72	2.2	1.4	10.2	13.6	22.4	35.1	24.1
Komárom vm.	426	6.9	414	395	1.6	1.5	6.9	7.9	3.5	4.6	4.0
Komárom tjv.	81	14.0	73	57	2.8	2.2	13.6	20.5	17.0	21.9	17.7
Nyitra és Pozsony vm.	301	6.4	292	273	1.5	1.4	6.4	6.7	2.5	6.5	2.8
Sopron vm.	178	5.8	175	155	1.2	1.1	5.8	4.5	4.5	11.4	4.9
Sopron tjv.	56	8.9	54	49	1.5	1.4	9.1	6.3	8.1	9.6	8.2
Kisalföld össz. — Total	1.684	6.9	1.624	1.452	1.5	1.3	6.9	9.0	5.4	10.6	5.8
Dunántúli dombvidék - Transdanubie, région de collines											
Baranya vm.	402	10.4	396	349	1.6	1.4	10.1	7.9	4.4	11.9	5.3
Pécs tjv.	163	12.9	156	73	2.1	1.0	12.7	20.6	31.1	53.2	33.9
Fejér vm.	340	6.8	334	326	1.5	1.4	6.9	5.6	1.1	2.4	1.2
Székesfehérvár tjv.	80	8.0	76	44	1.8	1.0	8.0	7.5	27.4	42.1	28.6
Somogy vm.	635	8.9	615	537	1.6	1.4	8.8	10.1	4.4	12.7	5.1
Tolna "	319	6.6	305	270	1.6	1.1	6.5	11.0	7.6	11.5	7.8
Vas "	398	6.9	390	291	1.4	1.1	7.0	5.9	9.6	25.4	10.7
Veszprém "	358	6.2	343	288	1.4	1.2	6.1	9.7	4.9	16.0	5.6
Zala "	529	7.0	512	448	1.4	1.2	6.9	7.1	4.6	12.5	5.2
Dunántúl össz. — Total	3.224	7.6	3.127	2.626	1.5	1.2	7.6	8.6	6.5	16.1	7.2
Duna-Tisza köze — Entre le Danube et la Tisza											
Bács-Bodrog vm.	158	8.0	151	148	1.3	1.3	7.8	15.6	0.9	2.0	1.0
Baja tjv.	42	8.7	40	33	1.2	1.0	8.6	14.3	16.6	17.5	16.7
Pest-Pilis-Solt-Kiskún vm.	2.022	8.0	1.950	1.690	1.3	1.1	7.9	6.9	6.2	13.3	6.7
Budapest szfv.	2.743	15.6	2.621	1.958	2.5	1.8	15.4	21.2	32.2	25.3	31.2
Kecskemét tjv.	183	8.9	174	157	2.0	1.8	8.7	13.6	3.6	9.8	4.1
Duna-Tisza köze össz. — Total	5.148	10.9	4.936	3.986	1.8	1.4	10.8	14.6	15.0	19.2	15.6
Tiszántúl — Au delà de la Tisza											
Békés vm.	570	7.7	550	436	1.6	1.3	7.6	10.1	6.8	20.7	7.8
Bereg és Ugocsa vm.	605	13.7	585	525	1.6	1.3	13.7	13.7	5.8	10.3	6.4
Bihar vm.	435	9.6	419	398	2.3	2.2	9.5	15.0	4.8	5.0	4.9
Csanád-, Arad- és Torontál vm.	237	6.9	229	207	1.3	1.2	6.9	9.6	5.0	9.6	5.4
Csongrád vm.	206	6.6	197	183	1.3	1.2	6.5	11.1	4.8	7.1	4.9
Hódmezővásárhely tjv.	119	11.5	117	108	2.0	1.8	11.6	7.1	2.9	7.7	3.5
Szeged tjv.	302	11.9	295	219	2.1	1.6	12.0	8.4	12.6	25.8	14.2
Hajdú vm.	362	7.4	346	334	1.9	1.8	7.2	13.1	2.8	3.5	2.8
Debrecen tjv.	370	13.7	354	263	2.8	2.0	13.7	14.3	18.3	25.7	19.3
Jász-Nagykún-Szolnok vm.	689	7.1	663	582	1.6	1.4	7.1	9.6	5.3	12.2	5.8
Szabolcs vm.	760	6.4	730	677	1.7	1.5	6.3	8.4	2.9	7.3	3.2
Szatmár "	377	9.5	367	341	2.7	2.5	9.5	8.9	3.5	7.1	3.9
Tiszántúl össz. — Total	5.032	8.6	4.852	4.273	1.9	1.7	8.4	10.6	5.4	11.9	6.0

Országrészt, törvényhatóság <i>Régions, comitats et villes autonomes</i>	Az összes törvénytelen <i>Toutes les naissances illégitimes</i>		A törvénytelen élve <i>Naissances vivantes illégitimes</i>				E n f a n t s					
							Az élve nés vivants	A halva mori-nés	A törvé- nyes légitimes	A törvény- telen illégit.	Az összes légit. et illégit.	
							élve - nés vivants					
	s z ü l e t é s e k											
	száma - nombres abs.	százalékos aránya az összes születé- sek közt — par rapp. à tous les enfants nés, %	száma nombres abs.		ezer lélekre eső aránya (‰) pour 1000 habitants		k ö z ü l — dont					
			nyersen bruts	idegenek nélkül - sans les étran- gers ^(**)	nyersen chiffres bruts	idegenek nélkül - sans les étran- gers ^(**)	törvénytelen (‰) illégitimes (‰)	idegen (‰) de mères étran- gères à la localité (‰)				
Északi dombvidék — Nord, région de collines												
Abaúj-Torna vm.	351	8.7	347	322	2.1	2.0	8.8	5.2	3.6	7.2	3.9	
Kassa tjv.	205	18.4	190	181	3.4	3.1	17.9	28.3	5.7	4.7	5.5	
Borsod vm.	437	6.5	422	397	1.4	1.3	6.4	10.3	7.3	5.9	7.2	
Miskolc tjv.	226	15.2	214	159	3.2	2.4	15.3	14.1	18.9	25.7	19.9	
Gömör és Kishont vm.	236	11.0	229	198	2.1	1.9	10.9	11.7	5.6	13.5	6.4	
Heves vm.	428	6.3	409	385	1.3	1.2	6.2	10.8	4.3	5.9	4.4	
Nógrád vm.	418	7.6	409	367	1.6	1.4	7.6	7.3	5.5	10.3	5.9	
Ung vm.	128	11.3	127	124	2.4	2.4	11.4	4.8	0.8	2.4	1.0	
Ungvár tjv.	181	24.0	173	120	7.3	5.6	24.3	20.0	37.0	30.6	35.5	
Zemplén vm.	410	8.7	392	335	2.0	1.7	8.5	17.1	6.8	14.5	7.4	
Északi dombvidék össz. - Total	3.020	8.8	2.912	2.588	1.9	1.7	8.7	13.8	6.5	11.1	6.8	
Kárpátalja¹⁾ - Subcarpathie¹⁾												
<i>Secteurs administr.</i> } Beregi - de Bereg } közigaz- Máramarosi } gatási <i>de Máramaros</i> } kiren- Ung - d'Ung } deltség	182	6.1	179	176	1.8	1.8	6.1	14.3	0.7	1.7	0.7	
	545	9.5	527	508	3.0	3.0	9.3	20.9	1.2	3.6	1.4	
	164	9.6	161	161	2.6	2.6	9.5	20.0	0.6	—	0.5	
Kárpátalja össz. — Total	891	8.6	867	845	1.3	1.3	6.8	19.5	0.9	2.6	1.1	
Magyarország össz.²⁾ Hongrie entière²⁾	18.999	8.7	18.318	15.770	1.7	1.4	8.6	11.4	7.6	13.9	8.2	
<i>Dont</i> } Ebből vármegyék-comitats	14.129	7.7	13.670	12.277	1.5	1.3	7.6	9.8	4.8	10.2	5.2	
	4.870	14.2	4.648	3.493	2.4	1.8	14.0	17.5	24.2	24.8	24.3	

¹⁾ Csak 1939. II. felében; ezért a népességhez viszonyító arányoknak kétszeresére kell gondolnunk.

²⁾ Az 1940. szeptember havában visszacsatolt erdélyi részek nélkül. Erdélyben a román közigazgatás szerint való elhatárolásban az élveszületések 10.4‰-a volt törvénytelen; a Körösvidéken 13.5; Bánságban ugyanakkor (1936) 18.3‰ volt a megfelelő arány. Z. Anuarul Statistic al României 1937. si 1938. (Bukarest, 1939.) 103 l. Ezer lélekre így Erdélyben 2.6, a Körösvidéken pedig 3.3‰ törvénytelen élveszületés számítható. —

¹⁾ Seulement IIe moitié de 1939; c'est pourquoi pour l'année entière, il faut prendre le double de chaque chiffre proportionné à la population. — ²⁾ Non compris les régions transylvaines réincorporées en sept. 1940. Dans la province entière qui portait le nom de Transylvanie sous les Roumains, il y avait en 1936 parmi les naissances vivantes 10.4‰ de naissances illégitimes; dans le même temps, cette proportion était de 13.5‰ dans la région des Körös et de 18.3‰ dans le Banat. (Z. Anuarul Statistic al României 1937. si 1938, Bucarest, 1939, p. 103.) Donc, pour 1000 habitants, on peut compter 2.6 naissances vivantes illégitimes quant à la Transylvanie, et 3.3 quant à la région des Körös. — *) Sans les enfants nés de mères étrangères à la localité. — **) Vm. = comitat. — ***) Tjv. = ville autonome.

kárpátaljai arányok is az egész évi időtartam színvonalára emelkedjenek.

Nemcsak a népességhez viszonyított ezrelék, de a törvénytelenek arányát a születések körében kimutató százalék, a születési hányados vagy kvóta 1939. évi adata is, törvényhatóságaink közül szintén Esztergomban volt minimum, t. i. 5.5. Ehhez igen közel álló a sopronmegyei arányszám, mely

akkor 5.8% volt. Nem volt ez évben más vármegyénk, de városi törvényhatóságunk sem, amelyben e kvóta a legalább 6%-ot meg ne haladta volna.

A gyakoriság és a kvóta másik végétét, a maximumot, városi törvényhatóságaink körében kell keresnünk; hiszen említettük, hogy a törvénytelen születések melegágya a város. Látjuk is a III. grafikonon, hogy a vá-

rosok sötétebb foltokként tűnnek elő a vármegyék területén. Házi cselédekkel, gyári munkásnőkkel a városok adják az országnak a legtöbb törvénytelen szülöttet. A városokban magas a nem házas produktív korúak aránya, amellyel pedig — mint fentebb kiszámítottuk — a törvénytelen születések kvótája igen magas fokú korrelációban van. A szabados élet- és világfelfogás tudvalevőleg inkább burjánzik a városokban, mint a falvakban. A vallásosság és az erkölcsösség egyes városi — főleg nagyvárosi — néprétegekben csökkent leginkább. Ha azután a törvénytelen születések számának alakulását nem is lehet e körülményekkel egyszerűen arányba állítani, azért hatásukat a törvénytelenek arányainak kialakulására sem lehet megtagadni.

A város és vidék szembeállítása — a törvényhatósági joggal felruházott közigazgatási egységek alapján — hazánk 1939. évi népmozgalmának eredményeire támaszkodva azt mutatja, hogy

a törvénytelen születési kvóta a vármegyékben	7.7 %
„ „ „ a tj. városokban	14.2 %
„ „ „ az egész orsz.-ban	8.7 %

Mint ahogy azonban a városok születési aránya alacsonyabb, mint a megyéké, a tj. városokban és a vármegyékben nálunk, az ezer lélekre eső törvénytelen élveszületések gyakorisága között már nincs oly mérvű különbség, mint a megfelelő területekbeli és időbeli kvóták között. Alacsonyabb városi születési arányból — a vidékinél kétszer magasabb városi kvótával számítva — sem marad kétszer olyan magas törvénytelen élveszületési városi gyakoriság, mint a vidéken. 1939-ben a törvénytelen születések gyakorisága:

Ezer lélekre a tj. városokban nyersen . . .	2.4 %
„ „ a vármegyékben	1.5 %
„ „ a tj. városokban idegenek nélkül	1.8 %
„ „ a vármegyékben	1.3 %

Eszerint tehát a városi gyakoriság csak $\frac{2}{3}$ -a a vármegyének, míg a kvóta fele volt; idegenek nélkül meg éppen közel $\frac{3}{4}$ -e (72%-a) a városi gyakoriság a vármegyének. Ez természetes is, mert a kórházakkal és szülőotthonokkal ellátott város éppen a törvénytelen születések révén gyarapodik inkább idegen nem városi lakosok születésével. Nagyobb mértékben, mint a vármegye erősödik nem megyei, idegen házasságon kívül szülő nők születési eseteivel.

Törvényhatósági joggal felruházott városaink közül a törvénytelen születések arányainak éppen nem dicséretes maximuma 1939-ben Ungvárott mutatkozott. A többi tj. város vonatkozó kvótáját messze meghaladóan ekkor 24.0%-os az ungvári arány; ezer lélekre pedig 7.3 az arány, nyersen s idegenek nélkül is 5.6‰, ugyancsak igen kimagasló módon. A városnak e kedvezőtlenül magas törvénytelen születési aránya az egész Kárpátaljának, s a szomszédos Körösvidéknek viszonyait domborítja ki. Magas aránya elűt a trianoni terület összes tj. városaink viszonyaitól. Utána Kassa sorakozik: ezer lélekre 3.4‰-kel, azután Miskolc 3.2‰-kel. Ugyanakkor a vármegyék közül is Ung megyéé a maximum, de ezer lélekre csak 2.4‰-kel. Tj. városaink legkedvezőbb aránya viszont Sopronban jelentkezett ugyanekkor 1.5‰-kel, ott, ahol — mint fentebb láttuk — a megyei arány is szélsőségesen alacsonynak mutatkozott.

A halvaszületett törvénytelenek arányának színvonala tekintetében Ungvárt (hol ez az arány 20.0) felülmúlják: Kassa (28.3%), Budapest szföv. (21.2), a Máramarosi közigazgatási kirendeltség (20.9), Pécs (20.6) és Komárom (20.5). (L. az 5. sz. táblát.)

Budapest székesfővárosban, hazánk milliós lakosságot meghaladó — közvetlen környékével együtt már másfélmilliós lélekszámú — világvárosában, a törvénytelen születéseknek csak abszolút száma magasabb, mint hazánk bármely más városában. Ha azonban a székesfővárosunkban történt törvénytelen születéseket az összes születésekhez viszonyítjuk (15.6%), a budapesti százalék már alacsonyabb Ungvár (24.0) és Kassa (18.4) megfelelő arányainál. Ha pedig a népességhez viszonyítunk, úgy a budapesti 2.5‰ már négy városi törvényhatóság ilyenemű gyakorisági viszonyszámainál alacsonyabb; t. i. az előbbi kettőn (7.3 és 3.4‰) kívül, a trianoni területen még Miskolc (3.2‰) és Debrecen (2.8‰) vonatkozó adatai is magasabbak. Nem szólva most egyes kárpátaljai kirendeltségeknek s a visszacsatolt keletmagyarországi és erdélyi részeknek fentebb már említett, ennél szintén kedvezőtlenebb arányairól. Még ez sem jelenti azonban azt, hogy székesfővárosunk a törvénytelen születések arányának magassága tekintetében, a hazánkban e tekintetben szélsőségesen kedvezőtlen arányt felmutató területekhez,

főképp városokhoz ily közel állana. Hiszen az éppen Budapesten rendkívüli arányú idegenforgalom, különösen a székesfővárosban nagyszámú gyógyintézetek (klinikák, kórházak, szanatóriumok, szülőotthonok stb.) révén, éppen itt nagyjelentőségű az idegen — nem budapesti lakosoktól származó, — törvénytelen születések leszámításából álló korrekció, ha a fővárosi lakosság saját törvénytelen születési gyakorisági arányait kívánjuk helyesen megismerni. Ezen számítás eredményeképpen, csak budapesti anyáktól, 1939-ben székesfővárosunkban ezer lélekre csak 1·8 törvénytelen születés esett, ami már 10 törvényhatóság megfelelő arányszámánál kedvezőbb (l. az 5. táblázat 6. oszlopát). Ez az arány teljesen megegyezik Hódmezővásárhely, Kecskemét tj. városok vonatkozó arányszámával, melyek pedig Budapestnél sokkal kisebb népességűek!

A törvénytelen születések kvótájának és gyakoriságának alakulását a székesfőváros kerületeiben s Budapestnek a Duna két partja szerint megkülönböztetett részeiben, a 6. táblázatba foglalva mutatjuk be.

Az 1934—37. évi átlagokon alapuló 6. táblázatunk eredményei szerint székesfővárosunk közigazgatási kerületei közül a törvénytelen születéseknek az összes születések körében számítható százalékos aránya (hányadosa ill. kvótája) a VIII. kerületben vagyis a Józsefvárosban volt a legmagasabb (23·4%). Ugyanitt mutatkozott maximumnak a törvénytelen élveszületések ezer lélekre eső gyakorisága (2·56‰) is. Ugyanott volt maximum a halvaszületett törvényteleneké és az összes törvénytelen születéseké is (2·66‰). Igen magas azután a VIII. kerülettel szomszédos VII. kerület aránya is és pedig mindkét viszonyítás szerint egyformán, a józsefvárosi arányszám után a második helyen sorakozó, szintén igen magas színvonallal. Egymással szomszédos — számos gyárral bíró s így gyakori törvénytelen születéseikről ismert gyári munkásoknak, nemkülönben egyidejűleg a házi cselédeknek is magas arányával kitűnő — három pesti kerületnek, a VIII., a VII. és a VI. kerületnek összefüggő területén látjuk a székesfővárosi házasságon kívüli termékenység gócpontját. Ám a pesti kerületekben együttvéve, vagyis az egész dunabalparti városrészben évről-évre több a házasságon kívül történt születés, mint a sokkal kevesebb gyárral, kevesebb gyári munkással bíró Budán. 1934—37 átlaga szerint pl.

6. A törvénytelen születések székesfővárosunk közigazgatási kerületeiben, 1934—1937 év átlaga szerint.

Naissances illégitimes dans les arrondissements de Budapest; en moyenne, en 1934—37.

Közigazgatási kerület, a Duna jobb és balpartja <i>Arrondissements et rives droite et gauche du Danube</i>	A születések közül <i>Naissances</i>		Ezer lélekre esett <i>Proportion pour 1000 habitants des enfants</i>		
	törvénytelen — <i>illégitimes</i>				
	szám szerint <i>nombres abs.</i>	az összes születések %-ában <i>par rapp. à l'ensemble des naissances, %</i>	élve <i>nés vivants</i>	halva <i>mort-nés</i>	összes <i>nés vivants ou mort-nés</i>
			születés		
I. kerület — <i>arrondiss.</i>	105	13·1	1·46	0·03	1·49
II. " "	72	14·3	1·20	0·04	1·24
III. " "	113	12·1	1·76	0·07	1·83
XI. " "	72	11·3	1·15	0·08	1·23
Jobbpart — <i>Rive droite</i>	362	12·9	1·41	0·06	1·47
IV. kerület — <i>arrondiss.</i>	27	17·0	1·04	0·06	1·10
V. " "	112	15·3	1·88	0·04	1·32
VI. " "	400	19·0	2·12	0·08	2·20
VII. " "	408	22·8	2·36	0·08	2·44
VIII. " "	384	23·4	2·56	0·10	2·66
IX. " "	195	17·0	1·86	0·09	1·95
X. " "	122	12·4	1·47	0·06	1·53
XIV. " "	135	12·9	1·50	0·05	1·55
Balpart — <i>Rive gauche</i>	1.783	18·5	1·99	0·08	2·07
Idegen — <i>Etrangers à la ville</i>	669	14·2	0·60	0·02	0·62
Ismeretlen — <i>Inconnus</i>	6	86·0	—	—	—
Budapest összesen <i>Total pour Budapest</i>	2.820	16·4	2·57	0·10	2·67
Idegenek nélkül — <i>Non compr. les personnes étrangères à la ville</i>	2.151	17·3	1·95	0·08	2·03

Pesten ezer lélekre 2·07 törvénytelen születés számítható, míg Budán ez az arány csak 1·47‰. A budai kerületek közül is még leginkább Óbuda-Újlak, a III. kerület — mely munkásnegyed — aránya magaslik ki. Igen alacsony a XI. és a II. kerület, e jó erkölcsű, polgári városrészek vonatkozó aránya.

Régebbi évek megfelelő eredményeivel végezve összehasonlítást, azt látjuk, hogy Pesten rohamosabb a javulás. 1928—33-ban a pesti arány ezer lélekre évente átlag még 2·62 s ez 1934—37-ig 2·07-re esett vissza; míg Budán a visszafejlődés ugyanakkor 1·69‰-ről csak 1·47‰-re történt. Az egyes közigazgatási kerületek régebbi évjáratbeli adatait egymással vetve egybe, azonban régebben is ugyanazon szélsőségek és egyéb szabályszerűségek mutatkoznak. Az 1928—

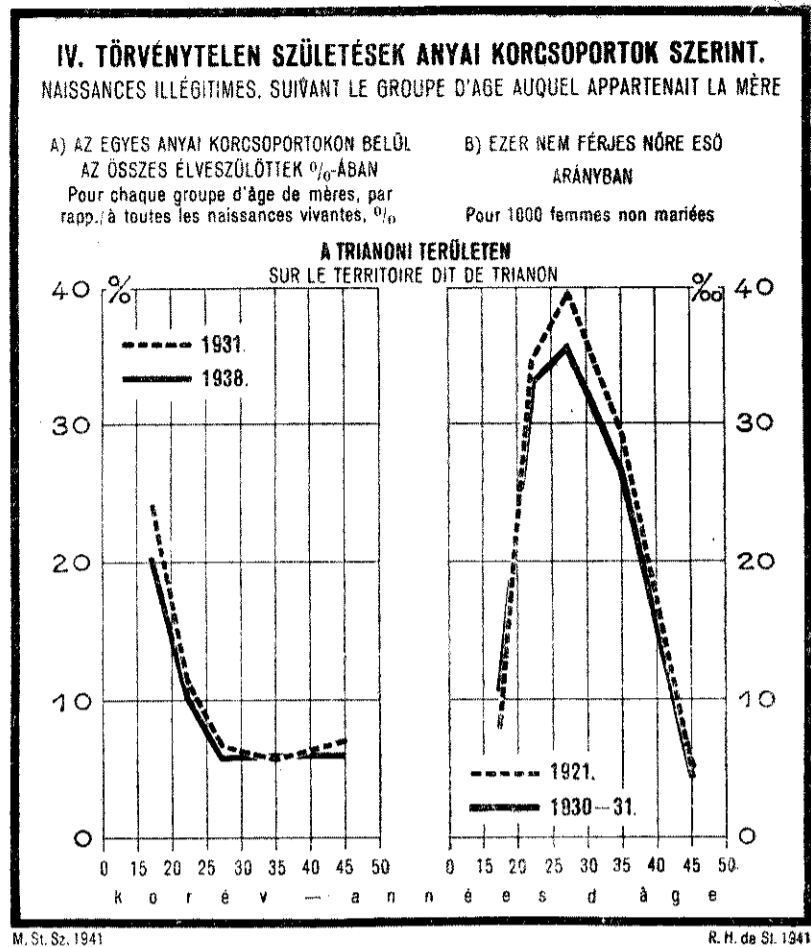
1933. évi állapotok szerint is a VIII. kerületben jelentkezett a maximum, de akkor ezer lélekre évente átlag még 3·27-tel, ugyanakkor a II. kerületben mutatkozott a minimum, de még 1·40‰-kel.

Érdekes a budapesti törvénytelen születeket a születés helye szerint is vizsgálni, hogy azok minő számban és arányban történtek közintézetekben vagy magánlakásokban. A törvénytelen születek közül rendszerint több történik közintézetben (kórházban, szanatóriumokban, szülőotthonokban, klinikákon stb.), mint a törvényesek közül. Budapesten az 1929—30. években a törvényes születeknek 91·0, a törvényteleneknek 93·9‰-a volt intézeti. A legutolsó évtizedekben azonban, a szülésorvosi szaktudás helyes értékelése révén, a házas nők is évről-évre annyira nagyobb és nagyobb arányban szülnék már intézetben, hogy az intézeti szülésre vonatkozó arány ma a törvényes születeknél már teljesen akkora, mint a törvényteleneknél. Az intézetben történt születek aránya ugyanis Budapesten 1929-től 1938-ig évről-évre a következőképpen fejlődött.

Év	Száz születés közül intézeti volt		Év	Száz születés közül intézeti volt	
	a törvényeseknél %	a törvényteleneknél %		a törvényeseknél %	a törvényteleneknél %
1929	84·7	91·3	1934	93·6	94·7
1930	82·0	91·6	1935	94·2	94·9
1931	89·8	90·1	1936	95·9	95·5
1932	89·1	92·3	1937	96·4	96·2
1933	93·2	94·5	1938	96·6	96·2

A törvénytelen születek arányának a demográfia egyéb szempontjai (kor, nem, vallás, születési hónap, nemzetiség, foglalkozás stb.) szerint való részletezésének, a törvényes és a törvénytelen csecsemő gyermekhalandósága között lévő különbségnek s végül a törvénytelen szülöttek törvényesítésének újabb alakulásában is igen figyelemreméltó jelenségek mutatkoznak. A törvénytelen élveszületek alakulását az anya kora szerint való részletezésben, az országos statisztika legújabb eredményei alapján a 7. táblázatban mutatjuk be; erre vonatkozik a IV. grafikon is.

A törvénytelen születeket az *anya kora szerint részletezve*, tudvalevőleg mindig szembevetendő a legfiatalabb korcsoportbeli igen fiatal anyák jelentős szerepe. Kérdés már most, hogy a vonatkozó régebbi eredményekkel szemben erősödik-e vagy gyengül a fiatalabb nem férjes női korosztályoknak e jelenségnél való szerepe, a törvénytelen születeknek körünkben mutatkozó kvó-

tája és gyakorisága? A törvénytelen születeket legújabbban leggyéresebbnek mutató 1938. évben a 17 éven aluli nem férjes nők az összes törvénytelen születek 4‰-át, a 20 éven aluliak pedig 19·2‰-át tették, vagyis azoknak kerekén egyötödét. Ez négyszer akkora arány, mint amekkora az ilyenkorú anyáknak a törvényes születeknél való szerepe, ami ugyanakkor csak 5·8‰ volt. Nem is szólva arról, hogy — csak a 17 éven aluliakat tekintve — nyolcszoros különbség mutatkozik, mert ezen legfiatalabb korcsoportbeli anyák törvényes szülöttei az egyes évek összes törvényes szülöttei körében csak 0·5‰-ot tesznek. Az, hogy a legújabb időszakban — 1921-hez képest — e legfiatalabb korcsoportbeli nem férjes nők törvénytelen születési kvótája, valamint az ilyenmű élveszületeknek, ezer nem férjes nőre eső gyakorisági arányai is még tovább miként erősödtek a későbbi korcsoportokban mutatkozó fogyással szemben, a 7. táblázatból tárul elének. Ugyanezt szemlélteti a IV. grafikon is.

Ha mindig az egyes korcsoportokon belül eső anyák körét tekintjük külön-külön, úgy a 20 éven aluli anyáktól az idősebbek felé egyre fogy az illető korcsoportbeli törvénytelen születek aránya. 1938-ban 20 éven alul 20·4‰ — sőt 17 éven alul 43·4‰ — a törvénytelen, ami a legidősebb korcsoportokig 6‰-ra esik le. Érdekes, hogy 50 éven felül megint több a törvénytelen 1938-ban: 21·4‰. Azért, ha a nem

7. Élve születések az anya kora szerint Magyarország trianoni területén.
Naissances vivantes, suivant l'âge de la mère, dans la Hongrie de Trianon.

Az élveszületések törvényesség szerint <i>Naissances vivantes, légitimes et illégitimes</i>		Indications concernant		Élveszületések — <i>Enfants nés vivants de mères de</i>					
		A szám ill. arányszám <i>les nombres absolus et proportionnels</i>	Az év ill. átlag <i>les années et moyennes</i>	15—19	20—24	25—29	30—39	40—49	15—49
		megnevezése — <i>figurant ci-dessous</i>		éves anyáknál — <i>ans</i>					
Naissances vivantes	A törvénytelen illégitimes	száma — <i>nombres abs.</i> . . .	1937	2.961	5.143	3.508	3.261	488	²⁾ 15.376
			1938	3.552	4.428	3.365	3.393	476	²⁾ 15.227
		százaléka — <i>pourcentages</i>	1937	19·2	33·5	22·8	21·2	3·2	⁴⁾ 99·9
			1938	23·3	29·1	22·1	22·3	3·1	⁴⁾ 99·9
		az egyes korcsoportokon belül az összes élveszülettek %-ban — <i>pour chaque catégorie d'âge, par rapp. à toutes les naissances vivantes, %</i> . . .	1937	23·4	10·3	6·3	5·9	6·2	8·4
		1938	20·4	10·1	5·9	6·0	6·0	8·4	
	ezer nem férjes nőre eső aránya ¹⁾ — <i>pour 1000 femmes non mariées</i> ¹⁾ .	1921	8·0	34·9	39·7	29·2	5·1	20·4	
		1930—31	10·7	33·0	35·6	26·5	4·4	19·8	
	ezer férjes nőre eső aránya ¹⁾ <i>pour 1000 femmes mariées</i> ¹⁾	1921	330·9	382·2	291·3	154·3	30·8	187·1	
		1930—31	344·7	297·2	195·4	111·7	19·6	134·5	
	ezer nőre eső aránya ¹⁾ <i>pour 1000 femmes</i> ¹⁾ . . .	1921	40·8	202·2	212·2	126·8	25·2	116·9	
		1930—31	40·9	158·5	151·8	94·2	15·7	88·1	
	Az összes au total	1932	49·0	150·8	142·5	87·9	14·3	86·1	
		1933	47·6	143·5	133·1	82·0	13·9	81·8	
		1934	41·7	143·7	134·8	81·2	14·0	81·5	
		1935	30·6	149·7	131·5	79·0	14·0	78·7	
		1936	29·2	151·1	132·0	75·7	13·2	75·4	
		1937	32·8	156·0	133·0	75·6	13·4	74·6	
		1938	40·7	158·1	134·1	75·5	13·2	73·7	

¹⁾ Az 1921. évre és az 1930—31. évek átlagára vonatkozó arányszámok kiszámításához szükséges női népességkorcsoportok az 1920., ill. az 1930. évi népszámlálás alkalmával történt megállapításokból képeztek; ezzel szemben az 1932—38. évekre vonatkozó ezer nőre eső arányok megfelelő viszonyítási alapjai az utóbbi népszámlálási adattal a természetes népszaporodás alapján (a vándorlási különbözet figyelembevétele nélkül) állapították meg. — *Pour 1921 et pour les moyennes relatives à 1930—31, les catégories d'âge de femmes (servant à calculer les proportions indiquées) ont été établies d'après le Recensement de 1920, respectivement le Recensement de 1930; les proportions pour 1000 femmes, concernant 1932—38, ont été obtenues d'après le Recensement de 1930, compte tenu de l'accroissement dit naturel (et laissant de côté la différence migratoire).* — ²⁾ A 3 ötven éven felüli anyától származó és 12 ismeretlen korú anya által szült törvénytelen élveszületéssel együtt. — *Y compris 3 enfants naturels nés vivants de mères de plus de 50 ans, et 12 enfants de même catégorie pour lesquels l'âge de la mère est inconnu.* — ³⁾ Az ez évben is 3 ötven éven felüli anyától származó és 10 ismeretlen korú anya által szült törvénytelen élveszületéssel együtt. — *Y compr., pour cette année-là aussi, 3 enfants naturels nés vivants de mères de plus de 50 ans, ainsi que les enfants de même catégorie pour lesquels l'âge de la mère est inconnu (au nombre de 10).* — ⁴⁾ 0·1%-ot tesznek ki az 50 éven felüli és az ismeretlen korú anyák által szült törvénytelen élveszületések. — *Les enfants naturels nés vivants de mères de plus de 50 ans ou de mères d'âge inconnu représentent 0·1%.*

férjes nőkre eső gyakoriságokat nézzük, ezek a viszonzszámok még a legfiatalabb korcsoportban is messze elmaradnak a törvényesek vonatkozó adatai mögött. Pl. 20 éven alul a nem férjesek 10·7%, a férjesek 344·7%-os gyakoriságot mutatnak. Mégis a rajz szemlélteti, hogy — a vonatkozó régebbi eredményekhez képest — e korcsoportbeli gyakoriság is erősödik, a többi

korcsoportbeli fogyással szemben. (L. 7. sz. táblát.)

A törvénytelen születések *nem szerint való részletezése* tudvalevőleg, rendszerint, kisebb arányú fiúszületési többletet mutat, mint a törvényeseké. Ezt az apák fiatal kora magyarázhatja, mert a törvényeseknél ez az átlag magasabb; arra ugyanis már több statisztika utalt, hogy a nemi arány a

8. A törvénytelen születések vallás és anyanyelv szerint való részletezése, hazánkban, 1929—38-ban.

Naissances illégitimes en Hongrie, en 1929-38, suivant la religion et la nationalité ethnique.

Hitfelekezet ill. nemzetiség <i>Religions et nationalités</i>	Törvénytelen — Enfants illégitimes							
	élveszületések — nés vivants						halvaszületések % os aránya az összes halvaszületések körében <i>mort-nés, par rapport à tous les mort-nés, %</i>	
	egy-egy évi átlagos száma <i>en moyenne, par an</i>		aránya — leur proportion					
			az összes élveszületések körében (a kvóta: %) <i>à toutes les naissances vivantes (%)</i>		ezer megfelelő vallású lakosra (a gyakoriság %) — à 1000 <i>habitants de même religion (%)</i>		1929—32	1933—38
	1929—32	1933—38	1929—32	1933—38	1929—32	1933—38	1929—32	1933—38
a) Hitfelekezet — Religions								
Római katolikus — <i>Catholiques rom.</i>	13.252	11.462	9.4	9.2	2.3	1.9	12.7	12.4
Görög katolikus — <i>Gréco-catholiques</i>	513	434	7.4	6.7	2.6	2.1	13.1	8.9
Görög keleti — <i>Gréco orient.</i>	185	150	10.7	15.4	4.1	3.4	15.1	16.6
Evangélikus — <i>Luthériens</i>	804	697	6.9	6.8	1.5	1.3	9.4	9.8
Református — <i>Calvinistes</i>	4.322	3.698	9.4	8.9	2.3	2.0	12.0	13.6
Unitárius — <i>Unitaires</i>	9	3	7.7	3.0	—	—	—	—
Baptista — <i>Baptistes</i>	3	4	0.4	1.2	—	—	—	—
Izraelita — <i>Israélites</i>	158	131	2.9	2.8	0.3	2.9	3.2	4.5
Egyéb és ismeretlen — <i>Autres religions et personnes de religion inconn.</i>	10	8	6.7	4.5	0.6	0.4	36.3	25.0
Összesen — <i>Totaux</i>	19.256	16.587	9.0	8.8	2.2	1.8	12.2	11.9
b) Anyanyelv — Nationalités								
Magyar — <i>Hongrois</i>	17.849	15.525	9.0	8.8	2.2	1.9	12.2	12.0
Német — <i>Allemands</i>	670	486	6.4	6.3	1.4	0.9	8.5	6.5
Tót — <i>Slovaques</i>	150	78	7.1	6.3	1.4	0.7	11.5	11.1
Román — <i>Roumains</i>	76	55	17.6	15.9	4.6	3.1	20.0	16.6
Horvát — <i>Croates</i>	68	46	10.9	9.9	2.4	1.7	15.3	10.0
Szerb — <i>Serbes</i>	9	6	7.5	7.2	1.2	0.7	—	—
Egyéb és ismeretlen — <i>Autres religions et personnes de religion inconn.</i>	434	391	40.1	43.5	13.4	7.3	41.3	45.8
Összesen — <i>Totaux</i>	19.256	16.587	9.0	8.8	2.2	1.8	12.2	11.9

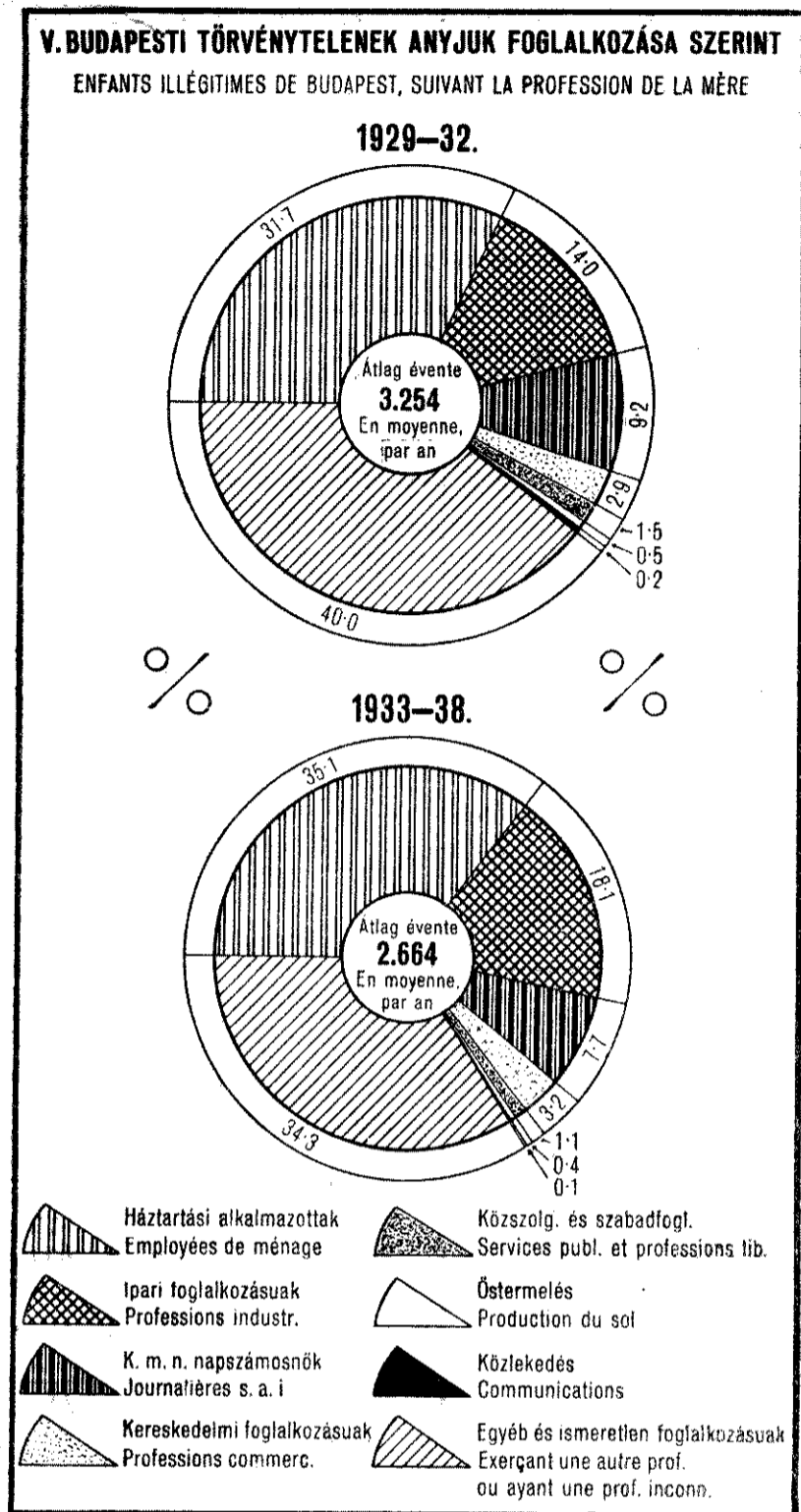
szülők korától, ill. korkülönbségétől függ. Az általános fiúszületési többletet magát is az magyarázná, hogy az apák kora Európaszerte átlag magasabb az anyákénál. 1938-ban az általános fiúszületési többlet hazánkban száz leány élveszületőre 106.2 fiú volt, a törvénytelen élveszületőknél ugyanekkor csak: 104.0 volt a fiúszületések ugyanilyen módon számított indexe.

A tél végén gyakori törvénytelen születések a tavasz, főleg április és május fiziológiai hatására utalnak; ezen időszakban gyakoribbak lévén a házasságon kívüli fogamzások, ezt az időszakot a terhességi kilenc hónappal követőleg emelkedik a vonatkozó kvóta. Újabb számításainkban bemutatjuk az 1929—38. évek átlagában az egyes hónapokban székesfővárosunkban született törvénytelen gyermekek arányát az összes születések százalékában:

	%		%
Januárban . . .	19.6 (max.)	Juliusban . . .	17.1
Februárban . . .	19.4	Augusztusban . . .	16.5 (min.)
Márciusban . . .	18.0	Szeptemberben . . .	18.1
Áprilisban . . .	18.1	Októberben . . .	17.6
Májusban . . .	18.2	Novemberben . . .	18.7
Juniusban . . .	17.0	Decemberben . . .	18.7

A vizsgált évtizedekben átlag 18%-os budapesti kvóta fölé az elmondottak értelmében leginkább a januári arány emelkedik: 19.6%, de közvetlen utána sorakozik a februári eredmény. A minimum augusztusban: 16.5%, az ősszel gyér házasságon kívüli fogamzásoknak megfelelően, amikor a természet élettani szerepe is a leggyengébb.

Az egyes hitfelekezetek közül a görög felekezetek magas törvénytelen születési kvótája s a zsidók igen gyér házasságon kívüli termékenysége tűnik szembe. Az erre vonatkozó részletezést ismét ugyanazon legutolsó tíz esztendőről, az anyanyelv

szertint való megfelelő számítások eredményeivel együtt, a 8. táblázatba foglalva mutatjuk be.

A táblázaton szereplő két évjárat (1929—32. és 1933—38.) szerint a maximum egyaránt a görög keletieké: az élveszületéseknél 10.7, ill. 15.4%-kal, a halvaszületéseknél pedig még magasabb arányokkal 15.1, ill. 16%-kal; ez utóbbiaknál eltekintve az egyéb és ismeretlen csoport irreálisan túl magas arányától. Ez ugyanis egymásnak meg nem felelő tömegek viszonyításának is következménye lehet, annak, hogy a házasságon kívül történt halvaszületéseknél (talált gyermekekkel együtt!) több anya vallása marad ismeretlen, mint a férjes nők halvaszületési körében. Az izraeliták arányánál 2.9, ill. 2.8%, csak a baptistáké kisebb (0.4—1.2%); amelyben annak is szerepe van, hogy a zsidók képviselte

gyenge azon foglalkozási ágakban, amelyekből a legtöbb törvénytelen születés származik, így pl. a házicselések körében is.

A törvénytelen születéseket anyjuk hitfelekezete szerint való részletezésével párhuzamosan alakul az anyanyelv, ill. nemzetiség szerint való részletezés eredménye is. Hazánkban ugyanis az egy-egy nemzetiséghez tartozók túlnyomó többségben egy-egy vallásnak hívői; pl. a románok, a rutének a görög felekezetek hívői stb. Éppen ezért magas — a fentemlített 8. táblázat szerint a most vizsgált legutolsó időszakban is — a románok törvénytelen születési kvótája is. Eltekintve ismét a heterogen „egyéb és ismeretlen” csoporttól, a maximumot az 1929—30. évi törvénytelen halvaszületéseknél a románok 20.6%-kal, az élveszületéseknél pedig 17.6%-kal mutatják, amely arányok a megfelelő időszakbeli országos viszonzyszámoknak kétszeresei. Javulást 1933—38-ra minden nemzetiség mutat; de az ekkor 8.8%-ra javult országos aránynak az oláhoké (15.9%, ill. 16.6%) kétszerese marad. A legkedvezőbb arányt, a legkevesebb házasságon kívüli születést felmutató nemzetiség, a legmagasabb átlagos népműveltségű nemzetiségünk: a németiség; vonatkozó 1933—38. évi átlagos törvénytelen élveszületési arányuk csak 6.3%. Ezzel ekkor a tótok adata ugyan megegyezik, de más évjáratokban — és ugyanekkor a halvaszületettek körében is — a tótoké magasabb a németekénél.

Ha csak az ismert foglalkozású anyák törvénytelen születéseinek foglalkozás szerinti való megoszlását vizsgáljuk, évről-évre a háztartási alkalmazottak és a gyári munkásnők házasságon kívül született gyermekeinek magas aránya tűnik szembe. Az egyéb és ismeretlen foglalkozású, ill. foglalkozás nélküli anyák törvénytelen születéseinek magas aránya rendszerint e két csoport közé ékelődő színvonalú arányszámokkal szerepel. Ezt tárja elénk az újabb székesfővárosi statisztikából, ahol a háztartási alkalmazottak s a gyári munkásnők népességi képviselője is — mint minden nagy városban — erős, a 9. táblázat s ezt szemlélteti az V. grafikon is.

Régebbi idők megfelelő eredményeivel vetve egybe, a háztartási alkalmazottak vonatkozó budapesti kvótájának még további erősödését látjuk. Még a most vizsgált 1929—32. évi időszak 31.7%-áról is tovább erősödik az, az 1933—38. évi átlagos 35.1%-ig. Hasonlóképp erősödik az ipari

9. A budapesti törvénytelen születések anyjuk foglalkozása szerint, a megfelelő időszakbeli törvényesek atyáinak foglalkozásával egybevetve.

Enfants illégitimes nés à Budapest, suivant la profession de la mère, et comparaison avec la profession des pères des enfants légitimes nés à la même époque.

(1929—1938.)

Foglalkozási főcsoport <i>Grandes catégories de professions</i>	Budapesti élvészületett															
	törvényes Pères				törvénytelen Mères				törvényes Pères				törvénytelen — Mères			
	gyermek — des enfants															
	atyái légitimes				anyái illégitimes				atyái légitimes				anyái — illégitimes			
	nés vivants à Budapest:															
	közül az oldalt megnevezett foglalkozásra esők — leur nombre															
	egy-egy évi átlagos száma <i>moyen, par an</i>	ezer megfelelő foglalkozású egyénre eső aránya (‰)				az illető foglalkozásbeliek összes élvészületéseinek százalékában (kvóta) <i>par rapp. à toutes les naissances vivantes qui ont eu lieu dans les catégories de professions respectives (‰)</i>				az illető időszakbeli összes törvénytelen élvészületések %-ában — <i>par rapp. à toutes les naissances illégitimes vivantes qui ont eu lieu à la même époque (‰)</i>						
1929—32	1933—38	1929—32	1933—38	1929—32	1933—38	1929—32	1933—38	1929—32	1933—38	1929—32	1933—38					
I. Östermelés — <i>Production du sol</i>																
a) Mezőgazdaság — <i>Agriculture</i>	258	261	14	11	43.2	1.6	5.3	4.2	0.5	0.4						
b) Kertészet — <i>Horticulture</i>	77	86	2	1	19.3	0.2	3.3	1.3	0.0	0.0						
c) Erdészet — <i>Sylviculture</i>	7	12	—	—	67.8	—	—	—	—	—						
d) Egyéb österm. — <i>Autres branches de la production du sol</i>	5	7	—	—	68.0	—	—	—	—	—						
I. Összesen — <i>Totaux</i>	347	366	16	12	32.1	33.7	1.5	1.1	4.7	3.3	0.5	0.4				
II. Bányászat, ipar, forg. stb. — <i>Mines, industrie, trafic, etc.</i>																
a) Bányászat és kohászat — <i>Mines et métallurgie</i>	26	20	0.3	0.3	21.8	24.7	0.2	0.1	0.9	1.2	0.0	0.0				
b) Ipar — <i>Industrie</i>	6.693	6.760	454	480	16.3	16.2	1.1	1.1	6.4	6.3	14.0	18.1				
c) Kereskedelem és hitel — <i>Commerce et crédit</i>	2.286	2.038	96	83	15.6	11.6	0.5	0.4	4.3	3.9	2.9	3.2				
d) Közlekedés — <i>Communications</i>	954	1.068	7	3	15.4	18.2	0.1	0.0	0.8	0.3	0.2	0.1				
II. Összesen — <i>Totaux</i>	9.959	9.886	557	566	15.5	15.2	0.8	0.8	5.3	5.3	17.1	21.4				
III. Közszolg. és szabad fogl. — <i>Services publics et professions libérales</i>	1.517	1.553	48	28	12.3	11.7	0.3	0.2	3.1	1.7	1.5	1.1				
IV. Véderő — <i>Défense nation.</i>	267	276	0	0	11.0	14.1	0.1	0.1	0.2	0.0	0.0	0.0				
V. K. m. n. napszámosok — <i>Journaliers s. a. i.</i>	834	703	300	205	49.6	31.3	17.9	9.2	26.4	22.5	9.2	7.7				
VI. Háztartási alkalmazottak — <i>Employés de ménage</i>	20	22	1.031	936	0.3	0.3	15.7	14.4	98.0	97.6	31.7	35.1				
VII. Egyéb és ismeretl. fogl. — <i>Autres professions et professions non déclarées</i>	265	261	1.298	913	4.2	1.5	7.9	6.7	83.0	77.8	40.0	34.3				
I—VII. Összesen — <i>Total pour les catégories I-VII</i>	13.209	13.067	3.250	2.660	13.2	12.5	3.3	2.5	19.7	16.3	100.0	100.0				

(gyári) alkalmazottak, munkásnők szerepe is; ugyanezen két időszakban kvótájuk 14.0%-ról 18.1%-ig emelkedik. A napszámosnők aránya újabban 7.7% s ha ezt

az utóbbit a nem k. m. n. napszámos egyéb ipari foglalkozási nőkéhez adjuk, 26%-ra tehetjük a nagyjából gyári munkásnőktől származó törvénytelen születések kvótá-

ját. Ugyanekkor a házasságon kívül szülő nem férjes nők egyharmada (34%) azonban eltagadta foglalkozását. Megjegyzendő végül persze még az is, hogy a törvényteleneknél — csak az anyára tekintettel lévő — foglalkozási statisztika nem mutatja meg a véderő szerepét. Ez pedig éppen a városokban jelentős, ahol a legénység kaszárnái vannak.

A törvénytelen szülöttek nagyobb halandóságának előrevetett árnyéka a törvénytelen elvetélések és a házasságon kívül történt halvaszületések magas aránya: mindmennyi bizonyítéka nem kisebb életképességnek, avagy általános élettani kevesebbértékűségnek, de annak, hogy a törvénytelen magzat gondozása, széles néprétegekben messze elmarad a törvényeseké mögött. Budapesten a bejelentett elvetéléseknek 1929—38. évek átlaga szerint 17·5%-a volt törvénytelen, megfelelően az ezen időszakban székesfővárosunkban 18·0%-os törvénytelen születési aránynak. Az anya kora szerint való részletezésben a törvénytelen vetélések aránya az idősebb anyai korcsoportok felé éppen úgy csökkenő, mint a törvénytelen születéseké. Ugyanezen tízéves időszakban ugyanis a törvénytelen vetélések aránya:

A 20 éven aluli anyák vetélései közül	58·3 %
A 20—24 éves „ „ „	24·3 „
A 25—29 „ „ „	12·3 „
A 30—39 „ „ „	8·5 „
A 40 éven felüli „ „ „	6·5 „

A terhességi hónapok közül, míg az első háromban történt vetélések körében csak 13—14% volt a törvénytelen, addig a későbbiekben az arány emelkedő s a 7-ben 38·6%-ot ér el. A székesfőváros kerületei közül a törvénytelen vetélések aránya a legelőkelőbb kerületben, a háztartási alkalmazottak magas arányát felmutató IV. kerületben, a Belvárosban volt legmagasabb (23·9%).

A törvénytelen szülötteknek a törvényeseknél magasabb csecsemő- és gyermekhalandósága a legutóbbi évek budapesti statisztikájában is szembetűnő. Országos relációban azonban tudvalevőleg nincs ily irányú adatgyűjtés. Székesfővárosunkban 1929—38-ban a törvénytelen elveszülöttek 21·6%-a halt meg 1 éven alul, vagyis a csecsemőkorban, szemben a férjes nők élveszülötteinek ugyanitt ugyanakkor csak

9·8%-os csecsemőhalandóságával szemben. Igen kedvező volt azonban az 1938. évi, a legutolsó eredmény, amikor is a törvénytelen csecsemők halandósága székesfővárosunkban csak 13·3%-a, törvényeseké pedig meg éppenséggel csak 7—8% volt. Ennél már csak kevéssel jobbak a németbirodalmi csecsemőhalandósági arányok, amelyek újabb eredményei szerint a halvaszülöttek nélkül száz élveszülöttre eső csecsemőhalottak száma a következő volt:

	A törvényeseknél	A törvényteleneknél
1933-ban	7·2	11·4
1934 „	6·2	10·6
1935 „	6·5	11·2
1936 „	6·3	10·3

Az 1929—38. évi átlagos budapesti törvényes és törvénytelen csecsemőhalandóság, az első életév kisebb időszakai szerint részletezve, a következő összehasonlításban kifejezésre jutó eltéréseket mutatja, persze minden évben a törvénytelenek hátrányára:

Elhalálozási kor:	A törvényeseknél az élveszületések százalékában	A törvényteleneknél
6 napon alul	2·53	5·24
7—29 napos korban . .	0·84	1·73
1 hónapos	0·81	2·05
2 „	0·83	2·23
3 „	0·82	2·17
4 „	0·78	1·94
5 „	0·66	1·48
6 „	0·56	1·11
7 „	0·48	1·03
8 „	0·45	0·85
9 „	0·39	0·69
10 „	0·33	0·56
11 „	0·30	0·48
1 éven aluli korban . .	9·78	21·57

Arra, hogy az 5 éven aluli gyermekek későbbi éveiben is a törvénytelenek halandósága a törvényesekhez miképpen csökken, olyképp mutathatunk rá, hogy az elhaltak között mutatjuk ki a törvénytelen születésűek százalékát. Budapesten (1929—38-ban) a halottak következő százaléka volt törvénytelen:

Az 1 éven aluliak körében .	32·5
Az 1 éveseknél	20·0
A 2 „	12·6
A 3 „	10·8
A 4 „	9·2

Az utólagos törvényesítések közül csak a kormányzói leirattal történekről tudunk beszámolni, mert a polgári jogszolgáltatás

10. A kormányzói leirattal történt utólagos törvényesítések alakulása hazánkban 1929-től 1938-ig.
Enfants légitimés en Hongrie par décrets du Régent, de 1929 à 1938.

Év, átlag Années et moyen- nes	A törvényesítő kormányzói leiratok (törvényesítő esetek) száma <i>Nombre des cas de légitimation qui eurent lieu en vertu des décrets</i>	A törvényesített <i>Nombre</i>			A törvényesített gyermekek <i>Répartition des enfants légitimés</i>											Az esetek száma amelyekben az anya a törvényesítés idejében <i>Nombre des cas où, au moment de la légitimation, la mère</i>		
		fiú <i>des garçons</i>	leány <i>des filles</i>	összes <i>de tous les enfants</i>	vallása <i>suitant la religion</i>								életkora <i>suitant l'âge</i>					
					gyermek száma <i>légitimés (ées)</i>	római katolikus <i>catholiques rom.</i>	görög katolikus <i>gréco-catholiques</i>	református <i>calvinistes</i>	evangélikus <i>luthériens</i>	görög keleti <i>gréco-orientaux</i>	unitárius <i>unitaires</i>	izraelita <i>israélites</i>	5 évesnél fiatalabb <i>moins de 5 ans</i>	5—9 éves — <i>ans</i>	10—19 éves — <i>ans</i>			20 éves és annál is idősebb <i>20 ans et plus</i>
1929	53	49	32	81	61	—	11	2	—	—	7	4	29	19	29	51	2	
1930	66	56	41	97	72	1	20	3	—	—	1	15	27	33	22	62	4	
1931	59	46	42	88	50	1	30	4	—	—	3	17	31	22	18	59	—	
1932	65	51	39	90	62	—	20	4	—	—	4	11	27	31	21	64	1	
1933	51	44	25	69	38	2	20	5	—	1	3	6	21	21	21	46	5	
1934	56	46	40	86	57	—	14	7	—	—	8	7	26	26	27	48	8	
1935	54	46	36	82	49	2	23	4	—	—	4	10	13	32	27	50	4	
1936	65	53	54	107	83	1	18	4	—	—	1	9	14	32	52	58	7	
1937	46	34	30	64	40	1	16	—	4	1	2	7	18	19	20	44	2	
1938	56	44	27	71	36	2	25	3	3	—	2	10	13	22	26	54	2	
Á t l a g — E n m o y e n n e																		
1929—30	57.1	46.9	36.6	83.5	54.8	1.0	19.7	3.6	0.7	0.2	3.5	9.6	21.9	25.7	26.3	53.6	3.5	
" %	— ¹⁾	56.1	43.9	100.0	65.7	1.2	23.6	4.3	0.8	0.2	4.2	11.5	26.2	30.8	31.5	93.9	6.1	

¹⁾ Egy-egy törvényesítő kormányzói leiratra eső átlagos gyermekszám: 1.46. — *Le nombre moyen des enfants légitimés était de 1.46 par décret.*

vonatkozó pereinek adatait nem dolgozzuk fel. Hasonlóképpen immár húsz esztendeje arra vonatkozólag sincs statisztikánk, hogy a természetes apák a törvénytelen gyermeket minő számban és arányban ismerték el. Ezek száma az újabb években hazánkban mindössze 64 és 107 között váltakozott, ami az egyes években házasságon kívül történt születéseknek évről-évre kb. csak 0.5%-a. Azt, hogy ezek a törvényesítések 1929—38-ig évről-évre, valamint tízéves átlagban miképpen alakultak, továbbá, hogy az újszülött neme, vallása és az anya kora szerint miképpen oszlottak meg, az anya a

törvényesítés idejében még életben volt-e, vagy sem, a 10. táblázat foglalja magába.

A kormányzói leirattal történt törvényesítések körében eszerint főleg a református gyermekek aránya magasabb (23.6%), mint amekkora népességi arányuknak (20.9%) megfelelné; de a népességi arányt még a római katolikusok és a görög keletiek aránya is felülmúlja. A törvényesítés a törvényesített gyermekek legnagyobb részében 10 éven aluli életkorban (37.7%), s a kilenc-tized részüknél (93.9%-nak) még az anyja életében történik meg.

Szél Tivadar dr.

A Balatonmellék népesedése.

Le peuplement des bords du Balaton.

Résumé. L'auteur fait connaître, au point de vue démographique, et en remontant à cent ans, les 45 communes usagères du lac de Balaton.

C'est seulement depuis 50 ans qu'il y a là une vraie vie balnéaire, un mouvement touristique notable. C'est depuis 1882 qu'on s'est mis, aux bords du Balaton, à lotir, d'une manière systématique, les terrains, créant des hôtels et des ports, plantant des arbres, consolidant les bords du lac, aménageant des plages, complétant le réseau routier, ouvrant, pour avoir les pierres nécessaires, de nouvelles carrières. Dans le même temps, on y a donné de l'élan à la construction de bateaux, ainsi qu'à la pêche et à l'industrie y connexe, et on a commencé à faire du sport nautique et à créer des exploitations fruitières et potagères, lesquelles devaient prendre, à côté de la vieille viticulture locale, une importance de plus en plus marquée.

Grâce surtout à ce développement, bien des gens se fixèrent aux bords du Balaton, augmentant notablement les agglomérations et rendant possible que des lieux destinés primitivement à y passer l'été, deviennent des communes. Depuis 1890, on a créé là-bas des exploitations industrielles, y faisant venir des ouvriers et des employés. En outre, on a ouvert des écoles donnant une instruction supérieure à la primaire; on a multiplié les services et établissements administratifs, et on a fait converger vers le Balaton des routes et des voies ferrées. Tout cela a accru, par immigrations, le nombre des habitants.

Il y a là cependant certaines circonstances contraires au développement de la population. Pour ne parler que des principales, la répartition des propriétés foncières est inégale: en plusieurs communes, il y a entre les rues des parties de grandes propriétés empêchant de développer ces communes. En outre, au bord nord du Balaton, l'évolution de certaines localités est entravée par le fait que les terres productives, peu étendues, sont de mauvaise qualité, que les bords du lac sont couverts de roseaux et d'herbes aquatiques; au bord sud, il en est de même, à cause des marécages dont le principal est le Nagyberek. Enfin, le système de l'enfant unique s'est trop généralisé, surtout dans les communes à majorité protestante, habitées par de petits propriétaires ruraux, et où les terres ne sont pas assez fécondes.

On trouvera ci-après 2 tableaux indiquant, pour 4 périodes et par communes, le développement de

la population, ainsi que les chiffres concernant les facteurs qui favorisaient ou contrariaient l'évolution démographique des localités en question.

*

A Balaton mellékét a következőkben mint emberföldrajzi és néprajzi tekintetben egységes tájat kívánjuk szemügyre venni, hogy rávilágítsunk az e tájon megtelepült lakosság népesedési viszonyainak változásaira és ezek valószínű okaira az 1825. évi népösszeírás óta.

A balatoni tájnak, mint demográfiai szempontból elkülönített, sajátos területnek szemlélete egyáltalán nem jelenti azt, mintha híveiül szegődnének annak az ismételt felszínre került és egy időben valóságos mozgalom alakjában feltört kíváncsúnak, hogy a Balaton vendégforgalmának előmozdítása érdekében a három vármegye parti területéből egy külön „Balaton vármegyét“ kellene kihasítani. Ezt az elgondolást — mint más helyen bővebben kifejtettük¹⁾ — sem célszerűnek, sem megvalósításra alkalmasnak nem tartjuk. Itt csak röviden rámutatunk arra, hogy hosszúra elnyúlt övalakjánál fogva ennek a területnek igazgatási centrumát bajos volna közmegnyugvásra megválasztani, másrészt nehezen hihető, hogy akár Somogy, akár Veszprém, akár Zala kényszerítés nélkül lemondana földjének legvonzóbb, legértékesebb részéről, a Balaton partjáról.

A Balatonmelléknek vizsgálódásunk céljaira való elhatárolásánál igyekszünk félretenni minden más szempontot, mint a szorosan tárgyunkhoz tartozót. Ennélfogva sem a fizikai földrajzi tagozódásra, sem a közigazgatási beosztásra, sem a földtulajdon megosztására, sem végül egyes helyneveknek bizonyos Balatonra igényt jelentő hangzására nem vagyunk tekintettel, amikor vizsgálatunkat csakis azokra a községekre korlátozzuk, melyeknek jogcíme a Balatonhoz elvitathatatlan, amelyek t. i. a tó kerek száz-ezer kat. holdas vízterületén ezidő szerint osztoznak, illetve a víz használatában — régi jogok fenntartásával — részesednek. Még 40 év előtt, Jankó János nagybecsű fel-

¹⁾ Balatonmegye és Balatonjárás. *Magyar Szemle*, 1940 aug.-i szám.

vételei szerint¹⁾ Balatonendréd — akkor még csak egyszerűen Endréd — is részes volt a Balaton víztükrében, valamint Lengyeltóti is, a fonyódi part jogán, sőt a múlt század utolsó negyedéig (1877) még Szentkirályszabadja is balatonparti község volt, amíg Almádi el nem szakadt tőle.²⁾ Jankó még a Kis-Balatonnak akkor kb. 6.000 kat. holdas vízterületét is hozzászámítja a Balaton víztükréhez s olyan községeket is belevon kutatásainak területébe (Égenföld, Zalavár, Magyaród és Vörs), melyeknek a Kis-Balaton majdnem befejezett lecsapolása után a Balatonnal immár semmi közösségük nincs. Az ő jeles művének kiadása óta a balatonparti községek nagyobb része fel is vette nevébe a „Balaton“-t, mint közelebbi meghatározót, de tették ezt — nyilván utilitárius, forgalomgyarapítási megfontolásból — olyan távoli, a tóparttól 8—10 km-re fekvő helyiségek is, mint Szöllős, Henye, Csicsó, Újlak, melyeknek a Balaton vízterületével semminemű kapcsolatuk nincsen.

Nemcsak a Balaton vízterületén osztozó 3 ősi vármegye, hanem maguk a parti községek is egyre világosabban eszmélnek rá, hogy milyen kivételes Istenáldása nekik a Balaton. Két-három nemzedékel ezelőtt még korántsem volt ilyen becsülete a nagy tó partjának, melynek ott gyökeres lakosságát a fürdés vagy vízisport egyáltalán nem csábította. Az ú. n. „balatonkultusz“ elején a parti lakosság még a fürdőzésre leránduló városiakra is bizalmatlanul, sőt barátságtalanul tekintett. A balatonmelléki paraszt a nyári hőségben is legfeljebb egyszer-kétszer, cséplés vagy árparostálás után látta kívánatosnak, hogy a tó partjára szekerezzen s ott leöblítse magáról a betakarított vagy megtisztított gabona bőrcsiklandó hulladékát.

Alig több, mint félszázaddal ezelőtt, a 80-as évek elején, mikor a déli part hol „apadás“-nak, hol „kösköny“-nek nevezett homoktúrzását, melyet csak a nyolcvan év előtt épült Délivasút pályatöltése tett tartóssá és művelésre alkalmassá, telkesíteni és beépíteni kezdték: kelt életre a balatoni vendégforgalom és tárultak fel lassanként a parti lakosok előtt is a nagy tó vizében rejlő értékközpontok. A fürdőtelepek gyorsütemű fásítása és beépítése, ennek folyományaként az építőiparok fellendülése és a kereskedelem megelevenedése, a hajóépítés, vízisport, az úthálózat és kikötők kiépítése,

a partoltalom s az e munkálatoknak nyersanyagát szolgáltató bazalt- és vöröshomokkőbányászat, a halászat, halipar és halkereskedelem, a gyümölcs-termesztés, a meg-megújuló telekparcellázások s ezek nyomán a nyugalomra vágyó városiak mind tömegesebb letelepedése voltak azok a legfontosabb, vendégforgalmat és munkaalkalmat teremtő gazdasági életjelenségek, melyek a Balaton környékének népesedését előmozdították s a községek korszerű fejlődésének útját egyengették.

A továbbiakban a demográfiai fejlődést elősegítő, valamint az ezt hátráltató tényezőknél (2. számú táblázat) kissé mélyebbre ható taglalását fogjuk megkísérelni; ezt megelőzőleg azonban rövid visszapillantást vetünk a szoroson balatonparti településnek két emberöltőjére, melyben a népességfejlődés ütemét éles világításba helyezi mindig újabb és újabb néptömörülési egységeknek önálló községgé való alakulása.

A hullámmarástól kiegyenesített déli homokos part a fürdőkonjunktúra kibontakozásával együttjáró népsűrűsödés tekintetében évtizedekkel előzte meg az északi, öbölökkel csipkézett, nádasokkal benőtt Balatonpartot. Pedig az ő- és ó-kori kultúrának ez utóbbi partvonal szilárdabb, kövesebb talajából sokkal számosabb, nagyobb néptömörülésre valló emlékei kerültek napfényre Fenéktől egész Keneséig.

Addig, amíg a Délivasútnak a tavaszi nagyvizeket elzáró pályatöltését meg nem építették (1858—60), a „gyorskocsis“ postaút Siófoktól a zamárdi—köröshegy—szárszó—szemesi dombháton vonult és ez utóbbi helységtől kezdve — az ingoványos „berkeket“ északnak hagyva — Szöllősgyörkön át haladt Marcalira s onnan Kanizsára.¹⁾ 1860-tól kezdve, a vasúti forgalom pezsdítő és néptömörítő hatása alatt, gyors ütemben népesültek a postaúttól eladdig távoleső Lelle, Boglár, Fonyód (1906-ig még Lengyeltóti pusztája), Keresztúr, Berény és Szentgyörgy is, és ez a fejlődés még jobban meggyorsult, mikor a járási és megyei székhelyekkel összekötő közutak is kiépültek. Meggyőzően igazolják a közutak és vasutak viszonylagos demográfiai jelentőségét a következő számadatok. Szöllősgyörök, mint fontos lóváltó-postaállomás, 1828-ban (*Nagy*

¹⁾ A Balatonmelléki lakosság néprajza. 1901.

²⁾ Amikor 1939 első napján Balatonújhely elvált Kilititől, ez utóbbi nagyközség már egyességileg kikötötte a szabadfürdő, jégtermelés és úsztatás jogának fenntartását a tőle elszakított tóparton. Épp ezért Kilitit sem rekeszthettük ki a Balaton vizén osztozó helyiségek sorából.

¹⁾ V. ö. Christ. *Crusius*: Topographisches Post-Lexikon. Des IV. Theiles, welcher Ungarn... in sich enthält, 1—5 Bände. Wien, 1804—1809. Bevezetésében *Schedius* Lajos pesti egyet. tanárnak, a kitűnő geográfus és statisztikus *Windisch* G. pozsonyi polgármester vejének rövid áttekintésével a magyar postaintézmény történetéről.

Lajos szerint) még mezőváros, oppidum 758 lakossal; az 1873. évi hivatalos helységnevtár 1.279 lélekszámot mutat; 66 évvel utóbb már kisközséggé sorvadt, 1.235 lakossal. Ezzel szemben a forgalmas vasútállomást nyert, de jó közutaktól is átszelt Boglár e két emberöltő alatt 616-ról 2.617-re emelte, vagyis megnégyszerezte lélekszámát.

A nyolcvanas években a Balaton keleti fejtől, a Balatonfőkajárhoz tartozó Aligától kezdve a nyugati tóсарokban fekvő Fenékgig a nagybirtokosok telkesíteni kezdték a déli homokos partvonalat, amely kultúrafejlesztő és demográfiai szempontból is nagyjelentőségű tevékenységben *Hunyady* Imre grófé volt a kezdeményezés érdeme.¹⁾ A telkesítés következménye volt a parti lakosságnak és a nyugalomra vágyó városi embereknek, főleg alkalmazotti rétegeknek a vízpart közelében, szinte amerikai tempóban való letelepülése, ami új nyaralótelepek és ezekből kialakult önálló községek alapítását vont maga után.

Így alakultak az utolsó emberöltő alatt önálló nagyközségekké Fonyód (1906), Balatonmária (1925-ben vált el Keresztúrtól), Balatonújhely (1938-ban hasították ki Balatonkiliti határából) és most van folyamatban Balatonföldvárnak kiválása Kőrös-hegy községből.

Ezek közül *Fonyód* — az 1863. évi helységnevtár szerint még csak 171 lakosú pusztá — az első, 1910-i népszámlálása óta 1080 lélekről 30 év alatt 2265-re szaporodott; bevándorlás folytán rohamossá vált fejlődésében jelentős része van a fürdőkonjunktúrán kívül a kaposvári h. é. vasút növekvő forgalmának, a badacsonyi bor- és bazaltszállítmányok révén nagyfontosságú gőzhajókikötőnek és a határában lévő halászó és hallisztgyártó telepnek.

Balatonkeresztúr 60 év előtt még 782 lakosú kisközség volt, melynek lakossága csak 85 lélekkel gyarapodott 1890-ig. Három év múlva kezdődött meg a filoxeravész által tönkretett zalai vincellér-ségnek állami akció során (kormánybiztos a Balaton gazdasági fejlesztésében nagyérdemű *Széchenyi* Imre gróf) a Keresztúr és Fonyód közti immunis

homoktúrzásra való letelepítése. Több mint 8 km. hosszú partsávot telkesítettek így, s ezek a kisközségek lassanként túlnyomórészt marcali, kanizsai, szombathelyi és fővárosi nyugdíjasok birtokába mentek. Tíz év alatt közel 50%-kal (1246-ra) emelkedett Keresztúr népessége, nagyobbára *mária-telepi* új gyarmatosokkal. Jogos volt tehát az új nyaralótelepnek külön igazgatásra való törekvése, amely 1925-ben vált valóra, s az új község a legközelebbi népszámláláskor már 850 lakost számlált. Az utolsó tíz esztendőben fejlődése megtorpant, mert a bevándorlás útján való letelepedés megakadt s a természetes szaporodás csak 53 főnyi (évi 0,6%) többletet eredményezett.

Balatonújhelynek Balatonkilitivel kapcsolatban, ennek rovására való fejlődése elrettentő képet vetít az egyke ragályára. Az anyaközségnek 1828-ban 1357-ből 442 róm. kat. és 905 prot. lakosa volt; Fényes 1840-i összeállítására szerint 1390 lélek közül már 517 a róm. kat. és 866 a ref. vallású. Egy évszázad múlva (1930) a 3180 lakosból 2332 a róm. kat. és 732 a ref. A katolikus, főleg káptalani uradalmi cselédből összetevődő lakosság ötszöröse lett, a protestánsoké (túlnyomórészt módos kisgazdák) egy ötödével maradt alatta a száz év előtti létszámnak. Balatonújhely lakossága 1939 végén 1029 volt, kb. 80%-ban róm. kat. és 16%-ban protestáns.¹⁾ A természetes szaporodás azonban itt sem haladja meg az átlagot, aminek magyarázata talán jórészt az új nagyközségnek abban a jellegzetességében keresendő, hogy az utolsó 10—15 esztendőben feltűnő nagyszámban telepedtek meg itt élemedett korú állami nyugdíjasok, főleg vasutasok, postások, csendőrök stb. és a bevándorlásnak ilyen irányzata jelenleg is tapasztalható.

A felsőparton először (1877) *Almádi* vált el Szentkirályszabadjától, melynek az 1873-i első hiv. helységnevtár szerint még 120 lakosú pusztája, de az 1880. évi népszámláláskor már 206 lakosú kisközség. Szédületes népgyarapodását (58 év alatt, 1939 végéig 2194 főre nőtt, vagyis több, mint megtízszereződött) talán elsősorban a balatonparti északi vasútvonal 1910-ben történt megnyitásának köszönheti, amihez az utolsó évtizedekben egy lelkes, áldozatkész propagandával (*Óvári* Ferenc) korszerűvé varázsolt fürdőtelep és a szomszéd Vörösberényhez tartozó fűzfői ipartelepek munkás-kereslete is nagyban hozzájárult. Erre mutat, hogy míg az 1881-től 1910-ig terjedő periódusban 410 fő

¹⁾ Hunyady már 1882-ben felépítette a berényi dombháton tetszetős nyaralókastélyát és hajókikötőt is létesített, egyelőre csak a saját úri kedvtelését szolgáló csavargózós számára. — V. ö. A balatoni telkesítések multjáról és a jövőbeli teendőkről e téren *Lukács* Károly: Kultúrafejlesztés a Balatonon, a Magyar Szemle 1935 májusi számában; a balatoni vendégforgalom fejlődéséről, a hajózásról és halászatról a mai Balaton gazdasági rajzát tárgyaló fejezetet a „Balaton“ c. kötetben. (Magyar Szemle Kincsestára, 114.)

¹⁾ *Jankó J.* 40 év előtt 20 Mózsa nevű családról tesz említést Balatonkilitiben. (152. lap.) Ennek a ref. vallású nemzetségnek egyik idősebb tagja említette nemrég, hogy 30 év előtt még 13 ilyenű család volt a faluban, most csak 8 van belőlük, 30 év múlva talán egyellenegy ha marad, mert jelenleg a 8 közül csak egyik családban van egy fiú, a többi vagy gyermektelen vagy csak egy leánygyermeket nevel.

erői demográfiai szempontból l'évolution démographique							A demogr. fejlődést gátló tényezők - Causes contrariant le progrès démographique				Communes	Nos d'ordre
Bánya - Mine	Gyári üzem Exploitation manufact.	Halászat Pêche	Szőlőművelés Viticulure	Gyümölcsster- mesztés - Pro- duction de fruits	Telkesítés Parcellement de terrains	Nyugdíjas tele- pülés - Immigra- tion de retraités	Kedvezőtlen földbirtokvi- szonyok - Con- ditions défav. dues à des pro- priétés fonc.	Rossz és kevés termőföld Terres productives peu nombreuses et de mauvaise qualité	Balatontól tá- voli település Etablissement loin du Balaton	Egyke Système de l'enfant unique		
1	1) 1	—	1	—	1	1	—	—	—	—	Comitat de Veszprém	1
1	1	—	—	—	2) 1	—	—	—	—	—	Balatonszentgyörgy ¹⁾	2
—	—	1	—	—	3) 1	—	—	—	—	—	Vöröshégy ²⁾	3
—	—	—	—	4) 1	4) 1	—	—	—	1	1	Balatonszentkereszt ³⁾	4
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ⁴⁾	5
—	5) 1	1	—	—	5) 1	5) 1	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ⁵⁾	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Comitat de Somogy	7
—	6) 1	6) 1	—	—	6) 1	6) 1	—	—	—	1	Balatonszentkereszt ⁶⁾	8
—	—	—	—	7) 1	7) 1	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ⁷⁾	9
—	—	—	—	—	8) 1	—	—	—	—	8) 1	Kőröshegy - B.-földvár ⁸⁾	10
—	—	—	—	—	—	—	9) 1	—	—	—	Balatonszentkereszt ⁹⁾	11
—	—	—	—	—	9) 1	—	—	—	9) 1	9) 1	Balatonszentkereszt ¹⁰⁾	12
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ¹¹⁾	13
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ¹²⁾	14
—	—	—	—	—	10) 1	—	10) 1	10) 1	10) 1	—	Balatonszentkereszt ¹³⁾	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ¹⁴⁾	16
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ¹⁵⁾	17
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ¹⁶⁾	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ¹⁷⁾	19
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ¹⁸⁾	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Comitat de Zala	21
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Keszthely ¹⁵⁾	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Gyenesdiás ¹⁶⁾	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Vonyarcvashegy ¹⁷⁾	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ¹⁸⁾	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ¹⁹⁾	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Szigliget ²⁰⁾	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Nemesiördemics	28
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Badacsonytomaj	29
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Salföld	30
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ²¹⁾	31
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Kövágóórs ²¹⁾ - Révfülp	32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt	33
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Zánka	34
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Akali ²²⁾	35
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt	36
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Órvényes ²³⁾	37
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Aszófő ²⁴⁾	38
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Tihany ²⁵⁾	39
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ²⁶⁾	40
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt ²⁷⁾	41
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Csopak	42
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Balatonszentkereszt	43
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Paloznak	44
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Lovas	45
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Alsóórs	46

éves üdülöhely, csak nyári lakókkal; 5.800 kat. hold területből 1.425 k. h. a kisbirtok; a községet a Nagyberek öleli körül; a parttól 4—5 km. távolságban települt. — ¹¹⁾ Az 1906-ban önállósult község ezt a hatalmas szaporulatot 30 év alatt érte el! Száz év előtt 120 lakosú pusztája volt Lengyeltótnak. — ¹²⁾ 1925-ben vált ki Keresztútból, a 6%-os szaporulat tehát 9 év alatt jelentkezett. — ¹³⁾ Szaporodásában 1920-ig bezárólag a legkiterjedtebb balatoni telepítésből született Máriatelepé is bennfoglaltatik. — ¹⁴⁾ A fővenyfürdőnek rendkívül alkalmas partot a víz és jég ostroma állandóan pusztítja, ami a fürdőhely (üdülöhely) látogatottságát s ennek folytán népesedését is károsan befolyásolta. — ¹⁵⁾ A nagyközség 13.857 k. hold területéből csak 1.919 k. hold a kisbirtok, 2.897 pedig Balaton és nádas. — ¹⁶⁾ 3.210 kat. hold községterületből 978 k. hold a kisbirtok, kerek 1.000 k. hold Balaton és nádas. — ¹⁷⁾ 2.092 k. hold községterületből 514 k. hold a kisbirtok, kerek 900 pedig Balaton és nádas. — ¹⁸⁾ 6.913 kat. hold községterületből 1.132 k. hold kisbirtok; a Balaton és nádbirtok kerek 3.500 kat. hold. — ¹⁹⁾ Állami szénkéreggyár alig egy évtizedes üzem után pár év előtt megszűnt. — A községet kelet, dél és észak felől ingoványos rétek, nyugatról erdős hegyek veszik körül. — ²⁰⁾ A szigligeti hegy északi lábánál húzódó műút csak egy évtized óta van a Balaton körüli forgalomba bekapcsolva. — ²¹⁾ A nagyközségben a rendkívül kedvező birtokmegoszlás (5.896 kat. holdból 3.656 kisközségi) a prot. lakosság egykézését segítette elő. Negyven év alatt (1890—1930) a r. k. lakosság 50%-kal szaporodott, a prot. lakosság 15%-kal fogyott! — ²²⁾ 7.000 kat. hold területből csak 752 k. hold a kisbirtok, de 4.400 k. hold Balaton és nádas. — ²³⁾ Itt a feltűnően arányos birtokmegoszlás (774-ből 498 k. hold a kisbirtok) a jómódú német, tisztára r. k. lakosságot csábította egykézésre. — ²⁴⁾ Itt is kedvező birtokmegoszlás (1.447-ből 777 k. hold kisbirtok) mellett r. k. magyar lakosság hódol az egykének. — ²⁵⁾ 4.749 k. hold községterületből 1.004 a kisbirtok. — A szegénységnek és egykének főleg a kevés, hozzá nagyon silány föld a magyarázata. — ²⁶⁾ Kedvező birtokmegoszlás (5.718:2255) mellett a jómódú ref. lakosság egykézük. Lélekszáma 40 év alatt fogyott! — ²⁷⁾ A Füreddel egybeépült Arács haszonélvezője a szomszéd nagyközség minden népességfejlesztő intézményének, épügy, mint Balatonújhely Siófokénak és viszont.

a szaporulat, vagyis 200%, az ezóta elszállt három évtizedben 1578 lélekkel szaporodott, ami kerekén 250%-nak felel meg. Ezt meghaladó gyarapodást csak a vele összeépült *Vörösberény*nél tapasztalunk, szintén túlnyomórészt bevándorlás, nevezetesen ipari munkaalkalmak folyamán, kapcsolatosan a jó vasúti és közúti közlekedéstől elősegített fürdőkonjunktúra hatásával. Ez ősrégi községnek 1920-ban még 938 főnyi lakossága 1939-ig 3532-re növekedett, vagyis majdnem megkétszereződött, s mivel ez a munkástömörülés leginkább *Füzfő* lakott helyre szorítkozik, — 1930-ban a füzfői gyártelepnek és a hasonló nevű pusztának együtt már 1100 lakosa volt! — előrelátható ez utóbbi külterületnek pár éven belül önálló községgé alakulása. Ezzel a határához tartozó hajdani Mára község, mely a török hódoltság idején pusztult el, új név alatt kél majd új életre.

A veszprémi Balatonparton keresett üdülőhely lett még az egykori jezsuita puszta, ma a jogutód tanulmányi alap telkesítése folytán sok száz nyaralóval s a gyümölcsfák ezreivel rohamos településre ösztönző *Akarattyá* is. Mint Balatonkenese külterülete — a magas löszpart alatt pazar ültetvényei mögül hívogatóan integető fővárosi üdülővel együtt — már 10 év előtt 223 állandó lakost számlált és így rövidesen szintén igényt tart majd a községgé alakulásra.

A zalai parton a legközelebbi jövőben esedékes a nagyforgalmú vasútállomással, terjedelmes, körakadásra erősen kihasznált hajókikötővel, halászteleppel és népes iskolával rendelkező *Révfülöp* községének, illetve a senyvedő, a tóparttól távol eső *Kövágóörstől* való elszakadása. A gyors ütemben fejlődő, szőlő- és gyümölcsstermesztéséről is nevezetes üdülőhelynek 1930-ban már 693 (közel 80%-ban róm. kat. vallású) állandó lakosa volt.

A balatonparti községek demográfiai fejlődését számszerűleg, a tényleges szaporodást mutató jelzőszámok feltüntetésével 1. számú táblázatunkban szemléltetjük. Ebben *Nagy Lajos* 1828-as statisztikáját — mely az 1825. évi állapotot tükrözi — csak ott vettük figyelembe, ahol *Fényes Elek*nek 1841. kiadású — az 1837. évi megyei és az 1840. évi egyházi összeírást magában foglaló¹⁾ — statisztikai adatai a későbbi, megbízható népszámlálási adatokkal való összehasonlítás alapján elfogadhatóknak nem bizonyultak.

¹⁾ V. ö. *Kovács Alajos*: Veszprém város lakosságának fejlődése és összetétele. M. Stat. Szemle, 1936. évf. 371. l. *Fényes Elek* munkásságának értékeléséről *Kovács Alajos*: F. E. statisztikai munkássága. M. Stat. Szemle, 1924. évf. 340. és 1935. évf. 809. l.

A tényleges szaporodás jelzőszámait ebben a táblázatos összeállításban négy korszakra vonatkozólag számítottuk ki:

1. 1840-től bezárólag 1890-ig, vagyis az első balatoni déliparti fürdőtelepek alapításáig (50 év);

2. 1891-től 1930-ig (40 év); ezután iktattuk be

3. az 1840-től 1939-ig terjedő, vagyis a teljes évszázadot felölelő korszak s végül

4. az 1931. év eleje és 1939 vége közti 9 éves időköz tényleges népgyarapodási jelzőszámait.

A mutatószámok minden egyes oszlopa után a demográfiai fejlődés mérvét kívántuk érzékeltetni a következő 5 kategória szerint:¹⁾

H = a népesség nem szaporodott, hanem fogyott a számbavett időszakban: a község hanyatlás képét mutatja.

S = a szaporodás nem éri el az évi 0,5%-ot: a község *senyved* (stagnál) demográfiai szempontból.

GY = a szaporodási index évi 0,5 és 1,5% közti gyarapodást mutatott.

R = a fejlődés rohamos volt: évi 1,5 és 3% közti népszaporodással.

RR = a rendkívül rohamos szaporodás meghaladta az évi 3%-ot.

A tábla jegyzeteiben közöltük a magyarázatra szoruló vagy kétes értékű számadatokat megvilágosító tudnivalókat.

Az összesítő számokból ezek az elgondolkozató szaporodási arányszámok bontakoznak ki:

Az egész Balatonpart lakossága — ha *Fényes Elek* némely kétes értékű adata miatt az 1840. évi lélekszámösszeget figyelmen kívül hagyjuk — félszázad év alatt (1890 és 1939 közt) 46.036-ról 77.213-ra emelkedett, vagyis 68%-kal szaporodott, ami évi 1,36%-os tényleges gyarapodásnak felel meg, s így az 1920—1930 közti évi országos átlagot²⁾ több, mint 50%-kal múlja felül. Az 1890 és 1930 közti negyven évben a tényleges szaporodás 22.394 lélek, vagyis nem egészen 50%, évi átlagban 1,25%.

¹⁾ A kategorizálásnál irányadónak vettük *Thirring Lajos* megállapítását (Az 1939. nov. 18-i népszámlálás előzetes eredményei. M. Stat. Szemle, 1940 január), mely szerint a legutolsó periódus tényleges népszaporodási jelzőszáma 0,53%.

²⁾ Magyar Stat. Közlemények 83. kötete szerint az 1920—30 közti periódus évi átlagos szaporodási jelzőszáma 0,87, míg az 1910—20 közti „véres évtizedben“ a tényleges évi népgyarapodás a 0,5%-ot alig érte el.

Ugyanezen időszakban a róm. kat.-ok száma 71%-kal gyarapodott, míg a két protestáns vallás hívei csak 6%-kal lettek számosabbak. Az évi átlagos szaporodás tehát az előbbieknél majdnem 1·8%, épp tizenkétszerese a protestánsok 0·15%-os évi gyarapodásának. A statisztikánkban nem szereplő zsidók létszáma kereken 4.600 főről 40 év alatt megközelítőleg 5.000 főre emelkedett (8·7%, ami évi 0·22%-nak felel meg), vagyis tényleges szaporodásuk még a protestánsokét sem érte el.

A Balatonmellék népesedését, a nagy tavat gyöngysorként övező helységeknek vendégforgalmi vonzóhellyé fejlődését *előmozdító*, úgyszintén e fejlődést *hátráltató* tényezőkről, amint ezek az utolsó félszázad folyamán érvényesültek, a 2. számú táblázatban kíséreltünk meg áttekinthető képet nyújtani.

Az első hat rovatban az utolsó félszázad (pontosan 49 év) népszaporodását mutatjuk be fejlődési kategóriák és a tényleges gyarapodás arányszámai szerint. A fejlődés és hanyatlás tényezőinek ezt követő felsorakoztatásához eleve megjegyezzük, hogy csakis a helyi viszonyok ismeretében *legvalószínűbbnek látszó összefüggésekre* kívántuk a figyelmet felhívni, anélkül, hogy akár elsiegett általánosításokat kockáztatnánk, akár az oki kapcsolatok apodiktikus és hiánytalan feltárásának érdemére tartanánk számot. Akármennyi bölcsesség rejlik is *Keleti Károly* szinte klasszikussá vált megállapításában: „A népességi leltárban híven könyveltetnek a népek viszontagságai és a közgazdasági állapotot semmi sem illusztrálja jobban, mint a népességi számok“ (Nemzetgazd. Szemle, XV. 114.), — mégis, minél mélyebben merülünk el a számoszlopok közt rejtőző kapcsolatok bontogatásába, annál hamarabb ráeszmélünk arra, hogy a demográfiai fejlődést és hanyatlást előidéző mozzanatoknak a valósággal *adekvát felismerése mindig csak eszményi törekvése marad a statisztikusnak.*¹⁾ Néha meglepő hirtelenséggel következnek be olyan gazdasági fordulatok és kapnak lábra olyan hiedelmek a szemügyre vett néptömörülés kollektív életében, melyek egy évtizeden belül visszajára fordítják a fejlődést, azáltal, hogy a lakosság jelentős részének nyomják kezébe a vándorbotot, vagy — ép ellenkezőleg — a bol-

dogulást kereső családok tömegét irányítják az elhíresztelt ígéretföldje felé.

Meglepő volt pl. *Badacsonytomaj* 90 év óta nőttön-növő szaporodásának hirtelen lehanyatlása. Ennek a fejlődés minden feltételével rendelkezni látszó nagyközségnek lakossága az 1930-as 2.656-ról 1939 végéig 2.648-ra csökkent. Szerzőnek a helyszínen nyert értesülései szerint a változás okai abban keresendőek, hogy a bazaltbánya az utolsó pár évben erősen csökkentette üzemét, a munkáslétszámot apasztották, viszont ugyanekkor egyrészt Zánka—Szepezd felett új kőfejtő üzemek nyíltak, másrészt igen sok munkás a haditermelés miatt fokozott üzemű és hír szerint jóval magasabb béreket fizető fűzfői gyárakban talált alkalmazást. Almádi és Vörösberény népességének erősiramu felszökkenése, valamint Zánka és Szepezd községeknek a senyvedés és hanyatlás állapotából a rohamos fejlődés irányvonalába igazodása jórészt talán ugyanabban a tomaji felvilágosításban leli magyarázatát.

Az átlagot meghaladó néptömörülést, nevezetesen az új kolónusok beáramlását *elősegítő* tényezők közül a jó *közutak* és kiváltkép a *vasút* kimagasló szerepét felesleges bővebben részletezni. De épp a balatoni partvidék közelebbi ismerete figyelmeztet arra is, hogy a közlekedés sokoldalú lehetősége egymagában még nem reális tényező a népi agglomeráció sűrítésében, sokkal inkább helyzeti energiát képvisel, mely az anyagi boldogulás más feltételeinek jelenléte esetén válik tényleges demográfiai hatóerővé. A Balaton déli partjának fővenyfürdőre, fásításra, gyümölcskultúrára kiválóan alkalmas s épp ezért telkesítésre csábító, termékeny talaján a vasúti forgalom és általában a jó közlekedési lehetőségek egyben új életlehetőségeket is jelentettek (példa erre Siófok, Zamárdi, Lelle, Boglár, Fonyód rohamos felvirágzása), míg az északi nádas, iszapos, kövecses parton és napégette, sokhelyt kopár talajon (Zánka, Akali, Udvardi, Kövesd, Paloznak) az 1910 óta megnyílt vasúti forgalom és a pompás balatoni műút csak néhány kivételes helységben (Almádi, Alsóörs, Csopak, Füred, Szepezd, Badacsony) járult hozzá lényegesen a népsűrűsödés fokozódásához.

A *fürdőtelepek* létesítése a vendégforgalom kibontakozásának velejárója. De a vendégforgalom megelevenedése is csak ott vonta maga után a szálló- és nyaralóépítkezés fellendülését s az ezzel járó munkás-

¹⁾ V. ö. e tárgy körből *Thirring* Lajosnak e Szemle hasábjain közölt több tanulmányát, különösen 1940, 1—18., a korábbiak közül 1933, 1—14. és 627—47., továbbá 1937, 545—49. l-on.

tömörülések, új telepedések növekvő iramát, ahol a part- és fenékviszonyok a fövenyfürdők korszerű berendezését és ezáltal valóságos fürdőkonjunktúra kialakulását megengedték (Kenese, Siófok, Zamárdi, Földvár, Szárszó, Szemes, Lelle, Boglár, Fonyód, Balatonmária). Ahol — mint Berényben — a víz és jég partromboló munkájának gátat nem vetettek,¹⁾ ott hiába volt meg a fürdés pusztá lehetősége: a vendégforgalom megtorpant, s az ezzel kapcsolatos munkaalkalmak, mint életlehetőségek veszendőbe mentek, ahogy ez híven tükröződik is a község stagnáló szaporodásában. A fürdőtörvény (1929 : XVI. t.-c.) értelmében megszervezett M. kir. Balatoni Intéző Bizottság véleményezésére 2 fürdőhely (Füred és Hévíz) kapott *gyógyhely* és 31 *üdülőhely* jellegűt; ezenkívül 20 *nyaralótelep* is fogad be nyári vendégeket. Van olyan parti község (Fonyód), melynek határában 3 üdülőhely is létesült (Fenyves, Bélatelep és Sándortelep).

Schneller Károly meggyőzően mutat rá az 1930-as népszámlálás tükrében jelentkező népességi problémák boncolgatásánál,²⁾ hogy az idegenforgalmilag jelentős helyeknek milyen jelentősége van a népesség szaporodása szempontjából. Az 1930-as népszámlálás svájci adataiból kiszámította, hogy pl. Davos, Lugano, Montreux és Vevey egyesített népessége tíz év alatt 11,7%-kal gyarapodott, holott az országos átlag csak 4,8%-os növekedést mutatott. A balatoni vendégforgalomnak is szembeűnő a néptömörítő hatása. „Mindent el kell követnünk — írja *Schneller* Károly már 9 év előtt — abban az irányban, hogy nemzeti szempontból is igen értékes két idegenforgalmi bázisunk: a főváros és Európa egyetlen belvizi, langyos, homokos strandja, a Balaton a lehető legnagyobb iramban fejlesztessék, mivel az idegenforgalom a különböző foglalkozási ágakban elfoglalt tömegek tízezreinek nyújthat megélhetést és mint ilyen, népesedés-politikai szempontból is hova-tovább szóba jön.“

A *közigazgatási centrumok*, valamint a *középiszkolák* népességvonzó hatását jól példázza Keszthely és Füred, valamint az utóbival összeépült Arács fejlődése. Az elemnél magasabb iskolák vonzóerejét ezeken kívül

¹⁾ V. ö. *Lukács* Károly: A Balatonpart védelme a víz és jég ostroma ellen. Term.-tud. Közlöny, 1935 március. 11 képpel.

²⁾ Tanulmánya megjelent a *Laky* Dezső szerkesztésében kiadott *Kenéz Béla Emlékkönyvben*, 1932.

Siófok és Fonyód is előnyösen érzik, sőt a közeli szomszédságba is kisugározzák.

A *hajózás, vízisport*, az ennek függvényeképp fellendült hajó- és *kikötőépítés* (hajógyárak Füreden és Balatonújhelyen), a *halászat*, halkereskedelem és halipar (halisztgyár Fonyódon, halkonzervgyár Balatonújhelyen), a nemestördemici, badacsonyi, révfülöpi, szepezdi, alsóörsi *kőfejtőüzemek*, a siófoki villamossági üzem, de különösen a fűzfői *gyártelepek* a tisztviselői és munkáscsaládok sok százait bírták letelepedésre és adtak ösztönzést a nagybirtokoknak mindig újabb *telekparcellázások* lebonyolítására.

A *szőlőművelés*, annak ellenére, hogy a badacsonyi, révfülöpi, füredi és csopaki borok itthon és külföldön egyformán nagyra becsült terményei a Balaton délre lejtő köveire tűző napfénynek, ma már aránylag kevesebb parti lakosnak nyújt elegendő, szaporodásra is serkentő létalapot, mint néhány évtizeddel ezelőtt. Ma azok a vincellek is rettegnek a gyermekáldástól, akik még serdülő korukban 4—5 testvérükkel versenyezve segítettek szüleiknek a jóhozamú szőlőskertek művelésében. Manapság, a magyar gyümölcs biztató konjunktúrája idején, indokoltabb várakozással nézhetünk az egyre intenzívebbé váló *gyümölcs-termesztés* kedvező hatása elé a balatonvidéki kiscgazdák életszínvonalának emelése s ezáltal a természetes szaporodás fokozása tekintetében. A balatonfüredi állami kertészeti felügyelőségen, a zánkai állami kertészetben és faiskolán, a Balatoni Szövetség által életre hívott gyümölcsstermelési és értékesítő szövetkezeten kívül több magánvállalati faiskola és kertészet tevékenykedik ma már a gyümölcsstermesztés nagyrafejlesztésén, amitől főleg a gyengén népesült északi Balatonpart lakosságának gazdasági felemelkedése volna remélhető. Ezen a téren — sajnos — még nagyon sok a tennivaló, nem annyira a kormány, mint inkább a gazdasági társadalom részéről, annál is inkább, mert a Balaton mindkét partja rendkívül alkalmas a legkülönbözőbb gyümölcsfajták termesztésére, az értékesítés alapfeltételét alkotó közlekedési viszonyok a lehető legjobbak és a Balaton növekvő vendégserege a most piacra kerülő gyümölcsmennyiség többszörösét is könnyen elfogyasztaná.

Nem közvetlenül a természetes népszaporodás előmozdítója, de a gazdasági életnek számottevő táplálója és erősítője az a sok *nyugdíjas* magán- és közalkalmazott,

aki az utolsó 2—3 évtizedben a balatoni parcellázásoknál feltűnő nagy számban jelentkezik telekvásárló gyanánt. Elsősorban Keszthely, Balatonfüred és Siófok, mint magasabb iskolák székhelyei, de újabban Lelle, Boglár, Fonyód, Almádi, Kenese és Balatonújhely is közismertek lettek a nyugdíjasok aránylag nagy számának odatelepüléséről.

A demográfiai fejlődést *hátráltató* körülmények közül a néhol feltűnően kedvezőtlen elosztású földbirtokállományról — saját helyi ismereteinken kívül — elsősorban a mezőgazdasági kamarák igazgatói által 1936—37-ben kiadott Országos Mezőgazdasági Címtárból merítettünk tájékoztatást (I. és III. kötet). Előre kell bocsátanunk, hogy nem osztjuk mindenben azoknak a felfogását, akik a demográfiai fejlődés *legnagyobb* akadályát látják a nagybirtokban, mert elég sok tapasztalatunk mond ennek ellent. Épp a Balaton környékén győződünk meg számos helyen, hogy a természetes szaporodás sokkal nagyobb a gazdasági cselédség, mint az önálló kiskgazdák körében. Példák erre Balatonkiliti, Balatonfüred, de különösen Kővágóórs és Köveskál községek. Mindegyik helyen szembetűnően fogy a jó módú kisbirtokos lakosság lélekszáma, míg az uradalmi cselédség, a mezőgazdasági munkásság a két előlnevezett községben az átlagosnál erősebben szaporodik.

Egyenesen megdöbbentő e tekintetben a Zánka és Kővágóórs között a tóparttól mintegy 7 km-re fekvő *Köveskál* község esete. Ez a túlnyomóan református kiskgazdaktól benépesített helység Nagy Lajos 1828. évi statisztikájában még 895 lakosú, nevezetes mezőváros; Fényes Elek szerint 1.039 lakosú, ebből 304 kat., 683 ref. Fénykorában egy ideig járási székhely is volt. 1930-ban lakossága lecsökkent 946-ra, melyből 525 kat. és már csak 357 ref. Az 1939-es népszámláláskor összes lélekszáma nem több, mint 869, vagyis *kevesebb*, mint *125 év előtt!* És ebben a kisközségben — mert idáig süllyedt közigazgatásilag az egykor büszke oppidum! — 2.486 kat. holdnyi területből 2.107, vagyis 86% kiskgazdák kezén van. Tehát *közel 3 kat. hold föld esik egy lélekre*. A szépen gyarapodó, túlnyomóan katolikus Keszthelyen viszont, ha a 13.857 holdnyi városterületből a hitbizományi nagybirtokot levonjuk, *11.500 lakosra mindössze 1.919 kat. hold kisbirtok jut*. Balatonlellen pedig a Balaton vizével együtt kerek 6.000, e nélkül 3.400 kat. hold községterületből 2.210 hold a kisbirtok, úgyhogy jelenleg

az egy főre számított községterület mindössze egy és egynegyed hold. Az igazság kedvéért meg kell azonban jegyeznünk, hogy a félelmesen hanyatló Köveskál községet a szinte páratlanul kedvező földbirtokmegosztás mellett gyenge minőségű földek, nem a legjobb bortermő hegyek és az egyke nemzetgyilkos divatja jellemzik.

Az *egyke* szomorú problémája e Szemle hasábjain oly sokoldalú és mélyreható megvilágítást nyert,¹⁾ hogy feleslegesnek tartjuk a balatonparti egykére vonatkozó fájdalmas adathalmaz szétteregetését. De az egykének főleg a kisbirtokos balatonmelléki lakosság körében való elharapódzása dolgában mégis rá kell mutatnunk arra a nemzetgazdaságilag iránytszabó oki kapcsolatra, mely a kisbirtokosok hagyományos, kényelmes, alig lukratív, mert majdnem kizárólag szemtermelésre beállított gazdálkodási formája és a születések korlátozása közt már a tagosítás időszaka (1860—70) óta észlelhető volt. Ezt az összefüggést már 40 év előtt *Jankó János* is felismerte, amikor balatonmelléki néprajzában ezeket írja: „A tagosítás a Balaton mellékén a 60-as években hajtatott végre, akkor kapta a ‚pógár‘ az első szabad birtokot, mellyel teljesen akarata szerint rendelkezhetett. A jobbágyság, a parasztság önállósítása, mint az egész országban, a Balaton mellékén is készületlenül találta a népet. Ez folytatta a régi gazdálkodási rendszert, melyben a rövid, munkás nyarat a hosszú, tétlenül töltött tél követte, s ez a rendszer sem a fokozottabb igényeknek meg nem felelt, sem a gazdasági élet különböző terén nyilvánuló általános haladáshoz alkalmazkodni nem tudott. A kiskgazda ezt látta, de tanácstalanul, segítség nélkül állott, belátta, hogy földje csak éppen egy családnak a megélhetését biztosítja és mert birtokát felaprózni nem akarta, a modern gazdasági élet követelményei szerint berendezni nem tudta, megijedt a sok gyermektől, kik közül birtokának örököse csak egy lehetett, míg a többire csak a nyomort hagyhatta örökül, s szorult helyzetében az ‚egyke‘-rendszer el-

¹⁾ V. ö. *Kovács Alajos*: Az egyke és a népszaporodás c., a M. Stat. Szemle 1923, 65—79. lapjain megjelent tanulmányát; *Kogutowicz Károly* 1937 febr. 16-i előadásának (A Dunántúli egykéről) és az ehhez fűződött szélesmedrű vitának összefoglalását a M. Stat. Sz. 1937. évf. 587—93. lapjain. Nyilvánvaló tendenciával, de alapos adatgyűjtés fegyverzetével tárgyalja a kérdést *Pezenhoffer A.*: „Demográfia és népszaporodás“ c. terjedelmes munkája.

fogadásával, saját fajának biztos pusztulásával segített magán". (111. lap.)

Az *aránytalan földbirtokviszonyok*, nevezetesen ahol a nagybirtok nyúlványai a helység házsorai közé nyomulnak be, minden bizonnyal súlyosan nehezedenek jónéhány balatoni településre, amit a 2. táblázat jegyzeteiben számszerűleg is igyekeztünk megvilágítani. Különösen azoknál a községeknél sajnálatos ez, melyek egyéb tekintetben a fejlődésképeség vitathatatlan ismérveit tüntetik fel, mint Keszthely, Balatongyörök, Badacsonytomaj stb.

A nagybirtoknak a demográfiai fejlődéssel való összefüggéseiről találó és széles távlatokat mutató gondolatsorokat tartalmaz *Schneller Károly* már idézett tanulmánya (a *Kenéz Béla-émlékkönyvben*). Ebben idézi *Kenéz Bélának* a „Nép és Föld“ c. 1917-ben megjelent művében kifejtett álláspontját, mely szerint a nagybirtok csökkenti, a kisbirtok növeli a népsűrűséget, de nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a kisbirtok csak akkor tud eme fontos hivatásának megfelelni, ha minél előbb visszatér azokra a termelési ágakra, melyek az emberi munkacserőt kevésbé nélkülözhetik és a gondos kézimunkát jobban jutalmazzák, amelyekben a gép csak korlátolt fokban van segítségünkre. Ezekben a termelvényekben ugyanis kevésbé érezhető a mezőgazdasági termények árzuhanása. Finom gyümölcs, csemegezőlő, kerti vetemények, állati termékek, ú. m. baromfi, toll, tojás, vaj stb. előállítására kell a kisgazdáknak törekedniök! Kétségtelen, hogy a termelés ilyen átszervezése a munkás iránti kereslet fokozódását, a falu fogyasztóképeségének emelkedését s közvetve a föld népességeltartó képességének erősbödését idézné elő.

A *rossz és kevés termőfölddel* jellemzett községek majdnem mindegyikénél nyitva áll a telepítés, okszerű telkesítés és intenzív gyümölcsstermesztés útján várható felvirágzás lehetősége. A vendégforgalom nyomában járó fürdőkonjunktúra azonban e köz-

ségek legtöbbjének csak nagyon messze jövő távlatában csillanhat meg, mert ehhez hiányzanak náluk a kedvező part- és fenékviszonyok. A náddal, kákával benőtt s hinármezőkkel belepített vizek jó búvóhelyei a vizimadaraknak, halaknak és orvhalászoknak, de fürdőtelepek kiépítésére még sokáig nem csábítanak. Ennek csak akkor jön majd el az ideje, ha népességben és gazdasági kultúrában annyira megerősödnek, mint Füred, Almádi vagy legalább is Alsóórs, Révfülöp, melyek kellő előrelátással, áldozatkészséggel és utánjárással létre tudták hozni a nádas, iszapos partvonal rendezését, annak feltöltésekkel, kőbástyával, védőgáttal való biztosítását, hajókikötő vagy legalább csónakmenhely építését, vagyis saját erejük-ből, vállalkozó kedvükkel teremtették meg az előfeltételeit a korszerű üdülőhellyé fejlődésnek.

Egész sora a déliparti községeknek, mint Zamárdi, Lelle, Ordacsehi (új néven: Balatonújvár), Fonyód, Balatonmária és Balatonszentgyörgy valóságos szigetet vagy félszigetet alkot a lápos, tőzeges ingovány, az ú. n. „berek“ tavaszi nagyvizek idején járhatatlan tengerében. E helyeken a további *egészséges* településnek nagyarányú, az eddigénél sokkal gyökeresebb talajjavítás volna a hovatovább elodázhatatlan előfeltétele, valahogy olyformán, ahogy olasz földön a „bonifica integrale“-t megcsinálták. Egy ilyen stílusú reformmunka, kapcsolatban egy olyan észszerű telepítő és kisajátító akcióval, mely a számos községet körülölelő, természetes fejlődésüket gátló nagybirtok szorítását legalább annyira enyhítené, hogy a község szabad terephez jutna bármely irányú közcélú terjeszkedésre, közkertek, játszóterek és — ahol kívánatos — külterületi gyümölcsstelepek létesítésére: lényegesen hozzájárulna a Balatonvidék vendégforgalmának, ezzel gazdasági jólétének emeléséhez és további kihatásaiban egy egészséges ütemű demográfiai fejlődés biztosításához.

Lukács Károly dr.

SZOCIÁLIS VISZONYOK

A cséplőmunkások munkabére.

Les salaires des batteurs en Hongrie.

Résumé. Pour égrener les céréales moissonnées, il y a en Hongrie plus de 20 mille batteuses. Quand on y emploie des ouvriers étrangers aux exploitations agricoles, on utilise en premier lieu les moissonneurs qui pour ce cas s'engagent également par contrat écrit. Les ouvriers embauchés seulement pour le battage sont bien moins nombreux. C'est de la condition de ces derniers que nous allons parler, d'après les 553 contrats passés en 1940 avec environ 11 mille cinq cents ouvriers batteurs.

Les patrons qui ont loué des ouvriers pour le battage peuvent être classés en deux catégories, indiquées dans notre tableau 1.

77% de ces patrons étaient artisans ou petits agriculteurs possédant une batteuse et ayant un revenu notable en battant les céréales de petits cultivateurs; ces gens-là étaient des patrons batteurs proprement dits. Les autres étaient des propriétaires possédant plus de 100 arp. cad.; parmi eux, ceux qui n'avaient pas assez de céréales pour embaucher, afin de les battre, un groupe spécial d'ouvriers batteurs, se chargeaient de faire le battage pour d'autres cultivateurs aussi, ce que notre droit permet sous certaines conditions restrictives.

Quant à la composition des groupes d'ouvriers employés au battage, ouvriers que nous appellerons, pour plus de simplicité, batteurs, elle varie d'un contrat à l'autre pour ainsi dire, suivant la machine utilisée et les habitudes de travail. Il revient en moyenne 20 batteurs à un contrat. Il en revient plus aux batteuses des domaines qu'aux batteuses dans gens faisant le battage pour autrui, aussi, lesquels, souvent, prennent part à la besogne.

Le rendement exigé des batteurs ne ressort que d'une partie des contrats. Selon les autres contrats, (contrairement aux travaux d'autre sorte où les ouvriers auxiliaires ont un plus grand rôle), la plupart (78%) des batteurs étaient des ouvriers de Ire classe, donc des hommes en pleine force. Des ouvriers de IIe classe, on n'employait que 2 à 6 par machine.

Comme les machinistes et les chauffeurs engagés ont une rétribution stipulée à part, ils ne reçoivent rien de ce qui est stipulé dans les contrats en question. Dans les groupes d'ouvriers proprement dits, les chefs d'équipe, ainsi que les ouvriers chargés de mettre les gerbes déliées dans la machine, ce qui est un travail bien fatigant, ont un rôle considérable. Selon presque tous les contrats,

ces ouvriers recevaient, en dehors de leur salaire, certaines primes (nourriture, céréales, vêtements, etc.).

Les contrats contiennent plusieurs indications permettant de se faire une idée du travail à accomplir par les batteurs. Quant à leur journée, elle est ordinairement de 17 heures, donc plus longue que celle des moissonneurs.

Le tableau 2 indique les salaires des batteurs. Selon la moitié des contrats, ils avaient pour salaire 4% des céréales battues. Pour 1941, le ministre de l'Agriculture a fixé leur salaire minimum, sans nourriture, à 4%. En 1940, leur salaire représentait en moyenne, d'après les contrats, 3,85% des céréales battues. Il était le plus grand (4,08%) entre le Danube et la Tisza, et le plus petit (3,21%) dans le Nord.

Selon une évaluation, dans le cas où la récolte est moyenne, une batteuse égrene en moyenne par jour 116 q de céréales, travaillant en moyenne 17 jours. En prenant par contrat un groupe moyen de batteurs, — 20 hommes, — le salaire journalier d'un batteur représentait 4 pengős 46 fillérs.

*

Az 1935. évi általános mezőgazdasági statisztikai összeírás a trianoni ország területén a gépgyárak és gépkereskedők raktárkészlete nélkül 16.663 db használatra alkalmas motoros erejű cséplőgépet talált. A legutóbb megjelent Magyar Statisztikai Évkönyv 1939. évi cséplőgéppállományunkat három csoportba sorozva 6.477 gőzhajtású, 12.912 hőmotoros és 918 járgányos, tehát összesen 20.307 cséplőgépben állapította meg. Eszerint az 1940-es gazdasági évben végzett cséplőmunkának csak kis részére vonatkozik az az 553 írásban kötött munkabérszerződés, amelynek adatait az alábbiakban ismertetjük. A szerződések azonban 11 és félezer olyan mezőgazdasági munkavállalónak viszonyaira vetnek világot, akiknek ezideig fel nem tárt munkakörülményei és keresete társaikétól lényegesen különböznek.

A cséplőmunkásoknak egyéb mezőgazdasági munkavállalóinkhoz viszonyított számbeli arányáról, általános adatfelvétel hiányában, nem alkothatunk képet. A cséplőgépek mellett alkalmazott összes

munkások számának becslésszerű megállapítása is nehézségekbe ütközik mindaddig, amíg az 1935. évi mezőgazdasági üzemmunkastatisztikának a cséplőgéptulajdonosokra vonatkozó és a birtoknagyságok szerint tagozott adatai nyilvánosságra nem kerülnek.

A cséplőgépeknél foglalkoztatott és a tulajdonos családjától idegen munkaerő legnagyobb része, a gazdasághoz aratószerződéssel szegődött arató-cséplőmunkások közül kerül ki. A cséplésnek a munkaszükséglete azonban kisebb az aratásénál és az aratószerződéssel szegődött munkáscsoporthoz csak elenyésző részénél fordul az elő, hogy minden arató (és segédmunkása) egyúttal cséplőmunkához is jut.¹⁾ Bizonyára az így a munkából kimaradt aratók szegődnek el elsősorban cséplőmunkásnak ott, ahol erre alkalom kínálkozik. Azonban a szerződések 2%-ában találunk csak olyan kikötést, amelynek értelmében a munkaadó figyelemmel volt erre és a munkások csak szegődött aratásuk elvégzése után voltak kötelesek munkába állni. A bércséplő munkások azután rendszerint jóval hosszabb ideig dolgoznak a cséplőgép mellett, mintha csak egy gazdaság gabonáját csépelnék el.

Azokat a munkaadókat, akik külön cséplési munkásokat szerződtek, az 1. táblázat tanúsága szerint 2 csoportra bonthatjuk. Nagyobb részük (76,85%-uk) olyan bércséplő, akinek földbirtoka nincs, vagy ha van, az a 100 kat. holdat nem haladja meg. A másik, kisebb csoport munkaadói 100 kat. holdnál nagyobb területű uradalmak birtokosai, vagy haszonbérleti. Az utóbbiak által kötött cséplési munkabérszerződések némelyikéből megállapíthatjuk, hogy a munkásokat kizárólag az uradalomban aratott gabona elcséplésére fogadták fel. A 128 uradalmi munkaadóból 79-nek a birtoka, illetve bérlete az 1.000 holdat is megüti. Az itt termelt gabona mennyisége már valószínűvé teszi, hogy cséplőmunkáikat egyedül saját üzemében foglalkoztatta. A többi szerződések kikötései között azonban több 500 kat. holdnál nagyobb birtoknál is találtunk olyan megállapodást, mely szerint a munkás az idegenben aratott gabona elcséplésére is kötelezte magát. Az uradalmi szerződések legtöbbszörében azonban,

úgy a munkaadó bércséplő voltának megjelölése, mint annak a körülménynek a feltüntetése is hiányzott, hogy a gazdaság vállal-e bércséplést vagy sem.

Ez az oka annak, hogy a feldolgozás során a bércséplők adatait a saját üzemi részére való cséplés munkabéradataitól élesen nem különíthettük el. Az esetek túlnyomó volta alapján azonban az itt feldolgozott cséplőmunkásjárandóságokat a bércséplők munkabéreire jellemző adatoknak tekinthetjük.

Maguk a törvényes intézkedések sem vonnak éles határt a bércséplés fogalma köré. A 32.859/1940. iparügyi miniszteri rendelet azon nemzetgazdasági szempontból, hogy a cséplés folyamán a betakarított termény minél kisebb szemvesztéssel szenvedjen és a gabonaszemek kevésbé törjenek meg, a bércséplést képesítéshez kötötte. Az uradalmak ugyanis általában vizsgázott gépészeket alkalmaznak, viszont a bércséplők között nem annyira a cséplőgépet vett iparosok, mint inkább azok a kiscgazdák voltak túlsúlyban (becslés szerint a bércséplők 55—60%-a ilyen), akik cséplőgépvásárlásra gyakran többen is szövetkeztek s azután minden technikai szakértelem nélkül vállalták gazdátársaik terményeinek elcséplését. A hivatkozott rendelet e kártokozó viszonyok megszüntetésére a géptulajdonos, illetve kezelő munkában szerzett gyakorlatának igazolásán kívül cséplőgépkezelői tanfolyam elvégzéséhez kötötte az iparigazolvány kiadását. A szerzett jogot elismerte és ezen felül annak a mezőgazdának is megengedte a bércséplést, akinek cséplőgépe van, de azzal a megszorítással, hogy másnak több terményt nem csépelhet, mint amennyit a saját terményéből csépelte el. Ily módon a szakképzettség ezideig még nem érvényesül teljes mérvben a bércséplőiparban, s így a szorosabb értelemben vett bércséplők alkalmazottainak munkaviszonyai sem különíthetők el kellőképpen.

A bércséplők és munkásaik jogviszonyait nem az általános munkástörvény, az 1898 : II. t.-c., hanem az 1899 : XLII. t.-c. szabályozza. Ez a törvény a munkásszerződések írásban való megkötésére sem helyezett olyan nagy súlyt, mint az előző intézkedések. Rendelkezései elavultak. Az utóbbi időben különösen egy, a járandóságok kialakulása szempontjából fontos munkajogi körülmény vár tisztázásra és pedig az, hogy a cséplőmunkás a bércséplővel, vagy

¹⁾ V. ö.: Heller András dr.: Aratószerződéseink jogi vonatkozásai és a munkabérszatisztika. Magyar Statisztikai Szemle. 1939. szeptemberi szám, 1.041.1.

1. A cséplőszerződések és cséplőmunkások megoszlása.
Répartition des contrats pour battage et des ouvriers batteurs.

Vármegye Comitats	Az összes Nombre total		E b b ő l — D o n t c h i f f r e s									
	szerződések — des contrats	munkások — des ouvriers	az uradalmi szerződések adatai des contrats avec domaines						a bércséplők munkásszerződéseinek adatai des contrats d'ouvriers avec patrons se chargeant du battage pour de l'argent			
			n o m b r e des ouvriers						n o m b r e des ouvriers			
			a munkásosztály megjelölésével — dont la classe était spécifiée		közlelőbbi megjelölés nélkül — pour lesquels il n'y avait pas d'indication détaillée	összes au total	a munkásosztály megjelölésével — dont la classe était spécifiée		közlelőbbi megjelölés nélkül — pour lesquels il n'y avait pas d'indication détaillée	összes au total		
			I. osztályú de Ire classe	II. osztályú de IIe classe			I. osztályú de Ire classe	II. osztályú de IIe classe				
m u n k á s o k						m u n k á s o k						
s z á m a												
Abauj-Torna	1	28	1	17	11	—	28	—	—	—	—	—
Bács-Bodrog	1	18	—	—	—	—	—	1	—	—	18	18
Baranya	6	138	2	—	—	41	41	4	—	—	97	97
Bars és Hont	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Békés	54	1.063	1	32	12	—	44	53	604	132	283	1.019
Bereg-Ugocea	4	61	1	—	—	17	17	3	—	—	44	44
Bihar	17	422	10	78	28	174	280	7	92	25	25	142
Borsod	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Csanád-Arad-Torontál	29	611	5	21	5	117	143	24	139	37	292	468
Csongrád	123	2.487	11	266	64	31	361	112	450	159	1.517	2.126
Esztergom	1	20	1	—	—	20	20	—	—	—	—	—
Fejér	11	191	2	25	2	18	45	9	34	9	103	146
Gömör és Kishont	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Győr és Moson	26	461	12	68	10	139	217	14	116	21	107	244
Hajdu	14	295	3	20	6	38	64	11	148	37	46	231
Heves	6	259	1	—	—	52	52	5	74	29	104	207
Jász-Nagykun-Szolnok	32	580	2	—	—	40	40	30	270	62	208	540
Komárom	15	256	1	18	7	—	25	14	158	47	26	231
Nógrád	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nyitra és Pozsony	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	36	719	6	33	13	89	135	30	130	11	443	584
Somogy	17	403	9	88	34	138	260	8	11	7	125	143
Sopron	4	111	4	63	—	48	111	—	—	—	—	—
Szabolcs	38	963	23	210	77	381	668	15	78	27	190	295
Szatmár	25	513	4	46	10	43	99	21	87	33	294	414
Tolna	50	915	10	67	27	155	249	40	80	26	560	666
Ung	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vas	3	43	—	—	—	—	—	3	16	5	22	43
Veszprém	17	276	4	33	13	57	103	13	50	7	116	173
Zala	10	157	3	37	8	—	45	7	29	8	75	112
Zemplén	13	389	12	206	76	92	374	1	—	—	15	15
Magyarország összesen — Total pour la Hongrie entière	553	11.379	128	1.328	403	1.690	3.421	425	2.566	682	4.710	7.958

a cséplető földművesekkel áll-e szerződéses viszonyban. A bércséplő rendszerint több szerződést köt, egyet a munkásaival télen, hogy azok munkaerejét jó előre biztosítsa, a gazdákkal pedig a cséplés menyiségéről és feltételeiről külön szerződésekben állapodik meg. Munkásai sokszor nemcsak, hogy a csépletőket, hanem a bércséplés feltételeit sem ismerik. Néhány szerződés határozottan kimondja, hogy a

gazdákkal való tárgyalásba a munkásai nem szólhatnak bele, a bércséplési megállapodásokat a cséplőgéptulajdonos vagy társaival közösen, vagy megbízottja, vagy gépésze útján köti. Némelyik szerződés szerint ott vállal munkát, ahol előnyösnek találja. Más kikötések viszont körülírják a cséplőgéptulajdonos vállalkozói tevékenységét. Leszögeznek pl., hogy egy bizonyos bérösszeget alul nem köteles cséplést vál-

lalni. A munkásokat arra kötelezik, hogy a gépet más gazdaságba: a határba, a szomszéd községbe, vidékre is, vagy bárhova, máskor viszont 15 km-nél nem távolabb követni tartoznak. A munkások a legtöbb szerződés szövege szerint a cséplés-idényre, egész nyárra kötik le magukat, addig, míg a gép munkát kap. Néha a munkaadó biztosítja őket, hogy részükre egész nyáron munkát fog biztosítani. Ezekben az esetekben nem kétséges, hogy a munkások a cséplőgépvállalkozóval vannak munkavállalói jogviszonyban.

Több szerződés viszont a munkásokkal szemben a cséplető gazdák részére biztosít bizonyos jogokat. Sokszor a munka egyes szakaszaira (pl. kazalrakás, behordás) közvetlen parancsadási jogot ad nekik. A bércséplők érdekképviselője mindjebb arra törekszik, hogy a bércséplőt kikapcsolva a munkaadói viszonyból, közvetlenül a cséplető gazdákat hozza a munkásokkal összeköttetésbe. Természetesen ez csak a bérfizetésre vonatkozóan képzelhető el, mert a gép a vállalkozóé és így érdeke, hogy annak kezelésébe beleszólhasson. A bércséplők érdekképviselője által kiadott bércséplési szerződésminta a kérdést úgy oldotta meg, hogy a gépvállalkozó a munkásokat a cséplető gazdák megbízásából fogadja fel. A bércséplési rész megállapítására vonatkozó 15.000/1940. árellenőrzési kormánybiztosi rendelet 3. §-a szerint a bércséplő a gépéhez szegődött munkások részére a hatóság előtt létrehozott munkavállalási szerződésben megállapított járandóságot a bércséplési részen kívül a csépletőktől külön számíthatja fel; az etetők munkadíját is, azonban a gépész fizetését egyedül a bércséplő viseli.

A munkáscsapat száma és összeállítása szerződésenként változik. Amint az 1. számú táblán kimutattuk, a munkások nagyobb részéről nem tűnik ki az a szerződésekből, hogy milyen munkáscsoport-hoz tartoznak, mintegy 5.000 cséplőmunkásról azonban megállapíthattuk, hogy azoknak 78,2%-a első és csupán 21,8%-a másodosztályú munkás. Az arány tehát egészen más, mint az aratószerződéseknél, ahol a másod- és harmadosztályú munkások tömege rendszerint eléri a teljes munkabírási férfiak számát. A cséplés a kialakult szokások és célszerűség alapján inkább az elsőosztályú munkások hivatása. A cséplőcsapat összetétele a gép milyen-

ségétől, az elvégzendő külön feladatoktól és a munka sürgősségétől függ. Egy nagyobb cséplőgép átlagos munkaerőszükséglete a következő. A munkavezető bandagazdán, a vállalkozó által külön fizetett gépészen és a fűtőn kívül többnyire a 2 etető feladata a legfontosabb. Ezek a munkában időszakonként váltják egymást. Közülük az, aki a gépetetés munkáját befejezte, amíg ismét sor kerül rá, zsák-kötöző munkát végez. Ha a munkaadó az egyik etetőt teljesen pihenteti, úgy a zsákok kötözésével külön munkást kell megbízni. Szükség van ezen kívül még 4 asztagosra, 4 kazalosa és 4 zsákolóra, akik időnként munkát cserélhetnek és akiknek a számát kisebb gépnél a felére is csökkenthetik. Végül az elsőosztályú munkások közül egy-egy szalmakazalrakó és polyvakazalrakó kerül ki. Az öt félrészes egyike az etető mellett a kévét bontja ki, kettő töreket, kettő pedig polyvát hord, néha az utóbbiak száma is csökkenthető egyegyel.

A megvizsgált szerződésekben a cséplőmunkaadóknak több mint a fele 18—22 tagú munkáscsoportot alkalmazott, negyed-negyed részük pedig 9—17, illetve 23—26 tagból álló cséplőbandát szerződtetett. A kevés munkásból álló csoport minden szerződésére átlag 3, a közepesre átlag 4—5, a soktagú csapatra átlag 6 másodosztályú munkás jutott.

A cséplőcsapat tagjai közül beosztásuk fontossága szerint parancsoló, ellenőrző szerepe van a bandagazdának, nagyobb csapatoknál a kazalrakónak és a zsákolónak. A legnehezebb és legegészségtelegebb munkát kétségen kívül az etetők végzik. A cséplőszerződésekben a bandagazda (első ember, előmunkás, munkavállalkozó, munkavezető) szerepe nincs úgy körülírva, mint az aratási szerződésekben. A megállapításoknak csupán 19%-ában szerepel. Inkább az uradalmaknál (20%), mint a bércséplőknél (17%). Az utóbbiak közül bizonyára sokszor a géptulajdonos személyesen látja el a bandagazda feladatát. Sok kikötés a munkásokat szorítja arra, hogy a munkavezetőnek engedelmeskedjenek. Némelyek szerint a munkásgazda gondoskodik a banda tagjainak munkabahívásáról, a hiányzó pótlásáról, a fegyelem fenntartásáról, a munka irányításáról. Rendszerint ő méri szét a munkabérjárandóságokat.

Fokozott felelősséggel tartozik néha még a kiosztott szerszámok, zsákokért is.

Az etetők majdnem minden szerződésben szerepelnek. Egyes vidékeken (pl. Hódmezővásárhelyen) többször a munkaadó írásban teljesen külön megállapodásokat köt velük. Feladatuk fontosságát gyakran hangsúlyozzák, hisz a cséplőgép üzembiztonsága függ attól, hogy ők miként adagolják a cséplésre kerülő terményt. A kisgazdák néha ezt maguk látják el, nem bízzák másra. Sokszor külön feladatuk segíteni a gépésznek a gép tisztításánál és olajozásában. A gép őrzése céljából vásár- és ünnepnapokon úgy nappal, mint éjjel a bandagazdával felváltva a gép mellett kell tartózkodniok. Jártas, begyakorlott emberek. Mintegy átmenetet képeznek a vizsgázott gépész és a tanulatlan mezőgazdasági munkások között.

A bandagazda meg az etetők a legtöbbször, fontos és fokozott munkateljesítményükért külön díjazást, prémiumot kapnak. A prémium 25—50—100 kg gabona, esetleg 3—5%, ritkábban egy százalék többletjárandóság, vagy 500 négyszögöl termény, vagy munkaruha. Igen gyakran juttatnak számukra élelmiszerjárandóságot, 3—4 kg szalonnát, teljes élelmezést (bentkosztolást, konvenciót), amit rendszerint nem a géptulajdonos, hanem a cséplető gazdák kötelesek a bandagazdának és etetőknek szolgáltatni.

A banda tagjainak munkabeosztását néha a cséplővállalkozó magának tartja fenn, néha a bandagazdára, máskor a munkások összességére bízza. Előfordul az is, hogy kiköti: a munkahelyeken egymást váltani tartoznak.

A legtöbb szerződésből nem tűnik ki, hogy milyen a vállalkozó gépe, sőt az sem, hogy az elevátoros-e, pedig az utóbbi lényegesen befolyásolhatja a végzendő munka mennyiségét s így némely vidéken a munkabért is. Ennek az oka nyilván az, hogy a szegődő munkás úgyis ismeri a kérdéses cséplőgépet. Néha azonban hivatkozás történik arra, hogy a gép gőzüzemű, motoros, traktoros, sőt elvétve még részletesebb adatmegjelölésekre akadunk. Az uradalmi gépek nyilván nagyobbak, mint a bércséplők gépei, mert egy uradalmi cséplőgépre átlag 27, egy bércséplőgépre viszont csak 19 munkás jut, azonban az utóbbi gépkiszolgálócsoporthoz hozzá kell számítanunk a géptulajdonos és családtagjai esetleges munkaerejét is.

A munkabér nagyságának megítélése szempontjából nagyjelentőségű annak a megállapítása, hogy a munkaadó milyen mennyiségű munkateljesítést követelhet meg érte. Különösen azért értékesek az aratásszerződések tisztán üzemi vonatkozású adatai, mert belőlük a munkásnak a nem időbérrel díjazott munkái által igénybevett munkanapjai is megállapíthatók. A cséplő-, különösen a bércséplőszerződések jóval kevesebb üzemi megállapodást tartalmaznak, terjedelmük rendszerint egy írógéppel megírt oldal, a 3 géppel írt oldalt pedig csak igen ritkán haladják túl. Ezek a kikötések a szorosabban vett cséplési munkamenetről alig emlékeznek meg. A szalma, törek és polyva kazalbarakását, betetőzését már gyakrabban körülírják, sokszor figyelembevételre a csépléstől kívánóságait. A bércséplők érdekképviseletének munkásszerződési mintája szerint hordásuk és felrakásuk a szérűtől legfeljebb 50 m távolságra volna megkövetelhető. Ez a megállapodás az 1940. évre megkötött cséplőszerződésekben csak igen szórványosan szerepelt, pedig lényeges munkamegtakarítást jelentene a cséplőmunkások részére. Az elcséplelt szemet a munkások zsákolni és nemcsak kocsira, hanem a legtöbb szerződés szerint magtárba vagy padlásra hordani is kötelesek. (Az utóbbi esetre vonatkozóan néhány megállapodás szerint csak akkor, ha a padlásfeljáró nem veszélyes.) A szerződések az ő feladatukká teszik a gép környékének rendben tartását, főleg pedig a gép vontatásánál, állításánál való közreműködést, ami sokszor éjjel történik. A gépet általában nem hagyhatják el, a közelében éjszakáznak (rendszerint szabad ég alatt). Ritkán engedik meg nekik, hogy a gép éjjeli őrzésében válthassák egymást, amire nem annyira az őrzés, mint inkább a munkahelyen késedelem nélkül való megjelenés az indító ok. Munkaidejük rendkívül hosszú. A legtöbb megállapodás szerint 17 óra. Amíg más munkaszerződésben a nyári munka napfelkeltevel kezdődik és napnyugtával végződik (legfeljebb azzal a bővítéssel, hogy a napfelkelte nem a munkabaindulásuk, hanem a munkahelyen való megjelenésük időpontja), addig a cséplés rendszerint már 3 órakor kezdődik és 8 órakor végződik (a nap ezzel szemben pl. júliusban 4.10 és 4.30 közt kel, 7.59 és 7.41 óra közt nyugszik).

Néha (szükség esetén, vagy ha már vége

felé tart egy vállalt csépltetés) a munkaadó még meg is hosszabbíthatja a munkaidőt. Szombat délután a munka előbb (4—5—6 órakor) fejeződik be, viszont vasárnap délután 4 óra tájt a munkásoknak már meg kell jelenniük a gép mellett, hogy másnap a cséplést kipihenve kezdhessék meg.

Az elvállalt cséplés ideje alatt előálló kényszerű munkaszünet a munkásoknak veszteséget okoz. A legtöbb szerződés, a további viták elkerülése végett, már előre leszögezi, hogy a gép műszaki hibája, vagy rossz idő esetén a munkások, míg a gépjavítás tart vagy az idő megjavul, nem hagyhatják el munkahelyüket s a várakozás idejére bért nem követelhetnek. Csak egyes vidékeken sikerült a munkásoknak kivívni azt, hogy a felelősség kérdését felvethessék, hogy 3 napi várakozás után másutt állhassanak munkába, úgy hogy felhívásra újból visszatérnek, vagy hogy 3 napi várakozás után a szerződést végleg felbonthassák.

A cséplőmunkások járandóságának megyénkénti alakulását a 2. számú táblázaton tüntettük fel. Egyetlen olyan megállapodásra akadtunk, ahol a cséplést napszám-bérrel díjazták. A legtöbb szerződés a munkások fizetését az elcséplelt gabona százalékában állapította meg. A bércséplők munkásszerződés-mintája ezt a fizetési módot ajánlja, a százalékot azonban a géptulajdonos javára megállapított bércséplési százalék levonása után fennmaradó termésből óhajtja kiadni. A szerződésekben a meghatározott rész ilyen módon való kiszámítására példát nem találtunk. Sok megállapodásból hiányzott azonban a százalék összegszerű megjelölése. A munkás ezen esetek legtöbbszörében a csépltető gazdák által teljesített összszolgáltatás felét kapta. Járandóságából csak akkor történt levonás, ha a tüzelőt és üzemanyagot nem a csépltető, hanem a bércséplő adta. A levonás összege különböző volt, de általában nem haladta meg azt az 1·5%-ot, amit ezen a címen a legmagasabb bércséplési részt megállapító 15.000/1940. Á. K. számú rendelet is elismert. Valahányszor a százalék számszerű feltüntetése elmaradt, annak kiszámításánál figyelembe kellett vennünk a bércséplési rész összegét, illetve hivatalos maximumát is.

A cséplőmunkások leggyakoribb díjazási módja a 4% volt. 5.665 munkás, az összesek mintegy 50%-a ily részjárandó-

ságot kapott. 35%-uknak része ennél kisebb, 15%-uké ennél nagyobb arányban volt megállapítva. A munkabérnek a munkások tömege alapján kiszámított átlaga az elcséplelt gabona 3·85%-át tette ki. A földművelésügyi miniszter 167.000/1940. sz. rendeletével kiadott a gazdasági munkabérmegállapításra kötelező irányelveiben az 1941-re érvényes cséplési és kazalozási legkisebb munkabért élelmezés nélkül a szem 4%-ában állapította meg, e szerint kis mérvben emelte a bércséplőmunkások járandóságát.

A cséplőmunkások száma szerint kiszámított átlagos részjárandóság országárszinten a következőképpen alakult:

Kisalföld	3·80
Dunántul	3·86
Duna-Tisza köze	4·08
Tiszántul	3·91
Északi Dombosvidék	3·21
Országos átlag:	3·85

Az átlagos részjárandóság tehát a Duna-Tisza közén volt a legmagasabb. Az Északi Dombosvidék, mint a többi munkanemeknél, úgy itt is a legkisebb részjárandóságot fizette. A legnagyobb részjárandóság 5% volt, ez azonban elvéve, főleg Tolna és Békés megyékben fordult elő.

Az egyes cséplőmunkásokra a részbér alapján jutó munkabér értékének átlagát természetesen csak becslési eljárás segítségével állapíthatjuk meg.

A bércséplők szakképviselőit megítélése szerint egy cséplőgépszerelvénny naponta legfeljebb 450 kereszt gabonát csépel ki. Egy kereszt (25 kéve) gabona közepes termés esetén kb. egy véka (25—30 kg) szemet ad ki. A gép tehát naponta átlag 116, de legfeljebb 135 q gabonát csépel el. A napi 116 q gabona 3·85% munkabérén osztozik a cséplőbanda. Mivel adataink szerint egy munkásszerződésre átlag 20 munkás jut, a munkások naponta 22·3 kg gabonát keresnek, aminek pénzürtéke 20 pengős gabonaár esetén 4 pengő 46 fillér.

Valószínű, hogy az egyes bércséplőkre évenként átlag 20 vagón gabona jut. A 2.000 q-ból, ha naponta 116 q-t csépelnek el, akkor munkásaikat átlag valamivel több, mint 17 munkanapon át foglalkoztatják. Ezek szerint tehát a cséplőmunkások egy nyáron mintegy 76 pengő értékű részkeresetet kapnak.

A bércséplőmunkások általában (a már említett bandagazdákat és etetőket szá-

2. A cséplőmunkások járandósága. — *Salaires des ouvriers batteurs.*

Ország rész, vármegye <i>Régions et comitats</i>	Nombre des		A cséplés munkabére — <i>Salaires pour le battage</i>															
			A szemtermés %-a (része) — <i>une partie de la production de grains (%)</i>															
			2-00	2-5	3-00	3-25	3-5	3-75	4-00	4-nél több plus de 4%								
			n o m b r e d e s															
Szerződések <i>contrats</i>	Munkások <i>ouvriers</i>	szerződések <i>contrats</i>		munkások <i>ouvriers</i>		szerződések <i>contrats</i>		munkások <i>ouvriers</i>		szerződések <i>contrats</i>		munkások <i>ouvriers</i>		szerződések <i>contrats</i>		munkások <i>ouvriers</i>		
		s	z	á	m	a	s	z	á	m	a	s	z	á	m	a		
I. Kisalföld — <i>Petite Plaine</i>																		
Bars és Hont	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Esztergom	*) 1	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Győr és Moson	26	461	—	—	—	—	—	—	—	3	59	2	31	12	222	9	149	
Komárom	15	256	—	—	—	—	3	61	2	36	3	51	—	—	3	45	4	63
Nyitra és Pozsony	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Sopron	4	111	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	111	—	—	
Kisalföld össz. <i>Total pour la Petite Plaine</i>	46	848	—	—	—	3	61	2	36	6	110	2	31	19	378	13	212	
II. Dunántúl — <i>Transdanubie</i>																		
Baranya	6	138	—	—	—	5	122	—	—	1	16	—	—	—	—	—	—	
Fejér	11	191	—	—	3	64	—	—	—	—	—	—	—	4	67	4	60	
Somogy	17	403	—	—	—	1	27	2	40	5	147	—	—	9	189	—	—	
Tolna	49	915	—	—	1	21	3	63	—	—	—	1	16	37	710	7	105	
Vas	3	43	—	—	—	—	—	—	—	1	20	2	23	—	—	—	—	
Veszprém	17	276	—	—	—	—	—	—	—	1	11	—	—	13	210	3	55	
Zala	10	157	—	—	—	—	—	—	—	2	29	—	—	2	29	6	99	
Dunántúl össz. — <i>Total pour la Transdanubie</i>	113	2.123	—	—	4	85	9	212	2	40	10	223	3	39	65	1.205	20	319
III. Duna-Tisza köze <i>Entre le Danube et la Tisza</i>																		
Bács-Bodrog	1	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	18	—	—	
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	36	719	—	—	—	—	—	—	—	1	21	—	—	28	547	7	151	
Duna-Tisza köze össz. <i>Total pour la région située entre le Danube et la Tisza</i>	37	737	—	—	—	—	—	—	—	1	21	—	—	29	565	7	151	
IV. Tiszántúl — <i>Au delà de la Tisza</i>																		
Békés	54	1.063	—	—	—	—	—	—	—	1	18	—	—	18	384	35	661	
Beregés Ugocsa	4	61	—	—	—	4	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Bihar	17	422	—	—	—	1	37	—	—	5	150	3	51	8	184	—	—	
Csanád, Arad és Torontál	29	611	—	—	1	21	—	—	—	5	89	4	88	18	394	1	19	
Csongrád	123	2.487	1	21	—	5	113	1	18	10	208	3	68	90	1.928	13	131	
Hajdu	14	295	—	—	—	1	26	—	—	12	256	—	—	1	13	—	—	
Jász-Nagykun-Szolnok	32	580	—	—	—	—	—	—	—	1	15	—	—	19	347	12	218	
Szabolcs	38	963	—	—	—	4	94	1	56	25	608	2	90	6	115	—	—	
Szatmár	25	513	—	—	—	16	314	3	60	6	139	—	—	—	—	—	—	
Tiszántúl össz. — <i>Total p. la région d'au delà de la Tisza</i>	336	6.995	1	21	1	21	31	645	5	134	65	1.483	12	297	160	3.365	61	1.029
V. Északi Dombvidék <i>Nord, région de collines</i>																		
Abaúj-Torna	1	28	—	—	1	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Borsod	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Gömör és Kishont	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Heves	7	259	—	—	—	1	16	—	—	3	91	—	—	3	152	—	—	
Nógrád	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ung	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Zemplén	13	389	—	—	2	78	10	296	1	15	—	—	—	—	—	—	—	
Északi Dombosvidék össz. <i>Total pour le Nord</i>	21	676	—	—	3	106	11	312	1	15	3	91	—	—	3	152	—	
VI. Kárpátalja — <i>Subcarpathie</i>																		
Magyarország összesen <i>Total pour la Hongrie</i>	553	11.379	1	21	8	212	54	1.230	10	225	85	1.928	17	367	276	5.665	101	1.171

*) A munkásokat napszámberrel díjazták. — *Les ouvriers recevaient un salaire à la journée.*

mítva) élelmezést nem kapnak, kivéve néhány uradalmi cséplőszerződést, ahol e téren cséplőmunkásaikat aratómunkásaiknál nem részesítették mostohább elbánásban. A bérceplők munkabérszerződés-mintája azonban — követve az itt kialakult gyakorlatot — határozottan leszögezi, hogy a munkások élelmezést sem a csépletőktől, sem a géptulajdonostól nem követhetnek.

Ugyancsak az uradalmi cséplőszerződésekben találtunk elvétve egyéb juttatásokat is. Illetményföldet minden ellenszolgáltatás nélkül 5 szerződésben kapott 90 munkás, egyenként átlag 550 négyszögölnyi területet. 3 szerződés 72 munkása illetményföldjéhez már átlag 2 napszám teljesítése ellenében jutott.

A munkabér, mint a munkaadó üzemi-költsége szempontjából figyelembe kell venni azokat a fuvarszolgáltatási kötelezettségeket is, amelyeket a cséplető gazdák — ritkábban a cséplőgéptulajdonosok — majdnem minden szerződés bizonyossága szerint magukra vállaltak. Ezek elsősorban a munkások és néha élelmiszereik hetenkint kocsin haza és a munkahelyre való visszaszállításában, másrészt munkájuk végeztével keresetüknek haza, rend-

szertint egy helyre, a bandagazda házához való szállításában állottak, ami magától értetődően a munkások szempontjából is kedvező és hasznos kikötés volt.

Az 1898:II. t.-c. 10. §-a és az 1899:XLII. t.-c. 8. §-a szociális elgondolásoktól vezérelve előírta, hogy ha a felek az aratási, hordási és cséplési munkabért a remélt termés bizonyos hányadrészeiben állapítják meg, akkor a szerződésben a munkabér vagylagosan a termés bizonyos súly szerinti mennyiségében, vagy pedig készpénzben is megállapítandó. A törvény határozott parancsa ellenére a megvizsgált szerződéseknek csupán 13%-a gondoskodik vagylagos bérmegállapítás útján arról, hogy elemi kár, illetve rossz termés esetén a munkást részmegállapodásából következő súlyosabb kár ne érje. Ezek a megállapodások ilyenkor meghatározott összegű, vagy hatósági-lag meghatározott napszám-bér kifizetését, illetve egy napra járó és kilókban kifejezett gabonakeresetet szabtak meg. Az utóbbi gabonajárandóság súlya napi 10 és 25 kg között mozgott. A legtöbbször alulmaradt tehát fenti becslésünk összegénél, néhány esetben azonban, különösen Békés megyében, felülmúlta azt.

Heller András dr.

MEZŐGAZDASÁG

Az 1940. évi szüret előzetes adatai.

Les chiffres provisoires des vendanges faites en 1940 en Hongrie.

Résumé. Les chiffres provisoires concernant les vendanges de 1940 comprennent aussi la Subcarpathie réincorporée, où la vigne était cultivée dans 59 communes sur une superficie de 2.400 arpents cad. — Les territoires réannexés à notre pays comptaient, sans la Hongrie orientale et la Transylvanie, 400 communes viticoles et 26 mille arp. cad. de vignes. — Bien que l'hiver de 1939—40 fût rigoureux, la superficie des vignes n'a pas été diminuée, contrairement à l'année économique de 1928—29, où l'hiver a été également bien dur. Les vendanges de 1940 furent désastreuses, car nos vignes, représentant en nombre rond 404 mille arp. cad., n'ont donné que 934 mille hl. de moût et 74 mille q de raisins de table. Pendant les dernières décades, on n'eut jamais chez nous des vendanges pareilles, même en 1926, qui considérée jusque-là comme la plus mauvaise année viticole de la Hongrie

mutilée, avait fourni une quantité de vin nouveau dépassant de plus de 350 mille hl. celle de 1940. A la production de vin de l'année dernière, seules celles de 1892 et de 1893 furent inférieures, où nos vignes, ravagées le plus fortement par le phylloxera, étaient en train de périr.

Les résultats extraordinairement mauvais de 1940 tenaient à plusieurs causes. La plupart des vignes ont souffert des gels d'hiver; les dommages, accrus par les péronosporées des feuilles et des grappes qui se propagèrent rapidement, furent aggravés par l'oïdium, par des pluies excessives et par la pourriture provoquée par elles. — Les stocks de vins vieux des vigneronns étaient au moment des vendanges de plus de 300 mille hl, quantité à peu près égale à celle de ces dernières années.

mítva) élelmezést nem kapnak, kivéve néhány uradalmi cséplőszerződést, ahol e téren cséplőmunkásaikat aratómunkásaiknál nem részesítették mostohább elbánásban. A bérceplők munkabérszerződés-mintája azonban — követve az itt kialakult gyakorlatot — határozottan leszögezi, hogy a munkások élelmezést sem a csépletőktől, sem a géptulajdonostól nem követhetnek.

Ugyancsak az uradalmi cséplőszerződésekben találtunk elvétve egyéb juttatásokat is. Illetményföldet minden ellenszolgáltatás nélkül 5 szerződésben kapott 90 munkás, egyenként átlag 550 négyszögölnyi területet. 3 szerződés 72 munkása illetményföldjéhez már átlag 2 napszám teljesítése ellenében jutott.

A munkabér, mint a munkaadó üzemköltsége szempontjából figyelembe kell venni azokat a fuvarszolgáltatási kötelezettségeket is, amelyeket a cséplető gazdák — ritkábban a cséplőgéptulajdonosok — majdnem minden szerződés bizonyossága szerint magukra vállaltak. Ezek elsősorban a munkások és néha élelmiszereik hetenkint kocsin haza és a munkahelyre való visszaszállításában, másrészt munkájuk végeztével keresetüknek haza, rend-

szertint egy helyre, a bandagazda házához való szállításában állottak, ami magától értetődően a munkások szempontjából is kedvező és hasznos kikötés volt.

Az 1898:II. t.-c. 10. §-a és az 1899:XLII. t.-c. 8. §-a szociális elgondolásoktól vezérelve előírta, hogy ha a felek az aratási, hordási és cséplési munkabért a remélt termés bizonyos hányadrészeiben állapítják meg, akkor a szerződésben a munkabér vagylagosan a termés bizonyos súly szerinti mennyiségében, vagy pedig készpénzben is megállapítandó. A törvény határozott parancsa ellenére a megvizsgált szerződéseknek csupán 13%-a gondoskodik vagylagos bérmegállapítás útján arról, hogy elemi kár, illetve rossz termés esetén a munkást részmegállapodásából következő súlyosabb kár ne érje. Ezek a megállapodások ilyenkor meghatározott összegű, vagy hatósági-lag meghatározott napszám-bér kifizetését, illetve egy napra járó és kilókban kifejezett gabonakeresetet szabtak meg. Az utóbbi gabonajárandóság súlya napi 10 és 25 kg között mozgott. A legtöbbször alulmaradt tehát fenti becslésünk összegénél, néhány esetben azonban, különösen Békés megyében, felülmúlta azt.

Heller András dr.

MEZŐGAZDASÁG

Az 1940. évi szüret előzetes adatai.

Les chiffres provisoires des vendanges faites en 1940 en Hongrie.

Résumé. Les chiffres provisoires concernant les vendanges de 1940 comprennent aussi la Subcarpathie réincorporée, où la vigne était cultivée dans 59 communes sur une superficie de 2.400 arpents cad. — Les territoires réannexés à notre pays comptaient, sans la Hongrie orientale et la Transylvanie, 400 communes viticoles et 26 mille arp. cad. de vignes. — Bien que l'hiver de 1939—40 fût rigoureux, la superficie des vignes n'a pas été diminuée, contrairement à l'année économique de 1928—29, où l'hiver a été également bien dur. Les vendanges de 1940 furent désastreuses, car nos vignes, représentant en nombre rond 404 mille arp. cad., n'ont donné que 934 mille hl. de moût et 74 mille q de raisins de table. Pendant les dernières décades, on n'eut jamais chez nous des vendanges pareilles, même en 1926, qui considérée jusque-là comme la plus mauvaise année viticole de la Hongrie

mutilée, avait fourni une quantité de vin nouveau dépassant de plus de 350 mille hl. celle de 1940. A la production de vin de l'année dernière, seules celles de 1892 et de 1893 furent inférieures, où nos vignes, ravagées le plus fortement par le phylloxera, étaient en train de périr.

Les résultats extraordinairement mauvais de 1940 tenaient à plusieurs causes. La plupart des vignes ont souffert des gels d'hiver; les dommages, accrus par les péronosporées des feuilles et des grappes qui se propagèrent rapidement, furent aggravés par l'oïdium, par des pluies excessives et par la pourriture provoquée par elles. — Les stocks de vins vieux des vigneronns étaient au moment des vendanges de plus de 300 mille hl, quantité à peu près égale à celle de ces dernières années.

A Központi Statisztikai Hivatal a szőlőgazdasági statisztika legfontosabb eredményeiről, még az adatok részletes és behatóbb felülvizsgálását, valamint végleges feldolgozását megelőzően, évről-évre előzetes összeállítást készít. Ezek az adatok, jóllehet ideiglenes jellegűek, egy-egy év szüreti eredményeiről kellőképpen tájékoztatnak, mert évtizedes tapasztalat bizonyítja, hogy az egyes évek előzetes és végleges adatai között legfeljebb néhány százalékos eltérés szokott mutatkozni.

Az ideiglenes feldolgozás a begyűjtött gazdag szőlőgazdasági statisztikai anyagnak természetesen csak néhány legfontosabb részletére terjed ki, amilyenek a területi és termésadatok, valamint a termelők szüreti óbor-készletének mennyiségi adatai. Ezek az alapvető adatok azonban a gazdasági élet e téren mutatkozó legsürgősebb szükségleteit többé-kevésbé kielégíthetik és belőlük az elmúlt gazdasági év szőlőgazdálkodásának eredményessége már kellő biztonsággal megítélhető.

A vármegyénkint részletezett ideiglenes szőlőgazdasági statisztikai eredményeket a mellékelt összeállítás tünteti fel. Figyelembe veendő, hogy az adatok feldolgozása a kérdőívek kitöltése idején érvényben volt (az 1940. évi augusztus hó 30-i második bécsi döntés előtti) közigazgatási beosztás alapján történt.

A múlt évi szüret összefoglaló táblázatában ezúttal első ízben szerepelnek az 1939. év tavaszán visszacsatolt Kárpátalja adatai, de már másodízben az 1938. év őszén visszakerült felvidéki területek hasonló eredményei. A legújabbban visszatért keletmagyarországi és erdélyi részekre azonban a szőlőgazdasági statisztikai adatgyűjtés a most tárgyalt évben még nem terjedhetett ki.

Kárpátaljával — az ideiglenes adatok szerint — 59 szőlőműveléssel foglalkozó község tért vissza az országhoz s ezekkel együtt a szőlőtermelést űző községek száma 1940-ben összesen 3.134 volt. A Felvidék és Kárpátalja visszatérése a trianoni Magyarországon levő szőlőművelő községek számát együttesen mintegy 400-zal növelte. A újonnan számbavett kárpátaljai községek legtöbbjének a szőlőterület csekély volta miatt szőlőgazdasági szempontból jelentősége alig van; Kárpátalja túlnyomó részén, talaj- és éghajlati viszonyok miatt egyaránt, a kényesebb szőlőnövény nemcsak hogy termést nem hoz, hanem egyáltalában meg sem él.

Az előzetes feldolgozás eredményei szerint a szőlővel beültetett terület kiterjedése az 1939/40. gazdasági évben már közel 404 ezer kat. hold volt. Összevetve ezt a számadatot az 1938. évi, még a trianoni Magyarországra megállapított szőlőterületi adattal (kerek 379 ezer kat. hold), látható, hogy az ország szőlőterületének nagysága az országnagyobbodás következtében két év alatt közel 25 ezer kat. holddal emelkedett. A kárpátaljai részek visszatérése szőlőterületben kerek 2.400 kat. hold gyarapodást jelent. Az itt levő szőlőföldekből legnagyobb hányad a beregi, a legkisebb a máramarosi közigazgatási kirendeltség területén fekszik.

Az ideiglenes területi adatok rendes körülmények között alig alkalmasak arra, hogy belőlük az ország szőlőterületének növekvésére vagy csökkenésére megállapításokat tehessünk. A szőlőterületek ugyanis egyik évről a másikra nagyobb változást csak rendkívüli körülmények között mutatnak. Kisebb eltérések pedig az adatok ideiglenes mivoltából is előállhatnak.

Az 1939/40. évi kemény tél után számítani lehetett arra, hogy a szőlőterületek egy jelentős hányada éppenúgy kipusztul, mint ahogy ez az 1928/29-iki teljesen hasonló időjárású tél után bekövetkezett, amikor is több mint 10.000 kat. holdnyi szőlőültetvény esett áldozatul a szigorú téli fagyok pusztításainak. A most bemutatott adatok — azok hangsúlyozandó ideiglenes jellege mellett is — legalább annyit feltétlenül igazolnak, hogy ez a rossz sejtelenem ezúttal nem vált valóra. Az előzetes adatok ugyanis a Kárpátalja nélkül számított területen közel 4.000 holdas emelkedést mutatnak, s még néhány ezer kat. holdas eltérést az adatok ideiglenes jellegének rovására írunk is, annyi eléggé biztosan megállapítható, hogy jelentősebb területi csökkenés az ország szőlőföldjeinek kiterjedésében, 1940-ben nem következett be.

A termésadatok alapján egyébként szőlőgazdálkodásunk rendkívül rossz esztendőjéről van módunkban beszámolni. Vonatkozik ez elsősorban és legfőképpen a szűrt must mennyiségére, amennyiben az 1940. évi szüret mondhatni katasztrofális eredménnyel zárult s a szűrt must mennyisége még az 1 millió hl-en is jóval alul maradt. Gazdáink ugyanis az elmúlt évben mindössze 934 ezer hl mustot szüreteltek s ha ehhez a számadathoz még a gyümölcsként értékesített szőlő mustra átszámított mennyiségét is hozzávesszük (1 q szőlőt 0.7 hl

Magyarország 1940. évi előzetes szüreti adatai.
Chiffres provisoires des vendanges de 1940 en Hongrie.

Év, országrész, vármegye ¹⁾ <i>Années, régions, comitats¹⁾</i>	Az összes szőlőterület kat. hold <i>Superficie viticole, en arp. cad.</i>	A musttermés mennyisége hl. <i>Production de moût, hl.</i>	A musttermés átlaga kat. holdankint lit. <i>Rendement moyen en moût, par arp. cad., en litres</i>	A gyümölcs gyanánt értékesített szőlő mennyisége q. <i>Raisins de table vendus, en q</i>	A gyümölcsként értékesített szőlőtermés átlaga kat. holdankint kg. <i>Rendement moyen en raisins de table vendus, p. arp. c., en kilos</i>	A teljes termésátlag must + mustra átszámított szőlő kat. h.-kint lit. <i>Production tot. moyenne (de moût et de raisins convertis en moût), par arp. c., litres</i>	A termelők óborkészlete szüretkor hl. <i>Stocks de vins vieux des vigneronns au moment des vendanges, en hl.</i>	
1931—1935. évi átlag — <i>en moyenne</i>	369.254	3.187.961	863	308.976	84	922	318.264	
1936.	371.463	4.538.926	1.222	380.915	103	1.294	337.691	
1937.	375.752	4.473.299	1.190	546.021	145	1.292	882.055	
1938.	379.199	3.308.973	873	349.499	92	937	416.413	
1939. évi előzetes adatok — <i>provisoires</i>	394.532	4.282.409	1.085	415.876	105	1.159	328.053	
1939. " végleges " — <i>définit.</i>	397.639	4.369.817	1.099	406.555	102	1.170	354.800	
1940. " előzetes " — <i>provis.</i>								
I. Kisalföld — <i>Petite Plaine</i>								
Bars és Hont vm.*)	5.355	29.916	559	3.152	59	600	693	
Esztergom vm.	4.726	8.641	183	676	14	193	1.414	
Győr, Moson és Pozsony vm.	2.264	5.296	234	806	36	259	440	
Komárom vm.	6.310	5.868	93	310	5	96	1.785	
Nyitra és Pozsony vm.	1.127	1.191	106	575	51	141	25	
Sopron vm.	3.631	20.295	558	361	9	566	5.522	
Összesen — <i>Totaux</i>	23.413	71.207	304	5.880	25	322	9.879	
II. Dunántúli dombosvidék — <i>Transdanubie, région de collines</i>								
Baranya vm.	19.446	50.086	258	476	24	259	12.983	
Fejér "	13.502	40.087	297	1.058	8	302	8.154	
Somogy "	19.831	120.349	607	3.206	16	618	2.863	
Tolna "	25.090	37.735	150	759	3	153	20.387	
Vas "	2.538	14.861	586	624	25	603	1.030	
Veszprém "	5.466	10.484	192	781	14	202	908	
Zala "	28.544	155.854	546	3.091	11	554	9.280	
Összesen — <i>Totaux</i>	114.417	429.456	375	9.995	9	379	55.605	
III. Duna-Tisza köze — <i>Entre le Danube et la Tisza</i>								
Bács-Bodrog vm.	23.986	13.546	56	1.440	6	61	23.379	
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	124.105	217.893	176	17.982	14	186	102.540	
Összesen — <i>Totaux</i>	148.091	231.439	156	19.422	13	165	125.919	
IV. Tiszántúl — <i>Au delà de la Tisza</i>								
Békés vm.	1.970	633	32	247	13	41	420	
Bereg és Ugocsa vm.	5.016	8.645	172	460	9	179	22.052	
Bihar vm.	4.284	4.665	109	296	7	114	552	
Csongrád, Arad és Torontál vm.	1.010	423	42	312	31	63	78	
Csongrád vm.	19.382	6.735	35	6.305	33	58	12.188	
Hajdu	4.785	3.729	78	282	6	82	400	
Jász-Nagykun-Szolnok vm.	12.990	10.519	81	2.070	16	92	8.050	
Szabolcs vm.	10.457	7.550	72	1.827	17	84	346	
Szatmár "	1.995	1.961	98	509	26	116	54	
Összesen — <i>Totaux</i>	61.889	44.860	72	12.308	20	86	44.140	
V. Északi dombosvidék — <i>Nord, région de collines</i>								
Abaúj-Torna vm.	1.990	1.573	79	45	2	81	2.007	
Borsod vm.	7.557	12.048	159	1.538	20	174	3.175	
Gömör és Kishont vm.	523	820	157	154	29	177	20	
Heves vm.	29.294	104.605	357	18.645	64	402	43.812	
Nógrád "	4.051	20.625	509	2.598	64	554	578	
Ung "	394	675	171	54	14	181	1.650	
Zemplén vm.	9.879	8.293	84	204	2	85	22.295	
Összesen — <i>Totaux</i>	53.688	148.639	277	23.238	43	307	73.537	
VI. Kárpátalja — <i>Subcarpathie</i>								
Secteurs administratifs	Beregi közigazgatási kirendeltség — <i>de Bereg</i>	988	1.294	130	17	2	132	1.480
	Máramarosi közigazgatási kirendeltség — <i>de Máramaros</i>	491	2.188	446	2.430	495	797	51
	Ungi közigazgatási kirendeltség — <i>d'Ung</i>	898	4.549	507	35	4	509	2.707
Összesen — <i>Totaux</i>	2.377	8.031	337	2.482	104	410	4.238	
Magyarország összesen — <i>Hongrie entière</i>	403.875	933.632	231	73.325	18	244	313.318	

¹⁾ A városi törvényhatóságok adatai a megfelelő vármegyei törvényhatóságok adataiban foglaltatnak. — *Y compris les villes autonomes situées dans les comitats.*

*) Vármegye — *Comitat.*

musttal véve egyenlőnek), a termett must összes mennyisége még mindig nem éri el az 1 millió hl-t. Ilyen rossz termésre az utóbbi évtizedekben egyáltalában nem volt példa, mert a Csonkaország területén az eddigi legrosszabb szüreti eredménynek számító 1926. évi újbortermés is több mint 350 ezer hl-rel múlja felül az 1940. évi hozam nagyságát. Ennél kevesebb bort Magyarország csak 1892-ben és 1893-ban, a filoxeravész legnagyobb pusztítása idején szüreteltek, akkor, amikor a magyar szőlőtelepek teljes kipusztulásban voltak.

A rendkívül rossz termés kialakításában számos tényező közreműködött. A téli fagyokat és azok utóhatásait a legtöbb szőlő megsínylette; fokozta a károkat a hihetetlen mértékben fellépő levél- és fűrtperonoszpóra, majd ezt követően a lisztharmat, végül betetőzte a pusztítást a sok esőzés és az ennek nyomán fellépő rothadás.

A termésadatok részletesebb vizsgálatánál kitűnik, hogy a terméshozam az ország egész területén csaknem egyformán igen gyenge volt, úgyhogy jobb termésátlagot az ország egyetlen vármegyéjében sem találunk. Meg kell állapítanunk azonban azt is, hogy azokban a vármegyékben — Somogy, Zala, Heves —, ahol a direkttermő szőlők termelése általánosabb, a szüret eredménye kevésbé volt rossz, mint az ország többi vidékein. Ebből azonban sajnos, egyúttal az is következik, hogy az egyébként is valószínűleg gyenge minőségű termés összetétele a direkttermő borok nagyobb aránya miatt még inkább silánnyá vált. Hogy az 1940. évi termés helyenkint mennyire katasztrofá-

lisan alakult, erre leginkább jellemző az a körülmény, hogy még olyan kimondottan bortermelő vármegyékben is, mint Zemplén és Bács-Bodrog, az elmúlt évben a termés-átlag jóval az 1 hl-en alul maradt és így a szüret eredménye alig pár ezer hl must volt.

A szőlőgazdasági összeírás a tavalyi szüretkor a termelőknél az előzetes adatok szerint több, mint 300 ezer hl óborkészletet talált. Ez a mennyiség csaknem pontosan egyharmada az újbortermésnek s így ahhoz viszonyítva szokatlanul magasnak látszik, de egyébként teljesen megfelel az utóbbi évek átlagának és a múlt évi terméseredménynek. A tavalyi termés azonban még ezzel az óbortartalékkal sem elegendő ahhoz, hogy az ország évi borszükségletét az eddigi fogyasztás mértékének megfelelően fedezze.

A magyar szőlőgazdálkodás az elmúlt évtized folyamán csaknem szakadatlanul értékesítési válsággal küzdött. Az utóbbi pár évben a borárak emelkedése és hatékony kormányzati intézkedések eredményeképpen helyzete már lassan javulóban volt. Az ország területének megnagyobbodása pedig már a jobb jövő teljes ígérését nyújtotta, mert a visszacsatolással csak kevés szőlőterület, de nagy fogyasztótömegek kerültek vissza az anyaországhoz. Félő, hogy a mármár teljesen egyensúlyi helyzetbe jutott magyar szőlőgazdaság, a tavalyi katasztrofális esztendő után olyan súlyos helyzetbe kerül, hogy megfelelő gazdaságpolitikai intézkedések nélkül ennél az annyira fontos termelési ágánál a javulás helyett visszaesés áll be.

Tekál László.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

(C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue des publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.)

Magyar gyári munkásság.

Les ouvriers de fabrique hongrois.

Szociális helyzetkép. Szerk.: Rézler Gyula.
Ouvrage offrant un tableau de situation sociale, rédigé sous la direction de Jules Rézler.

Kiadja a Magyar Közgazdasági Társaság.
Publié par la Société Hongroise d'Economie Politique.
Budapest, 1940. 242 l. — p. (Közgazdasági könyvtár. XXIV.)

A Magyar Közgazdasági Társaság a mezőgazdasági munkavállalók szociális védeltségéről írt munka közreadása után most a szociális védelemre leginkább rászoruló másik nagy néprétegünknek, a gyári munkásságnak társadalmi helyzetét megvilágító tanulmányoknak kiadásával újabb tanújelét adta annak, hogy a közgazdaságtannal kapcsolatos gyakorlati kérdéseknek tudományos alapon való feltárását épügy feladatának tartja, miként tudományának elméleti művelését.

A jelen kötetbe Rézler Gyula által gyűjtött tanulmányok annak a munkaközösségnek termékei, mely *Surányi-Unger* Tivadar irányítása mellett már hosszabb idő óta társadalmi és gazdasági problémáknak tudományos feltárását és megoldását tűzte ki célul.

A kötet bevezető tanulmányát is Rézler Gyula írta a magyar gyári munkásság egészéről. Átfogó képet ad benne először is ennek az osztálynak fejlődéséről, súlyáról, területi elhelyezkedéséről, társadalmi szerepéről, az osztályon belüli rétegződéséről, az osztály társadalmi kapillaritásáról, az osztályból kiemelkedettek és kihullottak utánpótlásáról. Majd a gyári munkásságnak szervezetségében gyökerező politikai, gazdasági és közéleti szerepét teszi vizsgálat tárgyává és ezzel kapcsolatban ismerteti szervezkedésének multját és jelen szervezetségét. A közös érdekek felismerése, az egymásra utaltság érzése és az együvé tartozás tudata egy társadalmi osztályban sem fejlesztett ki olyan közös lelkesítést, mint a gyári munkásságban, ép ezért ennek az osztálynak mind a politikai, mind a gazdasági célú szervezkedése minden más osztályénál nagyobb eredményeket tud felmutatni. A továbbiakban a gyáripari munkaviszonyokat (munkaidő, munkabér, munkaviszály), ezeknek a gyáripari munkásság érdekében történt különböző törvényes szabályozásait, továbbá a gazdasági helyzetük javítására szolgáló törvényes, társadalmi és a saját maguk létesítette jóléti intézményeket ismerteti.

A gyári munkásság egyeteméről kapott szociális helyzetképet nagyjában ugyanilyen felépítésű tanulmányok követik ennek az osztálynak egyes szakmai csoportjairól.

Nötel Rudolf a vas-, fém- és gépipari, Urbán János az üvegyári, Olti Vilmos a fűrészipari, Csikós-Nagy Béla a bőrgyári, Rézler Gyula a textil- és cukorgyári, Hegedűs Dániel a cipőgyári, Hantos László a papírgyári és nyomdai, Buócz Elemér a vegyipari munkások és végül Bán Imre a szénbányászok társadalmi és gazdasági helyzetét tárja az olvasó elé.

A tanulmányok szerzői mondanivalóiknak megvilágítására minden vonatkozásban bőségesen használnak statisztikai adatokat, elsősorban hivatalosakat, ilyeneknek hiányában azonban gyakran érdeképviseleti, vállalati vagy szakszervezeti adatokkal igazolják megállapításaikat. Sőt sok olyan adattal is találkozunk a könyvben, melyeket a tanulmányok szerzői fáradságos munkával maguk gyűjtöttek a helyszínen.

Miután valamennyi tárgyalt munkáscsoport együtt fejlődött az őket foglalkoztató iparaggal, az egyes munkakategóriák kialakulásának és fejlődésének vázolója során a megfelelő gyári iparágak kialakulásáról és fejlődéséről, tehát gyáriparunk történetéről is áttekintő képet nyújt a könyv, melyet társadalom- és gazdaságpolitikus egyaránt haszonnal forgathat. A kötetet *Surányi-Unger* Tivadar a munka keletkezésének körülményeit és célját közelebbről is megjelölő előszóval bocsátotta útjára.

G. G. dr.

Keletmagyarország és Erdély gazdasági viszonyai 1938. és 1939-ben.

Les conditions économiques de la Hongrie orientale et de la Transylvanie en 1938 et 1939.

Gazdaságstatisztikai adatok 44 térképpel.
Données de statistique économique avec 44 cartes.
Összeállították: *Kereszty* Barna és *Bartha* János. A térképeket készítette: *Kereszty* Barna.
Réunies par Barnabé Kereszty et Jean Bartha. Les cartes ont été faites par Barnabé Kereszty.
A szerzők kiadása. — *Ouvrage publié par ses auteurs.*
2 térkép — 2 cartes, 37 oldal tábla — 37 pages de tableaux, és 42 kartogramm, — 42 cartogrammes.
Budapest, 1940.

A román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi területek birtokbavétele után azonnal elő-

térbe kerültek a felszabadult területekkel kapcsolatos gazdasági kérdések. A hosszú időn át elszakított terület gazdasági életének gyors és eredményes átállításánál természetesen nem nélkülözhetők a gazdasági vonatkozású részletes adatok.

A fenti című kiadvány a román uralom alá került egész terület, valamint külön a felszabadult terület gazdasági viszonyainak feltárását tűzte ki célul. Ismerteti a növényi élelmiszertermelés, az ipari növénytermelés és a takarmánytermelés 1939. évi fontosabb eredményeit, valamint az állatállomány 1938. évi nagyságát vármegyei törvényhatóságok szerint. Az ipar köréből a gyárpar, valamint az élelmiszeripar főbb adatait közli községenként az 1939/40. éveknek megfelelően. Különösen értékesnek mondható a külkereskedelmi forgalomra vonatkozó tájékoztatás, amennyiben a kiadvány 1926—1939-ig évenként és árunemenként közli Magyarországnak a román uralom alá került volt magyar területtel lebonyolított áruforgalmának értékét, valamint az 1938. és 1939. évekről a külkereskedelemben szerepelt árunemeket és azok értékét községenként tünteti fel. Külön összefoglalás ismerteti a magyar vámtarifátételeknek megfelelően az 1938. és 1939. évekről a Romániához csatolt területről származó fabehozatal mennyiségét községenként.

A táblás rész után a gróf *Teleki Pál* által szerkesztett „Magyarország néprajzi térképe a népsűrűség alapján“ című alaptérkép felhasználásával 42 kartogramm vármegyénként a mezőgazdasági termelés, az állatállomány, valamint a gyárpar jelentőségét, továbbá a fontosabb árucikkek külkereskedelmi forgalmát s végül a nagyobb jelentőségű gyógyforrásokat és gyógyfürdőket szemlélteti.

A kiadvány a lehetőségeket jól kihasználó, igen gondos munka eredménye s igen jó szolgálatot tesz mindazoknak, akik a román uralom alól felszabadult területek közigazdasági viszonyaival kívánnak foglalkozni.

Külső megjelenésben is komoly szerkesztési és technikai hozzáértésről tesz tanúságot.

J. Gy. dr.

Miklós Vendl: Die technisch wichtigen Mineralschätze Ungarns mit Ausnahme der Kohlen und Erdöle vor und nach dem Zusammenbruch.

Sopron, 1939. 232 l. — p.

A Szerző célja — amint az a mű előszavában meg is említi — rövidrefogott, áttekintő képet adni arról, amit Magyarország ásványi kincseiről, azok lelőhelyeiről és származásáról az összeomlást meg-

előző években és a csonkaország területnövekedésének évében tudtunk.

Ennek megfelelően a mű két nagy fejezetre tagozódik, melyek közül az első a Horvátország nélküli Nagy-Magyarország ásványi kincseit ismerteti az 1919. évig megjelent idevágó szakirodalom megállapításai alapján, a második pedig Csonka-Magyarország 1938. évi októberi területének addig ismert ásványi kincseiről számol be. A bányatermékenként külön-külön szerkesztett fejezetek a vonatkozó szakirodalom alapján részletesen ismertetik a kérdéses ásványi termékek lelőhelyeit s a termelés mennyiségére vonatkozó adatokat több évre visszamenőleg tartalmazzák. A mű nem foglalkozik a szénnel és ásványolajjal, de figyelemben részesíti a kőbányászat körébe tartozó bányatermékek közül azokat, amelyek technikailag fontosak. Az egyes fejezetekből az összeomlás előtti és utáni időkre vonatkozólag készített két tartalomjegyzéknek már pusztán az egybevetéséből is szembetűnik, hogy mily súlyos volt a trianoni szerződés következtében Magyarország bányászatát ért veszteség, de a Csonka-Magyarország ásványi kincseit ismertető fejezetekből kitűnik az is, hogy gúzsba kötött helyzetünkben bányamérnökeink és geológusaink megfeszített munkája mégis mennyi — e területen megelőzőleg nem ismert — ásványi kincssel gazdagította a nemzeti vagyont.

A mű függelékeként gazdag — mintegy 40 oldal terjedelmű — bibliografiát nyújt a Szerző, felölelve a magyar bányászat körébe tartozó jelentősebb összefoglaló szakmunkákat, értékes útbaigazítást nyújtva ezáltal e tárgykör iránt érdeklődők számára.

Sz. Z.

A szociális vármegye. A komáromvármegyei közjóléti és gazdasági szövetkezet működése.

Le comitat social. Activité de la Coopérative économique et de prévoyance sociale du comitat de Komárom.

A Magyar Közigazgatástudományi Intézet 33. kiadványa. Publication numéro 33 de l'Institut Hongrois pour Sciences Administratives.

Budapest, 1941. 120 l. — p.

Az utóbbi évtizedben megsokszorozódott szociális feladatok intézményes megoldására hivatottak a Család- és népvédelmi alap vidéki szervei, a vármegyei közjóléti szövetkezetek. Ezek sorra most alakulnak meg, de csak a működésüket megszabó általános irányelvek ismereteseek, részletes munkaterveik azonban még nincsenek. Ezért a Magyar Közigazgatástudományi Intézet a komáromvármegyei közjóléti és gazdasági szövetkezet megszerve-

térbe kerültek a felszabadult területekkel kapcsolatos gazdasági kérdések. A hosszú időn át elszakított terület gazdasági életének gyors és eredményes átállításánál természetesen nem nélkülözhetők a gazdasági vonatkozású részletes adatok.

A fenti című kiadvány a román uralom alá került egész terület, valamint külön a felszabadult terület gazdasági viszonyainak feltárását tűzte ki célul. Ismerteti a növényi élelmiszertermelés, az ipari növénytermelés és a takarmánytermelés 1939. évi fontosabb eredményeit, valamint az állatállomány 1938. évi nagyságát vármegyei törvényhatóságok szerint. Az ipar köréből a gyárpar, valamint az élelmiszeripar főbb adatait közli községenként az 1939/40. éveknek megfelelően. Különösen értékesnek mondható a külkereskedelmi forgalomra vonatkozó tájékoztatás, amennyiben a kiadvány 1926—1939-ig évenként és árunemenként közli Magyarországnak a román uralom alá került volt magyar területtel lebonyolított áruforgalmának értékét, valamint az 1938. és 1939. évekről a külkereskedelemben szerepelt árunemeket és azok értékét községenként tünteti fel. Külön összefoglalás ismerteti a magyar vámtarifátételeknek megfelelően az 1938. és 1939. évekről a Romániához csatolt területről származó fabehozatal mennyiségét községenként.

A táblás rész után a gróf *Teleki Pál* által szerkesztett „Magyarország néprajzi térképe a népsűrűség alapján“ című alaptérkép felhasználásával 42 kartogramm vármegyénként a mezőgazdasági termelés, az állatállomány, valamint a gyárpar jelentőségét, továbbá a fontosabb árucikkek külkereskedelmi forgalmát s végül a nagyobb jelentőségű gyógyforrásokat és gyógyfürdőket szemlélteti.

A kiadvány a lehetőségeket jól kihasználó, igen gondos munka eredménye s igen jó szolgálatot tesz mindazoknak, akik a román uralom alól felszabadult területek közigazdasági viszonyaival kívánnak foglalkozni.

Külső megjelenésben is komoly szerkesztési és technikai hozzáértésről tesz tanúságot.

J. Gy. dr.

Miklós Vendl: Die technisch wichtigen Mineralschätze Ungarns mit Ausnahme der Kohlen und Erdöle vor und nach dem Zusammenbruch.

Sopron, 1939. 232 l. — p.

A Szerző célja — amint az a mű előszavában meg is említi — rövidrefogott, áttekintő képet adni arról, amit Magyarország ásványi kincseiről, azok lelőhelyeiről és származásáról az összeomlást meg-

előző években és a csonkaország területnövekedésének évében tudtunk.

Ennek megfelelően a mű két nagy fejezetre tagozódik, melyek közül az első a Horvátország nélküli Nagy-Magyarország ásványi kincseit ismerteti az 1919. évig megjelent idevágó szakirodalom megállapításai alapján, a második pedig Csonka-Magyarország 1938. évi októberi területének addig ismert ásványi kincseiről számol be. A bányatermékenként külön-külön szerkesztett fejezetek a vonatkozó szakirodalom alapján részletesen ismertetik a kérdéses ásványi termékek lelőhelyeit s a termelés mennyiségére vonatkozó adatokat több évre visszamenőleg tartalmazzák. A mű nem foglalkozik a szénnel és ásványolajjal, de figyelemben részesíti a kőbányászat körébe tartozó bányatermékek közül azokat, amelyek technikailag fontosak. Az egyes fejezetekből az összeomlás előtti és utáni időkre vonatkozólag készített két tartalomjegyzéknek már pusztán az egybevetéséből is szembetűnik, hogy mily súlyos volt a trianoni szerződés következtében Magyarország bányászatát ért veszteség, de a Csonka-Magyarország ásványi kincseit ismertető fejezetekből kitűnik az is, hogy gúzsba kötött helyzetünkben bányamérnökeink és geológusaink megfeszített munkája mégis mennyi — e területen megelőzőleg nem ismert — ásványi kincessel gazdagította a nemzeti vagyont.

A mű függelékeként gazdag — mintegy 40 oldal terjedelmű — bibliografiát nyújt a Szerző, felölelve a magyar bányászat körébe tartozó jelentősebb összefoglaló szakmunkákat, értékes útbaigazítást nyújtva ezáltal e tárgy köré iránt érdeklődők számára.

Sz. Z.

A szociális vármegye. A komáromvármegyei közjóléti és gazdasági szövetkezet működése.

Le comitat social. Activité de la Coopérative économique et de prévoyance sociale du comitat de Komárom.

A Magyar Közigazgatástudományi Intézet 33. kiadványa.
Publication numéro 33 de l'Institut Hongrois pour Sciences Administratives.

Budapest, 1941. 120 l. — p.

Az utóbbi évtizedben megsokszorozódott szociális feladatok intézményes megoldására hivatottak a Család- és népvédelmi alap vidéki szervei, a vármegyei közjóléti szövetkezetek. Ezek sorra most alakulnak meg, de csak a működésüket megszabó általános irányelvek ismereteseek, részletes munkaterveik azonban még nincsenek. Ezért a Magyar Közigazgatástudományi Intézet a komáromvármegyei közjóléti és gazdasági szövetkezet megszerve-

zését a megye felkérésére elvállalta s az e téren végzett munkájának menetét és eredményeit e könyvben ismertette, a többi közjóléti szövetkezetek részére hasznos útmutatást kívánt nyújtani, ami a megyénkinti munkatervek elkészítését is megkönnyíti.

Az Intézet teljes tudományos felkészültséggel s a gyakorlati közigazgatással együttműködve úttörő munkát végzett ezen a téren s bebizonyította, hogy a közigazgatástudománnyal való kapcsolat a közigazgatás eredményességét mennyire fokozza.

A könyv részletesen ismerteti a szociális munkának bent az Intézetben végrehajtott előkészítését: az összes községek állapotrajzának statisztikai adatokon alapuló összeállítását s a helyszínen végzett felülvizsgálatát. A térkép- és grafikonmelléletek igazolják, hogy a statisztikai adatok összefüggéseinek szemléltetése és figyelembevétele a szociális ténymegállapításnál s a gyakorlati célú javaslatok összeállítása alkalmával mily jól használható. Örövendetes, hogy a korszerű magyar közigazgatástudomány ténymegállapító munkája során sajátos rendszerével csoportosítva a gyakorlati célokra hasznosítja a népszámlálások s különféle összeírások adatait, melyeket a Központi Statisztikai Hivatal mind nagyobb részletezéssel tesz közzé vagy községenkénti táblázatokon bocsát a szakemberek és intézmények használatára

A Magyar Közigazgatástudományi Intézet az 1939. évben megjelent „A közigazgatás és az ember” című kiadványában a tatai járásban végzett kutatómunka eredményeiről számolt be, jelen munka térkép- és grafikon-melléletei pedig Komárom megye összes községeinek gazdasági és szociális állapotairól adnak jó áttekintést. A könyv gyakorlati használhatóságát növelik a szövetkezeti munka ismertetése során közölt alapszabálytervezetek, szerződés- és könyvelésminták is. B. A. dr.

Szénásy József dr.: Anyavédelem. A védőnő-és gondozóorvosképzés céljaira.

Dr Joseph Szénásy: La protection des mères. Ouvrage pour l'instruction des dames protectrices et de médecins.

Országos Stefániai Szövetség, az anyák és csecsemők védelmével államilag megbízott szervezet kiadványai 142. sz.

Publication no 142 de la Fédération Stéphanie, chargée par l'Etat de la protection des mères et des nourrissons.

Budapest. 1940. 400 l. — p. 70 szöveg közé nyomott ábrával és képpel. — Avec 70 figures et graphiques placés dans le texte.

Az anyavédelem elméleti és gyakorlati tudnivalóit e szakszerű mű a tankönyv rendszerességével tárgyalja.

Minket inkább gyakorlati része érdekel, melynek több érintkezési pontja van a népesedési és közegészségügyi statisztikával. Tanulságosnak tartjuk a könyv anyagában elszórt néhány statisztikai adat összefogását.

Magyarországon 100 érett születesre 5—6 koraszülés esik. A halvaszülöttek országos aránya az összes életképes kort elért szülöttek után számítva, közel 3%-ot tesz. Az élet első hetének halálozása az élveszülöttek 3%-át jelenti; az első 6 hét alatt pedig az élveszülöttek 8%-a hal el.

A szülőanyag hiányát mutatja, hogy a szülőintézetekben az évi születéseknek ma csak $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{6}$ része talál helyet. Budapesten azonban a szülések 97%-a intézeti szülés, míg az egyetemi városokban ez a százalék 40—70%. A vidék fejlődését jelzi, hogy az Országos Stefánia Szövetség és a Zöld Kereszt szervezetében eddig 30 kis szülőotthon működik falun és a tanyavilágban.

A terhes anyák közül vérbajos 2%, gonorrhéas 2—3%. Az anya vérbetegsége miatti vetéléssel, halvaszületéssel, újszülötthalálozással kapcsolatos évi gyermekveszteség 4 ezren felül van.

A szülési anyag romlására vall, hogy az ismételt szülő nők aránya egyre kisebb. Fél évszázaddal ezelőtt az először és ismételt szülő anyák aránya 20:80 volt, míg ma ez az arány 35:65. Tehát 1 elsőszülöttre 2 további szülött esik. Az elsőszülöttek 10%-a 30 éves, vagy ennél idősebb korú nőtől született, sőt Budapesten az ily időszerű primiparák a 20%-ot is elérik.

Az ábrákkal és grafikonokkal gazdagon illusztrált könyv jó szolgálatot tesz az újhodóban lévő magyar népesedéspolitikának.

Csizmadia Andor dr.: A magyar városi jog. Reformtörekvések a magyar városi közigazgatásban.

Dr André Csizmadia: Le droit municipal hongrois. Aspirations réformatrices dans l'administration des villes hongroises.

Kolozsvár, 1941. 228 l. — p.

Szerző munkájában a városi jog fejlődését tárja az olvasó elé, értvén ezalatt mindazokat a speciális jogszabályokat a középkori magyar történelem kezdete óta, amelyek egy emberi településnek városias színezetet, jelleget s végül a mai értelemben vett jogrendszert megadják. Munkája céljából tisztázni kellett elsősorban azt, hogy az emberi települések közül melyek vonhatók a város fogalma alá. A városfogalom jogi meghatározása pedig nemcsak a múltban, hanem a mai korban sem teljesen tiszta, de nem is könnyű. A fogalom tisztázatlanságának egyik oka az a homály, amely a magyar városok kialakulásának történeti kezdete körül borong. Ebben a tekintetben többféle elmélet uralkodik párhuzamosan. Jogászai szemszögből kétségtelennek látszik azonban az, hogy városias jelleget, jogi szervezetet azok a királyi privilégiumok adtak a legtöbb esetben, amelyek főképen állampénzügyi szempontból, később honvédelmi, majd közjogi érdekből emeltek egyes településeket magasabb színvonalra.

Ezeknek a kérdéseknek feltárásában, szintetikus összefogásában, a munka rendszeréből is kitűnően szerző hatalmas irattári anyag alapján önálló kutatómunkát végzett. A városi jogi intézmények alakulását végigkísérte a századok folyamán kezdeti alakjuktól egészen a mai formájukig. Egységesen átfogó, a szentistváni honalapítástól kezdve napjainkig végighúzódó s az összes városokra vonatkozó, azoknak jogi helyzetét párhuzamba állító monográfia eddig alig-alig jelent meg. Munkája ezért hézagpótlónak tekinthető s azaz, hogy éppen a közigazgatási átszervezés előestéjén került forgalomba, igen értékes szolgálatot tesz.

A tudományos kutatók szempontjából nagy értéke a könyvnek az a bőséges forrás- és jegyzetanyag, amelyet szerző könyvének függelékében közlétesz. A munka mint jogtörténeti forrásmű is megállja helyét.

G. E. dr.

Desider Zentay: Ungarn im Spiegel der Statistik.

Mitteilungen über Ungarn, Budapest, 1940. 117 l. — p.

A politikai, gazdasági érdekerületek eltolódásának idején az európai, de még a távolabbi érdekeltek is felismerték azt, hogy eddig nem sokat törődtek egymás népességi, szociális, gazdasági erőviszonyaival. Ez segítette szárnyra azt a felvilágosító irodalmat, melynek célja, hogy az eddig elhanyagolt ismereteket emlékezetbe idézze; eszközei között legfontosabb a statisztika. Gyakorlati haszna magyar vonatkozásban ott van, hogy jobb, ha magunkról előbb a saját objektív számsorainkat beszéltetjük, mint ha várjuk, hogy valami irányzatos „felvilágosítás“-ra kelljen cáfolatot adni.

Zentay Dezső munkája jól fogja szolgálni az említett célt. A „beszélő számok“ leleményes szerzője ebben a könyvében már távolabbra tekint, mint eddigi adatgyűjteményeiben, az egész magyar társadalom életét — a népet és gazdaságát — mutatja be a társadalmi jelenségeket lerögzítő számok rendszerében. Az adatok a Felvidék egy részével és Kárpátaljával megnagyobbodott Magyarországra vonatkoznak; a visszatért keleti és erdélyi országrészekről az utolsó fejezet ad összefoglaló képet. A számsorok hasznos bevezető- és kísérőszövegek közé vannak illesztve. A szerző a számadatoknál nagyrészt hivatalos kiadványokra támaszkodik.

Sz. B. dr.

Vida, Peter: Das ist rumänische Politik.

Budapest, 1940. 53 l. — p.

Szerző olasz nyelven is megjelent könyvét 1940 júliusában írta, mikor a párizskörnyéki békeszerződéseknek már csak egyetlen haszonélvezője volt: Románia.

„Nagy-Romániát“ a propaganda hozta létre. A 18. század negyvenes éveiben a dáko-román elmélet kitalálója egy erdélyi püspök: Klein Ignác volt. Ezt az elméletet azután tanítványai és követői: Sinkai György és Major Péter tovább fejlesztették és felélesztették az addig még csak szunnyadozó román nemzeti öntudatot. 1859-ben Cuza herceg Moldvát és Ó-Romániát egyesítette Románia néven, mely 1788-ban Hohenzollern Károly alatt önálló királysággá alakult. Erdélyben egy *Slavici* János nevű újságíró élesztette a dáko-román elmélet alapján az erdélyi románság és a regátiak összetartozandóságának gondolatát és a magyar elnyomás vádját. Az erdélyi románság az 1891. évi „Memorandummal“ tiltakozott először nemzeti jogainak megcsorbítása ellen, 1905-ben pedig erős támaszt kapott a budapesti román képviselők klubjában, a Liga Culturală-ban, melynek tagjai most már a parlamentben is támogatták az erdélyi románság követeléseit. A világháborút követő békeszerződések ilyen előzmények után meg is hozták a várt eredményt: Erdélynek Romániához való csatolását.

Szerző e rövid történeti bevezetés után összehasonlítja a háború előtti magyar és a háború utáni nagyromán kormányok kisebbségi politikáját és az olvasóra bízva, hogy az elmondottak alapján alkosson ítéletet.

Az erdélyi románok száma a magyar „elnyomás“ ellenére állandóan nőtt: 1550-ben a lakosság 25%-át, száz évvel később 33%-át, 1721-ben 48%-át és 1842-ben 58%-át tették. Az 1906-ban I. Károly király 40 éves uralkodói jubileuma alkalmából rendezett kiállításon kimutatták, hogy 1850 és 1900 között Erdélyben 309 magyar község románizálódott, ezzel szemben csak 42 község magyarosodott el, 267 erdélyi község jutott tehát a románság kezére. Az erdélyi fejedelmek: Báthory Zsigmond, Rákóczi György támogatása tette lehetővé az Ó- és Újtestamentumnak román nyelven való kiadását, melyek jóval megelőzték az első bukaresti kiadásokat. Az első román nyelvű történelemkönyv, imakönyv, a legelső román nyelvű újság Erdélyben, illetve a budai egyetemi nyomdában jelent meg, jóval megelőzve az ugyanilyen bukaresti kiadványokat.

Az 1891. évi „Memorandum“ az erdélyi román-ság panaszait a következő 5 pontba foglalja össze: 1. Erdély őslakosai a dákok utódaiként Erdélyben maradt románok, akiktől a főhatalmat a magyarok ezer évig csak bitorolták. 2. A magyarok a másnyelvű lakosságot nem ismerik el velük egyenrangúnak és a közélet minden ágából kizárják. 3. A magyarok a románok egyházi életét, vagyonát nem tartják tiszteletben. A 4. pont iskolai sérelmeket, az 5. pont pedig közigazgatási és választási sérelmeket panaszol.

A könyv a továbbiakban az 5 pontba szedett sérelmeket tárgyalja, összehasonlítva a régi magyar és az új kisebbségi román politikát. Romániában 5 népszámlálás volt: 1919-ben, 1920-ban, 1923-ban, 1927-ben és 1930-ban. Hivatalosan csak az 1927. évi adatait hozták nyilvánosságra, de ezt is csak részben. Az 1930. év adatai a könyv megjelenésekor még nem voltak ismeretesek. Az 1910. évi népszámlálás a Romániához csatolt terület magyar lakosságát 1,661.805-re becsülte. Ez ellen a szám ellen harcoltak aztán a különböző népszámlálások, melyeknek egyes részleteit a szerző részletesen ismerteti. Gazdasági téren a magyar uralom alatti románság helyzetére jellemző, hogy 1872-ben Nagyszebenben alakult az első román pénzügyi bankok és pénzügyi intézetek keletkezését. Az Albina és az utána alakult román pénzügyi intézetek munkája folytán 1905-től 1915-ig Erdélyben 166.394 hold 57,5 millió aranykorona értékben ment át magyar tulajdonból román kézbe. Ezzel szemben az új román uralom a csíki és háromszéki úgynevezett „Magánjavakat“, 62.604 holdat 105,820.000 millió aranykorona értékben kártérítés nélkül vett át, holott az ugyanazon alapítású és jogi eredetű karánsebesi (250.000 hold) és besztercenaszódi (300.000 hold) magánjavakat, mert román tulajdonosok kezében volt az, érintetlenül hagyta. De nem kímélte a román földbirtokreform az „Universitas Saxonum“ néven ismeretes szász vagyontömböt sem, amit a magyar uralom 800 év alatt érintetlenül hagyott szász érdekek szolgálatában. Elvették az ugyancsak szász Brucken-

thal-alapítvány vagyonát is. Az 1923. évi román alkotmánytörvény a gör. keleti vallást tette Romániában uralkodó vallássá, utána a gör. katolikus következett, a kisebbségi egyházak pedig háttérbe szorultak. Míg az erdélyi román egyházfők a budapesti főrendiház tagjai voltak, az erdélyi 650.000 magyar katolikust a bukaresti parlamentben a cseh származású romanizált Cizár érsek képviselte. A románok azon panaszával szemben, hogy a magyar uralom nem engedélyezett román iskolákat, az igazság az, hogy a román szellemű iskolaügy bölcsője Erdély volt, ahol a 17. században Barcsay Ákos Lugoson és Karánsebesen, Lorántffy Zsuzsanna Brassóban alapított román tannyelvű iskolákat. 1761-ben hivatalos statisztika szerint Erdélyben 2.179 román néptanító működik. 1754-ben nyílik meg Balázsfalván a legelső román tannyelvű gimnázium, mely még ma is működik, holott Bukarestben 1817-ben nyitotta meg az első *elemi iskolát* az erdélyi származású Lázár György. 1918-ban a Romániához csatolt területen található felekezeti iskolák 68%-a volt román, míg a románság arányszáma ugyanott 53,8% volt. 6 gimnáziumuk, 7 tanítóképzőjük, 1 kereskedelmi iskolájuk és 5 leánypolgárijuk volt. A gör. keleti és gör. katolikus egyházak 1918-ban 11,619.393 korona állami-segélyt kaptak, míg a 7 középiskolát fenntartó ref. püspökség 2,681.666 koronát. A mindenkorai román kormányok viszont az agrárreformmal, a nyilvánossági jog elvételével, a néveléssel, a kultúr-zónával és a magyar tanszemélyzet kiutasításával tették tönkre az erdélyi magyar felekezeti oktatás-ügyet.

A románoknak az állami és közéletből való kizárás vádjá ellen a szerző a következőket hozza fel: a háború előtt a kir. Kúria 11 elnöke közül 7 volt idegen származású, 170 kúriai bíró közül 36 nem volt magyar származású, 47 törvényszéki elnök közül 27, 1.057 tábla- és járásbíró közül 430.

Szerző ügyesen csoportosítja és sorolja fel az érveket a magyar álláspont igazolására és az ellenfél koholt vádjainak cáfolására.

L. E. dr.

Folyóiratszemle. — *Revue*s.

Archiv für Bevölkerungswissenschaft und Bevölkerungspolitik (10. évf. 5—6. sz., Leipzig 1940, ném.). — Harmsen H.: A Szovjet-Unió népessége és népmozgalma. — Harmsen H.: A brit birodalom népességi kérdései. — Grimm H.: Megjegyzések a házassági statisztikához biológiai szempontból. — Rahlfs H.: A házassági kölcsönrel és kölcsön nélkül létrejött házasságok termékenysége. — Az 1939. évi népszámlálás Bajorországra vonatkozó előzetes eredményei. — A hajadon anya és a törvénytelen gyermek rendezetlen helyzete.

Danubian Review (Danubian News) (8. köt. 2. sz., Budapest 1940, ang.). — Fall E.: Milyen jogon követeli Magyarország Erdély visszacsatolását. — Szász Zs.: Besszarábia kérdése. — Rubletzky G.: A déldobrudzsai kérdés. — (3. sz.). — Fall E.: Magyarországnak Erdély visszacsatolására irányuló követelése.

Der deutsche Volkswirt (15. évf. 18. sz., Berlin 1941, ném.). — Stahl G.: A tengerhajózás feladatai. — Baum H.: Horganytermelés. — (19. sz.). — Fischer W. A.: Európa külkereskedelme a háborúban. — Knoblich A.: Wien, Délkelet-Európa fővárosa. — Osthold P.: Az összhang problémája az angol hadigazdálkodásban. — A nyerselyempiac átalakulása. — (20. sz.). — Fischer W. A.: Nagy háborús kontingensek a Balkán-államok külkereskedelmében. — A japán gazdaság átállítása.

Journal de la Société Hongroise de Statistique (18. évf. 2—3. sz., Budapest 1940, fr., ném., ang., ol.). — von Bulmerincz E.: A városi statisztika Lettországon. — Thirring L.: A megnagyobbodott Magyarország népessége, különösen a keleti területek visszacsatolása után. — Elekes D.: Magyarország keleti területgyarapodása és annak gazdasági jelentősége. — Konkoly Thege Gy.: A földbérletek kiterjedése és jelentősége a trianoni Magyarországon. — Surányi-Unger T.: A nemzetközi gazdasági kapcsolatok jelenlegi állása. — Neubauer Gy.: A népesedélmélet lényege. — Thirring L.: Egy megcsönkített ország demográfiai képe. Magyarország 1919-től 1938-ig, amint a trianoni szerződés körülhatárolta. Megjegyzések a túlnépesedés kérdéséhez. — Kovács A.: „A magyar statisztika humoreszkjei“.

Journal of the American Statistical Association (35. köt. 212 sz., Washington 1940, ang.). — Lotka A. J. és Spiegelman M.: A születési arányszámok trendje az anya életkora és a születések sorrendje szerint. — Stephan F. F., Deming W. E. és Hansen M. H.: Kiválasztási eljárás az 1940. évi népszámlálásnál. — Dwyer P. S.: A korrelációs koefficiensek kiszámítása nem csoportosított adatok alapján modern számológépekkel.

Journal of the Royal Statistical Society (103. köt. 3. rész, London 1940, ang.). — Grebenik E.: Bristol népessége több megvilágításban. — Jones J. H.: A kir. bizottság jelentése az ipari népesség megoszlásáról. — Angol nagykereskedelmi árak 1939-ben.

Közigazgatástudomány (3. évf. 4—5. sz., Budapest 1940, m.). — Vitéz Guothfalvy Dörner Z.: Állami beavatkozás a hazai mezőgazdaság ipari életébe. — Küry B.: Gazdavédelem Jász-kisérén. — Magyary Z.: Javaslat a közigazgatási statisztika megszervezésére. — Bénérd A.: Ausztria

egyesítése a Németbirodalommal. — Drágffy M.: A zsidó fajhoz tartozás az olasz alkotmányban. — Erdély visszatérése és a közigazgatás.

Magyar Kisebbség (20. évf. 1. sz., Lugos 1941, m.). — A szatmári svábok helyzete a bécsi döntés előtt és után, a „Nation und Staat“ szerint. — Vita Zs.: Erdélyi művelődési törekvések száz évvel ezelőtt. — (2. sz.). — Kardhordó K.: Társadalompolitikai megjegyzések a bánsági német népszámláláshoz. — Románia népességének szaporodása 1931 és 1939 között. — A pozsonyi szlovák egyetem hallgatóinak nemzetiségi megoszlása.

Magyar Szemle (40. köt. 2. [162.] sz., Budapest 1941, m.). — Ruisz R.: Új világgazdasági tervek. — Biró S.: Magyar tanárok és tanulók Romániában.

Mezőgazdasági Közöny (14. évf. 2. sz., Budapest 1941, m.). — Halács A.: A gazdasági élet tökeellátása. — Matolcsy M.: A reprezentatív statisztika az állatszámolás szolgálatában. — A francia mezőgazdaság testületi megszervezése.

Népegészségügy (22. évf. 4. sz., Budapest 1941, m.). — Petrilla A.: A diphtheria ellenes védőoltások nemzetközi és hazai eredményei. — Szekrényi L.: A védőoltások befolyása a diphtheriás betegek kormegoszlására. — Janik K.: Az állami gyermekvédelem kiújult és új problémái.

Reichsarbeitsblatt (21. évf. 4. sz., Berlin 1941, ném.). — Grünewald: Háborús intézkedések a betegbiztosításban. — Kurzwelly: Háborús intézkedések a járadékbiztosításban. — Frauendorfer: A munkaszolgálat feladatai és szervezete a Varsói Főkörmányzóságban.

Revista de Igienă Socială (10. évf. 9—12. sz., București 1940, rom.). — Preda V. és Albu V.: Az öröklött betegségek tanulmányozása Románia földműves rétegében. — Cosma I. G. és Bălăneanu G.: Összehasonlító tanulmány két erdélyi község vitális együtthatóiról az 1928—1939. években. — Brătescu C.: A közjogi intézmények alkalmazottainak kötelező betegségi biztosítása Olaszországban. — Răsmereș E.: Az iskolaköteles gyermekek társadalmi gondozása. — Ciocârlan I.: A repüléssel kapcsolatos preventív gyógy mód.

Revue du Travail (41. évf. 11—12. sz., Bruxelles 1940, fr.). — A kamat mint társadalmi probléma. — A munkára való jogosultság a nemzeti szocializmusban. — Harc a munkanélküliség ellen Norvégiában. — Az otthon végzett ipari munka az Egyesült Államokban.

Soziale Praxis (50. évf. 3. sz., Berlin 1941, ném.). — Rauecker B.: Népesedéspolitikai problémák Elzászban és Lotharingiában. — Schickenberg W.: A német szegénygondozás 1938. évi statisztikája. — Faji és társadalmi kérdések Afrikában.

Statistik der Karpathenländer (1. évf. 1. sz., Budapest 1941, ném.). — Bulgária területi változásai és népességének fejlődése. — (2. sz.). — A Kárpátországok és Európa. — A tengerentúli országok megfulladnak búzafeleslegeik terhe alatt. — (3. sz.). — A középeurópai államok népesedési mozgalma. — A Kárpátországok átlagos népsűrűsége. — (4. sz.). — A jelenlegi Jugoszlávia területének kialakulása és népességének fejlődése. — (5. sz.). — A Kárpátországok gabonatermése. — A szövetkezetek előretörése Magyarország tejjgazdaságában. — (6. sz.). — A Balkánállamok területi változásai 1910—1940. — A román mezőgazdaság

veszteségei a legutóbbi területváltozások következtében. — A magyar paprikatermelés hatósági rendezésének eredményei. — A Kárpátországok cukortermelése. — (7. sz.). — Az új Románia néprajzi térképe. — A magyar bőr-, szőrme-, sörté- és rugyantaipar utolsó három éve. — A magyar autóbusszvállalatok forgalma 1939-ben. — A Felvidékkel hazatért pénzüzetek száma. — (8. sz.). — A bankok részesedése a magyar iparban. — A hazatért keletmagyarországi területek mezőgazdasága. — (9. sz.). — A magyar bankok tartozásai 1939 végén. — A visszacsatolt keletmagyarországi területek bányászata és energiaviszonyai. — A közvetlen adók állandóan növekvő részesedése a közterhekből. — A MÁV a trianoni békediktátum után.

Statisztikai Értesítő (2. évf. 12. sz., Budapest 1941, m.). — A székesfővárosi ügyvédek keresete, jövedelme és vagyoni helyzete az adóstatistika tükrében. — *Németh A.*: Közúti járműforgalom Budapest élelmiszerellátásában.

Südost Economist (3. évf. 4. sz., Budapest 1941, ném.). — *Laky D.*: A közellátás megszervezése és problémái Magyarországon. — *Boschiloff D.*: Bulgária pénzügyei a háborúban. — A szlovák agrárpolitika azonnali feladatai. — A magyar kereskedelempolitika pillanatnyi helyzetképe.

The Hungarian Quarterly (6. köt. 3. sz., Budapest 1940, ang.). — *Massalsky M.*: Kárpátalja idegen szemmel nézve. — *Kerék M.*: Földbirtokreform Magyarországon.

The Oriental Economist (8. köt. 1. sz., Tókió 1941, ang.). — Japán problémái 1941-ben. — A rizsellátás feltétele. — Az ipar ruralizációja. — *Cole G. D. H.*: Nagy-Britannia gazdaságának háborús felépítése.

Ungarn (1. évf. 1. sz., Budapest 1940, ném.). — *Marosi A.*: Nemzetiségi politika az új Magyarországon. — *Szurovy G.*: Budapest, a magyar tengeri kikötő. — (2. sz.). — *Mályusz E.*: Magyar polgárság a középkorban. — *Surányi-Unger T.*: A termelés és jövedelemmegoszlás Magyarországon. — *Johan B.*: Az egészségügy Magyarországon. — (3. sz.). — *Gáldi L.*: Magyarország és a német műveltség Délkelet-Európában.

Városok Lapja (36. évf. 4. sz., Budapest 1941, m.). — *Lukács Ö.*: Közigazgatási reform. — *Gámentzy B.*: Megjegyzések a kötött élelmiszergazdálkodás rendszeréhez. — *Vertse D.*: Berlin a XXI. század küszöbén. — Az új Nagyváradi tervei.

Wirtschaftsdienst (26. évf. 1. sz., Hamburg 1941, ném.). — *Krämer C.*: A birodalmi márka. — *Brech J.*: A kereskedelmi tárgyalástól a gazdasági szerződésig. — *Huhle F.*: A nemzetgazdaság feladatai a jövőben. — *Wesemann H. O.*:

Európa közlekedési feladatai. — *Fürbringer G.*: A Szovjet-Unió gazdasági tere. — *Maass W. J.*: A Szovjet-Unió közigazgatási beosztása. — *Oberascher L.*: Áttelepülés és disszimiláció. — *Schneider A.*: A pamutipar tegnap, ma, holnap. — (2. sz.). — Növekvő gazdasági termelőképeség Németországban. — *Schneider A.*: Délamerika fejlődése. — *Kayser H. G.*: Új árpolitika Németalföldön. — Spanyolország iparosodása. — Magyarország külkereskedelme a háború első évében. — (3. sz.). — *Oehrich C.*: A Közelkelet és a háború. — Románia gazdasága a megkisebbedett területen. — Afrika ásványolajellátása. — (4. sz.). — A Szovjetunió ipari fejlődése. — (5. sz.). — *von Guenther-Swart I.*: Földbirtokpolitika Délkelet-Európában a világháború után. — Norvégia gazdasága és belső felépítése. — (6. sz.). — *von Guenther-Swart I.*: Földbirtokpolitika Délkelet-Európában a világháború után. — Az Egyesült Államok 1940. évi külkereskedelme ismét erősen aktív volt. — (7. sz.). — *Meyer F.*: Visszatérés az aranyhoz vagy a gazdasági stabilizáció politikája. — Svájc külkereskedelme 1940-ben. — Görögország gazdasága a háború nyomása alatt. — Aranybevitel és aranyprobléma az Egyesült Államokban.

Wirtschaft und Statistik (20. évf. 19. sz., Berlin 1940, ném.). — Németország állatállománya és mezőgazdasági vetésterülete. — A Szovjet-Unió új területi és néppességi adatai. — (20. sz.). — Németország vándorlási mérlege 1933–1939. — A világ nagyvárosai. — (21. sz.). — A Német Birodalom városi és vidéki lakossága. — A német részvénytársaságok 1939-ben. — A világ nagyvárosainak lakossága. — A német könyvtermelés 1939-ben. — (22. sz.). — A japán ipar fejlődése. — Az Amerikai Egyesült Államok külkereskedelme a háború első évében. — A Cseh-Morva Protektorátus és a Főkormányzóság új néppességi adatai. — (23. sz.). — A német nép életkor szerinti felépítése és családi állapot szerinti megoszlása. — A Németországba bekebelezett keleti területek körzeti beosztása és új néppességi adatai. — (24. sz.). — Keresők a német mező- és erdőgazdaságban. — Külföldi államok új néppességi adatai: Amerikai Egyesült Államok, Argentína, Salvador és Irán. — (21. évf. 1. sz.). — A német áttelepülők kor- és foglalkozásszerinti megoszlása. — Külföldi államok új néppességi adatai: Magyarország, Románia, Bulgária, Albánia (olasz impérium), Jugoszlávia, Görögország, Törökország, Délkelet-Európa együtt.

Zeitschrift für schweizerische Statistik und Volkswirtschaft (76. évf. 2. sz., Bern 1940, ném.). — A svájci bankok 1939. évi mérlege. — *Amonn A.*: A hitel elmélete.

K Ü L Ö N F É L E

Személyi hírek. — Nouvelles.

Svédország. A svéd Központi Statisztikai Hivatal igazgatójává 1941 februárjában *Höijer E.* nevezte-

tett ki, aki helyettesként e hivatal munkásságát már több ízben vezette.

Bulgária népességi és gazdasági adatai.

Données démographiques et économiques sur la Bulgarie.

A bolgárok 679-ben foglalták el a mai Bulgária területét. A magyarral rokon bolgárság a szláv környezetben hamar elszlávosodott és a keleti kereszténységet vette fel. Bulgária 1393-tól 1878-ig török megszállás alatt állt. Az 1878. évi san-stefanói béke értelmében az önálló bolgár fejedelemség területe 62.777 km² volt; a 35.208 km² területű Kelet-Rumélia csak önkormányzatot kapott a Por-tától. Az 1880-ik évi első bolgár népszámlálás adatai szerint a fejedelemség területén 2,007.919 főnyi népesség élt, míg Kelet-Rumélia lélekszáma 1884-ben 924.680 volt. 1886-ban Kelet-Rumélia — egy kis rész kivételével — csatlakozott Bulgáriához és így ez utóbbinak területe 1912-ig 96.346 km² volt. 1913-ban, a két Balkán-háború után Török-országtól megszerezte Nyugat-Thráciát és a Marica balpartján elterülő területet (23.187 km²), de Románia javára le kellett mondania Dél-Dobrudzsáról (7.696 km²). Területe ekkor 111.837 km² volt. 1915-ben Törökországtól kapott még egy 2.588 km²-nyi területet a Marica folyótól nyugatra,

ezáltal területe 114.425 km²-re nőtt. A világháború után kénytelen volt Jugoszláviának a Strumnica-vidéket és Caribrod körzetét (2.667 km²), Görög-országnak pedig a nyugatthráciai területet (8.712 km²) átengedni. Bulgária területe ilyen módon 1940-ig 103.046 km² volt.

A világháború utáni Bulgária revíziós követeléseiben három terület szerepelt: Dél-Dobrudzsa, Nyugat-Thrácia és Macedónia. A jelenlegi európai újjárendezés során első revíziós célját már elérte, mert a Romániával kötött és 1940 szeptember 7-én Crajovában aláírt szerződés értelmében visszakapta Dél-Dobrudzsát (7.726 km²). Ezzel Bulgária területe 1940-ben 110.872 km²-re nőtt, lélekszáma pedig elérte — a 424 ezer főnyi déldobrudzsai lakossággal együtt — a 6,760.000-et.

A bolgár anyanyelvű népesség Bulgária összlakosságának 81—83%-át teszi ki. Bulgária népessége *anyanyelvek* szerint az elmúlt 30 év alatt a következő megoszlást mutatta:

Anyanyelv	1910		1919		1926		1940 ¹⁾	
	absz. szám	%	absz. szám	%	absz. szám	%	absz. szám	%
Bolgár	3,497.794	80·6	4,041.276	83·4	4,585.620	83·7	5,485.800	81·2
Cigány	121.435	2·8	61.555	1·3	81.996	1·5	96.800	1·4
Görög	43.273	1·0	46.759	1·0	12.782	0·2	15.700	0·2
Német	3.398	0·1	3.515	0·1	5.110	0·1	6.200	0·1
Orosz	2.512	0·1	9.247	0·2	19.590	0·4	24.300	0·4
Román	79.787	1·8	—	—	—	—	87.800	1·3
Szerb	3.853	0·1	1.259	0·0	647	0·0	1.200	0·0
Török	466.117	10·7	542.904	11·2	607.763	11·1	853.000	12·6
Zsidó (jiddis)	40.118	0·9	41.927	0·8	41.563	0·8	42.600	0·6
Egyéb	79.226	1·9	98.529	2·0	123.670	2·2	149.300	2·2
Összesen	4,337.513	100·0	4,846.971	100·0	5,478.741	100·0	6,762.700	100·0

¹⁾ Dél-Dobrudzsával együtt. Becslés.

Az egyes nemzetiségek arányszámai Bulgária területváltozásainak arányában alakultak. A bolgárok arányszáma a vegyes lakosságú Dél-Dobrudzsa visszacsatolása után csökkent s ismét jelentékeny számú román került ideiglenesen bolgár fennhatóság alá. Azonban a crajovai szerződés értelmében a bulgáriai román és a romániai bolgár kisebbségek kicserélése már nagyrészt befejezést nyert.

Igen érdekes képet mutat a bolgárság 1940. évi — becslésszerű — világlétszáma is:

Országok	Abszolút szám	%
Bulgária	5,485.800	83·3
Jugoszlávia	¹⁾ 558.000	8·5
Szovjet-Unió	298.000	4·5
Görögország	¹⁾ 110.600	1·7
Románia	66.500	1·0
Törökország	13.000	0·2
Albánia	¹⁾ 8.400	0·1
Egyéb országok	45.000	0·7
Összesen	6,585.300	100·0

¹⁾ Bolgár és macedón együtt.

Bulgária államvallása görög keleti. *Felekezetek* szerint a népesség 84,4%-a görög keleti, 13,5%-a mohamedán, 0,7%-a római katolikus, 0,5%-a egyéb keresztény és 0,8%-a izraelita.

Bulgáriában 1934-ben a 7 éven felüli népesség 31,6%-a volt *írástudatlan*.

A kereső népesség *foglalkozások* szerint 1934-ben így oszlott meg: östermelés 74,3%, bányászat és kohászat 0,3%, ipar 9,8%, kereskedelem 3,3%, közlekedés 1,5%, véderő 1,5%, közszolgálat 3,3%, szabadfoglalkozások 2,6%, házi cselédek 0,9%, egyéb 2,5%.

Bulgária erősen agrárjellegű ország. A mezőgazdasági ingatlanok szabadforgalmúak és földadó alá tartoznak, azonban a községi legelők és erdőbirtokok adómentességet élveznek. A földbirtokok 13,5%-a 0—1, 49,6%-a 1—5, 26,2%-a 5—10, 9,2%-a 10—20, 1,4%-a 20—50 hektár és 0,1%-a 50 hektáron felüli kiterjedésű.

Mívelési ágak szerint az ország *földterülete* 1938-ban a következő megoszlást mutatta:

	Hektár	%
Szántóföld	4,081.779	39,6
Kert és szőlő	169.963	1,6
Rét és legelő	307.542	3,0
Erdő	3,333.106	32,3
Egyéb és nem mívelt terület	2,422.230	23,5
Összesen	10,314.620	100,0

Dél-Dobrudzsa visszacsatolása gazdasági szempontból rendkívül fontos Bulgária számára. A visszakerült déldobrudzsai terület 69%-a szántóföld. Hasznosítható földterülete mezőgazdasági ágak szerint így oszlik meg:

	Hektár	%
Szántóföld	535.000	69,2
Kert és szőlő	10.300	1,3
Rét és legelő	70.090	9,1
Erdő	107.000	13,8
Egyéb és nem mívelt terület	50.210	6,6
Összesen	772.600	100,0

Az 1939. évi déldobrudzsai mezőgazdasági termés mennyisége így alakult:

	Ezer q		Ezer q
Búza	1.560	Burgonya	55
Rozs	1.080	Repce	104
Tengeri	590	Szójabab	14
Zab	170	Napraforgómag	15
Fehér bab	146	Szőlő	234

1940-ben Bulgária *erdőségeinek* kiterjedését növelte Dél-Dobrudzsa 107 ezer hektár erdeje. Jelenleg így 3.447 ezer hektár erdőség felett rendelkezik, mely az összes területnek 31,1%-a. (A jelenlegi Magyarországnak 22,0%-a — 3.530 ezer hektár — erdőség.)

A bolgár földmívelésügyi kormányzat legutóbb mintegy félmillió hektár fásított erdőterületet kivágásra ítelt és az így nyert szántóföldi termelésre alkalmas talajt gabonatermelésre fogják felhasználni. A 0,6 millió hektár nem fásított erdőterület fásítását a közeljövőben megkezdik. A bolgár erdőgazdaság belterjessé tétele érdekében az 1,4 millió hektár ugaron lévő területből néhány százezer hektárt szintén fásítani fognak. Ezáltal a fásított erdőségek kiterjedését 3,8 millió hektárra akarják emelni.

Bulgária erdőségeinek 87%-a lomberdő és 13%-a fenyves. (A jelenlegi Magyarország erdeinek 78,1%-a lomberdő és 21,9%-a fenyőerdő.) A bolgár szálerdőségek évi termelése 1,5 millió m³. Ebből 600.000 m³ épületfának és 750.000 m³ tűzifának alkalmas. Azonban mindössze 250.000 m³-t használnak fel építési célokra és 350.000 m³-t tüzelésre. Így évente 750.000 m³ szálfafelesleg marad. A fenyőerdők évi kitermelése 640.000 m³-re tehető. A fogyasztás ebből 500.000 m³, úgyhogy fenyőfából 140.000 m³ felesleg mutatkozik évente. Ez a fenyőfafelesleg bőven elegendő volna bolgár cellulózeipar létesítésére, melynek évi fogyasztása csupán 60.000 m³ fenyőfát igényelne.¹⁾ Bulgária fakivitele nagyon csekély; 1937-ben mindössze 20.100 tonna volt.

Bulgária *állatállománya* 1934-ben a következő képet mutatta:

Ló	531.519	Kecske	913.088
Szamar	180.695	Sertés	901.976
Öszvér	36.648	Tyúkféle	11,813.579
Szarvasmarha	1,497.624	Lúd	303.616
Bivaly	374.977	Kacsa	321.685
Juh	8,839.492	Pulyka	333.860

Fenti összeállításban meglepő a juhok rendkívül magas száma. Míg Magyarország trianoni területén száz lakosra összesen 20 juh esett, addig Bulgáriában minden száz lakosra 130 juh jutott. Dél-Dobrudzsa állatállományáról csak az 1913. évi utolsó bolgár adatok állnak rendelkezésre. Ezek szerint 1913-ban 76 ezer ló, 166 ezer szarvasmarha, 36 ezer bivaly, 876 ezer juh, 117 ezer kecske és 26 ezer sertés volt ezen a területen.

Bulgária *ásványi anyagokban* szegény. Barnaszenen és kőszénen kívül 1937-ben 11.920 t vasércet, 3.548 t alumíniumércet és kaolint, 3.000 t mangánércet, 330 t ólomércet és 200 t rézércet bányásztak Bulgáriában. Dél-Dobrudzsa ásványi kincsekben még szegényebb, csupán néhány kő- és bauxitbánya érdemel említést.

Az ország *ipara* kezdetleges. 1938-ban 3.089 iparvállalat működött Bulgáriában. Az iparágak közül a mezőgazdasági iparok, faipar, illatszergyártás és háziipar bírnak jelentőséggel.

¹⁾ V. ö. St. P. Stoyanoff: Kann Bulgarien eine Zellstoffindustrie schaffen? Südost Economist, Budapest 1941, 3. sz., 36. old.

Bulgária gazdasági jelzőtáblája.
Tableau économique de la Bulgarie.

Megnevezés — Spécification	Egység — Unités	1937	1938	1939
Terület — Territoire	km ²		103.146	
Népesség — Population	absz. szám (ezer) nombres absolus (en milliers)	6.254	6.273	6.305
Népsűrűség — Densité de la population	Egy km ² -re eső lé- lekszám — Nombre d'habitants par km ²	60·6	60·8	61·1
Népmozgalom — Mouvement de la population				
Házasságkötés — Mariages	‰	8·1	8·4	.
Élvezületés — Enfants nés vivants	"	24·3	22·8	21·4
Halálozás — Décès	"	13·6	13·7	13·4
Term. szaporodás — Accroissement naturel	"	10·7	9·1	8·0
Mezőgazdaság — Agriculture				
a) Vetésterület — Superficies ensemencées				
Búza — Froment	1000 ha	1.309	1.395	1.229
Rozs — Seigle	"	211	188	181
Árpa — Orge	"	218	225	228
Zab — Avoine	"	150	144	111
Tengeri — Maïs	"	682	700	618
Burgonya — Pommes de terre	"	22	20	20
Cukorrépa — Betteraves à sucre	"	10	12	12
b) Termelés — Récoltes				
Búza — Froment	1000 q	17.666	21.487	19.365
Rozs — Seigle	"	2.384	1.879	2.457
Árpa — Orge	"	3.299	3.548	3.338
Zab — Avoine	"	1.465	891	1.279
Tengeri — Maïs	"	8.593	5.323	.
Burgonya — Pommes de terre	"	1.460	635	.
Cukorrépa — Betteraves à sucre	"	2.093	1.286	.
Vöröshagyma — Oignons	"	628	377	.
Zöldpaprika — Piments verts	"	778	857	.
Paradicsom — Tomates	"	696	540	.
Gyapot — Coton	"	100	69	103
Repcemag — Graines de colza	"	28	206	308
Gyapotmag — Graines de coton	"	228	158	226
Szójabab — Soja	"	114	67	210
Napraforgómag — Graines de tournesol	"	1.634	1.175	1.906
Dohány — Tabac	"	279	210	341
Szőlő — Raisins	"	4.559	6.157	.
Sajt — Fromage	"	122	140	.
Szesz — Alcool	1000 hl	81	127	.
Bor — Vin	"	1.446	2.346	.
Ipari és bányászati termelés				
<i>Production industrielle et minière</i>				
Gyapjú — Laine	1000 q	95	96	.
Nyersselyem — Soie grège	t	135	182	192
Cement — Ciment	1000 t	154	194	.
Barnaszén — Lignite	"	1.732	1.941	.
Kőszén — Houille	"	121	145	.
Ipari termelési index — Indice de la production industrielle				
Általános index — Indice général	1929 = 100	142·7	155·0	164·2
Kereskedelem és közlekedés — Commerce et transports				
Behozatal — Importations	millió leva	4.926	4.934	5.197
Kivitel — Exportations	millions de leva	5.019	5.578	6.065
Beh. (—) v. kiv. (+) többlet — Excéd. des imp. sur les exp. (—) ou des exp. sur les imp. (+)	"	+ 93	+ 644	+ 868
Vasútvonalhossz — Longueur des chemins de fer	km	3.270	3.431	.

Megnevezés — <i>Spécification</i>	Egység — <i>Unités</i>	1937	1938	1939
Gépjárműállomány — <i>Véhicules à moteur en service</i>	db — <i>unités</i>	4.111	4.706	.
Kereskedelmi flotta tonnatartalma — <i>Tonnage des navires marchands</i>	t	.	17.476	.
Arstatisztika és pénzügy — <i>Statistique des prix et finances</i>				
Nagykereskedelmi árindex — <i>Indice des prix de gros</i>	1929 = 100	63·2	65·5	66·7
Megélhetési index — <i>Indice du coût de la vie</i>	"	58·1	60·1	62·4
Aranytartalék — <i>Réserve-or</i>	millió leva <i>millions de leva</i>	1.994	2.006	2.006
Bankjegyforgalom — <i>Billets de banque en circulation</i>	"	2.569	2.800	4.245
Takarékbetétek — <i>Dépôts d'épargne</i>	"	2.858	3.330	3.613
Allamadósság — <i>Dette publique</i>	"	22.202	21.779	28.864
Állami bevétel — <i>Recettes de l'État</i>	"	7.722	8.590	8.198
Állami kiadás — <i>Dépenses de l'État</i>	"	7.207	8.290	8.101
Bankkamatláb — <i>Taux en banque</i>	%	6·0	6·0	6·0

Bulgária vasútvonalainak hossza 1937-ben 3.270 km volt. Egy km²-re 0'0317 km vasútvonalhossz jutott (a trianoni Magyarországon 0'0839 km). Ugyanazon évben a bolgár vasutak 540 mozdonyal, 627 személy- és 10.646 teherkocsival rendelkeztek.

Bulgária külkereskedelmi forgalma aktív. Behozatalában gépek és készülékek, nyerspamut, nyersvas, ásványolaj és gyapjúfonál, kivitelében nyers-

dohány, tojás, búza, élőállatok és tengeri szerepelnek nagyobb tételekben. Árucseréjében a legnagyobb mennyiséggel Németország veszi ki részét. 1938-ban a Németországból behozott áruk értéke az összes bolgár behozatalnak 51'9%-át, míg az oda irányuló kivitel az összes kiviteli értéknek 58'8%-át tette. Magyarország Bulgária behozatalában 2'7%-kal, kivitelében 1'3%-kal szerepelt. *Ruh György.*

Összefoglaló helyzetjelentés.

Résumé de la situation en Hongrie.

I. Az 1940. év adatai. — *Chiffres de 1940.*

Népmozgalom. — Munkapiac. — Mezőgazdaság. — Ipar és bányászat. — Fogyasztás. — Kereskedelem és közlekedés. — Aralakulás. — Pénz és hitel.

Evi gazdasági jelzőtábla.

Rajzok az évi gazdasági jelzőtáblához.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Agriculture. — Industrie et mines. — Consommation. — Commerce et transports. — Mouvement des prix. — Monnaie et crédit.

Tableau économique annuel.

Graphiques au tableau économique annuel.

Résumé. Nous présentons les chiffres de statistique relatifs à 1940:

Sur notre territoire d'avant la 2e Sentence de Vienne, il y eut 83.092 nouveaux mariages (7,6% d'accroissement naturel) et 64.291 décès (5,9% de diminution naturelle) d'avant la 2e Sentence de Vienne.

En Carpathie, le nombre des nouveaux mariages a assez fortement diminué. Les décès des vivantes a bien augmenté, mais le surplus constate a été dépassé par celui au nombre des décès, de sorte que l'accroissement naturel de la population accusait une légère régression sur le chiffre correspondant de l'année d'avant.

La mortalité, qui grandissait sensiblement parmi les nourrissons et les autres enfants, a été quant à la tuberculose légèrement inférieure à ce qu'elle était pendant l'année précédente. — En Subcarpathie, la proportion des enfants nés vivants dépassait celle du reste de la Hongrie.

La mortalité y était supérieure à la mortalité du pays entier, et l'accroissement naturel y montrait un progrès

transigant, recouvrant l'année dernière, dans la région de 421 mille km² de population d'environ 2% million d'habitants.

La bonne conjoncture économique qui est dans la seconde moitié de 1939, a atteint son maximum après le milieu de 1940. Aussi, le chômage a tellement baissé en 1940 que, sous rapport, la situation était meilleure que pendant plusieurs années précédentes. Le nombre des salariés (en 1939, par mois, en moyenne 16.906.

La consommation a augmenté, mais les importations de matières premières ont augmenté grandement et maintenant, malgré la guerre, la cadence de la vie économique.

La bonne conjoncture économique qui est dans la seconde moitié de 1939, a atteint son maximum après le milieu de 1940. Aussi, le chômage a tellement baissé en 1940 que, sous rapport, la situation était meilleure que pendant plusieurs années précédentes. Le nombre des salariés (en 1939, par mois, en moyenne 16.906.

La consommation a augmenté, mais les importations de matières premières ont augmenté grandement et maintenant, malgré la guerre, la cadence de la vie économique.

Megnevezés — <i>Spécification</i>	Egység — <i>Unités</i>	1937	1938	1939
Gépjárműállomány — <i>Véhicules à moteur en service</i>	db — <i>unités</i>	4.111	4.706	.
Kereskedelmi flotta tonnatartalma — <i>Tonnage des navires marchands</i>	t	.	17.476	.
Arstatisztika és pénzügy — <i>Statistique des prix et finances</i>				
Nagykereskedelmi árindex — <i>Indice des prix de gros</i>	1929 = 100	63·2	65·5	66·7
Megélhetési index — <i>Indice du coût de la vie</i>	"	58·1	60·1	62·4
Aranytartalék — <i>Réserve-or</i>	millió leva <i>millions de leva</i>	1.994	2.006	2.006
Bankjegyforgalom — <i>Billets de banque en circulation</i>	"	2.569	2.800	4.245
Takarékbetétek — <i>Dépôts d'épargne</i>	"	2.858	3.330	3.613
Allamadósság — <i>Dette publique</i>	"	22.202	21.779	28.864
Állami bevétel — <i>Recettes de l'État</i>	"	7.722	8.590	8.198
Állami kiadás — <i>Dépenses de l'État</i>	"	7.207	8.290	8.101
Bankkamatláb — <i>Taux en banque</i>	%	6·0	6·0	6·0

Bulgária vasútvonalainak hossza 1937-ben 3.270 km volt. Egy km²-re 0'0317 km vasútvonalhossz jutott (a trianoni Magyarországon 0'0839 km). Ugyanazon évben a bolgár vasutak 540 mozdonyal, 627 személy- és 10.646 teherkocsival rendelkeztek.

Bulgária külkereskedelmi forgalma aktív. Behozatalában gépek és készülékek, nyerspamut, nyersvas, ásványolaj és gyapjúfonál, kivitelében nyers-

dohány, tojás, búza, élőállatok és tengeri szerepelnek nagyobb tételekben. Árucseréjében a legnagyobb mennyiséggel Németország veszi ki részét. 1938-ban a Németországból behozott áruk értéke az összes bolgár behozatalnak 51'9%-át, míg az oda irányuló kivitel az összes kiviteli értéknek 58'8%-át tette. Magyarország Bulgária behozatalában 2'7%-kal, kivitelében 1'3%-kal szerepelt. *Ruh György.*

Összefoglaló helyzetjelentés.

Résumé de la situation en Hongrie.

I. Az 1940. év adatai. — *Chiffres de 1940.*

Népmozgalom. — Munkapiac. — Mezőgazdaság. — Ipar és bányászat. — Fogyasztás. — Kereskedelem és közlekedés. — Áralakulás. — Pénz és hitel.
Evi gazdasági jelzőtábla.
Rajzok az évi gazdasági jelzőtáblához.
Mouvement de la population. — Marché du travail. — Agriculture. — Industrie et mines. — Consommation. — Commerce et transports. — Mouvement des prix. — Monnaie et crédit.
Tableau économique annuel.
Graphiques au tableau économique annuel.

Résumé. Nous présentons les chiffres de statistique relatifs à 1940:

Sur notre territoire d'avant la 2e Sentence de Vienne, il y eut 83.092 nouveaux mariages (7·6 pour 1.000 habitants), 220.841 naissances vivantes (20·3‰) et 156.548 décès (14·4‰). L'accroissement naturel fut de 64.293 (5·9‰). — Par rapport à l'année d'avant et en ne comptant pas la Subcarpathie, le nombre des nouveaux mariages a assez fortement diminué. Celui des naissances vivantes a bien augmenté; mais le surplus y constaté a été dépassé par celui du nombre des décès, de sorte que l'accroissement naturel de la population accusait une légère régression sur le chiffre correspondant de l'année d'avant. La mortalité, qui grandissait sensiblement parmi les nourrissons et les autres enfants, a été quant à la tuberculose légèrement inférieure à ce qu'elle était pendant l'année précédente. — En Subcarpathie, la proportion des enfants nés vivants dépassait

celle du reste de la Hongrie. La mortalité y était supérieure à la mortalité du pays entier, et l'accroissement naturel y montrait un progrès remarquable.

Par la réincorporation des régions orientale et transylvaine récupérées l'année dernière, notre territoire a augmenté de 43·5 mille km² et notre population, d'environ 2·2 millions d'habitants. Ces régions, comme consommatrices et comme fournisseuses de matières premières importantes, contribuaient grandement à maintenir, malgré la guerre, la cadence de la vie économique.

La bonne conjoncture économique qui est née dans la seconde moitié de 1939, a atteint son maximum après le milieu de 1940. Aussi, le chômage a tellement baissé en 1940 que, sous ce rapport, la situation était meilleure que pendant plusieurs années précédentes. Le nombre des sans-travail (en 1939, par mois, en moyenne 16.906) a

baissé en 1940 à 11.437, soit en moyenne, par mois, de 32,3%. En raison de l'augmentation de la production et de la hausse du niveau général des prix, les salaires horaires furent relevés considérablement. Ils passèrent pour les ferblantiers, de 66 fillérs, à 83; pour les menuisiers, de 58 fillérs, à 71; pour les maçons, de 81 fillérs, à 92; pour les journaliers, de 45 fillérs, à 53; pour les ouvrières de fabrique, de 29 fillérs, à 35; pour les journalières, de 36 fillérs, à 45.

L'année 1939 était très favorable pour les cultures. Mais l'année dernière, la récolte en céréales, si importantes pour notre pays, fut bien au-dessous de la moyenne. Encore, la récolte de fruits a été trop faible, la viticulture n'a presque rien donné, et la situation de l'agriculture fut aggravée par un hiver trop long et trop froid, par des inondations survenues au printemps et par des pluies excessives. Seules les cultures sarclées, surtout la pomme de terre et la betterave à sucre, pour lesquelles le temps était favorable, ont donné en 1940 une bonne récolte, qui a fort dépassé celle de l'année d'avant. En ne comptant pas la Subcarpathie, le froment a donné 20,4 millions de q, soit 10 millions de q de moins (—33,8%) que dans l'année précédente, par rapport à laquelle la production de seigle a baissé de 7 millions de q, soit de 19,7%. La récolte d'orge a, comparativement à la même année, diminué en 1940 de 12,5%: elle a été, contre 7,9 millions de q dans l'année d'avant, de 6,9 millions de q seulement. La production de tabac a également baissé (—16,7%). Par rapport à l'année précédente, la production d'avoine a augmenté de 12,1% et celle de maïs, de 7,4%. Celle de pommes de terre — la meilleure dans l'année dernière — a grandi de 37,8%. Celle de betterave à sucre a augmenté de 51,5%, mais ç'a été dû en partie à l'extension de la culture de la betterave.

Le rendement moyen par hectare, baissant fort pour les céréales, n'a grandi que pour le maïs, les pommes de terre et la betterave à sucre. Pour le froment, il a été de 11,9 q, accusant une forte régression non seulement sur l'année d'avant, mais aussi sur la moyenne des dix années antérieures. Par contre, il a été pour le maïs de 19,1, pour la pomme de terre, de 99,1 et pour la betterave à sucre, de 241,0, dépassant fort, pour chacune de ces plantes, les moyennes de ces dernières années. Les vignes, d'une superficie presque égale à celle de l'année précédente, ont donné par rapport à celle-ci 78,7% de moins de moût.

Selon une enquête faite au printemps de l'année dernière, le cheptel a augmenté, sauf pour les moutons. En ne comptant pas la Subcarpathie, le nombre des bêtes à cornes était à la fin de 1940 de 2.392 mille (+12 mille, soit +0,5%), et celui des chevaux s'est élevé en un an de 2,0%. Pour les

porcs, les chiffres de 1940 ont été fournis par une enquête du ministère de l'Agriculture, et ceux des années précédentes, par les investigations effectuées au printemps par la Statistique officielle sur le bétail. Et comme l'enquête du ministère fut faite suivant une méthode différente de celle des investigations de la Statistique, le nombre des porcs ne peut être comparé avec le passé. Quant au nombre des moutons, il était de 1.650 mille (—11,7%). En Subcarpathie, le cheptel n'est pas trop considérable; d'après une évaluation, il y a là-bas 222 mille bêtes à cornes, 31 mille chevaux, 41 mille porcs et 100 mille moutons.

Grâce à la réincorporation d'une partie de la Transylvanie, notre production a grandi aussi pour les industries de l'alimentation et du cuir, pour la sidérurgie et pour l'industrie textile. Les mines transylvaines les plus riches sont sur le territoire gardé par la Roumanie; toutefois, nous avons récupéré des gisements miniers importants, surtout pour le sel et certains minerais. Ajoutons à cela que le territoire transylvain réincorporé contient, bien que peu considérablement, certains minerais et minéraux non trouvables dans le reste de la Hongrie, dont les plus importants sont l'or, l'argent, le cuivre, le plomb, l'étain, le soufre.

Par rapport à 1939, notre production de houille a grandi de 9,1% et celle de lignite a baissé de 0,4%. En ce qui concerne la production d'énergie électrique, elle a diminué de 13,1 millions de kWh, soit de 3,3% seulement par rapport à l'année d'avant.

En 1940, la consommation a dépassé celle de l'année précédente; ç'a été dû à l'augmentation de notre territoire et à l'amélioration des conditions de vie de plusieurs catégories de population. D'après les quelques chiffres disponibles, elle a dépassé pour le courant électrique de près de 53,8 millions de kWh celle de l'année d'avant. Dans cet accroissement, les besoins de l'industrie figuraient pour une grande part (21,3%); venaient ensuite, sous ce rapport, l'éclairage privé (10,4%), l'éclairage public (1,4%) et les besoins d'autre sorte (8,9%).

En 1940, nos importations ont représenté 597,7 millions de pengős et nos exportations, 503,6 millions. De sorte que notre balance commerciale s'est soldée par un déficit de 94,1 millions de pengős. Ce résultat a été dû à la situation internationale et aux conditions spéciales de la Hongrie. Quant à la situation internationale, notre commerce extérieur a changé particulièrement depuis l'entrée en guerre de l'Italie. Comme depuis lors nous ne pouvions guère faire du commerce d'importation et d'exportation avec les pays d'outre-mer, nous avons dû nous adresser à des pays européens situés près de nous. Ce fait, et le changement des possibilités de

vendre, ont bien modifié la direction et la composition de notre commerce extérieur. Notre importation de matières premières évoluait au détriment de celle d'objets fabriqués; dans notre exportation, les produits agricoles eurent, au désavantage des produits industriels, une importance croissante. A part ces causes d'ordre extérieur, notre commerce extérieur fut fort influencé par notre récolte trop faible et par le fait qu'une grande partie des fabriques travaillaient pour la défense nationale.

Par rapport à 1939, l'importation a grandi pour les objets d'alimentation de 21·2%; pour les animaux vivants, de 128·0%; pour les matières auxiliaires de l'agriculture et de l'industrie, de 109·3%; pour l'industrie, de 15·6%.

L'exportation a diminué pour la catégorie d'objets d'alimentation, de boissons, etc., de 25·6%; pour les animaux vivants, de 12·4%; pour les matières auxiliaires de l'agriculture et de l'industrie, de 35·6%; pour l'industrie, de 0·7%.

En 1940, comme pendant ces dernières années, la trafic ferroviaire augmentait. Dans la Hongrie agrandie des territoires réincorporés, la longueur des voies ferrées s'est élevée de 10.399·4 km à 12.680·4, soit de 22·6%. En 1940, le trafic-marchandises représentait 27·2 millions de tonnes, accusant sur l'année d'avant un accroissement de 27 millions de tonnes (11·0%). Par rapport à l'année précédente, le nombre des tonnes kilométriques a grandi de 19·1%; celui des voyageurs transportés, de 6·3%; celui des voyageurs kilomètres, de 6·9%.

Le trafic postal était à tous égards en augmentation. Le nombre des correspondances s'est élevé de 16·0%; celui des colis, de 14·6%; celui des mandats-poste, de 1·8%; la valeur de ces derniers, de 21·8%. Le nombre des télégrammes (presque 5 millions) a grandi de 24·0%; celui des conversations téléphoniques ayant eu lieu à Budapest, de 11·7%; celui des conversations téléphoniques interurbaines, de 28·5% (de près de 2·1 millions). Le nombre des postes récepteurs radiophoniques a grandi de 22·0%; celui des postes téléphoniques principaux, de 11·9%. Ces chiffres comprennent aussi ceux des territoires réincorporés.

En 1940, comme en 1939, le niveau des prix montait modérément, et la hausse avait un rythme harmonieux. L'indice des prix de gros pondérés, qui était en moyenne de 86·3 en 1939, s'est élevé à 100·3, accusant une augmentation de 14 points. Cela tenait, en dehors des difficultés rencontrées pour s'approvisionner en marchandises, à l'achèvement de l'équipement de l'armée, commencé en 1939 et nécessitant des commandes considérables, et en partie au rétablissement de la stabilité économique de la région transylvaine réincorporée.

Pour la catégorie „agriculture et élevage“, le niveau des prix s'est élevé en un an de 21·5 points, montant pour les produits de l'industrie agricole de 7·1 points et pour la catégorie des autres industries, de 9·3 points. Les prix agricoles ayant monté plus que les prix industriels, on a vu baisser, entre eux, la disparité de 18·0% à 3·6%.

Les conditions de vie s'amélioraient du fait de l'augmentation des salaires et des occasions de travail. La hausse des prix n'a pas ruiné l'accroissement du pouvoir d'achat; à la fin de l'année, l'indice du coût de la vie, y compris le loyer, a monté de 101·6 à 110·1; et si l'on n'y comprend pas le loyer, il s'est élevé de 106·4 à 117·6.

Selon les chiffres de la Banque Nationale de Hongrie, la circulation des billets de banque, ayant représenté 974·8 millions de pengős le 1er janvier et montré, comme auparavant, une stagnation saisonnière au début de l'année, s'est mise à grandir au cours de l'été, pour atteindre, à cause des besoins de la région transylvaine, son maximum — 1.386·6 millions — à la fin de décembre. Le montant des effets, warrants et valeurs escomptés était à la fin de l'année de 710·3 millions de pengős, contre 585·3 millions l'année précédente. L'encaisse-or — 124·1 millions de pengős — n'a pas changé. Mais le montant des devises et monnaies, décroissant de 42·9 millions de pengős, est tombé à 34·4 millions. De sorte que l'encaisse métallique (qui représentait l'année d'avant 201·4 millions) diminuait, elle aussi, tombant à 158·5 millions. Le taux de l'escompte, qui était depuis 1935 de 4%, a été abaissé en octobre à 3%. C'est pourquoi il a diminué également pour le réescompte.

Les dépôts en banque, après avoir baissé l'année d'avant, ont fort augmenté.

Notamment, les dépôts d'épargne placés à la Caisse d'épargne postale et à l'J. C. S. F. ont monté, de 726·2 millions à la fin de l'année d'avant, à 808·2 millions; et les dépôts sur comptes courants, s'accroissant de 162·8 millions, ont dépassé 1 milliard. Offrant un tableau favorable pendant toute l'année, les dépôts en banque ont monté surtout à la fin de l'année. En décembre, ils ont grandi de près de 100 millions, s'élevant à 1.843·4 millions, contre 1.598·5 millions à la fin de l'année précédente. Dans les 28 principaux établissements de crédit provinciaux, les dépôts en banque, dépassant de 7·8 millions ceux de l'année d'avant, s'élevèrent à 138·7 millions.

A la Bourse de Budapest, le mouvement de hausse né à la fin de 1939 a cessé en janvier 1940, et les cours, ayant baissé de plus en plus à partir du printemps, n'ont remonté qu'à la fin de l'année à la hauteur de cours moyenne. L'indice officiel des

actions, ayant atteint son maximum — 120'9 points — à la fin de janvier, était de 115'9 à la fin de décembre; en moyenne, il était de 108'4 en 1940, contre 92'1 pendant l'année d'avant. Le nombre des actions vendues a culminé en janvier et en décembre; il a fort baissé pendant les autres mois. Il a été vendu en 1940 à ladite Bourse 1'1 million d'actions, soit bien moins que pendant l'année précédente (1'5 million). Mais le montant des livraisons et des réceptions n'a été inférieur que de 9'1 millions à celui de l'année d'avant; il s'éleva au cours de l'année, malgré la forte diminution des transactions, à 92 millions.

La tendance favorable de la vie économique se voit aussi par les chiffres concernant la sécurité du crédit. En 1940, il n'y eut que 167 insolvabilités, soit 558 de moins que pendant l'année d'avant. Notamment, il y eut seulement 19 faillites et 148 concordats privés ou judiciaires. Pour ces derniers, les passifs, représentant, contre 49'7 millions l'année d'avant, 11'7 millions seulement, étaient en moyenne, par mois, inférieurs à un million de pengős.

Dans la seconde moitié de l'année, le gouvernement a suspendu les protêts. C'est pourquoi on ne peut pas indiquer la variation des chiffres concernant les lettres de change protestées.

*

Népmozgalom.

A gazdasági jelzőtábla Magyarországnak a második bécsi döntés előtti területére vonatkozó 1940. évi előzetes népmozgalmi eredményeit állítja szembe az előző évnek Kárpátalját még magába nem foglaló végleges adataival. Minthogy a területi változás mellett még az előzetes és végleges nép-

	Magyarország az első bécsi döntés után		Kárpát- alja	Együtt ¹⁾
	1939	1940	1940	1940
Házasságkötés	87.318	77.820	5.272	83.092
" ezer lélekre	8'6	7'6	7'8	7'6
Élveszületés	194.393	201.190	19.651	220.841
" ezer lélekre	19'1	19'7	29'1	20'3
1 éven aluli elhalt . .	24.479	27.082	3.568	30.650
" " " száz	12'6	13'5	18'2	13'9
" élveszületésre . . .	6.756	6.960	1.124	8.084
1—6 éves elhalt . . .	106.214	112.123	5.691	117.814
7 évnél idősebb elhalt	137.449	146.165	10.383	156.548
Elhalt összesen . . .				
" ezer	13'5	14'3	15'4	14'4
" lélekre	13.379	13.741	869	14.610
Gümőkórban elhalt . .				
" ezer	1'32	1'35	1'29	1'34
" lélekre	56.944	55.025	9.268	64.293
Természetes szaporodás				
" ezer lélekre " . . .	5'6	5'4	13'7	5'9

¹⁾ A második bécsi döntés területe nélkül.

mozgalmi adatok között mindig az utóbbiak javára jelentkező nagyságkülönbség is zavarja az összehasonlítást, az előző hasábon levő kis összeállításunk az 1940. évi területrészek szerint tagolt előzetes népmozgalmi adatokat a csupán az első bécsi döntéssel megnagyobbodott területre vonatkozó 1939. évi eredményekkel veti össze.

Az előző év megfelelő adatával való összehasonlításban a házasságkötéseknél meglehetősen nagyfokú csökkenést találunk. Az élveszületések száma örvendetesen emelkedett, amelyet azonban a halálzási viszonyok romlása nemcsak kiegyenlített, de némileg felül is múlt, aminek következtében természetes szaporulatunk valamivel gyengébb, mint az előző évben. A halálzási viszonyok rosszabbodása kiterjedt a csecsemő- és gyermekhalálzásra is; gümőkórhalálzásunk csupán egy árnyalattal volt gyengébb az előző évinél. Kárpátalja népesedési mozgalmát az ország többi részével szemben magas élveszületési aránya, valamivel az országos jelző felett mozgó halálzási gyakorisága és kiváló természetes szaporodása jellemzi.

Munkapiac.

A szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek száma az 1940. év havi átlagai szerint 11.437 volt, ezerral kevesebb, mint az előző évben. Az 1940. év a munkanélküliekre vonatkozólag az elmúlt évek legalacsonyabb számát mutatja, ami a nagyarányú állami beruházások és általában az ipar erős foglalkoztatásának a következménye. Az ipar erős foglalkoztatottságát ennél még jobban mutatja, hogy a társadalombiztosítási szerveknél biztosított egyének száma 1940-ben elérte az 1'3 milliót, ami 1935-höz képest 362 ezer főnyi növekedést jelent, az 1939. évit pedig közel 70 ezerrel múlja felül. 1940-ben a biztosított férfi alkalmazottak száma 870 ezer, a nők száma 448 ezer volt. Jellegzetes tünet az erős foglalkoztatottságra, hogy míg a férfiak számánál a növekedés az 1939. évhez képest 3'5%-nak felel meg, a nőknél az emelkedés elérte a 9'5%-ot. Itt nyilván a férfiak nagy részének másirányú igénybevétele is közrejátszott.

A munkabérek az 1940. évben általános emelkedést mutattak. A Budapestre nézve kiszámított felajánlott órabérek évi átlagai a bádogosoknál az előző évi 66 fillérről 83 fillérre, az asztalosoknál 58 fillérről 70 fillérre, a szabóiparban 67 fillérről 76 fillérre, a kőműveseknél 81 fillérről 92 fillérre, a napszámosoknál 45 fillérről 53 fillérre, a gyári munkásnőknél 29 fillérről 34 fillérre, a napszámosnőknél pedig 36 fillérről 42 fillérre nőtt. Az év végén azonban a nem szakképzett munkások bérénel már bizonyos visszaesés következett be, s ezek bére decemberben már az átlag alatt volt. Ez a visszaesés a napszámosokat (a férfiakat és nőket egyaránt), valamint a gyári munkásnőket érintette.

Mezőgazdaság.

Az 1940. évben, melyben az európai háborús viszonyok következtében a magyar államnak nagy pénzügyi és gazdasági nehézségekkel kellett megküzdenie, a mezőgazdaság a megelőző kedvező esztendővel szemben, éppen a döntő jelentőségű gabonaneműeknél mélyen az átlag alatt maradó eredményeket produkált. A szokatlanul gyenge gyümölcsstermés és a nagy részben elpusztult bortermés is erősen hozzájárult a helyzet súlyosbításához. Viszont a kapásnövényeknél jobb volt a termés az előző évinél. A hosszú és hideg tél, a tavaszi áradások, az évi nagy csapadékmennyiség és ezzel kapcsolatosan sok helyen előfordult vízkár mind a vetésterületben, mind pedig a terméseredményben éreztette hatását.

Az 1940. évre vonatkozó szántóföldi termelési adatok a bécsi döntéssel visszatért felvidéki rész és Kárpátalja adatait már magukban foglalják, az erdélyi részét azonban nem. A mezőgazdaság vásárlóereje az elmúlt évben részben az előző évi jó termés, részben pedig az 1940. évi áremelkedések következtében emelkedett. A növényi eredetű termékek árszínvonala egy év alatt 37,6%-kal, az állati eredetű termékeké pedig 42,1%-kal nőtt, s így a „mezőgazdasági termékek“ együttes indexénél 38,9%-os emelkedés észlelhető, szemben az ipari árszínvonalnál bekövetkezett 13,2% emelkedéssel, amivel a két árszínvonal közti diszparitás — az 1929. évhez viszonyítva — jelentékenyen csökkent, sőt az év végével teljesen el is tűnt.

Vetésterület. Már a vetésterületben jelentkeztek az elemi csapások okozta veszteségek, amelyeket részben a kedvezőtlen időjárás, részben a művelés-ágváltozás miatt előállott kiesések következtében még a Kárpátalja visszatérésével gyarapadott vetésterület sem tudott pótolni. A kárpátaljai területnövekedés nélkül hasonlítva össze az 1939. és 1940. évi eredményeket, a búza vetésterülete 171 ezer ha-ral 1.713 ezerre (—9,1%) csökkent, a rozsé 79 ezer ha-ral 623 ezerre esett vissza (—11,3%), az árpával bevetett területnél 14 ezer ha-os csökkenés 524 ezerre apasztotta a területet (—2,6%). A zabnál (297 ezer ha) 39 ezer ha-os növekedés jött létre (+15,1%), a tengerivel bevetett terület 26 ezer ha-ral gyarapodott (+2,0%), s így 1.300 ezerre rúgott, a cukorrépánál pedig az előző évi 53 ezer ha-ral szemben 20 ezer ha-os gyarapodás állapítható meg, amely 37,7%-os növekedést jelent, így a területgyarapodás itt a legnagyobb mértékű. Ezzel szemben a legnagyobb csökkenés a dohány területénél következett be (—29,4%), a burgonya vetésterülete csupán 1%-kal fogyott és 310 ezer ha-t kitevő vetésterületével csupán 3 ezer ha-ral maradt el az előző évi vetésterülettől. Kárpátalján ideiglenes adatok szerint 32 ezer ha-t búzával, 34 ezer ha-t rozssal, 2 ezer ha-t árpával, 24 ezer ha-t

zabbal, 46 ezer ha-t tengerivel, 37 ezer ha-t burgonyával vetettek be, a cukorrépa- és a dohányvetés területe jelentéktelen volt.

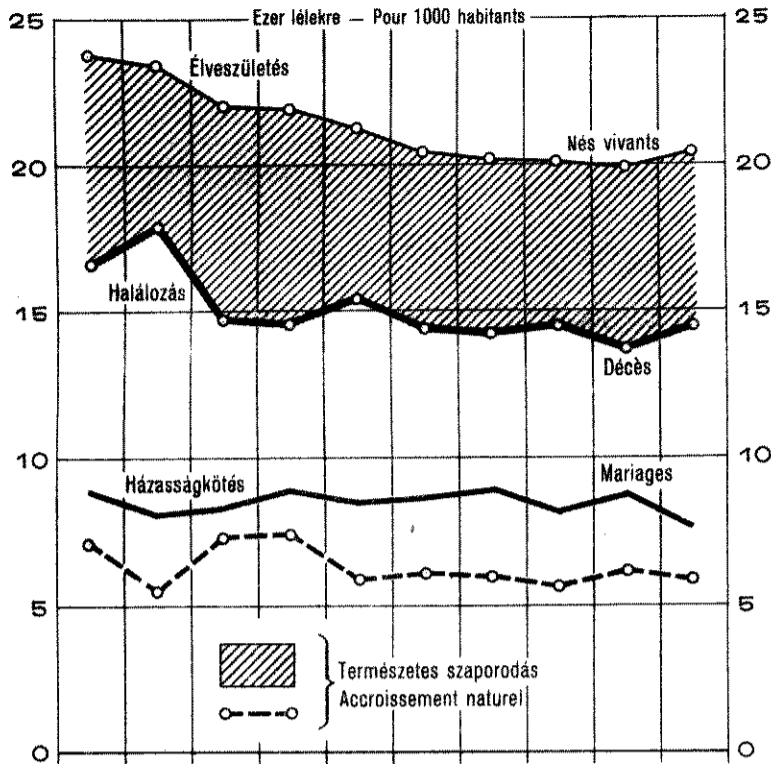
A terméseredmények — előzetes adatok szerint — az 1940. évben az előző évhez viszonyítva egészen gyengék voltak, kivéve a kapásnövényeket, különösen a burgonyát és a cukorrépát, amelyeknek termése az e növényeknek kedvező időjárás következtében kiváló eredményű volt. A kárpátaljai terméseredmények nélkül búzából 20,4 millió q-t termeltünk, kereken 10 millió q-val kevesebbet, mint 1939-ben (—33,8%). A 7 millió q-t kitevő rozstermés 19,7%-kal volt gyengébb a tavalyi 8,6 millió q-val szemben. Az árpatermésnél 12,5% csökkenést látunk, úgy, hogy a tavalyi 7,9 millióval szemben 1940-ben a múlt évi területén 6,9 millió q termett. A fontosabb növények közül még a dohánytermés is csökkenést mutat, amennyiben az idei 165 ezer q-s termés az 1939. évhez viszonyítva 16,7%-os csökkenést mutat. Emelkedett a zabstermés: a tavalyi 3,7 millió q-val szemben 1940-ben 4,1 millió q-t eredményezett, ami 12,1%-os növekedésnek felel meg. A tengeritermés eredménye is jobb volt, 1940-ben kereken 25 millió q-t termeltünk, ami az 1939. évi 23,3 q-val szemben 7,4%-os többletet jelent. Mint már említettük, a legkiválóbb eredménnyel a burgonyatermés zárult, itt bár a vetésterület, a kárpátaljai területet nem tekintve, csökkent, a terméseredmény 37,8%-kal több, mint 1939-ben, amikor csak 22,9 millió q termett az 1940. évi 31,6 millió q-val szemben. A 17,6 millió q-t kitevő cukorrépa-termés kereken 6 millió q-val volt több az elmúlt évinél (+51,5%), igaz, hogy a kitűnő eredménynél a vetésterület emelkedése is közrejátszott. A Kárpátalján előzetes adatok szerint búzából 296 ezer, rozsból 306 ezer, árpából 23 ezer, zabból 243 ezer, tengeriből 662 ezer, burgonyából 2.820 ezer q volt a termés-eredmény.

A főtermények termésátlagai a gabonaneműeknél erősen csökkentek, nagyobbmértvű emelkedés a kukoricánál, a burgonyánál és a cukorrépánál fordult elő. A búza 11,9 ha-onkinti termésátlaga nemcsak a múlt esztendővel szemben, hanem még az előző tíz évi átlaggal szemben is erős visszaesést tüntet fel, ennek a következménye volt, hogy éppen a legnagyobb szükséglet idején exportálható kenyérmagvak alig állottak Magyarország rendelkezésére, mert pl. a búzatermésből nemcsak az anyaország, hanem a gabonatermés szempontjából passzív Erdély szükségletét is fedezni kell. A kapásnövények termésátlagai, amelyek közül kiemelkedik a tengeri 19,1 q-s, a burgonya 99,1 q-s és a cukorrépa 241,0 q-s ha-onkinti eredménye, az utolsó évek termésátlagait magasan felülmúlták. A bortermés egészen katasztrofális eredménnyel zárult és bár a 232 ezer ha-t kitevő szőlőterület majdnem ugyanannyi volt,

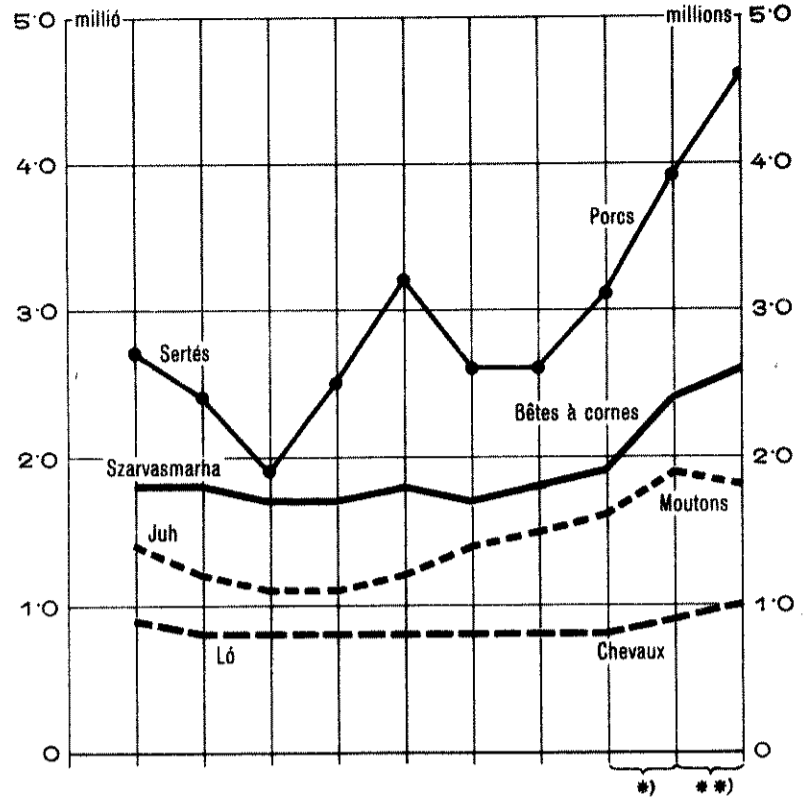

RAJZOK AZ ÉVI GAZDASÁGI JELZŐTÁBLÁHOZ. — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE ANNUEL.

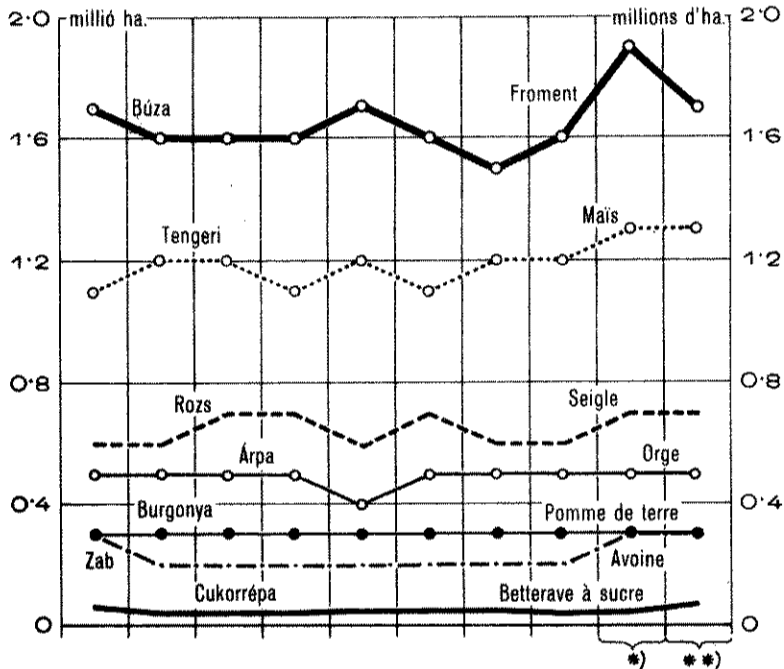
NÉPMOZGALOM — MOUVEMENT DE LA POPULATION

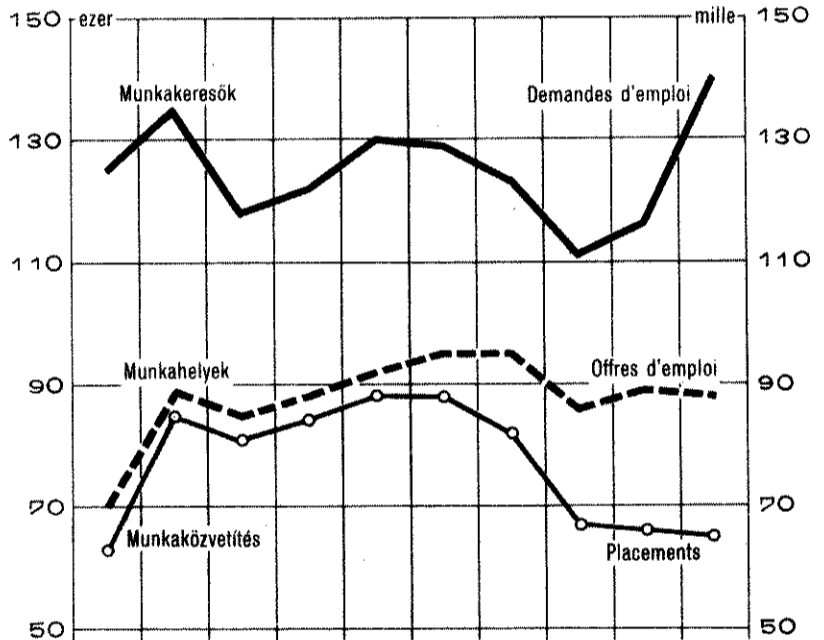
ÁLLATÁLLOMÁNY — CHEPTTEL

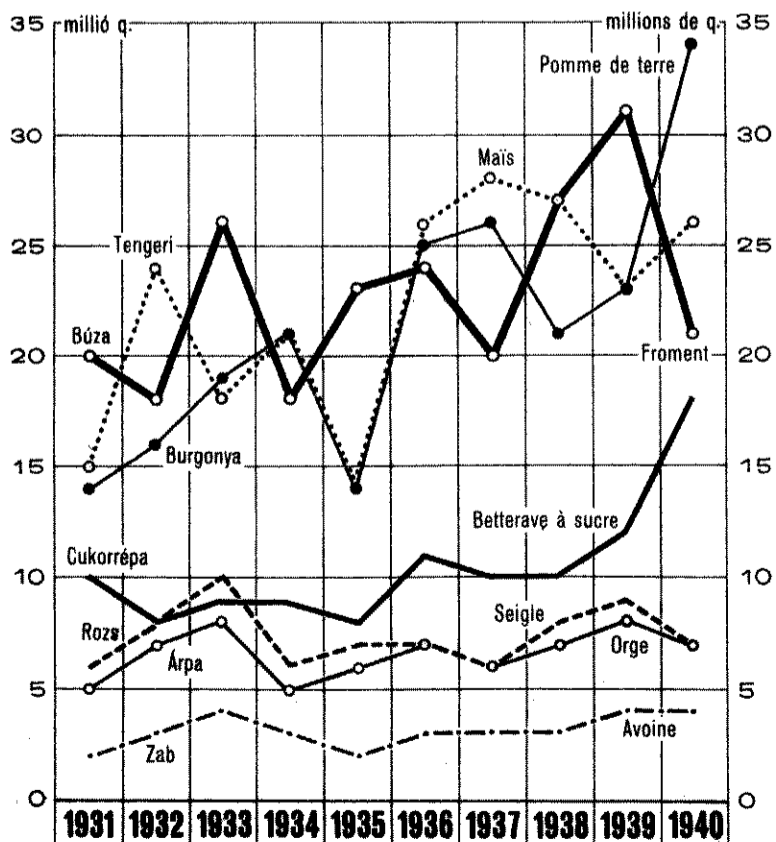
VETÉSTERÜLET — SUPERFICIE ENSEMENCÉE

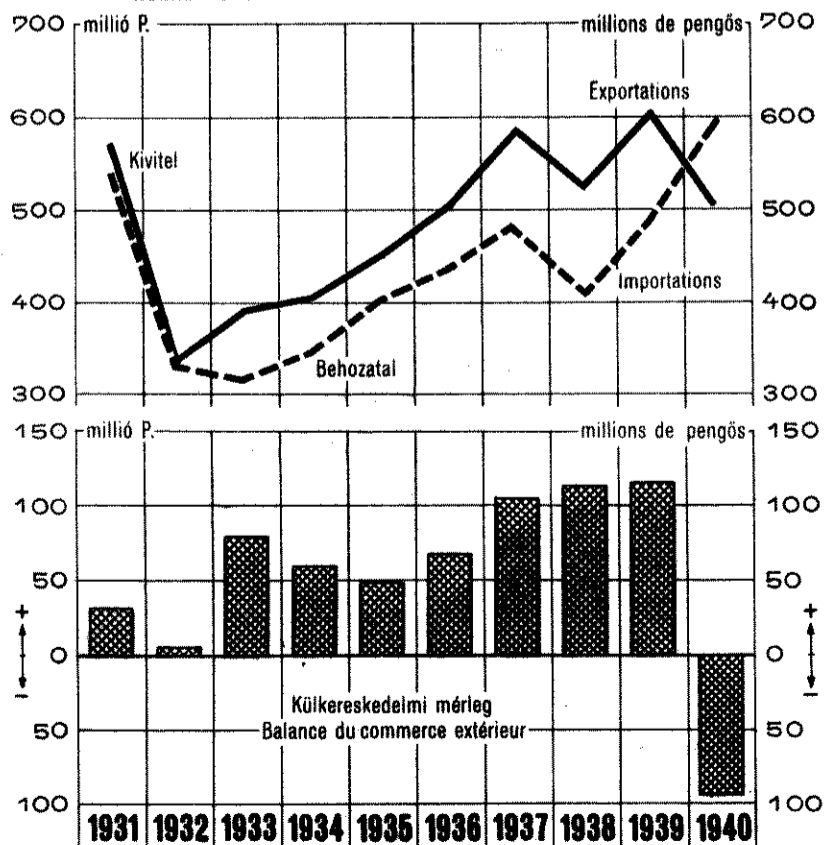
MUNKAPIAC — MARCHÉ DU TRAVAIL

TERMÉS — PRODUCTION

KÜLKERESKEDELMI FORGALOM — COMMERCE EXTÉRIEUR

*) Felvidékkel együtt, Kárpátalja nélkül — Avec la Zone nord et sans la Subcarpathie.

***) Felvidékkel és Kárpátaljával együtt a visszacsatolt keleti területek nélkül — Avec la Zone nord et la Subcarpathie et sans les territoires orientaux réincorporés.

mint az elmúlt évben, mégis a musttermés a tavalyi 4·4 millió hl-rel szemben 1940-ben csupán 0·9 millió hl-t eredményezett (—78·5%). E kiesés folytán a készletek utánpótlása úgyszólván lehetetlenné vált, az áruhiány pedig a boráraknál hatalmas áremelkedést idézett elő.

Állatállomány. Magyarország állatállománya a juhállományt kivéve a tárgyalt évben a tavaszi haszonállatösszeírás adatai szerint emelkedett. A kimutatott állományból a kárpátaljai állatállomány nélkül, 1940. év végén összesen 2.392 ezer *szarvasmarha* volt az országban, a növekedés egy év alatt tehát 12 ezer db-ra, 0·5%-ra rúgott. A *lóállomány* 958 ezret tett. Az egy év alatti növekedés 19 ezer volt (+2·0%). A *sertésállomány* 1940. évben a földművelésügyi minisztérium külön adatgyűjtése alapján állított össze, míg az előző évek adatai a tavaszi haszonállatösszeírásból eredtek. Az elmúlt évvel való egybevetés ilyenformán, a két adatgyűjtés eltérő volta miatt nem eszközölhető. *Juhállományunk* 1.650 ezerre rúgott, 218 ezerrel (—11·7%-kal) kevesebbre, mint az előző évben. *Kárpátalja* állatállománya nem növelte jelentősen az ország állatállományát, amennyiben a becslésen alapuló adatok szerint Kárpátalján 222 ezer *szarvasmarha*, 31 ezer ló, 41 ezer sertés és 100 ezer juh található.

Ipar és bányászat.

Az ipari termelés az 1940-es év derekán, kapacitásának teljes kihasználásával elérte a csúcspontot. Az 1940-es év második felében már egyes iparágakban bizonyos üzemi korlátozások váltak szükségessé. A korlátozások főoka a jelentkező nyersanyaghiány volt, de az állami investíciós tevékenység némely részének programmszerű befizetése is éreztette hatását.

Az iparról és a bányászatról egyébként az 1940. évre vonatkozólag csak kevés adatunk áll rendelkezésre. Az alábbiakban csupán a széntermelésről és a villamosáramtermelésről számolhatunk be.

Kőszéntermelésünk az 1939. évi termeléshez képest 9·1%-os emelkedést mutat, ezzel szemben *barnaszéntermelésünk* a tárgyalt évben, az előző évhez viszonyítva teljesen jelentéktelen csökkenést mutat, mely százalékban kifejezve mindössze 0·4-et tesz ki. Az 1940. évi *villamosáramtermelésünk* szembeállítva az 1939. évi termeléssel, 50·7 millió kwó-val emelkedett, ami az előző év termelésének 12·7%-a.

A gyáripari termelésről és a kifizetett illetmények és bérekről most kerültek a jelzőtáblára az 1939. évi adatok. Ezek szerint, 1939-ben a gyáripari termelés értéke meghaladta a 3·7 milliárd pengőt az előző évi 3·0 milliárd pengővel és az 1935. évi 2·2 milliárd pengővel szemben. A kifizetett bérek és fizetések összege pedig 1939-ben 614 millió pengő volt, míg 1938-ban csak 490 millió, 1935-ben pedig csak 348 millió pengő.

Fogyasztás.

A fogyasztási adatok éppúgy, mint a termelési adatok csak gyéren állanak rendelkezésre az 1940. évről s tulajdonképpen csak a villamosáramról vannak oly adataink, melyek a jelzőtáblában közölhetők.

Az 1940-es évben fogyasztott villamosáram csaknem 53·8 millió kwó-val haladta túl a múlt évi áramfogyasztást. Ennek a jelentős, 16·2%-ot kitevő áramfogyasztási többletnek legnagyobb része az iparra esik. Az ipar az 1939. évi fogyasztásnál 41·7 millió kwó-val, százalékban 21·3-del fogyasztott többet a tárgyalt évben.

A magánvilágítás fogyasztási többlete 10·4%, a közvilágításé 1·4% és az egyéb célra felhasznált áramé 8·7%.

Kereskedelem és közlekedés.

Külkereskedelem. Magyarország külkereskedelmének forgalma az 1940-es évben az 597·7 millió P-s behozatali értékkel és az 503·6 millió P-s kiviteli értékkel összevetve 94·1 milliónyi passzív egyenleget mutat, s ezzel a hazai külkereskedelmének hosszú aktív időszaka szakadt meg. Behozatalunk az 1939. évi 489·9 millió P értékhez viszonyítva 107·8 millió P-vel emelkedett, ami 22·0%-ot tesz ki. Ezzel szemben kivitelünk, az 1939. évi 603·7 millió P-s értékhez képest 100·1 millió P-vel, vagyis 16·6%-kal csökkent.

Külkereskedelmi mérlegünknek ily átalakulása legfőbb irányvonala szerint arra vezetendő vissza, hogy kivitelünket kényszerűen lassította a rossz termés, míg behozatalunkat beruházási programunk végrehajtása következtében szükségszerűen fokoznunk kellett. De a nyersanyaghiány miatt egyéb készárak fokozott importjára is erős törekvés nyilvánult meg (különösen a textiliák terén mind a fonalagnál, mind a szöveteknél). A beruházási tevékenység élénkülése következtében erősen megnövekedett a szénnek és mindenfajta gépeknek a behozatala, egyéb áruknál pedig igen nagy a növekedés a szöveteknél és a papírosnál.

Nem szabad megfeledkeznünk külkereskedelmünk passzivitásának vizsgálatánál arról a nagyszámú tényezőről sem, hogy a behozatali készgártmányok ára sokkal nagyobb mértékben emelkedett, mint kiviteli cikkeinké, s természetesen ez is hozzájárult a passzív szaldó előidézéséhez.

Olaszország hadbalépése után tengerentúli kereskedelmünk csaknem teljesen megszűnt. A tengerentúli import ekkor már csak egynéhány olasz kikötőben lévő áru hazahozatalára szorítkozott; tengerentúli exportunk, mely már Olaszország hadbalépése előtt is erős csökkenést mutatott, úgyszólván teljesen megszűnt.

A *behozatal* főcsoportjainak az 1939-es évhez viszonyított növekedése a következő: az élelmezésnél 21·2%, az élő állatoknál 128·0%, a mezőgazdasági és ipari segédanyagoknál 109·3%, az iparnál

15'6%. Abszolút számban legnagyobb behozatali emelkedést 65'6 millió P-vel az ipar mutatja.

A kivitelnél a legnagyobb csökkenést az élelmezési és élvezeti cikkek főcsoportja mutatja. A csökkenés ezeknél abszolút számban 74'3 millió P, ami az 1939. évhez viszonyítva 25'6%-ot tesz ki, a többi főcsoportnál, nevezetesen: az élő állatoknál 12'4%, a mezőgazdasági és ipari segédanyagoknál 35'6% és az iparnál 0'7%-ot tesz ki a csökkenés az előbbi évhez viszonyítva.

A behozatalnál a fontosabb áruk értéke papiros és papirosárúknál 28'7%-kal, a szénnél 100'3%-kal, a gépek és készülékeknél 40'6%-kal, a villamosgépek és készülékeknél 40'8%-kal, a gyapjúszövetnél 144'1%-kal, a pamutszövetnél pedig 143'9%-kal növekedett; jelentősen, az elmúlt évnek 20'4%-ával csökkent nyers- és megmunkált-fabehozatalunk, úgyszintén ásványolajbehozatalunk is 55'1%-kal kevesebb volt, amely csökkenés e cikkeknek már jobb önellátásunkkal hozható összefüggésbe. A háborús beszerzési nehézségek folytán kisebb volt nyersbőrbehozatalunk is 18'6%-kal, valamint nyerspamutbehozatalunk 15'7%-kal.

A kivitelnél a fontosabb áruk értéke főként a mezőgazdasági cikkeknek csökkent.

Vasúti forgalom. Mint az utolsó években, úgy az 1940-es évben is jelentős emelkedést mutat hazánk vasúti forgalma. Erdély egy részének visszacsatolásával szabványnyomtávú vasútvonalaink hossza 9.683'5 km-ről 11.557'5 km-re (+19'4%-kal), a keskenynyomtávú vonalak hossza 655'9 km-ről 1.122'9 km-re (+71'2%-kal) emelkedett. A visszacsatolás folytán megnagyobbodott Magyarország összes vasútvonalainak hossza tehát 10.339'4 km-ről 12.680'4 km-re növekedett, ami 22'6%-ot tesz ki. A *teheráruforgalom* az 1940-es évben 27'2 millió t volt, tehát 2'7 millió t-val, vagyis 11'0%-kal emelkedett. Az *árutonnakilométer* 3.594 millió km-ről 4.281 millió km-re emelkedett, vagyis 687 millió km-rel (+19'1%-kal) több, mint a múlt évi. A *szállított utasok* száma az 1940-es évben nem emelkedett olyan mértékben, mint az előző évben. Az 1939. évi 99'9 millióról 106'2 millióra emelkedett, ami az előző évi 23'8%-os emelkedéssel szemben mindössze 6'3%-os növekedést jelent. Az *utaskilométer* számsora 3.252 millió km-ről 3.475 millió km-re emelkedett, ami az előző évi 33'8%-kal szemben csak 6'9%-os növekedésnek felel meg.

Postaforgalom. A postaforgalom általános emelkedést mutat. A *levélküldemények* száma 607'8 millióról 704'4 millióra, vagyis 15'9%-kal emelke-

dett. A *csomagküldemények* 13'0 millióról 14'9 millióra szaporodtak, ami 14'9%-os növekedésnek felel meg. A *postautalványok* száma az 1940-es évben 1'8%-kal, az *összege* pedig 21'8%-kal emelkedett. (Abszolút számban 244 ezer db, illetőleg 201 millió P.) *Táviratok* száma közel az 5 millióhoz 24'0%-kal, a *budapesti helyi beszélgetések* száma pedig 11'7% emelkedéssel 158'4 millióra rúgott. A *helyközi beszélgetések* száma csaknem 2'1 millióval, 28'5%-kal növekedett. A *rádióvevőberendezések* száma a múlt évinél is erősebb mértékben emelkedett, amennyiben 499.368-ról 609.468-ra, vagyis 22%-kal szaporodott. A *távbeszélő főállomások* száma az elmúlt év folyamán 133.954-ről 149.949-re, 11'9%-kal emelkedett (a múlt évi emelkedés csak 8'4% volt).

Áralakulás.

Az európai háború hatása természetesen emelő befolyást gyakorolt a magyar árszínvonalra is. Az emelkedő irányzat az 1940. év egész folyamán éreztette hatását s ennek következtében a nagykereskedelmi árak indexszáma 100'3-re emelkedett az előző évi 86'3-del szemben. Az emelkedés — a mai háborús gazdasági viszonyokra való tekintettel — mérsékeltnek mondható s ez elsősorban az erélyes árellenőrző és rögzítő intézkedéseknek köszönhető, melyek az indokolatlan árkilengéseknek határt szabtak.

Az áremelkedés az agrártermékeknél nagyobb arányú volt, mint az ipar körébe tartozó árúknál.

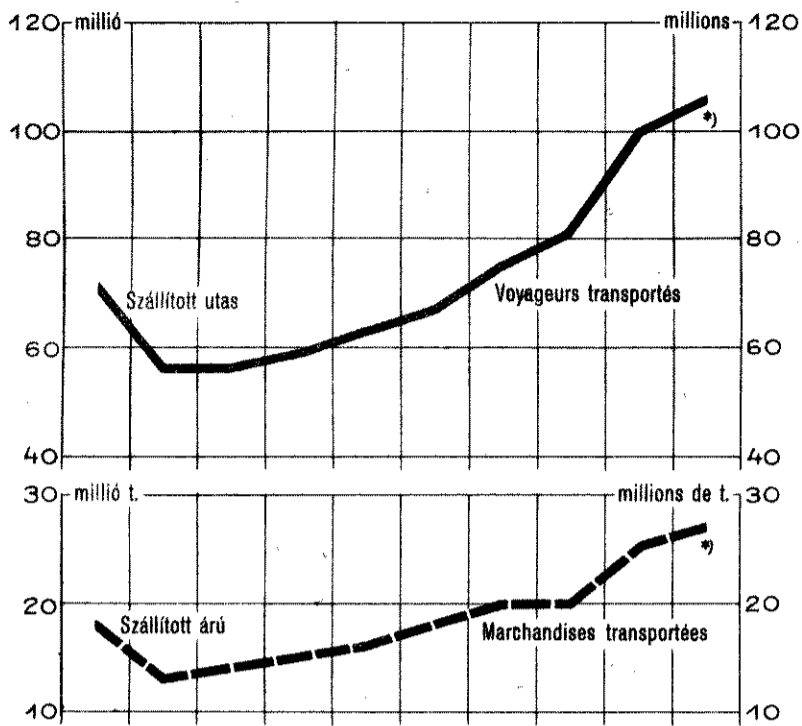
A mezőgazdaság és az állattenyésztés körébe tartozó cikkek és termények átlagos indexe ugyanis egy év alatt az évi átlagok szerint 75'2-ről 96'7-re emelkedett, míg a tulajdonképeni ipar körébe tartozó anyagok és termékek indexe 93'1-ről 102'4-re növekedett. A drágulás aránya az előbbinél 28'6%-nak, az utóbbinál pedig kereken 10%-nak felel meg, míg a főindexnél az emelkedés aránya 16'2% volt.

A mezőgazdasági ipar árindexének átlaga egy év alatt 7'1 ponttal emelkedett. Az egyéb ipar két főkomponensének, nevezetesen a nyersanyagoknak és gyártmányoknak a csoportindex-átlaga csaknem egyforma arányban növekedett. A nyersanyagok indexének évi átlaga 8'9 ponttal, a gyártmányoké 8'6 ponttal emelkedett egy év leforgása alatt, vagyis a nyersanyagok áremelkedése mindössze 0'3 ponttal haladta meg a gyártmányok áremelkedését.

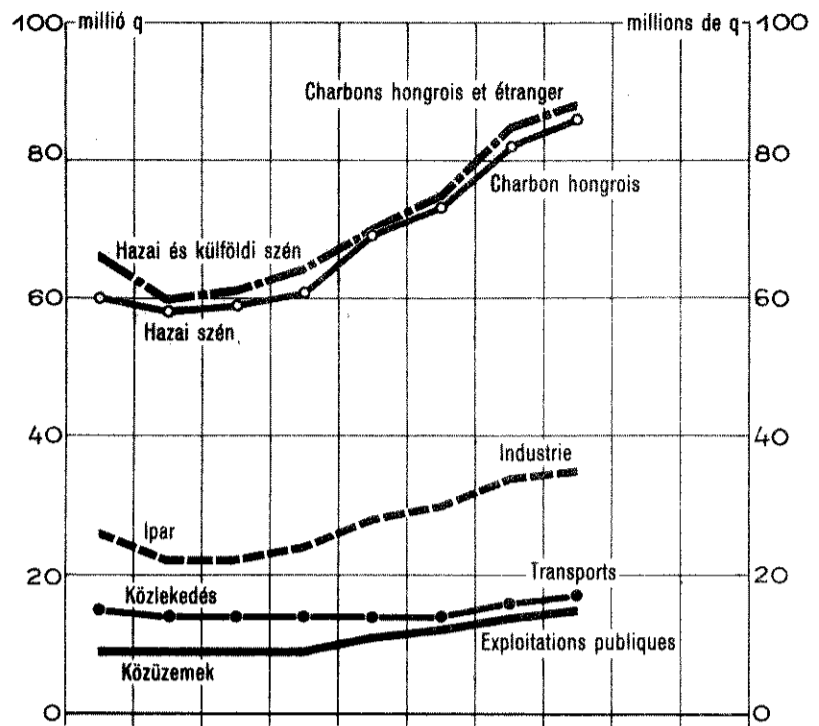
A tüzelőanyagok indexe a múlt évi 102'6-ről 113'5-re emelkedett. A 10'9 pontos emelkedés oka a külföldi szén árának emelkedése.

RAJZOK AZ ÉVI GAZDASÁGI JELZÓTÁBLÁHOZ. — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE ANNUEL.

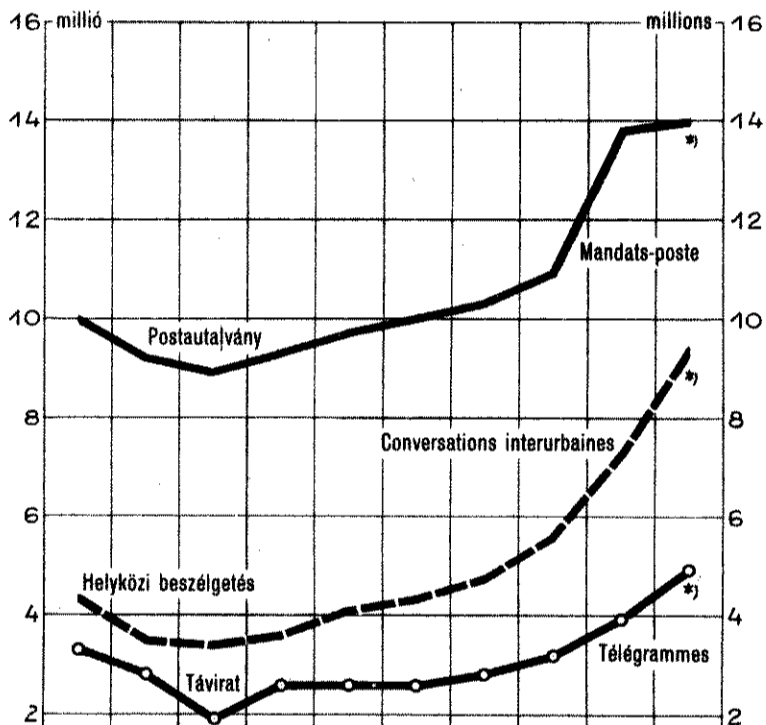
VASÚTI FORGALOM — TRAFIC DES CHEMINS DE FER

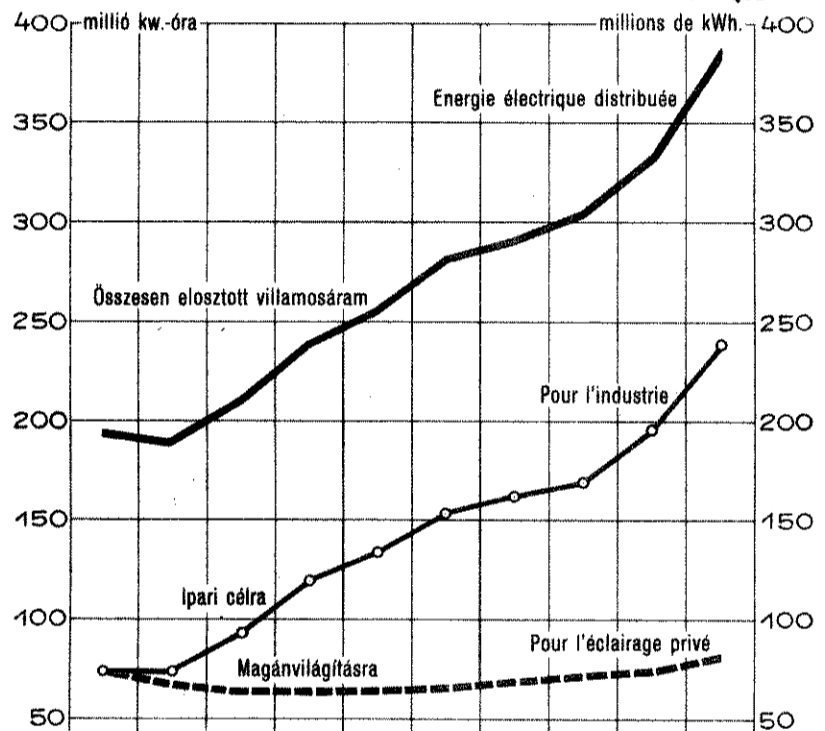
SZÉNFOGYASZTÁS — CONSOMMATION DE CHARBON

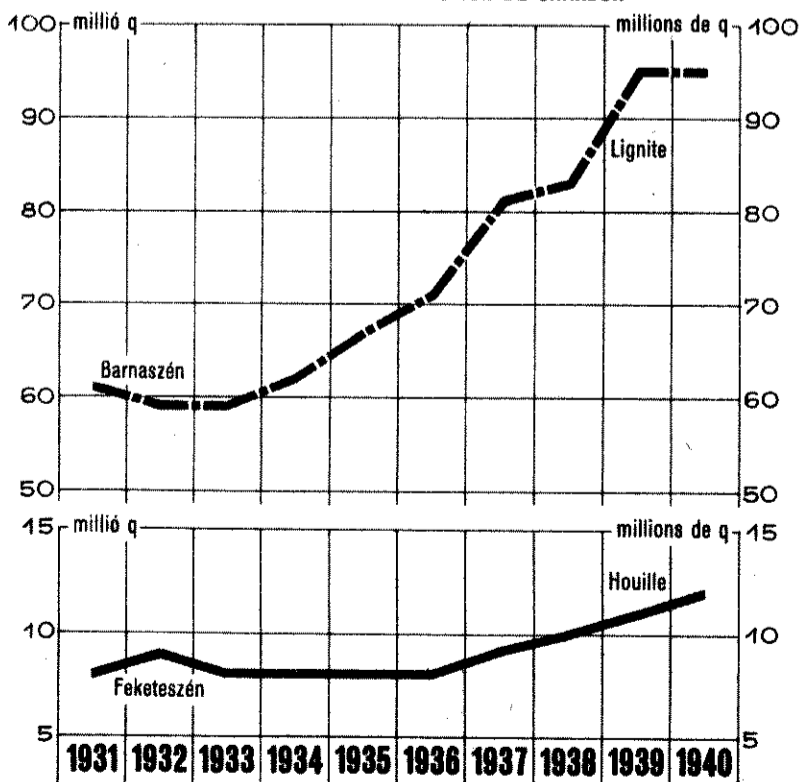
POSTAFORGALOM — TRAFIC POSTAL

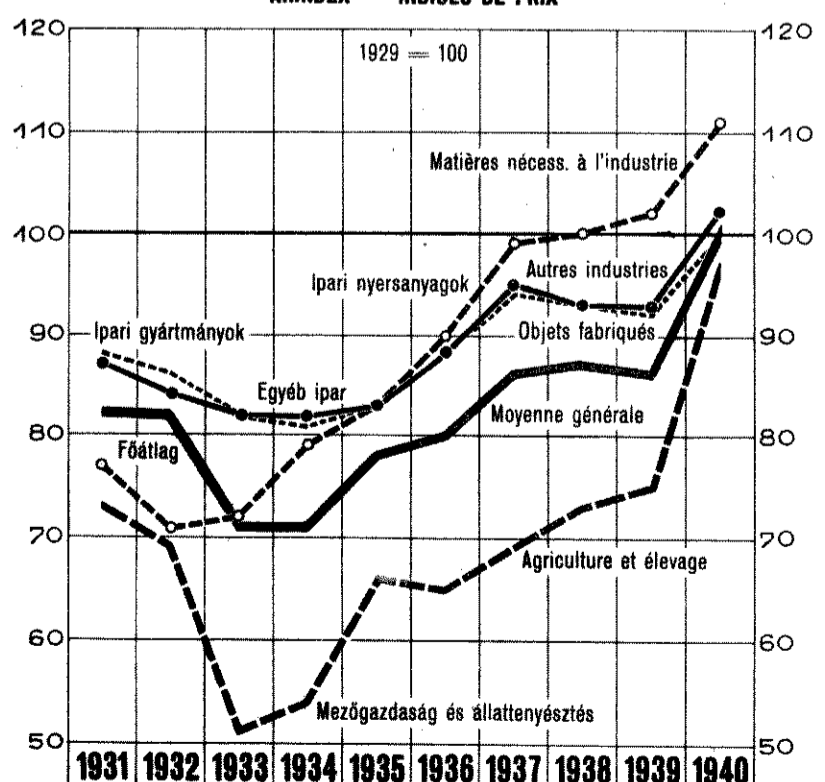
VILLAMOSÁRFYOGYASZTÁS — CONSOMMATION D'ÉNERGIE ÉLECTRIQUE

SZÉNTERMEELÉS — PRODUCTION DE CHARBON

ÁRINDEX — INDICES DE PRIX

*) A visszacsatolt keleti területekkel együtt — Y compris les territoires orientaux réincorporés.

Évi gazdasági jelzőtábla. — *Tableau économique annuel.*

Megnevezés — <i>Désignation</i>	Egység <i>Unités</i>	1935	1936	1937	1938	1939	²⁾ 1940
1. Népmozgalom. — <i>Mouvement de la population.</i>							
Népesség — <i>Population</i>	1.000	8.943	8.991	9.038	9.082	¹⁾ 10.856	²⁾ 10.913
Házasságkötés — <i>Mariages</i>	szám — <i>nombre</i>	75.905	77.217	80.259	74.276	²⁾ 89.210	¹⁾ 83.092
Házasságkötés 1.000 lélekre — <i>Mariages pour 1.000 habitants</i>	" "	8.5	8.6	8.9	8.2	8.8	7.6
Élveszült — <i>Enfants nés vivants</i>	" "	189.479	183.369	182.449	182.206	²⁾ 202.427	¹⁾ 220.841
Élveszült 1.000 lélekre — <i>Enfants nés vivants, pour 1.000 habitants</i>	" "	21.2	20.4	20.2	20.1	19.9	20.3
Halálozás — <i>Décès</i>	" "	136.923	128.333	128.049	130.628	²⁾ 139.542	¹⁾ 156.548
Halálozás 1.000 lélekre — <i>Décès pour 1.000 habitants</i>	" "	15.3	14.3	14.2	14.4	13.7	14.4
Egy éven aluli elhalt — <i>Décédés au-dessous d'un an</i>	" "	28.812	25.489	24.347	23.933	²⁾ 24.714	¹⁾ 30.650
Egy éven aluli elhalt 100 élveszületésre. — <i>Décédés de moins d'un an, p. 100 enfants nés vivants</i>	" "	15.2	13.9	13.4	13.1	12.2	13.9
Gümőkórban elhalt — <i>Décès par tuberculose</i>	" "	14.194	13.646	13.441	12.846	²⁾ 14.099	¹⁾ 14.610
Gümőkórban elhalt 1.000 lélekre — <i>Décès par tubercul. p. 1.000 hab.</i>	" "	1.6	1.5	1.5	1.4	1.4	1.3
Természetes szaporodás — <i>Accroissement naturel</i>	" "	52.556	55.036	54.400	51.578	²⁾ 62.885	¹⁾ 64.293
Természetes szaporodás 1.000 lélekre — <i>Accroissem. naturel p. 1.000 hab.</i>	" "	5.9	6.1	6.0	5.7	6.2	5.9
Kivándorolt — <i>Émigrés</i>	" "	1.110	1.080	1.533	1.610	²⁾ 2.135	¹⁾ 1.156
Visszavándorolt — <i>Émigrés rentrés</i>	" "	1.439	990	485	233	²⁾ 178	¹⁾ 151
2. Munkapiac. — <i>Marché du travail.</i>							
Társadalombiztosítás — <i>Assurances sociales:</i>							
Kötelezőleg biztosított tag — <i>Membres ass. obligatoirement</i>	1.000	956.2	1.024.0	1.093.8	1.159.6	1.250.3	1.318.9
Férfi — <i>Hommes</i>	"	613.6	663.2	719.8	768.1	840.7	870.5
Nő — <i>Femmes</i>	"	342.6	360.8	374.0	391.5	409.6	448.4
Munkanélküli — <i>Chômeurs:</i>							
Szociáldem. szakszervezeti — <i>Aux syndicats social-démocrates</i>	szám — <i>nombre</i>	18.315	15.637	14.279	16.703	16.039	10.843
Ker. szoc. szakszervezeti — <i>Aux syndicats chrétiens soc.</i>	" "	967	800	945	1.093	867	594
Szakszervezeti munkanélküli együtt — <i>Chômeurs des synd., au total</i>	" "	19.282	16.437	15.224	17.796	16.906	11.437
Hatósági munkaközvetítés — <i>Offices de placement:</i>							
Munkahely — <i>Offres d'emploi</i>	" "	91.806	95.051	94.901	85.826	89.077	88.029
Munkakereső — <i>Demandes d'emploi</i>	" "	130.187	129.443	123.498	110.618	116.460	139.692
100 munkahelyre esett munkakereső — <i>Demandes pour 100 offres</i>	" "	142	136	130	129	131	159
Munkaközvetítés — <i>Placements</i>	" "	87.881	87.572	81.537	66.880	65.856	64.807
100 munkahelyre esett közvetítés — <i>Placem. pour 100 offres</i>	" "	95.7	92.1	85.9	77.9	73.9	73.6
Felajánlott órabér — <i>Salaires horaires offerts:</i>							
Bádogos — <i>Ferblantiers</i>	Pengő — <i>pengős</i>	0.47	0.51	0.58	0.62	0.66	0.83
Asztalos — <i>Menuisiers</i>	" "	0.43	0.46	0.51	0.55	0.58	0.71
Szabó — <i>Tailleurs</i>	" "	0.38	0.39	0.55	0.62	0.67	0.75
Kőműves — <i>Maçons</i>	" "	0.54	0.56	0.63	0.70	0.81	0.92
Napszámos — <i>Journaliers</i>	" "	0.30	0.31	0.35	0.39	0.45	0.53
Gyári munkásnő — <i>Ouvrières de fabrique</i>	" "	0.20	0.20	0.23	0.24	0.29	0.35
Napszámosnő — <i>Journalières</i>	" "	0.28	0.27	0.28	0.33	0.36	0.45
3. Mezőgazdaság. ⁴⁾ — <i>Agriculture. ⁴⁾</i>							
Vetésterület — <i>Superficie ensemencée:</i>							
Búza — <i>Froment</i>	1.000 ha	1.707	1.648	1.510	1.621	1.884	1.745
Rozs — <i>Seigle</i>	"	646	656	615	633	702	657
Árpa — <i>Orge</i>	"	437	474	476	454	538	526
Zab — <i>Avoins</i>	"	205	216	237	225	258	321
Kukorica — <i>Mais</i>	"	1.179	1.141	1.204	1.175	1.274	1.346
Burgonya — <i>Pommes de terre</i>	"	287	298	296	292	313	347
Cukorrépa — <i>Betteraves à sucre</i>	"	48	49	47	44	53	73
Dohány — <i>Tabac</i>	"	15	15	15	14	17	12
Termelés — <i>Récolte:</i>							
Búza — <i>Froment</i>	1.000 q	22.922	23.892	19.638	26.883	30.782	20.675
Rozs — <i>Seigle</i>	"	7.277	7.141	6.179	8.046	8.637	7.241
Árpa — <i>Orge</i>	"	5.564	6.583	5.569	7.240	7.896	6.931
Zab — <i>Avoins</i>	"	2.459	2.620	2.704	3.104	3.659	4.343

¹⁾ Az első bécsi döntés alapján visszacsatolt felvidéki terület és a visszatért Kárpátaljával együtt. — *Y compr. la zone nord réincorporée en vertu de la Ire Sentence de Vienne, et la Subcarpathie.* — ²⁾ A visszacsatolt felvidéki terület adataival együtt, Kárpátalja nélkül. — *Y compr. la zone nord réincorporée, non compris la Subcarpathie.* — ³⁾ Előzetes adatok. — *Chiffres provisoires.* — ⁴⁾ Az 1939. évi adatok a visszacsatolt felvidéki területtel együtt, de Kárpátalja nélkül; az 1940. évi adatok Kárpátaljával együtt értendők. — *Pour 1939, y compris la zone nord réincorporée et non compris la Subcarpathie; pour 1940, y compris la zone nord et la Subcarpathie.*

Megnevezés — Désignation	Egység Unités	1935	1936	1937	1938	1939	1940
Kukorica — Maïs	1.000 q	14.183	25.931	27.587	26.620	23.345	¹⁾ 25.742
Burgonya — Pommes de terre	"	13.927	24.513	25.594	21.406	22.930	34.414
Cukorrépa — Betteraves à sucre	"	7.690	11.244	10.126	9.694	11.605	17.582
Dohány — Tabac	"	214	228	204	195	198	165
Termésátlag — Rendements moyens:							
Búza — Froment	q/ha	13.7	14.7	13.2	16.6	16.5	11.9
Rozs — Seigle	"	11.7	11.0	10.2	12.7	12.4	11.0
Árpa — Orge	"	13.0	14.0	11.9	16.0	14.8	13.2
Zab — Avoine	"	12.1	12.2	11.7	13.8	14.3	13.5
Kukorica — Maïs	"	12.3	22.8	23.1	22.7	18.5	19.1
Burgonya — Pommes de terre	"	49.5	82.6	86.8	73.5	74.0	99.1
Cukorrépa — Betteraves à sucre	"	163.4	228.5	215.3	220.1	221.3	241.0
Dohány — Tabac	"	14.1	15.4	14.1	14.0	12.0	14.0
A szántóföldi termelés értéke — Valeur de la prod. des terres labourées	1.000.000 P	1.329	1.383	1.511	1.847	2.245	.
Szőlőtermelés — Production des vignes							
Szőlőterület — Superficie des vignes	1.000 ha	215	214	217	219	229	232
Mustermés — Production de moût	1.000 hl	2.858	4.539	4.473	3.309	4.370	939
Állattállomány — Cheptel:							
Szarvasmarha — Bêtes à cornes	1.000 db — têtes	1.756	1.742	1.756	1.882	2.380	2.614
Ló — Chevaux	"	807	794	798	814	939	989
Sertés — Pores	"	3.176	2.554	2.624	3.110	3.886	4.648
Juh — Moutons	"	1.228	1.350	1.484	1.629	1.868	1.750
4. Ipar és bányászat. — Industrie et mines.							
Termelés — Production:							
Kőszén — Houille	1.000 q	8.228	8.268	9.170	10.421	11.071	12.074
Barnaszén — Lignite	"	67.177	71.050	80.551	83.176	95.184	94.846
Vasérc és vassalak — Minerai de fer et scorie de fer	"	1.924	2.797	2.900	3.699	6.430	11.720
Finomításra való nyers vas — Fonte à affiner	"	1.859	3.063	3.579	3.349	4.093	.
Acél — Acier	"	4.461	5.525	6.653	6.475	7.326	.
Alumíniumérc — Minerai d'aluminium	"	2.111	3.291	5.327	5.403	5.001	.
Mangánérc — Minerai de manganèse	"	63	272	251	159	280	.
Villamosáram — Energie électrique	1.000 kw.óra - kWh	307.159	337.003	346.209	360.046	398.947	449.696
Szesz — Alcool	1.000 hl	308.2	375.8	464.5	333.8	485.2	.
Cukor — Sucre	1.000 q	1.169	1.438	1.110	1.273	1.303	.
A gyáripari termelés értéke — Valeur de la production manufact.	1.000.000 P	2.201	2.582	2.952	3.044	3.768	.
Illetmények és bérek a gyáriparban — Traitement et salaires dans l'industrie manufacturière:							
Tisztviselők — Employés	1.000 P	76.508	82.555	91.519	104.604	130.591	.
Művezetők — Contremaîtres	"	14.011	15.081	16.298	16.872	20.907	.
Munkások — Ouvriers	"	243.968	284.232	323.877	351.227	441.064	.
Szolgák — Gens de service	"	13.702	14.951	16.092	18.115	22.198	.
Összes alkalmazottak — Total	"	348.189	396.819	447.786	490.818	614.760	.
5. Fogyasztás. — Consommation.							
Hazai és külföldi szén — Charbon indigène et étranger							
Koksz — Coke	1.000 q	70.488	74.872	84.580	87.792	.	.
Hazai szénfogyasztás — Consom. de charbon indigène	"	1.781	2.733	3.708	3.278	.	.
Ebből — Dont:	"	68.602	72.952	82.496	85.837	.	.
Ipar — Industrie	"	27.503	30.313	33.919	34.531	.	.
Közlekedés — Transports	"	13.997	13.999	16.114	16.813	.	.
Közüzemek — Exploitations publiques	"	11.381	12.470	13.774	14.638	.	.
Fűtés — Chauffage	"	13.821	14.096	16.529	17.517	.	.
Mezőgazdaság — Agriculture	"	1.900	2.076	2.159	2.337	.	.
Kivitt szén — Exportations de charbon	"	2.627	2.593	3.201	3.467	.	.
Összes elosztott villamosáram — Total de l'énergie électr. distrib.	1.000 kw.óra - kWh	255.419	280.868	290.446	302.889	332.119	385.869
Ebből — Dont:							
Ipari célra — Pour l'industrie	"	133.535	153.387	161.819	167.700	195.885	237.607
Magánvilágításra — Pour l'éclairage privé	"	64.127	65.232	69.183	71.304	74.194	81.881
Közvilágításra — Pour l'éclairage public	"	11.257	11.825	12.429	13.355	14.127	14.323
Egyéb célokra — A d'autres fins	"	46.500	50.424	47.015	50.530	47.913	52.058

¹⁾ Ezen felül még 3888 q be nem érett kukorica. — Et 3888 q de maïs non mûrs.

Megnevezés — Désignation	Egység Unités	1935	1936	1937	1938	1939	1940
Cukorfogyasztás — <i>Consommation de sucre</i>	1.000 q	1.054.3	1.115.3	1.159.8	1.105.6	.	.
Kenőolajfogyasztás — <i>Consommation d'huiles de graissage</i>	"	132.3	120.2	131.2	142.2	.	.
Petroléumfogyasztás — <i>Consommation de pétrole</i>	"	601.4	665.5	674.6	714.9	.	.
Benzinfogyasztás — <i>Consommation d'essence (benzine)</i>	"	484.8	496.0	547.5	641.1	.	.
6. Kereskedelem és közlekedés. — Commerce et transp.							
Külkereskedelem — Commerce extérieur:							
Behozatal — <i>Importations</i>	1.000.000 P	402.3	436.5	483.6	410.6	489.9	597.7
Kivitel — <i>Exportations</i>	"	451.5	504.4	588.0	522.4	603.7	503.6
Behozatali (–) v. kiv. (+) többlet — <i>Excéd. des imp. (–) ou des exp. (+)</i> ...	"	+49.2	+67.9	+104.4	+111.8	+113.8	–94.1
Behozatal rendeltetés szerint — Importation:							
Élelmiszeri és élvezeti cikkek — <i>Comestibles, boissons, etc.</i>	1.000 P	29.643	27.555	30.413	33.447	38.398	46.552
Élőállatok — <i>Animaux vivants</i>	"	301	362	931	565	439	1.001
Mezőgazdaság és ipar segédanyagai — <i>Matières dites auxil. de l'agric. et de l'industrie</i>	"	55.598	47.554	27.396	29.008	30.627	64.087
Ipar — <i>Industrie</i>	"	316.803	361.067	424.841	347.587	420.444	486.068
Kivitel rendeltetés szerint — Exportation:							
Élelmiszeri és élvezeti cikkek — <i>Comestibles, boissons, etc.</i>	1.000 P	210.224	236.623	244.413	222.670	289.924	215.605
Élőállatok — <i>Animaux vivants</i>	"	56.500	62.547	72.890	66.130	103.521	90.690
Mezőgazdaság és ipar segédanyagai — <i>Matières dites auxil. de l'agric. et de l'industrie</i>	"	18.318	23.012	47.631	33.974	32.837	21.135
Ipar — <i>Industrie</i>	"	166.474	182.200	223.081	199.608	177.423	176.210
Fontosabb áruk behozatala — Import. des princip. marchandises:							
Nyers és megmunkált fa — <i>Bois bruts et ouvrés</i>	1.000 q 1.000 P	7.893 36.720	9.572 47.892	10.916 61.983	9.310 44.462	5.877 31.392	4.883 37.801
Nyers pamut — <i>Coton brut</i>	q 1.000 P	242.708 26.329	287.072 29.759	268.474 27.523	267.033 22.559	271.649 23.605	189.617 19.898
Papiros és papirosárúk — <i>Papier et articles en papier</i>	q 1.000 P	655.414 20.283	833.571 24.380	838.831 28.510	625.561 21.257	875.641 28.026	952.453 36.080
Nyers bőr — <i>Peaux brutes</i>	q 1.000 P	133.098 18.256	137.551 21.567	160.236 29.848	158.035 20.250	172.982 20.029	106.030 16.301
Szén — <i>Charbon</i>	1.000 q 1.000 P	3.666 11.076	4.646 13.731	5.798 16.575	5.247 14.837	7.715 22.660	15.393 45.390
Ásványolaj — <i>Huile minérale</i>	1.000 q 1.000 P	1.740 10.505	2.579 15.253	2.801 22.294	2.094 16.131	1.782 15.608	414 7.005
Nyers fémek — <i>Métaux bruts</i>	q 1.000 P	204.117 12.987	215.364 15.278	258.817 23.420	339.328 23.102	407.114 26.428	418.012 32.002
Gépek és készülékek — <i>Machines et appareils</i>	q 1.000 P	50.573 11.958	70.999 17.806	72.911 19.713	64.031 20.966	61.506 23.744	95.830 33.398
Selyem és selyemfonál — <i>Soie et fils de soie</i>	q 1.000 P	30.317 11.610	35.661 12.654	39.501 12.851	24.137 8.639	41.087 13.794	58.445 24.668
Kátrányfestőanyagok — <i>Teintures dérivées du goudron</i>	q 1.000 P	14.843 10.451	14.052 10.042	16.173 10.789	17.243 10.209	18.588 14.467	14.244 14.674
Gyapjúfonál — <i>Fils de laine</i>	q 1.000 P	10.039 6.659	6.998 4.283	6.166 3.958	2.480 1.721	2.768 2.014	3.356 3.182
Vill. gépek és kész. — <i>Machines et appareils électriques</i>	q 1.000 P	12.584 4.350	24.009 5.326	24.171 6.659	27.238 7.217	39.513 10.018	58.446 14.107
Pamutfonál és -cérna — <i>Fils de coton et fils à coudre, de coton</i>	q 1.000 P	17.369 4.733	16.889 4.664	12.187 3.776	8.368 2.407	7.344 2.129	8.294 3.619
Déli gyümölcs — <i>Fruits du Midi</i>	q 1.000 P	227.660 6.670	236.871 6.717	255.192 6.908	255.706 8.240	286.953 9.043	263.968 9.860
Gyapjúszövet — <i>Tissus de laine</i>	q 1.000 P	3.587 6.048	3.640 5.454	3.854 5.701	3.676 5.277	5.875 8.100	10.889 19.775
Pamutszövet — <i>Tissus de coton</i>	q 1.000 P	6.438 4.953	7.397 4.812	7.298 4.552	5.748 3.568	8.020 5.203	17.696 12.692
Fontosabb áruk kivitele — Export. des princip. marchand.:							
Nagy- és igásállatok — <i>Animaux de boucherie et de trait</i>	drb — tête 1.000 P	307.357 53.313	307.600 59.338	330.715 69.722	319.216 64.274	483.690 102.195	366.177 89.856

Megnevezés — Désignation	Egység Unités	1935	1936	1937	1938	1939	1940
Ebből — Dont:							
Szarvasmarha — Bêtes à cornes	drb — tête 1.000 P	69.617 19.634	77.440 24.252	107.515 37.675	54.663 23.464	74.607 32.172	105.663 45.688
Ló — Chevaux	drb — tête 1.000 P	18.927 7.639	19.024 9.497	13.955 6.922	11.958 6.132	6.646 4.218	5.078 5.426
Vill. gépek és készülékek — Machines et appareils électriques	q 1.000 P	21.285 26.997	25.426 26.250	30.492 28.140	26.759 25.463	18.308 23.028	15.667 21.139
Baromfi — Volaille	q 1.000 P	253.445 26.689	205.912 22.260	261.069 25.672	252.039 26.436	202.359 24.569	129.964 18.831
Toll — Plumes	q 1.000 P	25.984 10.459	28.112 10.354	31.800 18.449	25.533 13.146	35.051 17.458	30.661 22.154
Gépek és készülékek — Machines et appareils	q 1.000 P	70.879 13.777	63.538 15.888	71.500 14.305	85.399 16.349	73.786 14.529	52.075 11.342
Liszt — Farine	1.000 q 1.000 P	528 10.933	542 10.046	583 14.264	352 8.297	733 16.187	555 13.116
Lóhere- és lucernamag — Graines de trèfle et de luzerne	q 1.000 P	85.031 7.453	142.833 11.176	154.123 13.648	120.442 9.395	104.372 13.794	42.692 9.480
Vasárak — Ouvrages en fer	q 1.000 P	331.013 11.828	358.434 12.431	462.539 18.981	337.200 15.907	274.797 11.428	149.219 9.250
Vasfélgártmány — Demi-produits en fer	q 1.000 P	1.119.531 13.017	1.042.739 12.333	1.091.075 16.036	1.102.958 17.478	885.198 14.603	489.141 11.560
Tojás — Oeufs	q 1.000 P	82.556 7.768	69.331 6.068	114.539 9.202	140.826 10.576	103.546 9.677	65.321 9.980
Kikészített bőr — Peaux ouvrées	q 1.000 P	10.311 10.975	11.420 9.428	12.009 10.529	8.783 7.551	5.126 5.682	2.138 3.703
Friss gyümölcs — Fruits frais	q 1.000 P	184.578 5.256	584.242 13.785	390.609 9.650	308.741 9.832	584.069 15.018	193.178 7.355
Gyapjú — Laine	q 1.000 P	5.043 921	7.868 1.081	6.304 1.109	1.776 211	4.815 604	299 146
Bor — Vin	q 1.000 P	195.580 5.328	250.875 5.375	382.676 7.202	403.077 8.160	244.814 8.343	136.836 6.987
Vasúti forgalom¹⁾ — Trafic des chemins de fer:¹⁾							
Szállított áru — Marchandises transportées	1.000 t	16.101	17.771	20.022	20.094	24.509	27.243
Árutonna-kilométer — Tonnes kilom.	1.000.000 km	2.142	2.331	2.641	2.619	3.594	4.281
Megrakott teherkocsi — Wagons chargés	1.000	1.103	1.207	1.301	1.367	1.671	1.829
Vonatkilométer — Trains kilom.	1.000 km	39.596	41.020	43.263	45.678	57.591	56.004
Szállított utas — Voyageurs transportés	1.000	62.825	67.496	75.289	80.695	99.888	106.165
Utaskilométer — Voyageurs kilomètres	1.000.000 km	1.962	2.065	2.292	2.431	3.252	3.475
Postaforgalom¹⁾ — Trafic postal¹⁾							
Levélküldemény — Correspondances	1.000 db. - 1.000	403.365	443.182	470.363	513.346	607.823	704.434
Csomagküldemény — Colis	" "	8.793	9.343	9.815	10.668	13.013	14.946
Postautalvány ²⁾ — Mandats-poste ²⁾	" "	9.731	10.001	10.291	10.895	13.797	14.041
Távirat — Télégrammes	1.000.000 P	864	844	714	769	923	1.124
Távirat — Télégrammes	1.000 db - 1.000	2.573	2.607	2.820	3.150	3.920	4.861
Budapesti helyi beszélgetés — Conversations locales à Budapest	1.000	116.907	122.175	128.472	134.022	141.754	158.380
Helyközi beszélgetés — Conversations interurbaines	1.000	4.112	4.254	4.710	5.641	7.304	9.387
Rádióvevőberendezés — Postes récepteurs de T. S. F.	szám — nombre	352.907	365.354	383.505	419.233	499.368	609.468
Távbeszélő főállomás — Postes téléphoniques principaux	" "	92.150	102.454	111.765	123.584	133.954	149.949

¹⁾ 1939. évben a vis-zacsatolt felvidéki rész és Kárpátalja forgalmával együtt. 1940. évben a keletmagyarországi és erdélyi területek forgalmával együtt. — Pour 1939, y compr. la Zone nord et la Subcarpathie réincorporées. Pour 1940, y compr. les territoires oriental et transylvain. — ²⁾ A postai pénzforgalomba bevont intézetek átutalásai nélkül. — Non compris les virements d'établissements. — ³⁾ Az 1940. évi adatok nem tartalmazzák a visszatért keletmagyarországi és erdélyi területek adatait. — Pour 1940, non compris les territoires oriental et transylvain.

Megnevezés — Désignation	Egység Unités	1935	1936	1937	1938	1939	1940
Benzinkutak száma — Nombre des distributeurs d'essence.....	szám — nombre	1.117	1.188	978	989	1.034	902
Kimért benzín és benzinszeszekeverék — Benzine (essence) et mél. de benzine et d'alc. débités.....	1.000 l.	19.924	26.891	31.359	34.467	43.097	29.297
7. Áralakulás. — Mouvement des prix.							
Nagykereskedelmi árindex — Indice des prix de gros	1929=100	77.6	79.9	86.3	86.8	86.3	100.3
Mezőgazdaság és állattenyésztés termékei — Produits de l'agriculture et de l'élevage	„	65.9	65.1	69.0	73.4	75.2	96.7
Állati eredetű termékek — Produits d'origine animale	„	52.4	62.6	68.5	65.6	65.6	85.1
Növényi eredetű termékek — Produits végétaux.....	„	72.0	66.2	69.2	76.9	79.5	101.9
Mezőgazdasági ipar termékei — Produits de l'industrie agricole.....	„	91.1	92.3	106.2	103.0	93.9	101.0
Gyarmatárak — Denrées coloniales	„	115.8	121.7	118.6	122.1	154.8	261.9
Ipari anyagok és termékek — Matières nécess. à l'indust. et prod. industr..	„	83.4	88.4	95.2	93.3	93.1	102.4
Nyersanyagok — Matières premières	„	83.2	89.6	99.3	99.7	101.8	110.7
Gyártmányok — Objets fabriqués	„	82.6	87.6	94.4	92.5	91.7	100.3
Tüzelőanyagok — Combustibles	„	99.0	99.7	103.4	103.8	102.6	113.5
Agrárórá — Ciseaux agricoles	„	20.2	25.7	26.9	20.6	18.0	3.6
Megélhetési index — Indice du coût de la vie:							
Lakbérrel — Y compris le loyer	1913=100	91	96	103	103	102	110
Lakbér nélkül — Sans le loyer	„	93	99	108	108	106	118
8. Pénz és hitel. — Monnaie et crédit.							
Magyar Nemzeti Bank — Banque Nationale de Hongrie							
Jegyforgalom* — Circulation des billets de banque*	1,000.000 P	417.4	436.4	466.2	863.4	974.8	1.386.6
Leszámlított váltók és előlegek* — Effets escomptés et avances*	„	574.4	535.1	449.7	511.4	585.3	710.3
Érckészlet**) — Encaisse métallique**)	„	112.2	126.5	142.6	220.6	201.4	158.5
Ebből: — Dont:							
Arany* — Or*	„	78.9	84.1	84.1	124.1	124.1	124.1
Deviza és valuta* — Devises et monnaies*	„	33.3	42.4	58.5	96.5	77.3	34.4
Fedezeti arány* — Proportion de la couvert. métallique*	%	24.9	24.1	25.0	30.0	24.8	17.2
Leszámlítási kamatláb* — Taux d'escompte*	„	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	3.0
Elsőr. üzl. váltók kamattétele* — Taux d'effets de comm. de premier ordre*...	„	5.50	5.25	5.25	5.37	5.50	4.75
Betéti kamatláb lekötésre* — Taux de dépôts à préavis de 3 mois*	„	3	3	3	3	3	2.50
Betéti kamatláb lekötés nélkül* — Taux de dépôts à vue*	„	2	2	2	2	2	1.50
Betétállomány — Dépôts							
Takarékbetét* — Dépôts d'épargne*	1,000.000 P	1) 627.2	2) 710.3	2) 788.1	2) 685.5	2) 726.2	2) 808.2
Folyószámlabetét* — Dépôts s. comptes courants*	„	1) 686.7	2) 682.8	2) 711.7	2) 747.7	2) 872.3	2) 1.035.2
Betétek együtt* — Ensemble des dépôts*	„	1) 1.313.9	2) 1.393.1	2) 1.499.8	2) 1.433.2	2) 1.598.5	2) 1.843.4
Tőzsde — Bourse:							
Részvényindex*) — Indice des actions*)	1926=100	98.6	130.6	162.4	111.1	92.1	108.4
Eladott részvény — Actions vendues	1.000 drb. — act.	2.209.4	4.044.7	4.278.1	2.350.9	1.480.5	1.071.4
Szállítások és átvételek összege — Montant des livraisons et des réceptions	1,000.000 P	131.1	305.2	304.9	147.1	100.9	91.8
Hitelbiztonság — Sécurité du crédit:							
Ujfizetésektelenül Magyarországon — Nouv. insolv. en Hongrie	szám — nombre	788	746	765	950	725	167
Ebből: — Dont:							
Csőd — Faillites	„	40	44	40	39	37	19
Magán- és kényszeregyezés — Concordats privés et judiciaires	„	748	702	725	911	688	148
Magán- és kényszeregyezés = Concord. privés et judiciaires							
aktíva — actifs ..	1.000 P	13.633	12.639	15.284	22.002	40.118	9.505
passzíva — passifs	„	21.519	21.555	24.283	34.658	49.744	11.682
Óvatolt váltók Magyarországon — Lettres de ch. prot. en Hongrie	szám — nombre 1.000 P	40.452 20.648	35.696 18.056	34.050 17.111	40.102 17.372	33.993 16.532	15.403 9.406
Óvatolt váltók Budapesten — Lettres de change prot. à Bpest.....	szám — nombre 1.000 P	16.814 10.285	16.379 9.889	16.258 9.283	17.185 8.970	14.306 8.681	5.342 4.031
Zálogfelvétel Bpesten — Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	1.000 drb. — reconn. 1.000 P	2.719 56.942	2.944 59.308	3.059 61.879	3.064 61.479	2.636 54.523	2.511 55.962
Zálogkiváltás Bpesten — Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	1.000 drb. — reconn. 1.000 P	2.578 55.060	2.889 58.759	2.989 60.625	3.132 63.143	2.874 58.195	2.514 54.760
Zálogálladék Budapesten*) — Effect. des gages aux monts-de-piété de Budapest*)	1.000 drb. — reconn. 1.000 P	1.215 25.647	1.273 26.194	1.342 27.450	1.275 25.786	1.038 22.115	1.034 23.317
Kényszerárverésre került Budapesten — Ventes par contraintes aux monts- de-piété de Budapest	db. — reconnais.	82.461	93.349	89.457	98.622	74.464	50.971

*) Évvégi adatok. — A la fin de l'année. — **) Évi átlag. — Moyenne ann. — ***) A forgalomban volt váltópánz nélkül. — Sans les monnaies divis. en circulat. — 1) A Ptp. és a 12 legnagyobb hitelintézet adatai. — Chiffres de la Caisse d'épargne postale et des 12 principaux établissements de crédit. — A Ptp. és a P. K. budapesti tagintézetek adatai. — Données de la Caisse d'épargne postale et de ceux des établissements budapestois qui étaient membres de l'J. C. S. F.

A gyarmatárak 1939. évi 154'8-es átlagos árindexének 261'9-re való emelkedése a kávéra és a teára kirótt magas illetékekkel magyarázható.

Megélhetési költségek indexe.

A megélhetési költségek indexe lakbérrel együtt számítva és az 1913. évi kiadásokat 100-zal véve egyenlőnek az 1940. év folyamán az 1939. évhez viszonyítva, az évi átlagok szerint 102-ről 110-re, lakbér nélkül számítva pedig 106-ról 118-re emelkedett.

Legnagyobb arányú emelkedés a ruházatnál tapasztalható, de emelkedtek az élelmezés, valamint a fűtés és világítás költségei is. Az emelkedés aránya 1935-höz képest a lakbérrel együtt számított indexnél 20'9%, a lakbér nélküli indexnél pedig 26'9%. A létfenntartási indexnél az 1940. év folyamán bekövetkezett emelkedés aránya kisebb volt, mint a nagykereskedelmi árindexnél.

Pénz és hitel.

A Magyar Nemzeti Bank jegyforgalma 1940-ben is erős emelkedést mutatott. 1938 előtt a jegyforgalom nem érte el az 500 millió P-t, ebben az évben azonban 863'4 millió P-re, 1939-ben 974'8 millió P-re, 1940-ben pedig 1.386'6 millió P-re növekedett az évvégi álladékok szerint. E szerint néhány év alatt megháromszorozódott. Inflációs tünetnek ez mégsem nevezhető, mert egyrészt kétségtelen, hogy az 1938 előtti forgalom az ország gazdasági viszonyaihoz képest alacsony volt, másrészt a bekövetkezett emelkedést az ország területnövekedése és a gazdasági életnek az egész vonalon bekövetkezett élénkülése idézte elő. A *leszámított váltók, közraktári jegyek és értékpapírok összege* a tárgyalt év végén 710'3 millió P-n állott az egy év előtti 585'3 millió P-vel és az 1935. évi 574'4 millió P-vel szemben. Az *aranykészlet* 124'1 millió P-s összege 1940-ben nem változott, míg a *devizák és valuták összege* az év folyamán 42'9 millió P-vel csökkent s az év végén 34'4 millió P-t tett. Az egész *érckészlet* így ennek megfelelően az előző évi 201'4 millió P-vel szemben 158'5 millió P volt. Az 1935 óta változatlanul 4%-os bankkamatlábát a bank főtanácsa október 22-én 3%-ra szállította le, ami maga után vonta a visszleszámtási és betéti kamatlábak csökkenését is. Így a budapesti nagybankoknál az elsőrendű üzleti váltók kamata az átlagos 5'5%-ról 4'75%-ra, a lekötés nélküli betéti kamatláb 2%-ról 1'5%-ra, a 3 havi lekötés mellett fizetett kamat 3%-ról 2'5%-ra csökkent.

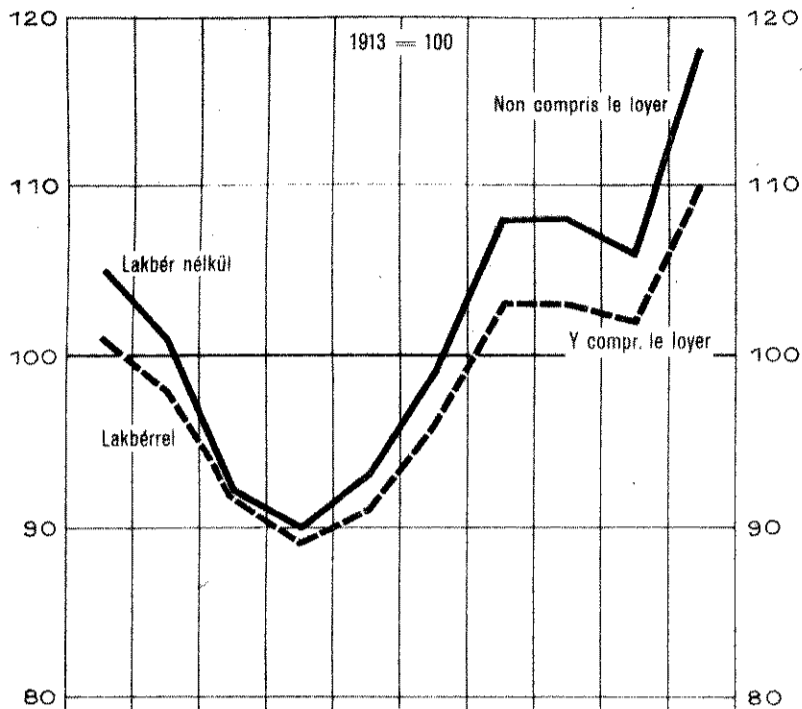
Betétállomány. Az előző évben a háborús nyugtalanságok folytán megbolygatott betétállomány 1940. év folyamán jelentős emelkedést mutat fel. A Postatakarékpénztárnál és a P. K. budapesti tagintézetinél elhelyezett *takarékbetétek állaga* az előző év végi 726'2 millió P-ről az év végére 808'2 millió P-re nőtt, a *folyószámlabetétek hóvégi állománya* pedig egy év alatt 162'9 millió P-vel emelkedett, s így évvégi állománya az 1 milliárdot is meghaladta. Ilyenformán az *összes betétállomány az év folyamán végig kedvező volt.* Az év végén 1.843'4 millió P-re rúgott, szemben az egy év előtti 1.598'5 millió P-vel. A 28 legnagyobb vidéki pénzüintézet betétállománya az év végén 138'7 millió P volt, s egy év előtti értékét ekkor 17'8 millió P-vel múlta felül.

Tőzsde. A budapesti értéktőzsde irányzata az 1940. év folyamán emelkedő volt, az évi átlagindexek szerint. Az index évi átlagos magassága 108'4 pont volt, szemben az előző évi 92'1 ponttal, s így a tárgyalt évben a részvény-értékkel elég számottevően felülmúlták az előző évi értékeket. Az *eladott részvények száma* 1940-ben évi 1'1 milliós darabszámával lényegesen elmaradt az előző év 1'5 milliós forgalmától. Tekintve, hogy ez évben a részvények árfolyama meglehetősen a múlt évi felett állott, a *szállítások és átvételek összege* a forgalom nagyarányú csökkenése ellenére sem hanyatlott ugyanolyan mértékben. Az évi összeg 92 millió P-t tett, ami csak 9'1 millió P-vel volt kevesebb, mint egy év előtt.

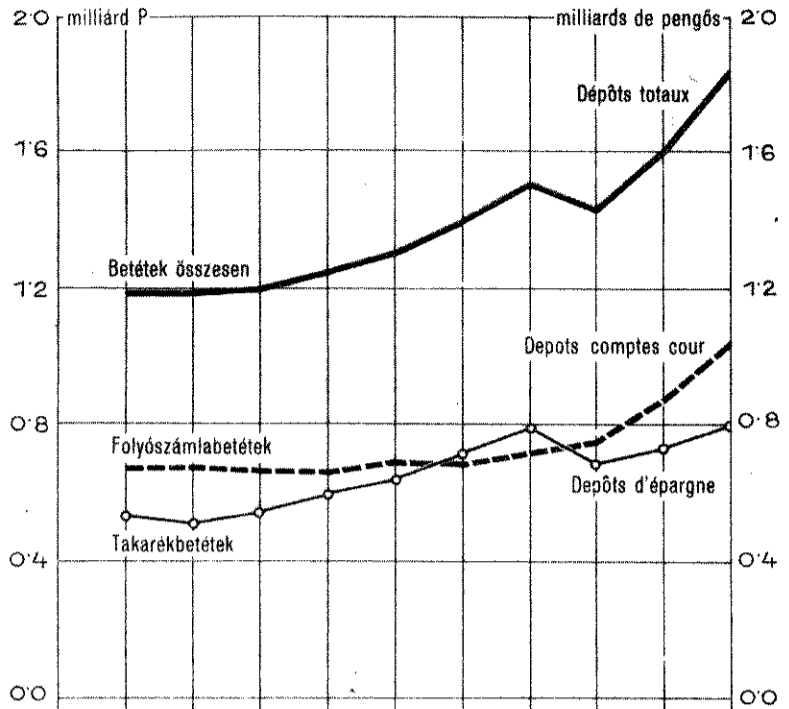
Hitelbiztonság. A *fizetésektelenségi esetek száma* 1940-ben az egész év folyamán alacsony volt. Évi összegük mindössze 167-t tett, ami 558 esettel kevesebb az előző esztendőben előfordult fizetésektelenségi esetek számánál. A bejelentésre került fizetésektelenségi esetek között mindössze 19 csődeset volt, a magán- és kényszeregyességi esetek száma pedig összesen 148-ra rúgott. A magán kényszeregyességek passzívainak évi összege 1940-ben 11'7 millió P-t tett, szemben az előző évben még mutatkozó 49'7 millió P-vel. Ez évben a passzívák havi átlaga még az 1 millió P-t sem érte el, s legalacsonyabb értékét, 104 ezer P-t július hónapban mutatta. Az *óvatolt váltók száma* 1940-ben 15.403 volt, az előző évi 33.993-mal szemben. A nagy csökkenésnek oka az, hogy az év második felében a váltóóvások felvételét a kormány felfüggesztette olymódon, hogy váltókat ezen idő alatt a visszkereset fenntartása céljából nem kellett fizetés végett bemutatni és óvatoltatni. E rendelkezés következtében az óvatolt váltók száma az év második felében jelentéktelenné zsugorodott össze.

RAJZOK AZ ÉVI GAZDASÁGI JELZŐTÁBLÁHOZ. — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE ANNUEL.

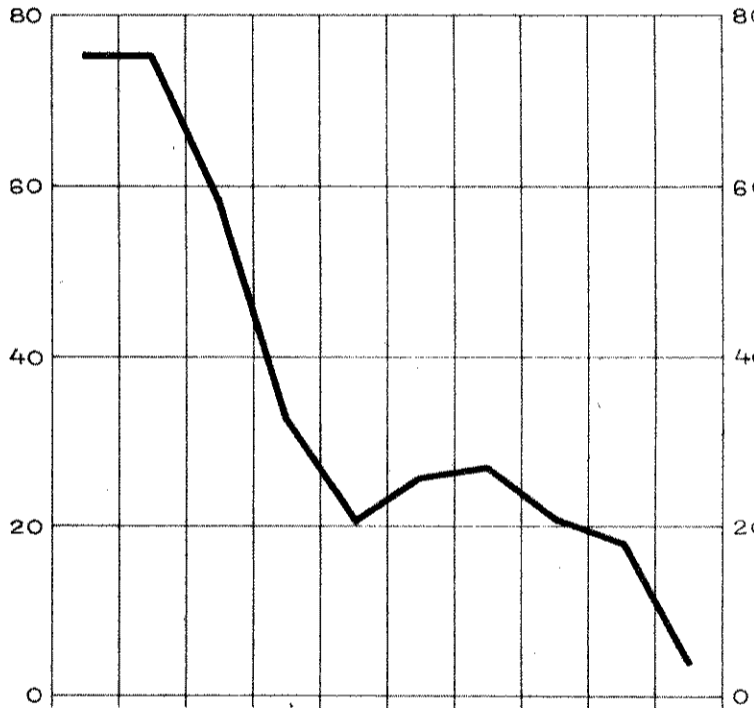
MEBÉLHETÉSI INDEX — INDICE DU COUT DE LA VIE

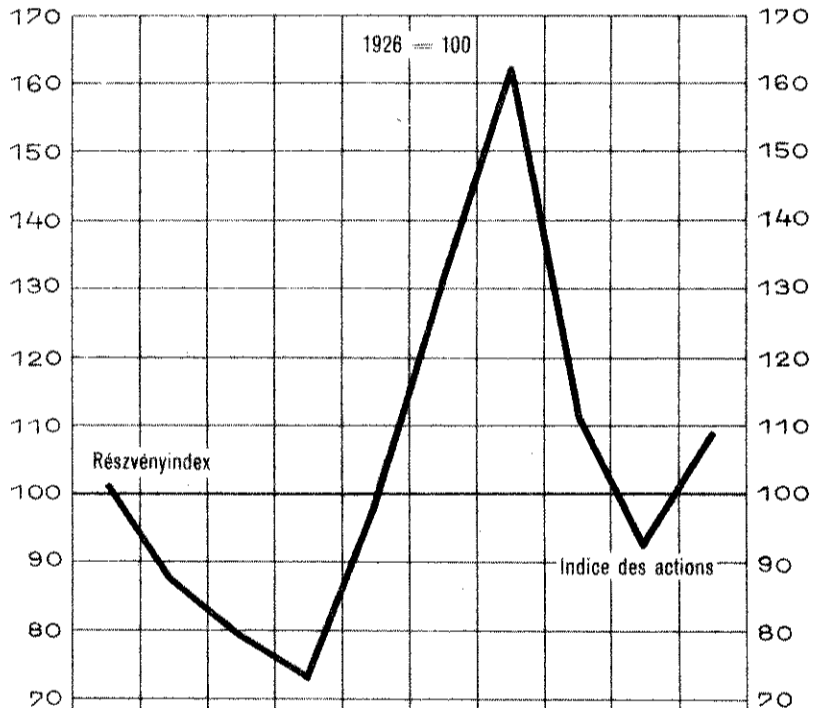
BETÉTEK — DÉPÔTS

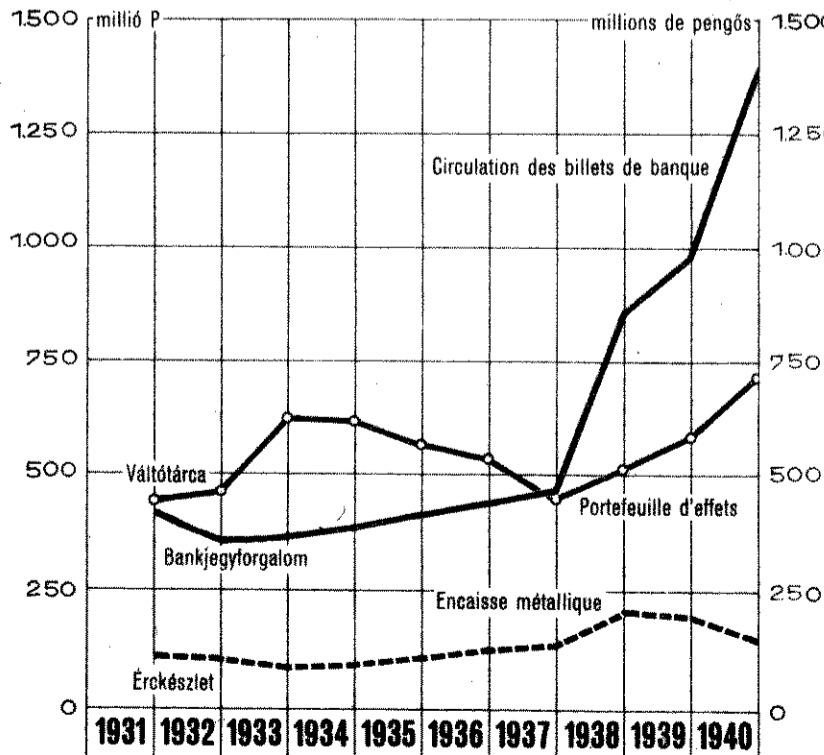
AGRÁROLLÓ — CISEAUX AGRICOLES

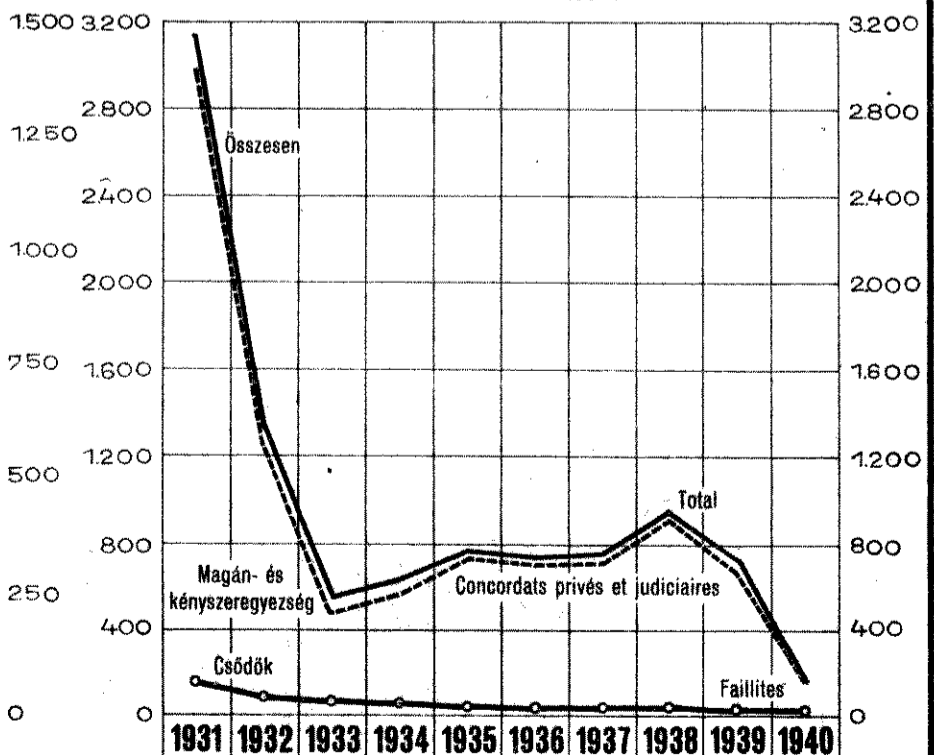
TŐZSDE — BOURSE

NEMZETI BANK — BANQUE NATIONALE DE HONGRIE

FIZETÉSKÉPTELENSÉG — INSOLVABILITÉS

II. 1941. január havi adatok. — Chiffres de janvier 1941.

Népmozgalom. — Munkapiac. — Termelés. — Közlekedés. — Áralakulás. — Pénz és hitel.

Gazdasági jelzótábla.

Rajzok a gazdasági jelzótáblához.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Production. — Transports. — Mouvement des prix. — Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Graphiques au tableau économique.]

Résumé. Nous présentons les chiffres de janvier 1941:

A partir de janvier 1941, les données réunies sur le mouvement de la population comprennent aussi le territoire récupéré en vertu de la 2e Sentence de Vienne. En janvier 1941, il y eut, dans la Hongrie actuelle, 8.230 nouveaux mariages, 22.051 naissances vivantes et 17.551 décès, soit respectivement 7,2, 19,2 et 15,3 pour 1.000 habitants, et l'accroissement naturel de la population y fut de 4.500 (3,9‰). — Sur le territoire d'avant la 2e Sentence de Vienne, et par rapport au mois de janvier précédent, la nuptialité a fort diminué, la proportion des naissances vivantes a également baissé, et celle des décès accusait une légère régression. En janvier 1941, la nuptialité y a représenté 7,1‰; la proportion des naissances vivantes, 19,1‰ et la mortalité, 15,1‰, contre respectivement 9,7‰, 21,1‰ et 16,6‰ pendant le même mois précédent. L'accroissement naturel (4,0‰) y a été inférieur à celui du mois correspondant de l'année d'avant (4,5‰).

Le chômage a continué à grandir. Le nombre des chômeurs des Syndicats est monté à 13.085, s'accroissant en un mois de 1.127, soit de 9,4%. Presque les deux tiers des chômeurs (61,4%) habitaient Budapest; 38,6%, la province. Le chômage a baissé dans les industries de l'habillement, du bâtiment, du cuir et parmi les employés d'hôtel et de restaurant; il a grandi dans l'industrie polygraphique, dans les industries du fer et de l'alimentation et parmi les travailleurs intellectuels.

Les salaires horaires offerts ont, par rapport au mois précédent, baissé pour les menuisiers, les journaliers et les journalières. Ils n'ont augmenté que chez les tailleurs; pour les ouvriers maçons et les ouvrières de fabrique, ils n'ont pas changé.

Par rapport au mois précédent, la production de houille a grandi de 30,3%; celle de lignite, de 14,8%. La production d'énergie électrique a dépassé de 1.256 mille kWh (+ 3,1%) celle du même mois de l'année dernière, augmentant également par rapport au mois précédent (+ 2,6%). Comparativement à ce dernier, la quantité du courant électrique distribué pour faire marcher des moteurs a diminué de 6,2%, et celle du courant distribué pour l'éclairage privé a augmenté de 3,8% (donc, malgré les restrictions, prescrites pour faire des économies, elle n'a pas baissé; seulement, elle accusait une augmentation inférieure à celle constatée ordinairement à cette époque de l'année). La quantité d'énergie

électrique distribuée à d'autres fins a grandi en un mois de 3,2%. Le nombre des usagers du courant électrique a, dans le même temps, monté de 0,6%.

Pour la Hongrie agrandie des territoires oriental et transylvain récupérés, le trafic ferroviaire ne peut encore être comparé à celui de l'année dernière. Sur le territoire d'avant la réincorporation de ces territoires, il a été en janvier de 2.200 tonnes quant aux marchandises transportées, baissant de près de 3%; les tonnes kilométriques, représentant 409,8 millions de km, ont diminué de 16,5%. Le nombre des wagons chargés a diminué de 3,5%. Le trafic-voyageurs, se ressentant également de la perturbation du trafic, a baissé de 27,7%; la longueur des voyageurs kilomètres, de 32,7%.

Le trafic postal accusait une régression supérieure à celle qu'on voit habituellement en janvier. Le nombre des correspondances a été de 64,1 millions (— 18,0% par rapport au mois précédent); celui des colis, de 1,4 million (— 29,9%); celui des mandats, de 1,3 million (— 9,3%); le montant de ces derniers, de 110,5 millions (— 10 millions, — 8,5%); le nombre des télégrammes, de 432 mille (— 5,4%). A Budapest, le nombre des conversations téléphoniques locales a monté de 3,9%. Celui des conversations téléphoniques interurbaines a de nouveau baissé (— 1,7%). — Naturellement, sur le territoire augmenté des régions orientale et transylvaine, le trafic postal a grandi par rapport à celui d'un an auparavant. — Le nombre des postes téléphoniques principaux et des usagers de la Radio ont, en un an, augmenté respectivement de 11,7% et 21,8%, s'accroissant comparativement au mois précédent de 6,7% et de 2,2%.

L'indice des prix de gros moyens a monté, de 108,7 au mois précédent, à 109,3, s'élevant en un mois de 0,6% et en un an de 19,2%. Parmi les nombres indices des principales catégories servant de base à l'indice général, celui de l'agriculture et de l'élevage a augmenté de 0,2 point, montant à 108,3. En un mois, dans cette catégorie, les prix des produits d'origine animale s'élevèrent de 0,1 point (à 96,3) et les prix des produits d'origine végétale, de 0,2 point (à 113,7). Comparativement au mois correspondant de l'année dernière, les prix moyens de ces deux sortes de produits ont augmenté davantage (de 34,7% et de 28,0%); d'ailleurs, il en était de même de la plupart des catégories considérées. Le niveau des prix des produits de l'industrie agricole a peu monté en janvier (0,2 point). Celui des prix des

denrées coloniales n'a pas changé par rapport au mois précédent; il a monté de 37.1 points comparativement à la situation d'un an auparavant. Le niveau des prix industriels s'éleva en un mois de 1.0 point, montant de 0.2 point pour les matières premières et de 1.2 point pour les objets fabriqués. Parmi ces matières premières, on ne constate une hausse que pour la soie (+ 2.5 points); parmi les objets fabriqués, les articles de coton (+ 3.9 points) et de laine (+ 7.6 points) ont renchéri sensiblement. Le niveau du prix des combustibles était, comme au mois précédent, de 118.6, accusant une hausse de 12.6% en un an. Entre les prix industriels et les prix agricoles, la disparité était de 0.7% à la fin de l'année passée et de 0.2% en janvier. Un an auparavant, elle représentait, au profit des prix industriels, 11.4%.

L'indice du coût de la vie, y compris le loyer, a monté en un mois de 1.4 point, s'élevant à 118.9; en n'y comprenant pas le loyer, il a grandi de 1.9 point, s'élevant à 129.2 points. En un an, le premier a monté de 16.0 points; le second, de 19.7 points. Parmi les principaux éléments de l'indice du coût de la vie, on constate des augmentations particulières pour les vêtements (7.8 points) et pour le chauffage et l'éclairage (2.9 points); ces augmentations tenaient à la hausse des vêtements de première nécessité et du charbon importé. L'indice du loyer était, comme au mois précédent et un an auparavant, de 86.3.

Selon les chiffres de la Banque Nationale de Hongrie, la circulation fiduciaire était de 1.345.5 millions de pengős (— 3% par rapport au mois précédent, + 41.1% par rapport à janvier de l'année passée). Les effets escomptés et les avances ont baissé en un mois de 2.6%. Pour les monnaies et lingots en or, il n'y a pas eu de changement. Le montant des devises et monnaies, s'élevant de 1.2 million de pengős, passa à 35.6 millions, chiffre inférieur de 53.5% à celui d'un an auparavant. Les dépôts d'épargne grandissaient; les dépôts sur comptes courants diminuaient. Le total en était inférieur de 4.7 millions à celui du mois précédent, dépassant cependant de 255.6 millions celui d'un an auparavant. L'ensemble des dépôts était à la fin de janvier de 1.838.7 millions.

A la Bourse de Budapest, les transactions étaient bien plus nombreuses qu'au mois précédent. Les actions étaient plutôt en hausse; l'indice officiel y relatif a monté à 142.0, augmentant de 26.1 points en un mois. Il a été vendu 353 mille actions (+ plus de 100% par rapport au mois précédent et à janvier de l'année passée). Le montant des livraisons et des réceptions s'est élevé, de 12.2 millions au mois précédent, à 26.3 millions.

La sécurité du crédit a continué à être favorable. Il n'y eut que 11 insolvabilités, dont 3

faillites et 8 concordats privés ou judiciaires. Les passifs des concordats (493 mille pengős au mois précédent) n'étaient que de 170 mille pengős.

Le mouvement des monts-de-piété considérés était pareil à celui du mois précédent, sauf les dégagements (dont le montant, baissant de 450 mille pengős, représentait 4.7 millions) et le nombre des objets non dégagés vendus aux enchères, qui était de 5.177, accusant un accroissement de 116.3%.

Népmozgalom.

Magyarországnak a második bécsi döntés előtti területén az előző év megfelelő hónapjához viszonyítva a házasságkötések száma kevesebb volt. Kedvezőtlenebb az élveszületések adata is, a halálozás azonban némileg javult és ez a javulás mind a csecsemők, mind a 7 évnél fiatalabb gyermekek, mind pedig a 7 évnél idősebbek halálozásánál is mutatkozik. A természetes szaporulat gyengébb, mint egy évvel korábban.

A második bécsi döntéssel visszatért terület házasságkötési és élveszületési arányszáma valamivel kedvezőbb, halálozása és természetes szaporulata pedig gyengébb volt, mint az ország többi részén.

Az 1941. év január havi népmozgalmi főeredményeit az előző év megfelelő adataival veti össze következő kis összeállításunk:

	Magyarország a második bécsi döntés előtt	A második bécsi döntés területe		Magyarország összesen
	1940 január	1941 január		
Házasságkötés	8.922	6.556	1.674	8.230
„ ezer lélekre	9.7	7.1	7.5	7.2
Élveszületés	19.397	17.712	4.339	22.051
„ ezer lélekre	21.1	19.1	19.4	19.2
Egy éven aluli elhalt . . .	2.471	2.239	752	2.991
„ száz „ élveszületésre . .	12.7	12.6	17.3	13.6
1—6 éves elhalt	615	565	189	754
7 évnél idősebb elhalt	12.226	11.182	2.624	13.806
Elhalt összesen	15.312	13.986	3.565	17.551
„ ezer lélekre	16.6	15.1	15.9	15.3
Természetes szaporodás	4.085	3.726	774	4.500
„ ezer lélekre	4.5	4.0	3.5	3.9

A gyakoribb halálokok közül emelkedés mutatkozik a kanyaró, influenza, szamarhurut, hörgőhurut, a rák és rosszindulatú daganat áldozatainak számánál. Kisebb volt a gümőkórban, vörhenyben, roncsoló toroklobban, hasi hagymázban, agyvérzés-agygutában, szervi szívbajban, tüdőlobban, gyermekági betegségben és bélhurutban elhaltak száma. Az adatok a következők:

A halálokok megnevezése	Magyarország a második bécsi döntés előtt	A második bécsi döntés területe	Magyarország összesen	
	e l h a l t a k s z á m a			
	1940 január	1941 január		
Gümőkór	1.359	1.280	323	1.603
Kanyaró	14	20	11	31
Vörheny	13	10	10	20
Influenza	117	134	36	170
Szamárhurut	29	48	6	54
Roncsoló toroklob	46	26	2	28
Hasi hagymáz	38	28	14	42
Vérhas	8	8	3	11
Agyvérzés-agyguta	876	779	82	861
Szervi szívbaj	910	752	71	823
Tüdőlob	1.986	1.861	505	2.366
Hörghurut	63	73	17	90
Rák és rosszindulatú daganat	922	935	130	1.065
Gyermekágyi betegség	60	38	8	46
Bélhurut	252	219	56	275

Ezer lélekre az országnak a második bécsi döntés előtti területén 1'38 (1940 január 1'48), a második bécsi döntés területén 1'44, az egész mai területen 1'39 gümőkóros halálozás esett.

Januári népmozgalmunk országrészek szerint részletezett főeredményeit mutatja be végül alábbi összeállításunk:

O r s z á g r é s z	Házasságkötés	Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporodás
a) s z á m s z e r i n t				
I. Kisalföld	698	1.833	1.308	525
II. Dunántúli dombosvidék	1.534	3.102	2.772	330
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	833	2.336	2.126	210
b) Budapesttel együtt	1.553	3.984	4.016	— 32
IV. Tiszántúl	1.599	4.400	3.064	1.336
V. Északi dombosvidék	893	2.574	1.885	689
VI. Kárpátalja	208	1.590	818	772
VII. Erdély ¹⁾	1.745	4.568	3.688	880
Magyarország összesen:	8.230	22.051	17.551	4.500
b) e z e r l é l e k r e				
I. Kisalföld	7·3	19·2	13·7	5·5
II. Dunántúli dombosvidék	8·4	17·0	15·2	1·8
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	5·5	15·5	14·1	1·4
b) Budapesttel együtt	6·4	16·4	16·5	— 0·1
IV. Tiszántúl	7·2	19·8	13·8	6·0
V. Északi dombosvidék	6·7	19·4	14·2	5·2
VI. Kárpátalja	4·0	30·5	15·7	14·8
VII. Erdély ¹⁾	7·8	20·4	16·5	3·9
Magyarország összesen:	7·2	19·2	15·3	3·9

¹⁾ Nem egyezik a második bécsi döntés területével.

Munkapiac.

1941 januárjában a munkapiaci feszültség szokásos módon fokozódott. Egy hónap leforgása alatt a növekedés 1.127 főt tett ki (+9'4%) és így az év első hónapjában 13.085 munkanélkülit tartottak nyilván a szakszervezetek. Az egy évvel ezelőtti helyzethez képest alig történt változás, amennyiben 1940 januárjában a kimutatott szakszervezeti munkanélküliek száma 13.079-et tett, tehát a tárgyalt év januárjában a helyzet 5'7%-kal jobb volt.

A kimutatott munkanélküliek 61'4%-a (8.039) Budapestre, 38'6%-a (5.046) vidékre esett. A budapesti munkanélküliek számában az előző hónappal szemben 11'8%-os, a vidékiekében 5'9%-os emelkedés mutatkozik.

Foglalkozás szerint csökkent a munkanélküliek száma decemberről januárra a *ruházati iparban* (—49'0%), az *építőiparban* (—11'8%), a *szállodai és éttermi alkalmazottaknál* (—5'3%), valamint a *bőriparban* (—1'1%). Emelkedett a munkanélküliek száma a *sokszorosító iparban* (+20'3%), a *szellemi munkásoknál* (+17'2%), a *vasiparban* (+7'7%), az *élelmezési iparban* (+7'3%) és végül a *faiparban* (+5'1%).

A munkakeresők számának emelkedése magával vonta az egyes szakmákban fizetett órabérek csökkenését. A Budapestre nézve kiszámított *felajánlott órabérek* egy hónap leforgása alatt a *bádogosoknál* 1 fillérről 83 fillérré, az *asztalosoknál* 7 fillérről 71 fillérré, a *nap-számosoknál* 2 fillérről 48 fillérré, a *nap-számosnőknél* 1 fillérről 43 fillérré, a *kőművesek* és a *gyári munkásnők* felajánlott órabére változatlanul 96, illetőleg 33 fillér volt. Egyedül a *szabóiparban* emelkedett 4 fillérről 79 fillérré az órabér.

Termelés.

Az ipari üzemek kapacitásának erősebb kihasználása magával vonta a fokozottabb széntermelést. A *kőszén termelése* az 1940. év decemberi 968'1 ezer q-hoz képest a tárgyalt hónapban 1.261'1 q volt, a növekedés itt 30'3%, az előző évvel szemben pedig 20'0%. A *barnaszéntermelés* január hónapban 10'4 millió q-t eredményezett, ami az elmúlt hónap termeléséhez képest 14'8%-os emelkedést jelent, az előző év azonos havával szemben pedig 8'2%-os növekedés mutatkozik.

A Budapest székesfőváros elektromos áramtermelése a tárgyalt hónapban éppen olyan magas szinten mozgott, mint az elmúlt hónapban. A *termelt áram mennyisége* összesen 42.023 ezer kilowattórát tett ki, 1.079 ezer kwó-val többet, mint decemberben és 1.256 ezer kwó-val többet, mint 1940 januárjában (+2'6%, +3'1%). A *motorikus célra elosztott áram mennyisége* egy hónap alatt 6'2%-kal csökkent és 19.726 ezer kwó-t tett ki, az egy

évvel ezelőtti helyzethez képest azonban 12'3% növekedés állapítható meg. A takarékosági okokból elrendelt csökkentett világitásra vonatkozó rendelkezések eredménye is csak abban mutatkozik, hogy az egy hónap alatti áramfogyasztás nem oly nagymértékben emelkedett, mint eddig történt. Így a *magánvilágitásra elosztott áram mennyisége* 9.045 ezer kwó-t tett ki, 3'8%-kal többet, mint decemberben és ugyanannyival többet, mint az előző év januárjában. Az *egyéb célra elosztott áram* mennyisége 4.698 ezer kwó volt, csupán 3'2%-kal több, mint az előző hónapban és 0'1%-kal több, mint egy évvel ezelőtt. A 299.057-et kitevő elektromosáramfogyasztók száma egy hónap alatt 1.900-zal (+ 0'6%-kal) nőtt, az egy évvel ezelőtti helyzethez képest a szaporodás 6'9%.

Közlekedés.

Vasúti forgalom. A vasúti forgalom 1941. év január havi adataiban Erdély egy részének forgalma bennfoglaltatik s így az összehasonlításnál erre figyelemmel kell lenni. A *szállított áruk mennyisége* januárban 65 ezer tonnával 2.200 ezer tonnára esett vissza, ami közel 3%-os csökkenésnek felel meg. A mult évihez képest 27'2% volt az emelkedés. Az *árutonnakilométerek* száma januárban 80'7 millió km-rel 409'8 millió km-re esett (— 16'5%), a *megrakott teherkocsik* száma 5.511-gyel (— 3'5%-kal) 149.781-re esett. Az *utastorgalomban* felmerült szállítási zavarok erősen éreztették hatásukat. A *személyszállítás* egy hónap alatt mind az utaskilométerek hosszában, mind pedig a szállított utasok számára nézve visszaesett. Januárban a szállított utasok száma 2'8 millióval (— 27'7%-kal) 7'4 millióra esett vissza. Az egy évvel előtti helyzethez képest pedig 8'8%-os csökkenés mutatkozik. Az *utaskilométerek* hossza egy hónap alatt 116 millió km-rel (— 32'7%-kal) 239 millió km-re hanyatlott, 1940 januárjához képest is csak 5'4%-os növekedés jelentkezik.

Postaforgalom. Januárban a postaforgalmi adatok alakulása is kedvezőtlen képet mutatott. A tárgyalt hóban a bekövetkezett hanyatlás felülmúlta az évenként jelentkező decemberről januárra való szokásos visszaesést. Az előző év január havi adataival való összehasonlításnál ügyelni kell arra, hogy az 1941 január postaforgalmi adataiban már a visszacsatolt erdélyi területek postaforgalmi adatai is bennfoglaltatnak. Decemberhez képest a *levélküldemények* száma 14'1 millióval 64'1 millióra (— 18'0%), a *csomagküldeményeké* 0'5 millióval 1'4 millióra (— 25'8%) esett. Az 1.284 ezret kitevő *postautalványok* számánál 131.000 (— 9'3%) volt a hanyatlás, míg azok *összege* 10 millióval 110'5 millió pengőre süllyedt (— 8'5%). A *táviratok darabszámánál* már kisebbarányú, csak valamivel

több, mint 5% volt a visszaesés. A budapesti *helyi beszélgetések* száma azonban 543 ezerrel (+ 3'9%-kal) múlta felül 1940 decemberét. A budapesti helyi beszélgetések száma állandóan emelkedő tendenciát mutat, egy év alatt 18%-kal növekedett meg. A *helyközi beszélgetések*, vagyis a budapesti központ által kapcsolt vidéki, vagy külföldi beszélgetések száma 15 ezerrel (— 1'7%-kal) 876'5 ezerre hanyatlott. A mult-évvél szemben azonban még mindig 38'9%-os javulás mutatkozik. A postaforgalomban egyébként egy év alatt az erdélyi forgalmi adatokkal együtt természetesen növekedés állapítható meg, a levélküldemények darabszámánál 26'0%, a csomagküldemények darabszámánál 29'9%, a postautalványok darabszámánál 18'8%, összegénél 40'4%, a táv-iratok darabszámánál pedig 31'3%. A *távbeszélő főállomások* száma az országban egy hónap alatt 1.075-tel (+ 0'7%-kal) szaporodott és összesen 151.024-et tett ki, az egyévi szaporulat 11'7%. A *rádióvevőengedélyesek* száma az erdélyi előfizetőkkel együtt 622.841. Egy hónap alatt tehát 13.373-an léptek be az előfizetők sorába. A növekedés egy hónap alatt 2'2%, egy év alatt pedig 21'8%. A budapesti vevőengedélyesek száma 2.968-cal (1'7%-kal) 180.086-ra nőtt, az egy év alatti növekedés 12'0%.

Áralakulás.

Az árszínvonal emelkedése az 1941-es év első havában is folytatódott, bár nem olyan mértékben, mint az előző hónapokban. A *nagykereskedelmi főindex* 1941 január hó végén az előző hó 108'7-es színvonalhoz képest 109'3-re emelkedett, ami 0'6% emelkedésnek felel meg. Az előző év hasonló hónapjához viszonyított emelkedés 17'6 pontot tesz ki, ami 19'2%-os növekedésnek felel meg.

A *mezőgazdaság és állattenyésztés* főcsoportjának emelkedése a mult hónaphoz képest mindössze 0'2 pontot tesz ki. Ezzel a 0'2%-os emelkedéssel a mult havi 108'1-es *átlag* a tárgyalt hónapban 108'3-re emelkedett, a mult év január havi 83'4-del szemben pedig az emelkedés 29'9%-os. A *mezőgazdaság és állattenyésztés* főcsoportjának két főkomponense, a mult hónaphoz viszonyítva csak igen jelentéktelen emelkedést mutat. Az *állati eredetű termékek* árszínvonala 96'2-ről 96'3-re 0'1 ponttal, illetőleg 0'1%-kal emelkedett. A *növényi eredetű termékek* 113'5-ről egy hónap alatt 113'7-re emelkedtek, ami 0'2%-os növekedésnek felel meg. Mint a legtöbb csoportnál, úgy az állati eredetű termékek, valamint a növényi eredetű termékek csoportjánál is aránytalanul nagyobb emelkedést látunk, ha az adatokat a mult év hasonló hónapjának adataival vetjük össze. Ugyanis az állati eredetű termékek árszínvonalának emelkedése a mult év hasonló hónapjához képest 34'7%-os emelkedést, a növényi eredetű termékek árszínvonala pedig az

1940 január havihoz képest 28'0%-os emelkedést mutat.

A *mezőgazdasági ipar* termékeinek csoport-indexénél ebben a hónapban is csak egész jelentéktelen, 0'2%-os növekedés látható, egy év alatt is csak 11'2%-os az emelkedés, úgy, hogy végeredményben a mezőgazdasági ipar termékeinek csoportindexe a tárgyalt hónapban 107'4 pontot ért el.

A *gyarmatárúk* csoportindexénél az előző hónaphoz képest változás nem következett be, az index a tárgyalt hónapban is 295'1-en állt, az előző évnél azonban 37'1 ponttal (14'4%) volt magasabb. Az *ipari* árszínvonal egy hónap alatt elért 1'0 pontos emelkedését az *ipari gyártmányok* csaknem hasonló (1'2 pontot kitevő) növekedése okozta. Az ipari főcsoport másik főkomponense, az *ipari nyersanyagok* csoportja egy hónap alatt 0'2 ponttal emelkedett. A nyersanyagoknál lényegesebb áremelkedés csak a selyemnél volt (2'5 pont), a gyártmányoknál pedig a pamutárúk és gyapjúárúk emelkedtek. Előbbiek 3'9 ponttal, utóbbiak pedig 7'6 ponttal. A tárgyalt hónapnak a múlt év hasonló hónapjával való összevetése az ipari főcsoportnál 13'7%-os, a nyersanyagoknál 4'1%-os, a gyártmányoknál pedig 15'3%-os emelkedést mutat.

A *tüzelőanyagok* árszínvonala a múlt havihoz képest teljesen változatlanul 118'6-en maradt, egy év alatt azonban 12'6%-ot nöött.

A mezőgazdasági áraknak az ipari gyártmányokhoz 1929 = 100 alapon számított *diszparitása* a tárgyalt hónapban az előző havi 0'7%-kal szemben 0'2%, még mindig a mezőgazdasági termékek javára. Ez a diszparitás egy év előtt még 11'4%-ot mutatott az ipari termékek javára.

Megélhetési költségek.

A 27 cikk alapján számított létfenntartási index a tárgyalt hó végén *lakbérrel* együtt számítva 118'9 pontra emelkedett. Az emelkedés az előző hóhoz képest 1'2%, illetőleg az egy év előttihez képest 14'4%. A *lakbér nélkül* számított megélhetési index január hó folyamán 129'2-re ugrott fel. Az emelkedés 1'5%-ot jelent, az egy év előttihez képest pedig a növekedés 18'0%-ot tesz ki.

A megélhetési index főkomponensei közül a leglényegesebb emelkedést a *ruházat* mutatja, mely egy hónap alatt 7'8 ponttal, vagyis 4'9%-kal 168'4 pontra emelkedett. A ruházati cikkek drágulása egy év alatt 25'4%-ot mutat.

Jelentős még az emelkedés a *fűtés és világításnál*, mely a múlt havihoz képest 2'9 ponttal (2'0%) emelkedett. A múlt év hasonló hónapjához viszonyítva a drágulás 6'7%-ot tesz ki.

Az *ételmezés* az előző havi 115'3-ről 115'6-re, tehát mindössze 0'3 ponttal (0'3%) emelkedett. Itt a tojás viszonylagos olcsóbbodása nem tudta

kiegyensúlyozni a burgonya és savanyúkáposzta árának növekedését. A múlt év hasonló hónapjához viszonyított emelkedés 19'1%-ot tesz ki.

Pénz és hitel.

A Magyar Nemzeti Bank *jegyforgalma* a tárgyalt hó végén 1.345'5 millió P-t tett s 41'1 millió P-vel, 3'0%-kal kevesebb volt, mint egy hó és 391'7 millió P-vel, 41'1%-kal magasabb volt, mint egy év előtt. A *leszámított váltók és előlegek* állománya 691'6 millió P-n állott, amely összeg az előző hó végi álladéknál 2'6%-kal alacsonyabb volt, míg az elmúlt év hasonló időszakának összegét a leszámított váltók és előlegek január végén 13'9%-kal felülmúlták. Az érckészletből az *aranyérmék és rudak állománya* változatlanul 124'1 millió P, míg a *devizák és valuták összege* január hó végére 1'2 millió P-vel emelkedett és 35'6 millió P-n állott, azonban egy év előtti összegénél még így is 53'5%-kal kevesebb volt. Így az összes *érckészlet* is az elmúlt hónaphoz képest 1'1 millió P-vel, 0'7%-kal megnőtt, az előző év azonos hónapjához képest pedig 41'1 millió P-vel, 20'5%-kal fogyott. A kamatlábadatok a tárgyalt hóban nem változtak.

Betétállomány. A Postatakarékpénztárnál és a P. K. budapesti tagintézeténél elhelyezett betétállomány alakulása a tárgyalt hóban nem volt egyöntetű. A takarékbetétállomány gyarapodása a hónap folyamán még tovább tartott, míg a folyószámlabetétek összege ezzel ellentétben csökkent. Az egy havi növekedés a takarékbetéteknél 12'7 millió P-re rúgott, mely összeggel a *takarékbetétek álladéka* közel 821 millió P-re emelkedett s ez az egy év előtti állománynál 81'8 millió P-vel magasabb értéket mutat. A *folyószámlabetétek állománya* a tárgyalt hó végén 1.017'8 millió P volt, ami az előző havinál 17'5 millió P-vel alacsonyabb, azonban a múlt év hasonló időszakával szemben 173'7 millió P-vel magasabb összeget mutat. Az *összes betétállomány* a folyószámlabetéteknél beállott és a takarékbetétek gyarapodásánál nagyobb mértékű csökkenés folytán 4'7 millió P-vel kevesebb az előző havinál, azonban az összes betétállomány 1.838'7 millió P-t kitevő összege az egy év előtti értékkel szemben még így is 255'6 millió P-vel állott magasabban.

Tőzsde. A tőzsdei forgalom január hónapban erősen megélénkült. A részvények árnívója emelkedett és ennek következtében a *hivatalos részvényindex* is a hó végén 142'0-en állott, 26'1 ponttal magasabban, mint az előző hónapban. A múlt év azonos szakához viszonyítva az index 21'1 ponttal magasabb. Az *eladott részvények száma* a hó folyamán 353 ezret eredményezett, ami úgy az előző havi, mint az előző évi értéket több mint 100%kal felülmulta. A magasabb árnívón lebonyolódó s az előző hónaphoz mérten lényegesen

Gazdasági jelzőtábla.*)

M e g n e v e z é s	Egység	1939	1940	1 9 3 9					1 9 3 9			
		átlag ¹⁾ <i>Moyennes</i> ¹⁾		aug. <i>Août</i>	szept. <i>Sept.</i>	október <i>Octobre</i>	nov. <i>Nov.</i>	dec. <i>Déc.</i>	január <i>Janvier</i>	február <i>Février</i>	márc. <i>Mars</i>	
Népmozgalom.²⁾												
1	Házasságkötés	szám	7.277	6.924	6.630	6.557	7.563	11.326	7.639	8.922	7.519	7.126
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	8·6	7·7	7·7	7·9	8·8	13·6	8·9	9·7	8·8	7·7
3	Élveszületés	"	16.199	18.403	16.961	17.966	16.290	15.035	14.555	19.397	18.741	20.628
4	Élveszületés 1000 lélekre	"	19·1	20·3	19·7	21·6	18·9	18·1	16·9	21·1	21·9	22·4
5	Halálozás	"	11.454	13.046	10.096	9.879	10.855	9.900	10.998	15.312	14.894	17.509
6	Halálozás 1000 lélekre	"	13·5	14·4	11·7	11·9	12·6	11·9	12·8	16·6	17·4	19·0
7	Egy éven aluli elhalt	"	2.039	2.554	2.247	2.190	2.003	1.601	1.740	2.471	2.917	3.851
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszülöttre	"	12·6	13·9	13·2	12·2	12·3	10·6	12·0	12·7	15·6	18·7
9	Gümőkórban elhalt	"	1.114	1.218	810	791	864	837	897	1.359	1.288	1.509
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	1·32	1·35	0·94	0·95	1·00	1·01	1·04	1·48	1·50	1·64
11	Természetes szaporodás	"	4.745	5.358	6.865	8.087	5.435	5.135	3.557	4.085	3.847	3.119
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	5·6	5·9	8·0	9·7	6·3	6·2	4·1	4·5	4·5	3·4
13	Kivándorolt	"	179	96	192	22	212	207	212	231	174	243
14	Visszavándorolt	"	16	13	25	9	19	8	14	25	15	5
Munkapiac.												
15	Társadalombiztosító szervek taglétszáma	1.000	—	1.318·9	1.273·7	1.265·0	1.302·2	1.325·2	1.224·6	1.240·8	1.261·3	1.246·2
Ebből:												
16	Férfi	"	—	870·5	864·9	857·2	882·8	894·9	810·0	817·5	834·0	816·6
17	Nő	"	—	448·4	408·8	407·8	419·4	430·3	414·6	423·3	427·3	429·6
Munkanélküli:												
18	Szociáldem. szakszervezeti összesen	szám	16.039	16.843	14.064	10.904	10.736	11.054	12.359	13.091	15.367	15.365
19	Szociáldem. szakszervezeti Budapesten	"	8.909	6.201	8.209	6.225	5.894	5.763	6.220	6.746	7.773	8.678
20	Ker. szoc. szakszervezeti Budapesten	"	867	594	726	732	722	769	774	788	729	636
21	Szakszervezeti munkanélküli együtt	"	16.906	11.437	14.790	11.636	11.458	11.823	13.133	13.879	16.096	16.001
Hatósági és ingyenes magánközvetítés:³⁾												
22	Munkahely	szám	17.743	18.926	21.920	19.040	20.531	17.283	13.534	15.074	17.010	17.278
23	Munkakereső	"	48.348	43.684	42.670	41.712	44.834	43.799	41.811	46.767	48.239	47.028
24	100 munkahelyre esett munkakereső	"	282	241	195	219	218	253	308	310	283	272
25	Munkaközvetítés	"	13.702	14.421	15.608	13.026	15.488	13.537	11.160	12.220	13.168	12.993
26	100 munkahelyre esett közvetítés	"	77·8	78·0	71·2	68·4	75·4	78·3	82·4	81·1	77·4	75·2
Felajánlott órabérek:												
27	Bádogos	Pengő	0·66	0·83	0·69	0·74	0·74	0·75	0·71	0·70	0·72	0·77
28	Asztalos	"	0·58	0·70	0·61	0·61	0·68	0·60	0·62	0·57	0·61	0·63
29	Szabó	"	0·67	0·76	0·76	0·68	0·69	0·71	0·75	0·80	0·75	0·71
30	Kőműves	"	0·81	0·92	0·79	0·86	0·90	.	.	0·82	0·86	0·92
31	Napszámos	"	0·45	0·53	0·44	0·47	0·48	0·50	0·46	0·55	0·57	0·54
32	Gyári munkásnő	"	0·29	0·34	0·29	0·29	0·33	0·30	0·28	0·30	0·30	0·30
33	Napszámosnő	"	0·36	0·42	0·37	0·36	0·40	0·41	0·39	0·41	0·35	0·44
Termelés.												
34	Kőszén	1.000 q	922·5	1.006·2	980·7	1.028·1	1.037·2	1.023·4	967·3	1.050·8	977·9	982·8
35	Barnaszén ⁴⁾	"	7.932·0	7.903·8	7.626·3	8.588·2	9.270·3	9.436·0	8.981·6	9.601·5	8.932·4	9.197·0
36	Vasérc és vassalak ⁵⁾	"	535·8	—	592·7	495·3	532·2	617·8	489·3	—	—	—
37	Finomításra való nyers vas	"	341·1	—	369·5	286·4	288·5	358·3	344·7	—	—	—
38	Szesz	1.000 hl.	40·4	—	31·3	2·2	15·3	49·2	73·1	59·8	53·2	41·9
39	Cukor ⁶⁾	1.000 q	108·6	—	0·2	54·5	799·0	447·3	1·9	0·0	0·0	0·0
Budapest Szfőv. Elektromos Művei												
40	Villamosáram ⁴⁾	1.000 kw. óra	33.246	32.156	31.122	34.128	37.213	38.485	38.856	40.767	36.731	36.780
41	Motorikus célra elosztott áram ⁵⁾	"	16.324	19.801	14.502	18.290	19.008	18.958	18.456	17.569	19.391	17.918
42	Magánvilágítási célra elosztott áram ⁵⁾	"	6.183	6.823	1.669	5.638	5.261	6.550	8.359	8.710	9.620	8.691
43	Egyéb célokra elosztott áram ⁵⁾	"	3.992	4.338	168	3.833	4.154	4.585	4.696	4.691	5.039	4.414
44	Elektromosáramfogyasztók	szám	—	—	274.034	273.874	275.705	276.389	278.117	279.856	282.592	283.638

*) A közölt adatsorok részletes magyarázata a Magyar Statisztikai Szemle 1931. évi 2. és 9. számában található. (Gazdaságstatisztikai adatok 1926—32.) — ¹⁾ Az 1940. évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1940 január havától Kárpátalja adatai is bennfoglaltak. — ³⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész termelésével együtt. — ⁴⁾ A vásárolt árammennyiséggel együtt. — ⁵⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása nélkül. — ⁶⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása is bennfoglaltatik.

Tableau économique.*)

1 9 4 0									1941	Unités	Désignation		
április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier				
Mouvement de la population.²⁾													
5.940	9.676	6.149	4.506	4.812	4.440	6.210	10.560	7.232	8.230	nombre	Mariages	1	
6·7	10·5	6·9	4·9	5·2	5·0	6·7	11·9	7·8	7·2		"	Mariages pour 1000 habitants	2
18.731	18.464	17.092	18.690	19.349	19.953	18.082	15.703	16.011	22.051		"	Nés vivants	3
21·1	20·0	19·2	20·3	21·0	22·4	19·6	17·6	17·4	19·2		"	Nés vivants pour 1000 habitants	4
16.228	13.617	11.591	11.197	11.900	10.301	10.952	10.686	12.361	17.551		"	Décès	5
18·3	14·8	13·0	12·2	12·9	11·6	11·9	12·0	13·4	15·3		"	Décès pour 1000 habitants	6
3.844	2.499	2.115	2.107	2.470	2.219	2.216	1.967	1.974	2.991		"	Décédés au-dessous d'un an	7
20·5	13·5	12·4	11·3	12·8	11·1	12·3	12·5	12·3	13·6		"	Décédés au-dessous d'un an, pour 100 enf. nés viv.	8
1.578	1.655	1.341	1.140	983	843	943	882	1.089	1.603		"	Décès par tuberculose	9
1·78	1·80	1·51	1·24	1·07	0·95	1·02	0·99	1·18	1·39		"	Décès par tuberculose pour 1000 habitants	10
2.503	4.847	5.501	7.493	7.449	9.652	7.130	5.017	3.650	4.500		"	Accroissement naturel	11
2·8	5·2	6·2	8·1	8·1	10·8	7·7	5·6	4·0	3·9		"	Accroissement naturel pour 1000 habitants	12
226	157	1	6	—	65	6	12	35	38		"	Émigrés	13
13	15	19	5	1	12	18	11	12	5		"	Émigrés rentrés	14
Marché du travail.													
1.331·4	1.364·6	1.341·6	1.301·7	1.311·1	1.308·8	1.347·7	1.388·1	1.307·9	.	1.000	Nombre des membr. des caiss. d'assur. soc.	15	
Dont:													
881·0	902·2	881·8	852·8	857·1	865·2	891·1	920·5	856·5	.	"	Sexe masc.	16	
450·4	462·4	459·8	448·9	454·0	443·6	456·6	467·6	451·4	.	"	Sexe fémin.	17	
Chômeurs:													
13.089	11.232	8.527	7.574	7.210	8.425	9.028	9.968	11.240	12.371	nombre	Aux syndicats soc.-démocrates de Hongrie	18	
6.783	6.656	5.726	5.017	4.791	5.137	5.136	5.495	6.474	7.325		"	Aux syndicats soc.-démocrates de Budapest	19
569	565	492	431	441	538	542	679	718	714		"	Aux syndicats chr. soc. de Budapest	20
13.658	11.797	9.019	8.005	7.651	8.963	9.570	10.647	11.958	13.085		"	Chômeurs parmi les syndiqués, au total	21
Bureaux de placem., offic. et privés grat.²⁾													
23.025	20.494	20.220	23.045	20.337	19.323	17.504	16.324	13.473	.	nombre	Offres d'emploi	22	
48.955	42.826	40.396	40.641	37.894	40.243	42.872	44.615	43.735	.		"	Demandes d'emploi	23
213	209	199	176	186	207	244	273	325	.		"	Demandes pour 100 offres d'emploi	24
17.393	15.286	14.244	17.064	15.741	15.545	15.431	13.647	11.316	.		"	Placements	25
75·5	74·5	70·4	74·0	77·4	80·4	82·4	83·6	84·0	.		"	Placem. pour 100 offres d'emploi	26
Salaires horaires offerts:													
0·77	0·83	0·85	0·85	0·84	0·92	0·91	0·90	0·84	0·83	pengős	Ferblantiers	27	
0·66	0·70	0·69	0·77	0·75	0·73	0·69	0·77	0·78	0·71		"	Menuisiers	28
0·61	0·75	0·71	0·78	0·85	0·82	0·79	0·76	0·75	0·79		"	Tailleurs	29
0·81	0·97	0·93	0·91	0·93	0·98	0·95	0·94	0·96	0·96		"	Maçons	30
0·47	0·53	0·53	0·52	0·51	0·51	0·57	0·50	0·50	0·48		"	Journaliers	31
0·36	0·36	0·38	0·33	0·33	0·41	0·35	0·35	0·33	0·33		"	Ouvrières de fabrique	32
0·40	0·41	—	0·41	0·43	0·44	0·50	0·45	0·44	0·43		"	Journalières	33
Production.													
1.138·7	968·7	977·3	1.073·2	1.026·4	979·6	849·8	1.081·0	968·1	1.261·1	1.000 q	Houille	34	
9.117·9	8.118·8	7.990·2	8.256·4	8.212·9	8.601·8	6.922·0	9.062·7	9.044·9	10.385·9		"	Lignite ³⁾	35
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Minerai de fer et scorie de fer ³⁾	36	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Fonte à affiner	37	
43·4	43·0	48·6	21·6	8·2	3·0	15·0	53·9	84·6	—	1.000 hl	Alcool	38	
0·0	—	—	0·0	1·0	4·7	879·9	898·2	183·6	—	1.000 q	Sucre ⁴⁾	39	
Usines Electr. de la V. de Budapest:													
37.156	34.617	32.600	34.169	35.150	37.218	41.783	41.781	40.944	42.023	1.000 kWh	Energie électrique ⁴⁾	40	
19.009	20.821	19.375	18.137	20.128	21.292	21.156	21.781	21.031	19.726		"	Energie él. distr. comme force motrice ⁵⁾	41
7.369	6.769	5.946	4.868	1.843	6.794	5.782	6.824	8.713	9.045		"	Energie él. distr. pour l'éclairage privé ⁶⁾	42
4.263	4.316	3.998	4.071	3.893	4.002	4.047	4.773	4.552	4.698		"	Energie él. distribuée à d'autres fins ⁶⁾	43
283.582	284.392	285.027	285.495	286.619	288.258	290.798	293.778	297.157	299.057	nombre	Consommateurs d'énergie électrique	44	

*) Pour l'explication détaillée des séries de données indiquées ici, voir les numéros 2 et 9 de l'année 1931 de cette Revue (Données de statistique économique de Hongrie, 1926—1932). — ¹⁾ Pour 1940, moyennes provisoires. — ²⁾ Y compris, à partir de janv. 1939, la zone nord recouvrée, et à partir de janv. 1940, la Subcarpathie. — ³⁾ A partir de janv. 1939, y compr. le territoire septentr. rétrocedé. — ⁴⁾ Y compr. le courant acheté. — ⁵⁾ Sans les villes situées aux environs de Budapest. — ⁶⁾ Y compris les villes situées aux environs de Budapest.

Megnevezés	Egység	1939	1940	1 9 3 9					január Janvier	február Février	március Mars	
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.				
Kereskedelem és közlekedés.												
Külkereskedelem:												
45	Behozatal összesen	1,000.000 P	40·7	—	42·8	30·0	37·8	44·6	50·6	46·3	41·2	.
E b b ó l:												
46	Nyers és megmunkált fa	1.000 q	490·0	—	396·6	129·0	208·2	315·5	507·1	313·3	293·9	.
47	Szén	1.000 P	2.622	—	2.579	784	1.219	2.011	3.388	2.171	2.174	.
48	Papiros és papirosárak	1.000 q	643·0	—	573·9	464·9	549·6	554·5	702·5	758·5	537·8	.
49	Nyers pamut	1.000 P	1.889	—	1.682	1.393	1.644	1.724	2.068	2.344	1.548	.
50	Gépek és készülékek	q	73.003	—	74.425	49.344	104.068	118.889	120.071	64.558	34.697	.
51	Nyers bőr	1.000 P	2.347	—	2.297	1.698	3.288	3.615	4.065	2.174	1.322	.
52	Nyers dohány	q	22.633	—	23.473	12.696	11.443	17.129	28.107	34.635	21.729	.
53	Gépek és készülékek	1.000 P	1.968	—	2.046	1.121	1.103	1.645	2.680	3.531	2.208	.
54	Nyers bőr	q	5.107	—	4.995	5.979	3.848	6.853	8.360	11.210	6.110	.
55	Nyers dohány	1.000 P	1.960	—	1.899	1.866	1.512	2.857	2.998	2.922	2.287	.
56	Selyem és selyemfonál	q	14.404	—	21.368	10.162	4.846	8.472	8.003	6.644	7.502	.
57	Selyem és selyemfonál	1.000 P	1.667	—	2.236	1.128	704	1.226	1.169	931	1.163	.
58	Ásványolaj	q	1.580	—	1.865	1.640	5.404	366	464	369	142	.
59	Ásványolaj	1.000 P	640	—	694	603	2.030	182	268	170	65	.
60	Pamutszövet	q	3.436	—	3.389	3.871	4.391	5.398	4.639	5.513	4.120	.
61	Pamutszövet	1.000 P	1.152	—	1.106	1.236	1.512	1.849	1.556	1.988	1.568	.
62	Pamutszövet	1.000 q	148·5	—	199·4	104·7	39·5	80·0	90·5	14·7	6·4	.
63	Pamutszövet	1.000 P	1.301	—	1.913	997	422	919	1.133	231	237	.
64	Pamutszövet	q	666	—	538	523	842	1.200	1.210	1.685	1.812	.
65	Pamutszövet	1.000 P	432	—	385	429	544	715	710	1.140	1.036	.
66	Kivitel összesen	1,000.000 P	50·5	—	61·1	37·8	52·5	59·5	64·7	46·0	39·3	.
E b b ó l:												
67	Szarvasmarha	drb.	6.220	—	7.241	6.848	6.497	7.268	7.008	10.556	7.587	.
68	Szarvasmarha	1.000 P	2.682	—	2.908	2.827	2.553	2.966	2.742	4.211	3.130	.
69	Baromfi	q	16.865	—	8.063	8.047	23.520	43.362	42.493	13.834	15.762	.
70	Baromfi	1.000 P	2.047	—	1.129	1.235	3.230	5.051	5.041	1.693	1.829	.
71	Búza	1.000 q	839·9	—	1.590·9	1.255·8	1.252·0	1.150·1	971·8	436·6	225·0	.
72	Búza	1.000 P	10.027	—	22.231	11.497	13.452	13.452	11.838	5.802	2.224	.
73	Liszt	1.000 q	61·1	—	3·2	32·2	87·9	106·2	222·7	87·8	23·2	.
74	Liszt	1.000 P	1.349	—	35·0	350	1.311	2.336	5.291	2.367	514	.
75	Villamos gépek és készülékek	q	1.529	—	1.927	1.539	1.963	1.845	1.797	1.432	984	.
76	Villamos gépek és készülékek	1.000 P	1.927	—	2.370	1.876	2.462	2.341	2.304	2.250	1.470	.
77	Sertés	drb.	31.857	—	24.172	21.821	27.534	30.580	30.984	42.491	29.290	.
78	Sertés	1.000 P	5.461	—	4.082	3.688	5.094	5.552	5.556	7.619	5.111	.
79	Prémibőr, kikészített	q	254	—	459	149	172	148	132	49	48	.
80	Prémibőr, kikészített	1.000 P	494	—	815	152	310	295	279	95	94	.
81	Tojás	q	8.629	—	606	997	440	795	6.730	77	—	.
82	Tojás	1.000 P	806	—	54	122	60	90	669	10	—	.
83	Toll	q	2.917	—	2.737	2.076	2.063	2.673	2.849	2.116	1.748	.
84	Toll	1.000 P	1.453	—	1.527	1.180	1.248	1.604	1.827	1.232	978	.
85	Friss gyümölcs	1.000 q	48·7	—	234·4	78·8	45·0	33·6	15·1	13·5	0·6	.
86	Friss gyümölcs	1.000 P	1.251	—	4.772	1.288	653	1.039	526	68	38	.
87	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1,000.000 P	+ 9·7	—	+ 18·3	+ 7·8	+ 14·7	+ 14·9	+ 14·1	— 0·3	— 1·9	.
Vasúti forgalom: ¹⁾ ⁴⁾												
88	Szállított áru ²⁾ ³⁾	1.000 t.	1.987	2.270	2.371	2.514	2.976	2.485	2.053	1.729	1.456	2.174
89	Árutonna-kilométer ²⁾ ³⁾	1,000.000 km	277·3	356·7	339·2	350·1	418·3	373·4	315·7	267·9	231·3	339·7
90	Megrakott teherkocsi ²⁾	szám	139.218	152.449	165.829	179.233	190.547	168.865	138.493	118.911	98.993	143.309
91	Szállított utas ²⁾	1.000	8.082·3	8.847·1	8.399·4	8.789·6	9.448	8.707·9	9.103·8	8.065·7	6.945·1	8.618·4
92	Utaskilométer ²⁾ ³⁾	1,000.000 km	248·3	289·5	300·7	314·1	296·4	247·7	273·7	226·7	195·2	242·3

¹⁾ Az 1939. évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ Az adatok csak fizetőteljesítményekre vonatkoznak. — ³⁾ Az utolsó 13 hónap adatai ideiglenesek. — ⁴⁾ 1938. november havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1939. április havától Kárpátalja, 1940. szeptember havától a visszatért keleti és erdélyi részek forgalmával együtt.

1 9 4 0									1941	Unités	Désignation
április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier		
											Commerce et transports.
											Commerce extérieur :
										1,000.000 p	Importations totales 45
											Dont :
										1.000 q	Bois bruts et ouvrés 46
										1.000 p	Charbon 47
										1.000 q	Papier et articles en papier 48
										1.000 p	Coton brut 49
										q	Machines et appareils 50
										1.000 p	Peaux brutes 51
										q	Tabacs bruts 52
										1.000 p	Soie et fils de soie 53
										q	Huile minérale 54
										1.000 p	Tissus de coton 55
										q	Exportations totales 56
										1.000 p	Dont :
										tête	Bêtes à cornes 67
										1.000 p	Volaille 68
										q	Froment 69
										1.000 p	Farine 70
										1.000 q	Machines et appareils électriques 71
										1.000 p	Porcs 72
										q	Pelletteries apprêtées 73
										1.000 p	Oeufs 74
										q	Plumes 75
										1.000 p	Fruits frais 76
										1.000 q	Excédent des imp. (—) ou des exp. (+) 77
										1.000 p	Trafic des chemins de fer^{1) 2)}
										1.000 t.	Marchandises transportées ^{3), 4)} 88
										1,000.000 km	Tonnes kilom. ^{3), 4)} 89
										nombre	Wagons chargés ³⁾ 90
										1.000	Voyageurs transportés ³⁾ 91
										1,000.000 km	Voyageurs kilomètres ^{3), 4)} 92
2.377	2.381	2.384	2.190	2.283	2.200	2.937	2.866	2.265·4	2.200	1.000 t.	Marchandises transportées ^{3), 4)} 88
360·3	352·7	354·5	333·4	345·7	326·4	421·8	456·5	490·5	409·8	1,000.000 km	Tonnes kilom. ^{3), 4)} 89
162.620	159.577	159.153	144.557	153.087	146.216	195.506	192.167	155.292	149.781	nombre	Wagons chargés ³⁾ 90
8.322·0	9.071·7	9.578·1	8.315·5	8.568·3	9.300·9	9.353·0	9.856·3	10.170·3	7.353·3	1.000	Voyageurs transportés ³⁾ 91
289·0	290·3	306·5	297·3	306·3	332·5	293·4	340·0	355·0	239·0	1,000.000 km	Voyageurs kilomètres ^{3), 4)} 92

¹⁾ Pour 1939, moyennes provisoires. — ²⁾ Les chiffres ne se rapportent qu'au trafic payant. — ³⁾ Pour les 13 derniers mois, chiffres provisoires. — ⁴⁾ A partir de nov. 1938, y compr. le territoire septentr. rétrocédé; à partir d'avril 1939, y compris la Subcarpathie.

M e g n e v e z é s	Egység	1939	1940	1 9 3 9					január Janvier	február Février	március Mars	
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		aug. Août	szept. Sept.	okt. Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.				
Postaforgalom: ⁴⁾												
93	Levélküldemény ²⁾	1.000 db	50.666	57.036	50.764	52.068	51.949	50.336	62.458	50.836	48.809	60.032
94	Csomagküldemény	"	1.084·4	1.245·5	1.040·0	1.120·9	1.239·3	1.231·8	1.543·6	1.072·4	968·2	1.121·9
95	Postautalvány	1.000 db	1.149·7	1.170·1	1.178·9	1.195·6	1.289·9	1.190·0	1.169·8	1.081·2	1.044·3	1.010·9
96		1.000 P	76.955	93.645	80.970	85.370	86.648	81.304	90.775	78.696	82.188	74.472
97	Távirat	1.000 db	326·6	405·1	412·5	363·5	348·5	333·4	334·9	329·1	344·2	368·8
98	Budapesti helyi beszélgetések	1.000	11.813	13.197	10.425	12.185	12.203	12.612	12.681	12.407	13.932	13.133
99	Helyközi beszélgetés	"	608·7	782·3	717·6	716·1	676·3	657·0	627·8	631·0	708·3	695·4
100	Távbeszélő főállomás	szám	—	—	129.262	130.433	131.372	132.297	133.954	135.242	136.323	137.557
101	Rádióvevőberendezések Magyarországon	"	—	—	467.920	470.930	476.818	488.843	499.368	511.410	519.675	528.589
102	Rádióvevőberendezések Budapesten	"	—	—	148.260	149.239	150.598	154.797	157.538	160.740	163.182	165.424
Áralakulás. ⁵⁾												
Nagykereskedelmi árindex:												
103	Főátlag	1929 = 100	86·3	100·3	86·3	86·5	87·5	88·2	89·2	91·7	93·0	93·6
104	Mezőgazdaság és állattenyésztés termékei	"	75·2	96·7	76·3	75·8	75·9	76·3	77·8	83·4	86·3	87·1
105	Állati eredetű termékek	"	65·6	85·1	66·0	67·4	66·8	68·4	67·7	71·5	75·9	76·2
106	Növényi eredetű termékek	"	79·5	101·9	81·0	79·6	80·0	79·9	82·5	88·8	91·0	92·1
107	Mezőgazdasági ipar termékei	"	93·9	101·0	92·4	92·7	93·8	95·0	95·7	96·6	95·8	96·3
108	Gyarmatárúk	"	154·8	261·9	122·2	122·3	242·0	258·0	258·0	258·0	258·0	258·0
109	Ipari anyagok és termékek	"	93·1	102·4	92·6	93·4	94·5	95·3	96·0	96·5	97·0	97·4
110	Nyersanyagok	"	101·8	110·7	100·4	104·4	105·5	107·2	108·6	108·7	108·7	108·7
111	Gyártmányok	"	91·7	100·3	91·4	91·6	92·9	93·2	93·5	94·1	94·7	95·1
112	Tüzelő anyagok	"	102·6	113·5	101·8	101·6	101·6	101·6	105·0	105·3	105·2	105·7
113	Agrárrolló ³⁾	"	18·0	3·6	16·5	17·2	18·3	18·1	16·8	11·4	8·9	8·4
Megélhetési index:												
114	Összesen lakbérrel	1913 = 100	101·6	110·1	102·3	102·3	102·2	102·0	102·3	103·9	105·1	105·4
115	Összesen lakbér nélkül	"	106·4	117·6	107·3	107·3	107·2	106·9	107·4	109·5	111·0	111·4
116	Élelmezés	"	92·8	105·1	94·3	94·4	94·2	93·8	94·0	97·1	97·3	98·4
117	Ruházat	"	134·3	147·4	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	136·9	136·9
118	Fűtés, világítás	"	137·5	141·7	136·7	136·4	136·4	136·4	138·5	138·5	144·3	142·2
119	Lakás	"	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3
Nagykereskedelmi árak:												
120	Búza tiszavidéki 78 kg-os	P/q	20·31	22·09	19·95	20·08	20·15	20·30	20·45	20·55	20·65	21·00
121	Rozs, pestvidéki elsőrendű	"	14·24	17·86	14·10	14·10	14·13	15·03	15·23	15·83	16·13	16·43
122	0-ás liszt	P/kg	0·37	0·41	0·37	0·37	0·38	0·38	0·38	0·38	0·38	0·38
123	2-es ..	"	0·36	—	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·33
124	6-os ..	"	0·28	—	0·26	0·27	0·27	0·27	0·28	0·28	0·28	0·33
125	Tengeri, tiszántúli származású	P/q	17·33	22·96	19·58	18·80	19·25	17·25	19·75	20·83	21·58	21·43
126	Marhahús, elsőrendű, hátulja	P/kg	1·63	2·14	1·62	1·71	1·71	1·74	1·76	1·76	1·79	1·82
127	Borjú	P/kg élőszúly	0·84	1·08	0·86	0·84	0·81	0·82	0·73	0·82	0·93	0·93
128	Sertés, fiatal nehéz, 300 kg-on felül	"	1·07	1·40	1·15	1·13	1·16	1·15	1·10	1·12	1·22	1·23
129	Sertézsír	P/kg	1·55	1·97	1·56	1·68	1·68	1·68	1·80	1·80	1·80	1·80
130	Tojás, friss teatojás	P/kg	1·50	2·07	1·39	1·40	1·88	2·40	2·28	2·30	2·25	1·78
131	Borjúbőr	P/kg	1·73	1·78	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75
132	Marhabőr	P/kg	1·27	1·29	1·30	1·32	1·32	1·32	1·32	1·32	1·32	1·32
133	Nyers gyapjú A/AA minőségű	"	1·66	2·41	1·60	1·60	1·70	1·90	1·90	1·90	1·90	1·90
134	Nyers pamut, amerikai	"	1·69	1·92	1·58	1·88	1·86	1·92	2·16	2·10	2·07	2·03
135	Barnaszén, hazai	P/q	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22
136	Kőszén, porosz	"	6·80	—	—	—	—	—	—	—	—	—
137	Árpa takarmányozásra I. r.	"	16·78	19·39	16·95	16·80	16·80	17·53	17·73	17·93	18·23	18·43
138	Zab I. r.	"	20·52	21·09	20·35	19·25	19·13	19·33	19·73	20·10	20·60	20·93
139	Burgonya, Ella	"	8·07	10·46	7·90	7·90	7·90	8—	8—	10·03	11·05	11·05
140	Maláta	"	27·08	40·08	25—	29—	29—	33—	37—	37—	39—	39—
141	Cukor, kocka	"	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—

¹⁾ Az 1939. évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ Az ajánlott küldemények is bennfoglaltatnak. — ³⁾ A mezőgazdasági és állattenyésztési termékek és az ipari gyártmányok ára közötti diszparitást jelzi. — ⁴⁾ 1938 november havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1939. április havától Kárpátalja, 1940 szeptember havától a visszatért keleti és erdélyi részek forgalmával együtt. — ⁵⁾ Új mérlegelt nagykereskedelmi árindex. — ⁶⁾ Egységes búzakenyérliszt.

1 9 4 0										1941	Unités	Désignation	
április Avril	május Mai	junius Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier				
											Trafic postal :⁴⁾		
52.693	52.759	51.369	58.423	60.366	65.856	64.916	60.268	78.106	64.051	1.000 unités	Correspondances ³⁾	93	
1.094.0	1.104.3	1.058.3	1.146.7	1.131.3	1.314.2	1.540.2	1.517.1	1.877.5	1.393.1	"	Colis	94	
1.119.7	1.065.2	1.064.8	1.167.1	1.179.2	1.185.8	1.374.8	1.332.3	1.415.4	1.284.1	1.000 unités	} Mandats-poste	95	
83.595	83.070	82.046	91.952	99.204	94.616	116.408	116.746	120.744	110.505	1.000 p			96
345.3	403.2	381.1	479.7	454.0	393.4	446.8	459.1	456.7	432.0	1.000	Télégrammes	97	
13.281	13.361	13.766	12.625	11.940	12.974	12.801	14.051	14.097	14.640	1.000	Conversations locales à Budapest	98	
707.7	711.0	693.2	866.4	842.8	833.5	868.9	937.2	891.6	876.5	"	Conversations interurbaines	99	
138.748	139.927	141.443	141.612	141.802	146.948	148.519	148.702	149.949	151.024	nombre	Postes téléphoniques principaux	100	
531.990	534.873	537.620	539.963	542.443	548.733	579.820	594.832	609.468	622.841	"	Postes récept. de T. S. F. en Hongrie	101	
166.887	167.065	168.495	169.193	169.487	171.438	173.107	174.892	177.118	180.086	"	Postes récept. de T. S. F. à Budapest	102	
											Mouvement des prix.⁵⁾		
											Indice des prix de gros :		
94.3	97.5	98.7	101.9	104.0	105.7	107.0	107.5	108.7	109.3	1929 = 100	Moyennes générales	103	
87.9	90.3	92.2	99.4	102.4	105.9	108.3	108.6	108.1	108.3	"	Produits de l'agriculture et de l'élevage	104	
77.9	83.9	83.1	84.3	88.4	87.3	98.6	98.3	96.2	96.3	"	Produits d'origine animale	105	
92.5	93.2	96.4	106.3	108.8	114.4	112.8	113.3	113.5	113.7	"	Produits végétaux	106	
96.5	98.9	99.0	99.0	104.2	104.6	106.6	106.8	107.2	107.4	"	Produits de l'industrie agricole	107	
258.0	259.4	259.4	259.4	259.4	259.4	259.4	259.4	295.1	295.1	"	Denrées coloniales	108	
98.1	102.2	103.1	103.9	104.5	105.1	105.5	106.2	108.7	109.7	"	Matières nécess. à l'indust. et prod. industr.	109	
109.7	109.9	110.8	111.2	111.3	111.6	112.1	112.2	113.0	113.2	"	Matières premières	110	
95.8	100.2	100.8	101.8	102.6	103.2	103.8	104.5	107.3	108.5	"	Objets fabriqués	111	
105.7	113.5	116.9	117.8	118.0	118.3	118.3	118.6	118.6	118.6	"	Combustibles	112	
8.2	9.9	8.5	2.4	0.2	+ 2.6	+ 4.3	+ 3.9	+ 0.7	0.2	"	Ciseaux agricoles ⁶⁾	113	
											Indice du coût de la vie :		
105.5	107.6	108.3	110.4	110.8	112.3	117.4	117.3	117.5	118.9	1913 = 100	Au total, y compris le loyer	114	
111.6	114.3	115.2	118.0	118.5	120.5	127.2	127.1	127.3	129.2	"	Au total, non compris le loyer	115	
99.4	102.2	102.6	104.7	105.3	108.3	115.1	115.0	115.3	115.6	"	Alimentation	116	
136.9	142.4	144.5	151.7	151.7	151.7	160.6	160.6	160.6	168.4	"	Vêtement	117	
138.5	138.5	140.5	141.0	141.0	141.4	144.9	144.9	144.9	147.8	"	Chauffage et éclairage	118	
86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	"	Logement	119	
											Prix de gros :		
21.00	21.00	21.00	23.00	23.00	23.20	23.40	23.55	23.70	23.80	1 q, en pengós	Froment de la rég. de la Tisza, de 78 kg	120	
16.58	16.73	16.73	19.00	19.00	19.20	19.40	19.55	19.70	19.80	"	Seigle de 1er ordre, de la rég. de Pest	121	
0.38	0.39	0.39	0.42	0.42	0.42	0.44	0.44	0.44	0.44	1 kg, en pengós	Farine No 0	122	
0.33	0.34	0.34	0.36	0.36	0.36	0.36	0.31	0.32	0.32	"	.. No 2	123	
22.45	22.43	26.13	27.63	25.10	24.60	21.20	21.20	20.90	20.33	1 q, en pengós	Maïs, de la région d'au delà de la Tisza	124	
1.90	2.00	2.05	2.35	2.38	2.38	2.40	2.40	2.43	2.43	1 kg, en pengós	Viande de bœuf, 1re qual., partie postér.	125	
0.85	1.18	1.03	0.72	1.11	1.10	1.16	1.22	1.29	1.19	1 kg de poids vif, en p.	Veaux	126	
1.36	1.40	1.39	1.40	1.44	1.44	1.60	1.60	1.60	1.64	"	Porcs, jeunes, lourds, au-dessus de 300 kilos	127	
1.96	1.98	1.98	1.98	1.98	1.98	2.14	2.14	2.14	2.14	1 kg, en pengós	Saindoux	128	
1.45	1.68	1.80	1.68	2.—	2.—	2.60	2.70	2.60	2.35	1 kg, en pengós	Oeufs frais dits à thé	129	
1.79	1.79	1.79	1.79	1.79	1.79	1.79	1.79	1.79	1.96	"	Cuir de veau	130	
1.33	1.28	1.28	1.28	1.28	1.28	1.28	1.28	1.28	1.38	1 kg, en pengós	Cuir de bœuf	131	
2.58	2.58	2.58	2.58	2.58	2.58	2.58	2.58	2.58	2.58	"	Laine brute	132	
2.01	1.90	1.90	1.84	1.84	1.84	1.84	1.84	1.84	1.84	"	Coton brut, américain	133	
3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	—	1 q, en pengós	Lignite, indigène	134	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Houille, prussienne	135	
18.63	18.73	18.73	18.73	20.—	20.40	20.70	21.—	21.20	21.40	"	Orge fourrag., de 1er ordre	136	
21.13	21.23	21.23	20.70	20.70	21.10	21.50	21.80	22.05	22.30	"	Avoine de 1er ordre	137	
11.05	11.05	11.05	12.65	9.55	9.50	9.50	9.50	9.50	10.25	"	Pommes de terre dites Ella	138	
39.—	39.—	39.—	39.—	42.—	42.—	42.—	42.—	42.—	42.—	"	Malt	139	
106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	"	Sucre en morceaux	140	

¹⁾ Pour 1939, moyennes provisoires. — ²⁾ Y compris les lettres recommandées. — ³⁾ Indique la disparité entre les prix agricoles, y compr. les produits de l'élevage, et les prix industriels. — ⁴⁾ Y compris, à partir de nov. 1938, le territoire septentr. rétrocedé; à partir d'avril 1939, la Subcarpathie; à partir de sept. 1940, les territoires oriental et transylvain réincorporés. — ⁵⁾ Nouvel indice pondéré des prix de gros. — ⁶⁾ Farine de froment à pain, dite unique.

Megnevezés	Egység	1939	1940	1 9 3 9					január	február	március	
		átlag Moyennes		aug. Août	szept. Sept.	okt. Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	Janvier	Février	Mars	
142	Ácsolt épületfa	P/m ³	70·63	88·13	71·50	73—	73—	73—	73—	81·50	83·50	83·50
143	Len I.	P/kg.	2·07	2·27	2·05	2·05	2·09	2·15	2·15	2·20	2·20	2·20
144	Kender	P/kg.	1·04	1·14	1·02	1·02	1·07	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10
145	Rotációs-papíros	P/q	28·04	29·64	28—	28—	28—	28—	28—	28—	28—	28—
146	Tűzifa	P/q	3·48	3·40	3·35	3·35	3·35	3·40	3·80	3·30	3·30	3·30
Pénz és hitel.												
Magyar Nemzeti Bank:												
147	Jegyforgalom	1,000.000 P	—	—	1.038·3	1.087·0	1.032·3	965·3	974·8	953·8	967·9	960·9
148	Leszámitolt váltók és előlegek	"	—	—	576·4	627·0	624·5	593·1	585·3	607·4	599·5	564·8
Érc készlet:												
149	Arany	1,000.000 P	—	—	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1
150	Deviza és valuta	"	—	—	101·3	97·8	83·1	76·4	77·3	76·6	74·5	67·4
151	Összesen	"	—	—	225·4	221·9	207·2	200·5	201·4	200·7	198·6	191·5
152	Fedezeti arány	"	—	—	24·1							
153	Leszámitolási kamatláb	"	4·0	3·8	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0
154	Elsőrendű üzleti váltók kamattétele	"	4·5-6·5	4·4-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5
155	Betéti kamatláb 3 havi lekötésre	"	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
156	Betéti kamatláb lekötés nélkül	"	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2
Betétállomány:												
Takarék betét:												
157	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	136·4	123·3	129·4	131·5	135·4	141·0	143·2	141·9
158	A PK. budapesti pénztárcáiban	"	—	—	556·8	524·1	541·8	554·8	590·8	598·1	601·6	607·5
159	Összesen	"	—	—	693·2	647·4	671·2	686·3	726·2	739·1	744·8	749·4
Folyó számla betét:												
160	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	86·8	94·3	100·5	111·9	116·5	105·4	100·1	110·0
161	A PK. budapesti pénztárcáiban	"	—	—	682·5	704·1	726·3	737·9	755·8	738·6	735·2	752·7
162	Összesen	"	—	—	769·3	798·4	826·8	849·8	872·3	844·0	835·3	862·7
Betétek együtt:												
163	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	223·2	217·6	229·9	243·4	251·9	246·4	243·3	251·9
164	A PK. budapesti pénztárcáiban	"	—	—	1.239·3	1.228·2	1.268·1	1.292·7	1.346·6	1.336·7	1.336·8	1.360·2
165	Összesen	"	—	—	1.462·5	1.445·8	1.498·0	1.536·1	1.598·5	1.583·1	1.580·1	1.612·1
166	A 28 legn. vidéki pénzt. betétállománya	"	—	—	115·0	110·1	114·4	115·8	120·9	121·4	123·8	124·8
Tőzsde:												
167	Részvényindex ¹⁾	1926 = 100	92·1	108·4	78·0	102·1	108·2	110·4	111·5	120·9	119·1	119·1
168	Eladott részvény	szám	123·378	89·285	41.629	448.912	120.983	110.217	87.719	151.797	107.129	69.186
169	Szállítások és átvételek összege	1,000.000 P	8·4	7·7	2·5	32·1	9·9	10·7	8·6	13·9	10·1	5·9
Hitelbiztonság:												
170	Csőd ²⁾	szám	3	2	2	2	8	2	5	2	1	2
171	Magán- és kényszeregyesség ³⁾	"	57	12	20	35	59	50	34	33	20	17
172	Össz. új fizetésképtelenségek Magyarországon ⁴⁾	"	60	14	22	37	67	52	39	35	21	19
Ebből:												
173	Új fizetésképtelenség Budapesten	"	15	4	4	6	10	7	6	6	10	3
174	Magán- és kényszeregyesség aktíva Magyarországon ⁵⁾	1.000 P	3.343	792	178	1.263	1.912	1.225	519	1.928	426	175
175	Magán- és kényszeregyesség passzíva Magyarországon ⁵⁾	"	4.145	974	334	1.721	2.491	1.841	806	2.216	755	326
176	Magán- és kényszeregyesség aktíva Budapesten	"	2.442	1.216	32	213	527	512	219	305	350	103
177	Magán- és kényszeregyesség passzíva Budapesten	"	2.816	195	64	410	552	760	294	326	610	171
178	Óvatolt váltók Magyarországon ⁴⁾	szám	2.832	1.284	2.626	3.134	2.849	2.436	2.107	2.611	2.360	2.222
179	Óvatolt váltók Magyarországon ⁴⁾	1.000 P	1.378	784	1.250	1.400	1.476	1.459	948	2.096	1.284	1.283
180	Óvatolt váltók Budapesten	szám	1.192	445	1.020	1.192	1.092	1.006	888	947	807	827
181	Óvatolt váltók Budapesten	1.000 P	723	336	602	617	753	822	466	773	584	582
Zálogházi forgalom:												
182	Zálogfelvétel Budapesten	1.000 tétel	220	209	211	199	205	205	184	213	188	195
183	Zálogfelvétel Budapesten	1.000 P	4.544	4.664	4.367	4.289	4.485	4.445	4.134	4.504	4.224	4.303
184	Zálogkiváltás Budapesten	1.000 tétel	240	210	240	265	265	227	225	202	191	196
185	Zálogkiváltás Budapesten	1.000 P	4.850	4.563	4.756	5.517	5.247	4.760	4.738	4.420	4.184	4.034
186	Zálogálladék Budapesten	1.000 tétel	—	—	1.227	1.161	1.101	1.079	1.038	1.049	1.046	1.045
187	Zálogálladék Budapesten	1.000 P	—	—	25.025	23.797	23.034	22.719	22.115	22.199	22.239	22.508
188	Kényszerárverésre került Budapesten	tétel	6.205	4.248	6.002	6.168	5.232	5.138	2.765	5.846	4.649	4.274

1) Csak 18 részvény alapján számítva. — 2) Csak azok az esetek vannak feltüntetve, amelyeket más eljárás nem előzött meg. 3) 1939 szeptember havától a visszacsatolt felvidéki rész és Kárpátalja adataival együtt. — 4) 1940 január havától a visszacsatolt felvidéki rész és Kárpátalja adataival együtt. 5) A váltóóvás felvételét a 7.670/1940 M. E. sz. rendelet átmenetileg, 1940 dec. 31-ig elengedte.

1 9 4 0									1941	Unités	Désignation	
áprillis Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Aou	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier			
82—	85—	88—	91—	91—	91—	95—	93—	93—	93—	l m ³ , en pengós	Bois de construct., charpenté	142
2·20	2·20	2·20	2·20	2·20	2·20	2·20	2·20	3·05	3·05	l kg, en pengós	Lin de 1er ordre	143
1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·10	1·56	1·56	"	Chanvre	144
28—	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	30·46	l q, en pengós	Papier p. rotatives	145
3·30	3·30	3·30	3·45	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	3·50	"	Bois à brûler	146
Monnaie et crédit.												
Banque Nationale de Hongrie :												
975·8	1.039·7	1.077·5	1.157·7	1.199·7	1.357·3	1.378·6	1.365·8	1.386·6	1.345·5	1.000.000 p	Circulation des billets de banque	147
539·0	646·5	670·2	692·6	849·4	814·9	688·8	728·3	710·3	691·6	"	Effets escomptés et avances	148
Encaisse métallique :												
124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	1.000.000 p	Or	149
63·2	59·0	59·1	57·3	49·7	42·7	40·0	35·4	34·4	35·6	"	Devises et monnaies	150
187·3	183·1	183·2	181·4	173·8	166·8	164·1	159·5	158·5	159·6	"	Total	151
4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	3·0	3·0	3·0	3·0	‰	Proportion de la couverture	152
4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	"	Taux d'escompte	153
3	3	3	3	3	3	3	2·5	2·5	2·5	"	Taux d'effets de comm. de prem. ordre	154
2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	"	Taux de dépôts à préavis de 3 mois	155
Effectif des dépôts :												
Dépôts d'épargne :												
147·5	140·2	136·4	136·1	138·4	142·7	150·7	150·8	159·1	167·4	1.000.000 p	Caisse d'épargne postale	157
600·2	572·2	580·4	578·6	580·2	591·1	595·7	601·8	649·1	653·5	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	158
747·7	712·4	716·8	714·6	718·5	733·8	746·4	752·6	808·2	821·0	"	Total	159
Dépôts s. comptes courants :												
101·8	110·5	124·2	120·0	136·2	134·9	133·2	153·3	180·4	157·9	1.000.000 p	Caisse d'épargne postale	160
766·1	757·2	753·8	781·1	775·2	796·8	822·0	846·5	854·8	859·8	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	161
817·9	867·7	878·0	901·1	911·4	931·7	955·2	999·8	1.035·2	1.017·8	"	Total	162
Ensemble des dépôts :												
249·3	250·7	260·6	256·1	274·6	277·6	283·9	304·1	339·5	325·4	1.000.000 p	Caisse d'épargne postale	163
1.366·3	1.329·4	1.334·2	1.359·7	1.355·4	1.387·9	1.417·7	1.448·3	1.503·9	1.513·4	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	164
1.615·6	1.580·1	1.594·8	1.615·7	1.629·9	1.665·5	1.701·6	1.752·4	1.843·4	1.838·7	"	Total	165
123·2	120·8	123·0	122·6	124·2	129·1	131·2	132·6	138·7	138·7	"	Dép. dans les 28 princ. établ. de c. de prov.	166
Bourse :												
111·9	104·2	100·2	104·7	107·0	101·8	96·2	100·2	115·9	142·0	1926 = 100	Indice des actions ¹⁾	167
77.976	141.332	69.181	59.590	51.299	59.946	80.027	51.720	152.234	353.137	nombre	Actions vendues	168
7·6	11·6	6·0	4·1	4·0	5·6	6·2	4·6	12·2	26·3	1.000.000 p	Montant des livraisons et des récept.	169
Sécurité du crédit :												
2	1	2	1	2	1	2	2	1	3	nombre	Faillites ²⁾	170
17	8	16	3	4	8	6	8	8	8	"	Concordats privés et judiciaires ³⁾	171
19	9	18	4	6	9	8	10	9	11	"	Nouvelles insolvabilités en Hongrie ⁴⁾	172
6	4	6	2	2	3	2	2	2	1	"	Dont :	
407	79	3.440	54	132	246	79	2.170	369	74	1.000 p	Nouv. insolvabilités à Budapest	173
673	176	3.775	104	206	404	134	2.420	493	170	"	Concord. privés et judiciaires } actifs	174
289	62	120	7	3	48	3	24	145	28	"	en Hongrie ⁵⁾ } passifs	175
490	155	265	40	4	75	4	53	148	78	"	Concord. privés et judiciaires } actifs	176
1.953	2.264	2.223	1.615	42	16	43	24	30	1.525	nombre	à Budapest } passifs	177
1.002	1.325	1.128	1.084	41	12	43	44	63	1.111	1.000 p	Lettres de change protest. en Hongrie ⁶⁾	178
637	805	726	549	9	5	9	12	9	451	nombre	Lettres de change protest. à Budapest	180
412	601	470	486	28	6	24	33	32	441·4	1.000 p	Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	181
244	228	201	213	200	200	221	209	199	205	1.000 reconn.	Mouv. des monts-de-piété :	182
5.306	5.001	4.557	4.652	4.436	4.589	5.128	4.692	4.570	4.570	1.000 p	Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	183
218	217	197	213	198	201	244	215	222	196	1.000 reconn.	Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	184
4.544	4.817	4.344	4.539	4.142	4.403	5.298	4.916	5.119	4.669	1.000 p	Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	185
1.071	1.082	1.085	1.085	1.088	1.086	1.064	1.057	1.034	1.043	1.000 reconn.	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	186
23.270	23.454	23.668	23.781	24.075	24.261	24.090	23.866	23.317	23.218	1.000 p	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	187
4.991	4.206	3.799	4.438	3.999	4.124	4.495	3.757	2.393	5.177	reconnaiss.	Ventes par contr. aux m.-de-p. de Bpest	188

¹⁾ Seulement d'après les cours de 18 actions cotées à ce moment. — ²⁾ Cas n'ayant pas été précédés d'autres procédures. — ³⁾ Y compris, à partir de sept. 1939, la zone nord recouvrée et la Subcarpathie. — ⁴⁾ Y compris, à partir de janv. 1940, la zone nord recouvrée et la Subcarpathie. ⁵⁾ En vertu de l'arrêté 7.670/1940, pris par le président du Conseil, il n'y aura pas de prolêts jusqu'au 31 déc. 1940.

élénkebb forgalom értékösszegben is magasabb eredményeket mutat. A *szállítások és átvételek összege* ugyanis a tárgyalt hónapban 26·3 millió P-t tett, ami az előző havi összegnél 14·1 millió P-vel, az előző évinél pedig 12·4 millió P-vel volt több.

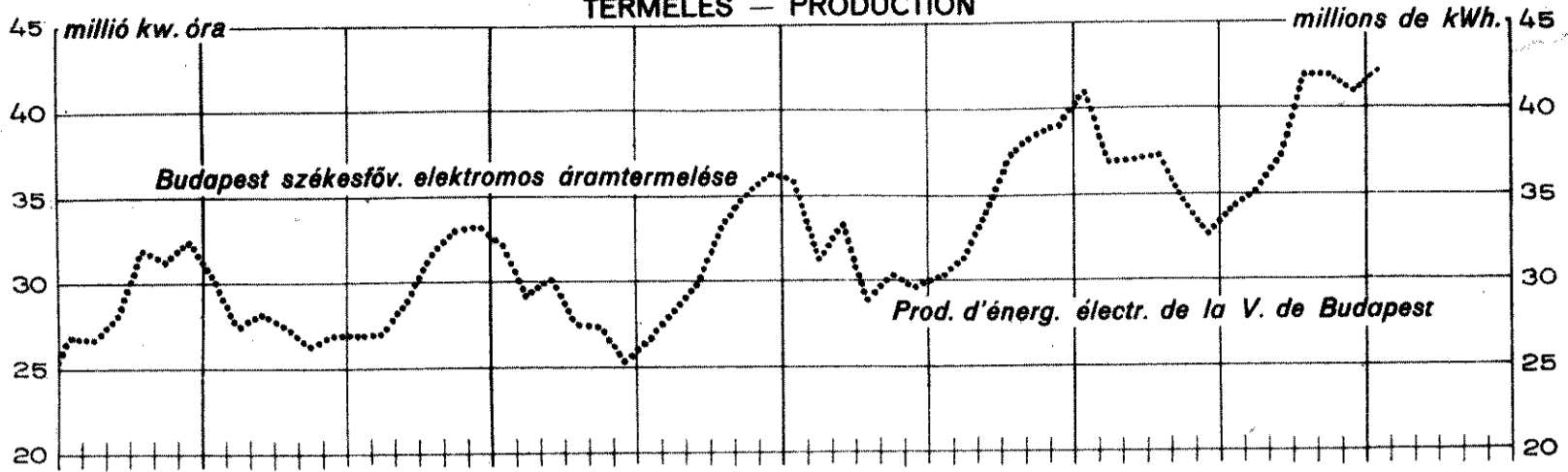
Hitelbiztonság. Az új *fizetéseképtelenségi esetek száma* január hónapban mindössze 11 volt, 2-vel több, mint az előző hónapban. Az új fizetéseképtelenségi esetekből 3 a csődökre, míg 8 a magán- és kényszeregyességekre esett. A bejelentett *magán- és kényszeregyességi esetek passzívája* csupán 170 ezer P-re rúgott, szemben az előző havi 493 ezer P-vel, míg a mult év hasonló szakában még 2·2 millió P-t tett az ezeknél az eseteknél mutatkozó passzívák összege. A váltóóvások alakulása január hónapban sem volt még korlátozásoktól mentes,

úgy, hogy e sorok alakulása a hitelbiztonsági helyzet megítélésére még mindig nem alkalmas.

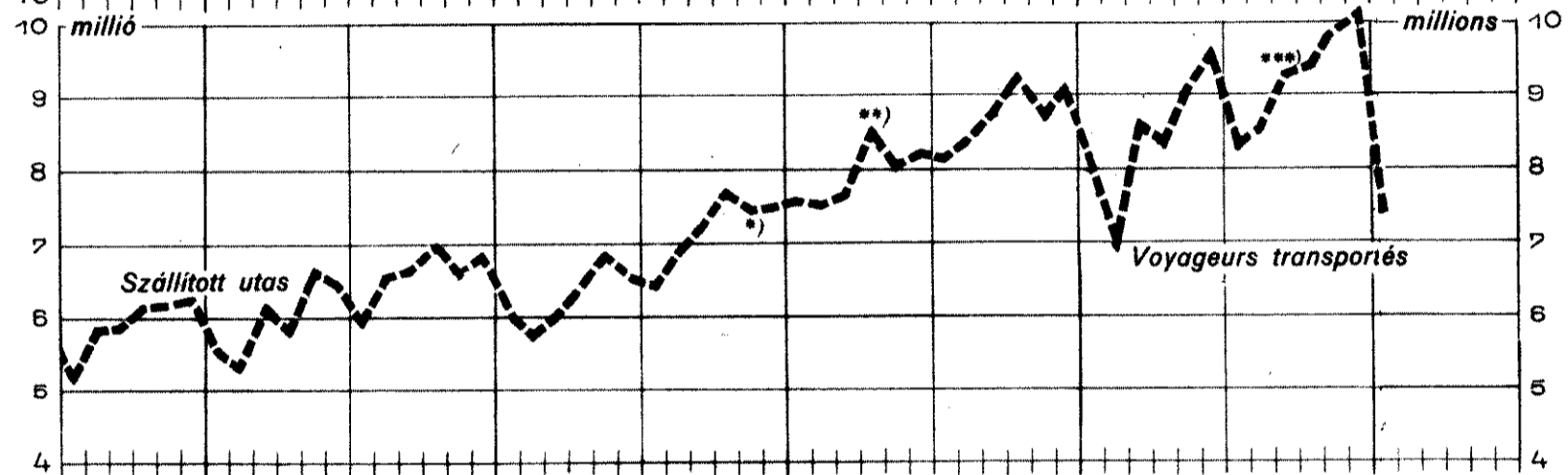
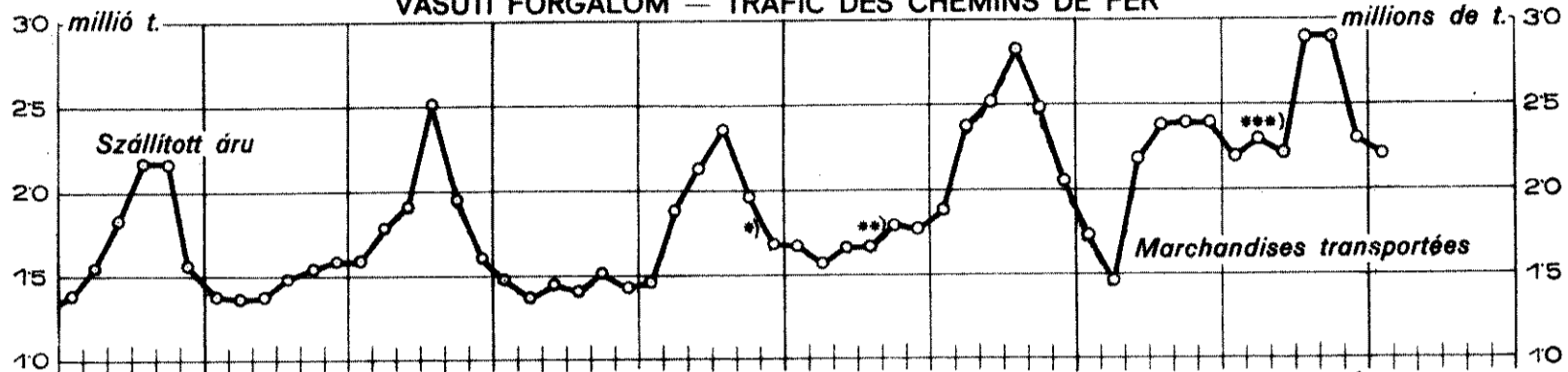
Zálogházi forgalom. A Postatakarékpénztár zálogházi forgalma január hó folyamán egészen az előző havi nívón mozgott. A *zálogfelvételek összege* 4·6 millió P volt, ugyanannyi, mint a mult hónapban, míg a *zálogkiváltások összege* 450 ezer P-vel 4·7 millió P-re hanyatlott. Az *elzálogosított tárgyakra adott kölcsönök álladéka* január hó végén 23·2 millió P-re rúgott s mindössze 0·4%-kal volt kevesebb, mint egy hónap előtt, de az előző év hasonló szakának álladékát 4·6%-kal meghaladta. A *kényszerárverésre került zálogtárgyak száma* az előző havinak kétszeresére, 5.177-re szökkent fel, azonban az egy év előtti állásától még így is 11·4%-kal elmaradt.

RAJZOK A GAZDASÁGI JELZÓTÁBLÁHOZ — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE

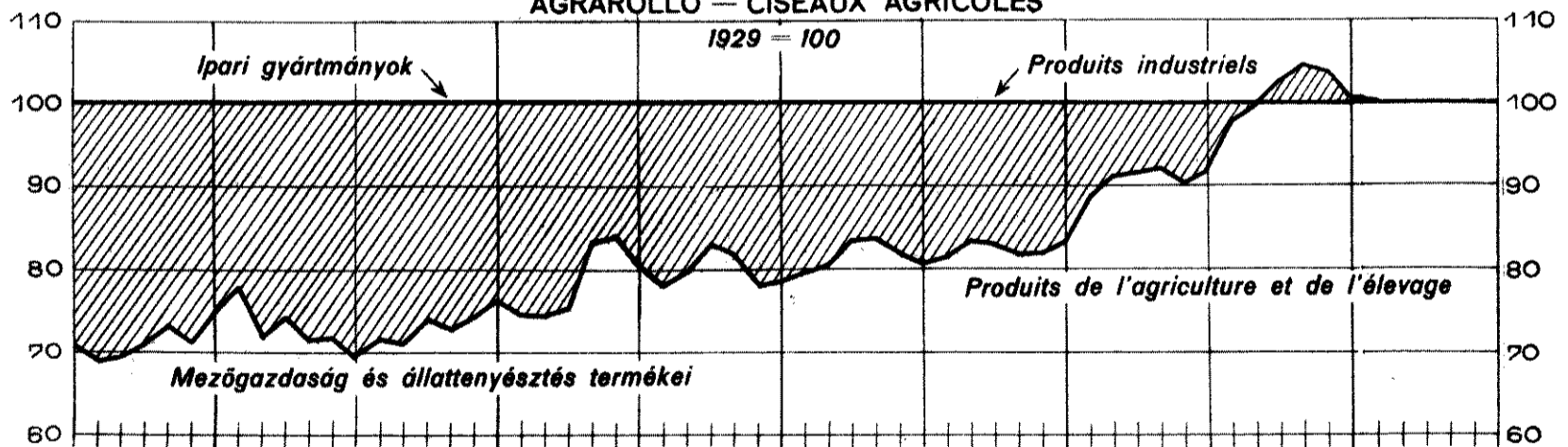
TERMELES — PRODUCTION

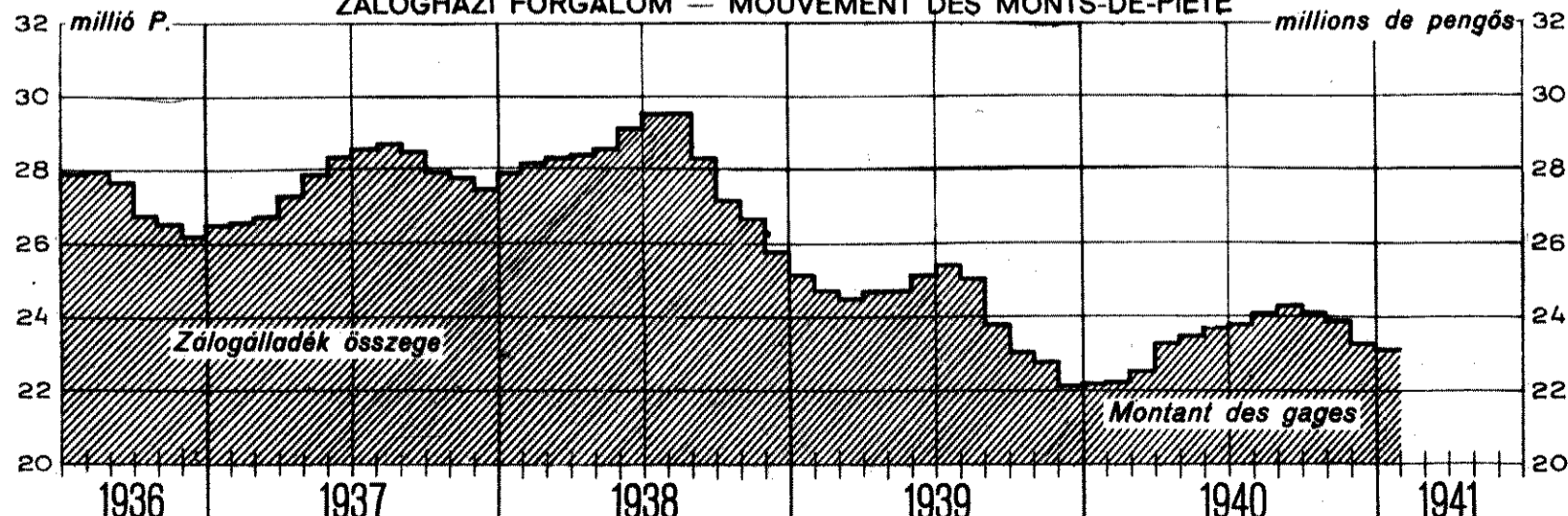
VASUTI FORGALOM — TRAFIC DES CHEMINS DE FER

AGRÁROLLÓ — CISEAUX AGRICOLES

ZÁLOGHÁZI FORGALOM — MOUVEMENT DES MONTS-DE-PIÉTÉ

*) A visszacsatolt felvidéki rész forgalmával együtt. — Y compris le trafic de la Zone nord réincorporée. **) Kárpátalja forgalmával együtt. — Y compris la Subcarpathie. ***) A visszacsatolt keleti területekkel együtt. — Y compris les territoires orientaux réincorporés.